

Valsts tapšana, atbrīvošanās cīņās, valsts izveidošana.

„Bezgala gaitu mums iet, jo tautu, kā senlaikos, vākdams
Gaismos ceļos, kam nav saredzams laikmetos gals,
Nerimstošs, stingrs un maigs, no kapiem un šūpuļiem nākdams,
Aicina visus un ved mūžīgās Latvijas balsi!”

TEV
MŪŽAM DZĪVOT,
LATVIJA

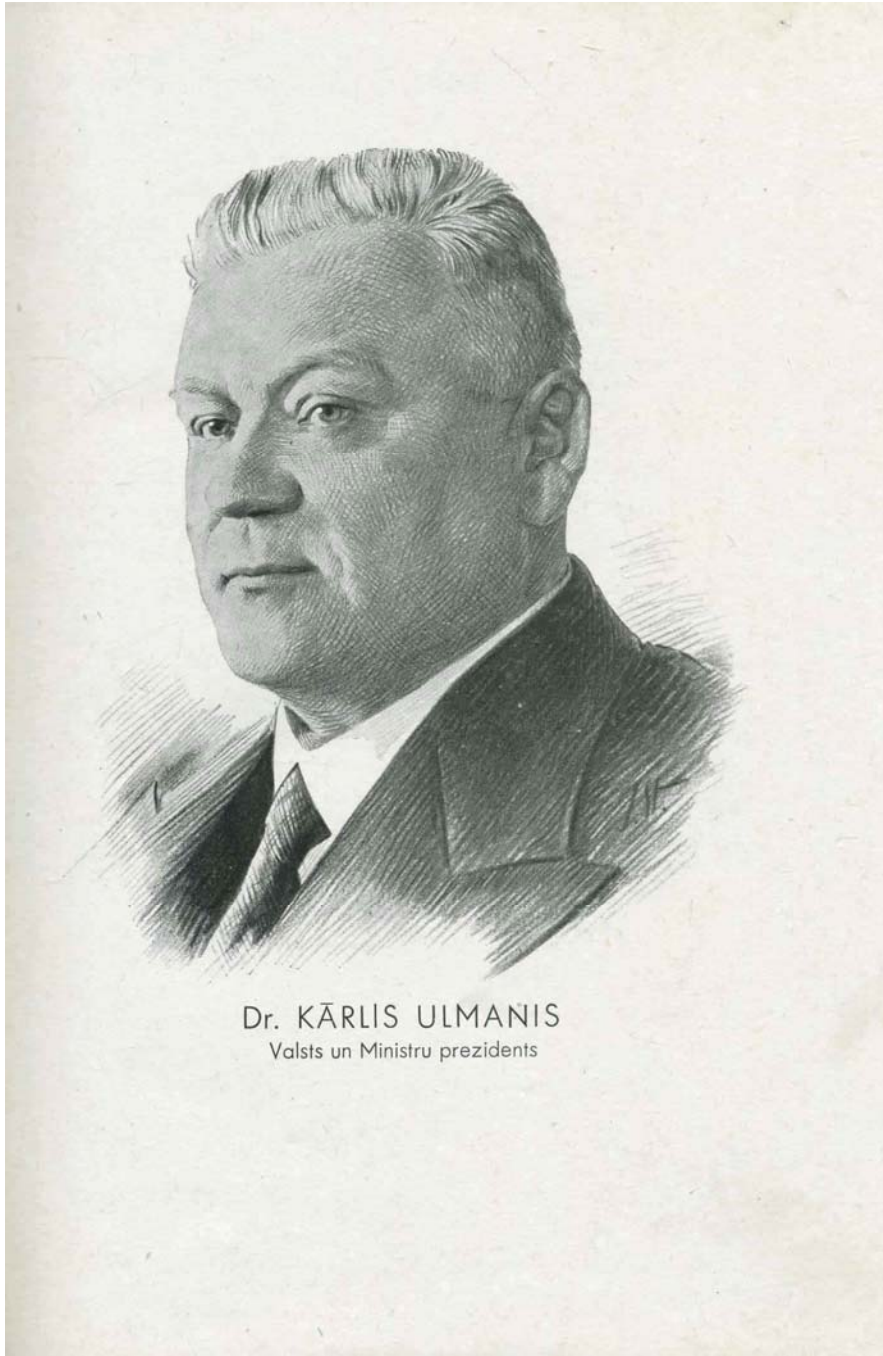
SASTĀDĪJIS ATIS ZĀLĪTIS

1938

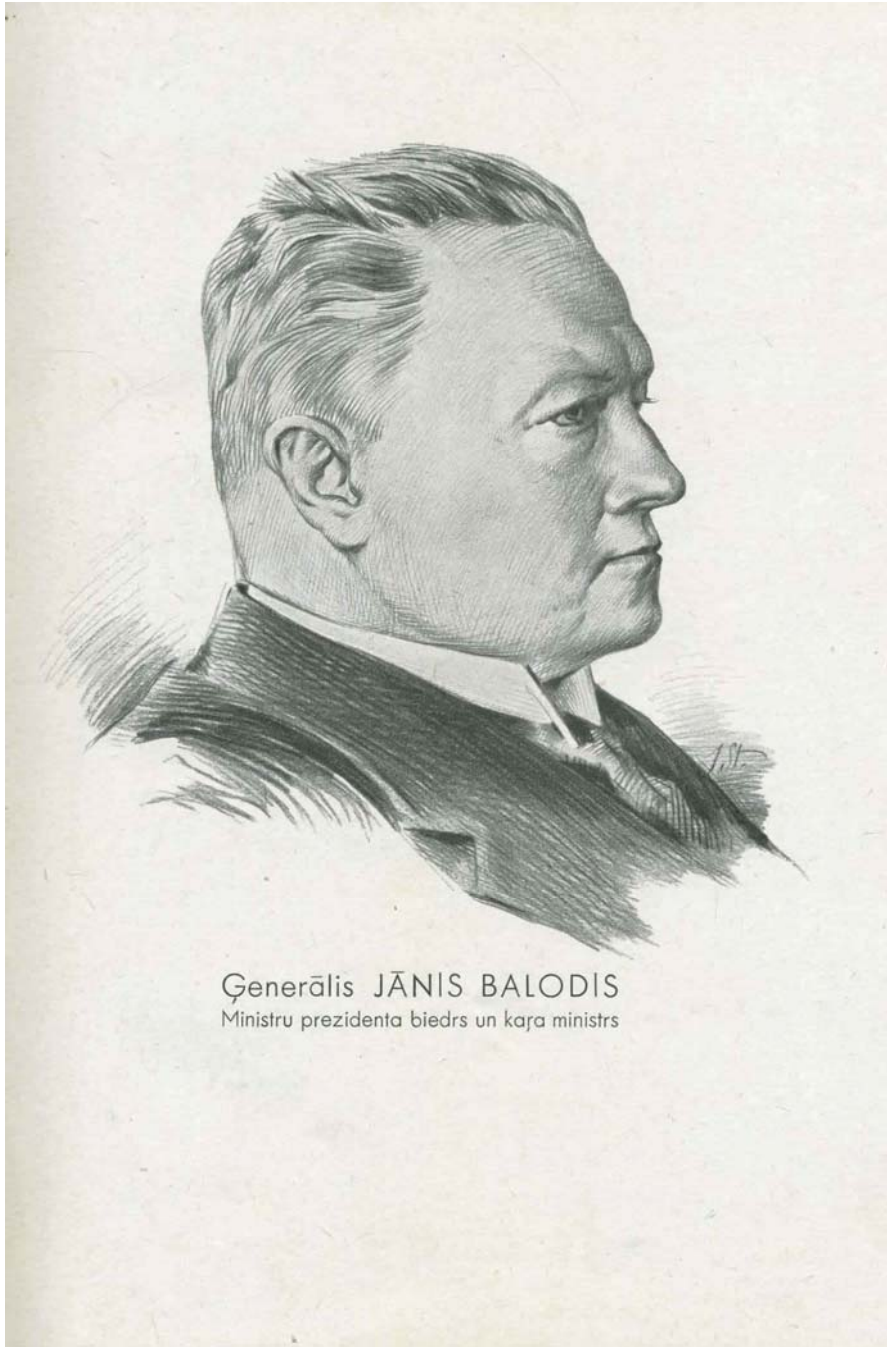
*IZDEVUSI IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAS
MĀCĪBAS LĪDZEKĻU NODAĻA*

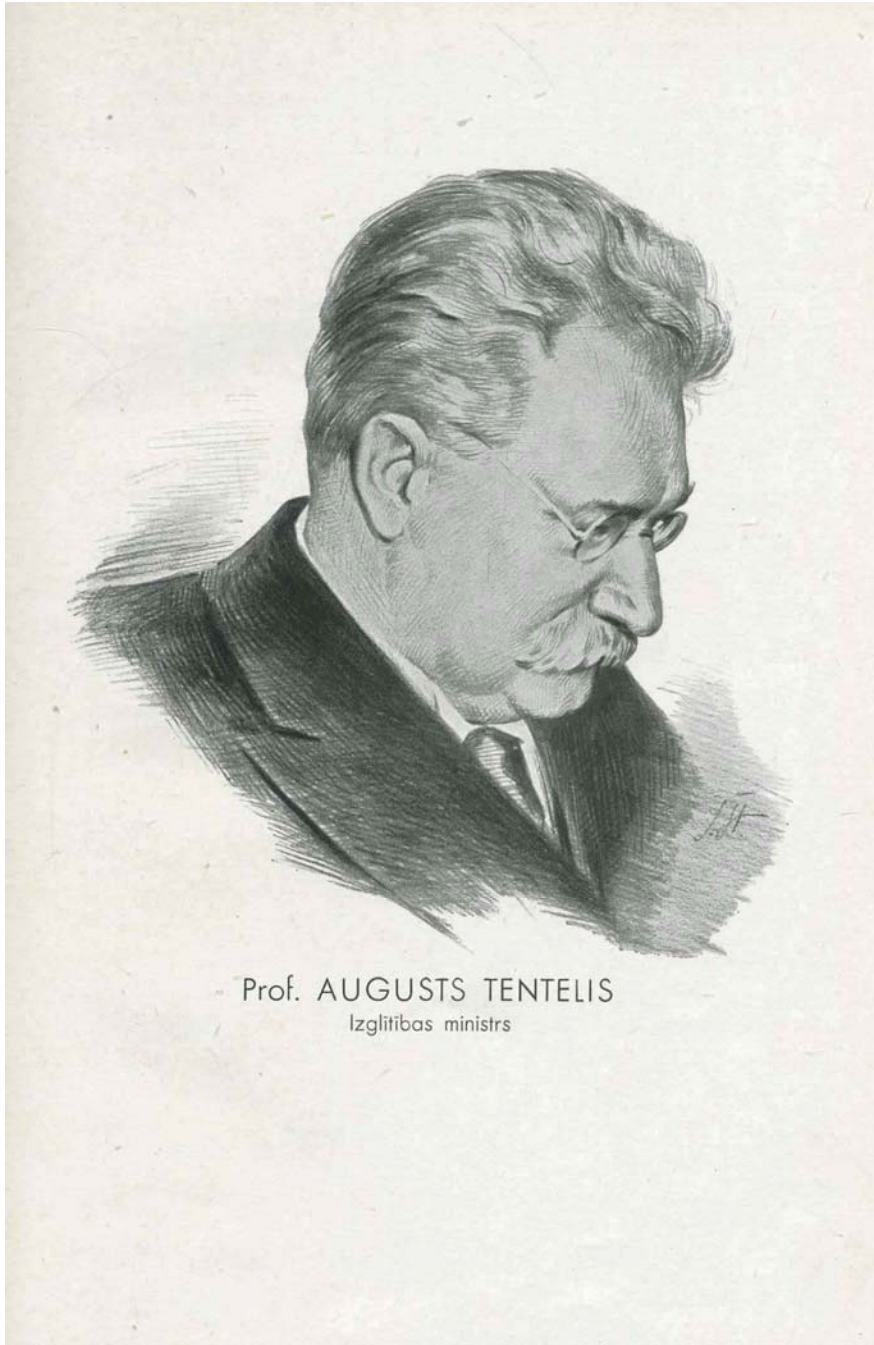
1938
© Eraksti 2018
217 lpp. / ~ 4,70 MB

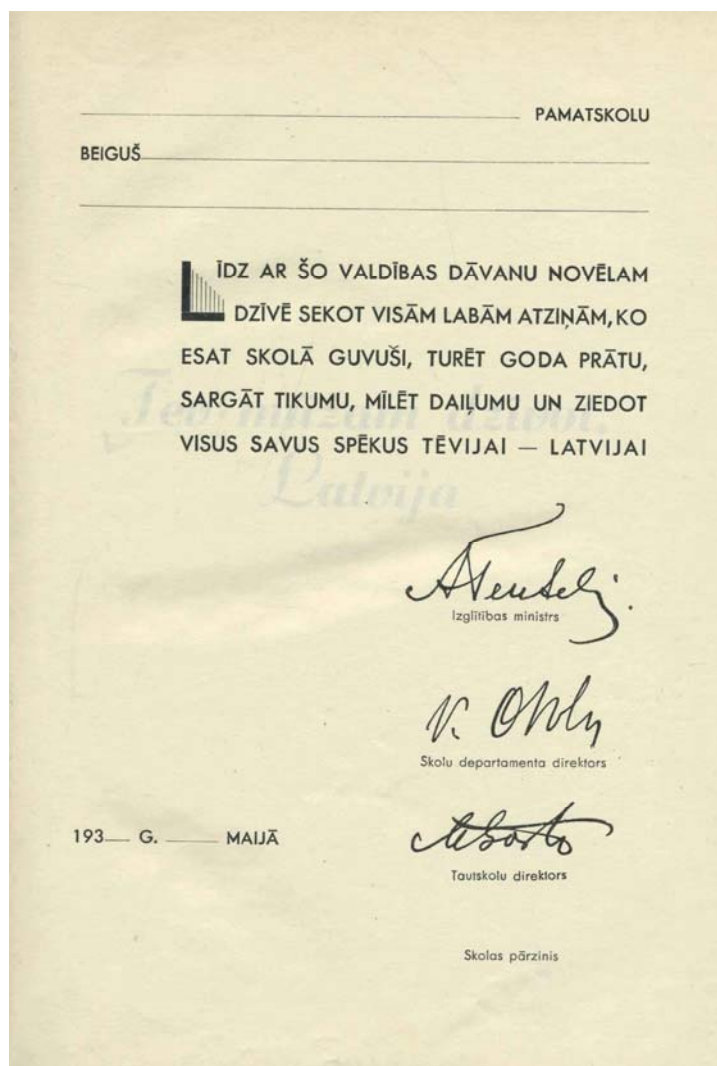
Skola! Mana skola, mūsu skola! Cik daudzkārt mums tev jāpateicas. Tu mums mācīji derīgas un nepieciešamas zināšanas, kas mūs pavadīs visā mūsu dzīvē. Tu mūs audzināji, tu mūs mācīji būt krietniem un darbīgiem Latvijas pilsoņiem, kas mīl savu valsti, savu tautu, savu tēvu zemi, savu brīvību. Tu mūs mācīji mīlēt savu darbu. Tu mūs mācīji cienīt un izpildīt savas valsts likumus un ziedot sevi pašu Latvijas labklājībai un aizsardzībai. Tu mums vienmēr rādīji, ka tikai vienprātība un satiecība mūsu starpā un saskaņa mūsu darbā var nest labus augļus. Tāpēc mēs mīlējam tevi, tu mūsu skola, un mīlēsim tevi uz priekšu vēl vairāk un nekad neaizmirsīsim. Mēs atbalstīsim savu skolu, mēs aizstāvēsim to, mēs kopsim to. Uz to mūs aicina mūsu Vadonis, Valsts un Ministru prezidents, Dr. K. Ulmanis. To arī ikkatrs svēti solās pildīt, atstājot šodien savu skolu un saņemot šo, mūsu Vadoņa un valdības pasniegtu, grāmatu.

Dr. KĀRLIS ULMANIS
Valsts un Ministru prezidents

*«Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā saulei, kas mirdz debess klajā!»*

V. PLŪDONS.

«Iemīļojiet jau tagad šo zemi, šo tautu un valsti tik karsti, kā neviens to nav darījis, jo tad, kad mēs reiz aiziesim, jūs varēsiet apzinīgāk staigāt pa sagatavoto ceļu pretim labklājībai un saulainām dienām. Jūs būsiet tie, kam piederēs otrais posms atjaunotajā Latvijā, kas tagad pēc septiņi un astoņi simti gadiem galīgi reiz ieguvusi savu brīvību un godu. Apzinaties, kas jūs gaida! Topiet lepnāki uz savu tautu, savu valsti!»

Dr. KĀRLIS ULMANIS.

*Dievs, svētī Latviju,
Mūs dārgo tēviju,
Svētī jel Latviju,
Ak, svētī jel to!*

*Kur latvju meitas zied,
Kur latvju dēli dzied,
Laid mums tur laimē diet,
Mūs Latvijā!*

J a u n i e d r a u g i !

Mēs ceļam un veidojam jauno Latviju, un jūs, jaunie, kas to turpināsiet un paplašināsiet, būsiet tie, kas sāks šo Latviju mūžīgu padarīt.

Jūs, jaunie, kas šodien no skolām aizejat, zināt, ka to, ko mēs būsim paspējuši padarīt, jūs saņemsiet, lai tad to turpinātu. Atceraties visi, ka dzīvē pēc skolas beigšanas jūs sadursaties ar to, ka pati dzīve prasīs no jums daudz vairāk, nekā līdz šim tas bija. Dzīve uzstādīs jums plašākus un smagākus uzdevumus, prasīs no jums daudz vairāk spēka un gara stipruma, drosmes, uzņēmības, izturības. Viņa prasīs no jums daudz vairāk miesas vingruma un gara dzirkstības. Miesas vingrums ir tas, kas jums palīdzēs uzvaras gūt. Gara dzirkstība ir tā, kas jums nekad neļaus jūsu gaitās apstāties. Jūs nāksiet drīz vien pie skaidrības, ka dzīve prasa no jums arī dziļāku un lielāku pienākuma apziņu nekā skola. Lai gan skola visu to ir prasījusi, dzīve tomēr prasīs daudz vairāk. Atminaties to, ka jūs augsiet ar savu darbu. Zināt to, ka katrs darbs, liels vai mazs, smalks vai vienkāršs, neatkarīgi no tā, ko citi par to domās vai teiks, ir nepieciešami vajadzīgs, lai augtu cilvēks pats un augtu un zeltu tauta un valsts.

Par tautu un valsti mēs esam visi atbildīgi un tāpēc mums visiem šinī darbā jābūt klāt. Zināt, ka katrs darbs, kas labi padarīts, kas ir darīts ar visu sirdi, tas ceļ savu darītāju un ceļ arī tautas un valsts godu un slavu.

Jums būs jābūt darbīgiem, jo nekas nevienam klēpī nekritīs. Arī Latvijas valsts nenokrita no gaisa. Latvijas valsts radās pēc smagiem, lieliem upuriem, pēc asinīm, pēc dzīvībām, kas tika atdotas par Latviju. Skolā jūs būsiet daudz mācījušies no grāmatām. Bet jums arī ir dzīvi piemēri un paraugi. Kā pirmie dzīvie paraugi jums ir jūsu tēvs un māte. Jūs darāt labi un pareizi, ieslēgdami cieņu un mīlestību uz savu tēvu, māti dziļāk savās sirdīs un paturēdami tās vienmēr. Jums tas vislabākais cilvēks un tas visgudrākais pasaulē ir jūsu pašu tēvs un māte. Nav cita! Un tad kā paraugi minami jūsu skolotāji un audzinātāji, kas no visas sirds centušies jums labāko mācīt

un rādīt. Plašāk ņemot, katrā pagastā un pilsētā jūs atradīsiet cilvēkus, kuŗus var ņemt par paraugu.

Es runāju par darbu un darba darīšanu. Neaizmirstiet arī to, ka jums ir bijuši savu jauno dienu ideāli. Neatstājiet šos ideālus, esiet darbā arvien uzticīgi tiem un no tiem projām negriezaties. Garīgais, ideālais ir visu mūsu pārvērtību pamatā. Pie šī ideālisma piederēs arī tas, ka jūs un mēs visi arvien vairāk vēl mācīsimies mazāk domāt par savām paša ērtībām, bet vairāk par mūsu vienību un vienprātību, par to, kas nepieciešams mūsu tautai un valstij.

Ir nepieciešami, lai mēs sevi aizliedzam, kur tas ir vajadzīgs.

Vēl jābūt rakstura stingrībai un cietībai, kas dod spēku — grūtības un šķēršļus pārvarēt. Jūs to redzējāt jau skolas darbos, rotaļās un spēlēs, ka visur rakstura stingrība ir vajadzīga. Dzīve prasīs vēl to, ka mēs pierodam izlietot jaunu mērauklu pie dzīves notikumu novērtēšanas. Kad pie tā pienāks vēl klāt drosme, izturība, neatlaidība, pienākuma apziņa, disciplīna, tad varēsim droši būt, katā bruņoti un ar tādām dāvanām izgājuši dzīvē, jūs dzīves cīņās uzvarēsiet, un jūsu ceļš būs ceļš uz priekšu un uz augšu, un jūs varēsiet katrā laikā teikt, ka jūs esat savu pienākumu pildījuši, jūs esat atdevuši savam darbam, savai tautai, savai tēvzemei — Latvijai un arī savam dzimtajam pagastam vislabāko, kas jums ir bijis. Vairāk ne no viena cilvēka prasīt nevar. Un ja tā mēs darīsim, tad varēsim droši būt, ka Latvija patiesi pastāvēs, Latvija augs un zels un būs patiesi mūžīga.

Jūs bieži no manis esat dzirdējusi, ka es allaž saku un atgādinu, ka mēs ejam arvien uz priekšu. Šis mans teiciens ir tanī pašā laikā arī sauciens un aicinājums, un man ir drosme viņu atkārtot, jo dzīve pati visapkārt to apstiprina. Mums arvien būs uz priekšu jāiet, jo katra jauna diena nes jaunus uzdevumus un raisa jaunus darbus. Bet tas ir par maz, ja mēs tā vien pasakām. Mums jānostājas citādi un jāpasaka, mēs paši katrai dienai jaunus uzdevumus radīsim, un katru dienu no mums nāks jauns darbs, kas būs jāpilda.

Mums katrai dienai jādod jauns darbs un uzdevums, zīmējoties tiklab uz visu saimniecisko mūsu dzīvē un tāpat arī uz politisko, kultūrālo, garīgo. Es gribu runāt par pēdējo, tas ir garīgo, par garīgiem uzdevumiem un darbiem, kas mums jādara. Jaunatne aug nākotnes darbiem, nākotnes uzdevumiem. Jums, jaunākajiem mūsu vidū, agrāk vai vēlāk būs jārisina visi uzdevumi, kādus nākotne jums stādīs un kādus jūs nākotnē paši uzstādīsiet.

Mūsu tagadnes uzdevums un darbs ir gādāt par to, lai mēs radītu jo drošus un stiprus nesatricināmus pamatus tam, ko mēs atzīstam par nepieciešamu valsts nostiprināšanai, tautas labklājības celšanai, valsts nosargāšanai tanī virzienā, ka to mums ir nesis 15. maijs, un kādu ceļu mums še iet, to rāda taisni 15. maija idejas.

Es arvien esmu uzsvēris, ka garīgais mūsu dzīvē un pienākumos, mūsu darbā ir izšķirošais. Un atkal es par jaunu gribu to pateikt, jo tā ir veca patiesība, kas ir atzīta un kas ir apstiprināta visos laikos, visās valstīs un tautās. Nevar radīt jaunu iekārtu,

nevar nostiprināt jaunu valsti, ja cilvēki paliek tie paši vecie. Arī cilvēkam ir jāaug. Tad mums būs drošība, ka tas, ko mēs darām, nebūs nekad velti darīts, bet būs nesis zelta augļus.

Iesim tālāk un apskatīsim atkal aicinājumu: «Izkopsim latviskos tikumus.» Ko ar to no mums prasa? Šinī teikumā izlaužas uz āru doma, ka mums vēl nāksies pārveidoties pašiem sevī iekšēji. Ne tikai ārēji jātop latviskiem, mums jānokrata viss svešais, kas mums pa daudziem gadiem pielipis. Tā mums ir ļoti daudz vēl. No tā mums jātiek vaļā.

Nesen kādā rakstā lasīju: «Mūsu tautas atdzimšanas ceļš ir latvisko ideju un atziņu un tradīciju noskaidrošana, izkristalizēšana un atjaunošana.» Te jau ir skaidrāk pateikts, kas mums jā dara. Kā tad mēs izdarīsim latvisko ideju, latvisko atziņu, latvisko tradīciju noskaidrošanu, izkristalizēšanu un atjaunošanu? Atminēsimies, ka tauta var vistālāk aiziet savā dzīvē un iegūt panākumus savas misijas sasniegšanā, ja viņa paliek pati sev uzticīga. Tātad mūsu tautas latvisko misiju mes varēsim izpildīt tikai kā latvieši uz latviešu zemes.

Šoreiz es runāšu par latvisko katrā cilvēkā un visā mūsu tautas garīgajā uzbūvē un mūsu raksturā. Es jums pateikšu atkal par jaunu, ka latviskie avoti ir mūsu tautas vecu vecā gudrība, mūsu tautas gara mantas, kuŗas mēs atrodam dainās, teikmās, gudrības vārdos. Pie tā nāk klāt arī dzeja, daiļrakstniecība, māksla, zinātne. Jā, viņas balstās un sakņojas taisni šinīs avotos, kuŗus es nupat nosaucu. Šīs dzīves gudrības tagad ir sakopotas. Sāksim viņas plašāk un nopietnāk izmantot. Ieskatīsimies dziļāk šinīs avotos. Kas zīmējas uz skolu jaunatni, tad man jā saka, mana doma ir stipra un skaidra, ka skolu jaunatne še atradīs daudz savu centienu paplašināšanai un būs ļoti iepriecināta, jo te viņa patiesi atradīs jaunu darba lauku.

Es minēšu te dažus piemērus. Mums ir liela tautas gudrība, kas pierādījusies daudzos un dažādos variantos. Mēs viņu atrodam arī filozofu grāmatās un apcerēs, un proti: ir vīri, kas vēlas uzjāt stikla kalnā. Kas te slēpjas? Ja kalns ir no stikla, tad kāpjot kājas slīd uz katra soļa un uz katra soļa ir grūtības priekšā un šķēršļi, kuriem grūti pāri tikt. Bet vai palikt atpakaļ? Kāds taču ir kalna galu sasniedzis. Un ar ko? Viņa zirgs bija ar zelta pakaviem.

Kāpēc tad zelta pakavi vajadzīgi? Zelts arvien bijis visdārgākā manta. Bronza tiek zaļa, un dzelzs sarūsē, akmens sāk dropt, bet zelts iztur un paliek. Tātad ir gan vajadzīgs kaut kas izturīgs un pastāvīgs, tīrs un skaidrs, lai uzkāptu stikla kalnā. Ja gribi stikla kalnā kāpt, tad kāp viņā ar goda prātu, skaidru sirdi, visskaidrākām domām, citādi noslīdēsi zemē. Kā tad zelts tiek pie savas tīrības? Zelts tiek kausēts un pārkausēts un tam vajadzīgas viskarstākās ugunis. Tātad, lai tiktu pie šīs zelta izturības, pie zelta īpašībām, tad jāiet ugunīm cauri, jātop skaidram — tīritam, šķīstītam un pārkausētam, tad varēs stikla kalnā kāpt un arī uzkāpt!

Stikla kalns ir pati dzīve. Kalnā kāpšana ir atgādinājums par visām tām brīvības idejām, par cīņām par brīvību, patstāvību, neatkarību, kas mājaja mūsu tautā un gadu simteņu grūtībās dzīvas palikušas un kas beigās uzvarēja.

Vēl cits piemērs. Nemiet rokā mūsu daiņu krājumus, mūsu teikmas un teikas un tautas gudrības vārdus. Nemiet no jaunāku laiku rakstniekiem Pumpura, Grīna, Virzas, Akurātera rakstus. Redziet, kā viņi mēģina šīs lietas izskaidrot. Iesim klāt viņu idejai un kodolam, baudīsim kodolu un priecāsimies, ka pirms 50, 60, 70 gadiem varēja rasties jau tādi darbi, kurus mēs tagad pieminam un atminam. Meklēsim viņos simbolus un raudzīsim tos atminēt. Šie 60, 70 gadu vecie raksti ir palīdzējuši mest tiltu uz mūsu domāšanu uz vecākiem laikiem.

Jaunieši, mācieties visu pareizi izprast un esiet no visas sirds darba darītāji un veicinātāji. Mācieties agri likumību, taisnību un tiesības augstu vērtēt. Ja jūs vērosiet, ka ne katreiz šī prasība piepildās, tad jūs tūlīt nenoskumstiet, nezaudējiet drosmi un dūšu, bet palieciet pie savas pareizās atziņas, ka beigu beigās uzvarēs taisnība un ar taisnību kopā arī jūs uzvarēsiet. Tālāk man vēl jāpiemin, ka tieša parādība ir tā, ka mums nav līdzsvara starp darbiem un vārdiem. Mums vairāk vajadzētu sevi parādīt darbos kā vārdos. Bet tieši mums šie ir pagrūti ieturēt vajadzīgo samēru.

Un tad: Laima iegriežas tikai tur, kur spodrība un tīrība. Vēl tālāk: svētdienās Dievs ienāk tikai tajās mājās, kur sestdienās viss balti nomazgāts. Protams, te atkal līdzībā domāta cilvēka iekšējā skaidrība un tīrība.

Šie piemēri, pie kuriem es pakavējos, rāda mums ceļu uz sentēvu tikumiem, rāda ceļu, pa kuŗu mēs varam tikt pie latvisko tikumu atjaunošanas. Ja mēs gribam būt šī aicinājuma piepildītāji un izdarītāji, tad iesim pa šo ceļu.

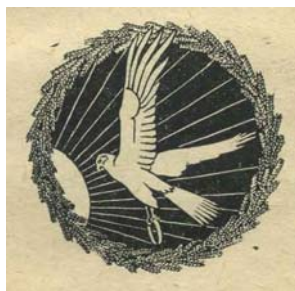
Lai nedomā neviens, ka tautas vienība ir tikai divi vārdi. Arī tautas vienība tikai tad piepildās, ja mēs atminam, ka šī tautas vienība ir saimnieciskās un sabiedriskās taisnības iemiesojums un izpaudums. Stādīsim pirmajā vietā apņemšanos kalpot mūsu tautai, mūsu valstij. Bet arī mazināsim trūkumus mūsu dzīvē. Tad mēs redzēsīm, ka labais aug augumā ar katru dienu, kas būs darbā pavadīta.

Jūs, jaunatne, esiet lepni savās sirdīs, ka arī jūs tiek saukti un aicināti pie šī nākotnes valsts celšanas un nostiprināšanas darba. Jums ir iespējas šie līdzīgi strādāt. Esiet lepni, ka jūs varat šie atbildību nest. Esiet arvien gatavi atsaukties uz katru aicinājumu piedalīties darbā un arī atbildībā. Esiet nelokāmi pārliecībā, ka jūs uz šī ceļa paliksiet un no tā nekad nenovirzīsieties. Atjaunojiet savās sirdīs katru dienu aicinājumu pie šī darba nākt un arī solījumu, ka jūs būsiet pie šī darba, būsiet šī darba darītāji, būsiet ticīgi un uzticīgi šī darba pildītāji.

Vienu nekad nedrīkst zaudēt — savu sirds dedzību, savu sirds degsmi, šo dvēseles skati, šo vīziju par nākotnes mirdzumu un varenību; ja tā paliks dzīva, tad tauta varēs uzvarēt visās grūtībās, tauta paliks dzīva un dzīvos mūžīgi. Cīņu, ķildu un sīko darbiņu nespēka un nevarības laiki ir prom. Ar 15. maiju visur ir uzvarējusi kopš senlaikiem sludinātā vienprātības un vienības ideja. Neveiksmju vietā tagad ir

spīdoši sasniegumi pagastos, apriņķos, novados un visā valstī, jo tagad mums vecās nevarības un nespēka vietā ir vienota tauta. Ar lepnumu mēs sakām un ar lepnumu mēs varam teikt: «**Tev mūžam dzīvot, Latvija!**»

Dr. Kārlis Ulmanis.

DZIESMA BRĪVAI LATVIJAI

*Lai līgo lepna dziesma
Tev, brīvā Latvija!
Kā sauli uzlēcošu
Sirds tevi sveicina.*

*Tu pārle, iznirusi
No dzelmju pusnaktīm;
Kā pārli tevi dārgu
Mēs sirdi glabāsim.*

*Mēs spodrināsim tevi
Par zvaigzni spožāku,
Lai tautu dižā kronī
Tu mirdzēt mirdzētu!*

*Lai līgo lepna dziesma
Tev, brīvā Latvija!
Audz liela, skaista, spoža,
Kā saule lēcoša!*

V. Plūdons.

Divdesmit gadi

Šī gada skolu beigušie saņem šo mūsu Valsts prezidenta un valdības velti, šo grāmatu, mūsu valsts divdesmitajā pastāvēšanas gadā, tātad jubilejas gadā. Jubilejas svinētāji arvien jūtas pacilāti, sajūsmināti par jubilāra nopelniem, par viņa darbu un sasniegumiem; svinētāji grib no sirds pateikties un vēlas vēl daudz gadu sadarbību ar viņu. Svinībās atceras pagātņi, vēro tagadni un spriež par nākotni, izejot no sasniegtā, spriež pilnā pārliecībā, nešaubīdamies, ka visi skaistie novēlējumi izpildīsies. Karstāk pukst dalībnieku sirdis, sirsnīgāk un izjustāk skan vārdi, ciešāki ir roku spiedieni, ja jubilārs ir nopelnu bagātāks, mīļāks, ar plašāku darba lauku.

Šoreiz jubilārs ir mūsu valsts, mūsu pašu Latvija, un kas gan lai būtu cēlāks, nopelnu bagātāks, kas varētu uzrādīt vairāk sasniegumu kā Latvija un kam gan mēs esam visvairāk pateicības parādā, ja ne mūsu Latvijai! Gan viņas jubilejas diena ir 18. novembris, tātad pēc pusgada, bet mums jau iepriekš jāgatavojas uz šo dienu, ka cienīgi varam stāties jubilāres priekšā. Bez tam Latvijas tapšana gatavojās ilgu laiku priekš 1918. g. 18. novembra. Tāpēc arī mēs, jubilejas dalībnieki, gatavosimies cienīgi apsveikt mūsu jubilāri viņas goda dienā. Atcerēsimies viņas pagātņi, brīvi vērsimies visapkārt mums, tad redzēsim, uz ko mums ir iemesls un tiesība cerēt, ko varam novēlēt mūsu valstij un ko sagaidīt no viņas nākotnē.

Mūsu skolu jaunatne, kas šajā pavasarī atstāj savas skolas solu, nav redzējusi mūsu valsts sākumus, tikai vēstures grāmatas un skolotāji ir snieguši ziņas par tiem lielajiem notikumiem, kas saistās ar mūsu valsts tapšanu. Arī šī veltes grāmata grib jaunatnei sniegt ziņas par Latvijas tapšanu, par Latvijas attīstību, par viņas atdzimšanu un par viņas sasniegumiem šajā nedaudzo gadu rindā. No šīs grāmatas skolu absolventi redzēs, ka no tumša, nežēlīga chaosa Latvija pamazām veidojas un paceļas, kamēr mūsu priekšā stāv tagadnes gaišais tēls. Ja mēs tagad varam teikt: Latvija ir uz pareiza ceļa, tad ne vienmēr tas tā bijis, ir bijušas arī nomaldīšanās, un tās bija saistītas ar grūtiem pārdzīvojumiem.

Ja mēs atskatāmies tikai uz 20. g. s. latviešu likteni, tad redzam, ka gadu simtenis iesākās ar lielām cerībām, ar lielu spraigumu kā saimnieciskajā, tā politiskajā dzīvē. Tā bija jauna un veselīga organisma darbības, cīņas un riska kāre. Tas bija dzīves prieks, kas meklēja izeju, meklēja priekšmetu, kur pielietot savus sakrātos un vienmēr pieaugošos spēkus. Bija arī idejas, kuņām simpatizēja un kuņū dēļ ziedoja savu brīvību un pat dzīvību, bet tās vairāk bija ārpus tautas, ārpus latviešiem. Iekšēji visi bija nacionālisti, ja arī daudzi tā nesaucās, iekšēji visi tiecās uz vienību, bet nebija, kas šo vienību radītu un vadītu. Naidis? Naidis pret muižniecības ne ar ko neattaisnojamām privilēģijām, naidis pret netaisno muižnieku izturēšanos, naidis pret patvaldības patvaļu, nebrīvību. Bet naidis jau posta, naidis nav spējīgs celt, nespēj vienot, kamēr tas ir dzinēja spēks. Tā tas bija ap 1905. gadu. Protams, ka brīvības iekāršanas mēģinājumiem vajadzēja bēdīgi beigties. Notikumi, kas saistās ar 1905. gadu, nesa latviešu tautai stipru ekonomisku un morālisku triecienu: daudz mantas gāja bojā, daudz dzīvību izdzisa, daudz cerību izputēja, daudz krietnu cilvēku bija spiesti atstāt savu dzimteni, visa tauta izcieta daudz pārestību un netaisnību. Bet arī daudz mācījās. Tā kā politiskais režīms Krievijā pēc šiem notikumiem kļuva brīvāks, tad arī šajā ziņā latvieši vingrinājās. Latviešu vērība un centība parādīja sevi visā spožumā, it sevišķi saimnieciskajā laukā gūtie sasniegumi bija lieli.

1914. g. sākās lielais pasaules karš, kuņš uzbruka arī latviešiem ar visu postošo varu, bet arī modināja jaunas cerības. Pirmais gads jau aizsauca daudzus tālos kaujas laukos. Otrajā gadā kaujas lauks pienāca pie Daugavas, atstādams aizmuguri tukšu un gandrīz izpostītu. Kurzemes un Zemgales bēgļi izklīda gan pa atlikušajām Latvijas malām, gan pa lielo Krieviju, pat Sibīrijā atskanēja latviešu valoda. Vairāki simts tūkstoši tā klīda apkārt svešā malā, un daudzi neredzēja vairs savas dzimtenes, tēva majas un iekoptās druvas. Reizē ar šo postu paspīdēja jauns cerības

stariņš: vai latvieši paši nebūtu labāki savas tēvzemes aizstāvji, vai viņi nevarētu atkarot ieņemto Latvijas daļu un ar to izpelnīties lielāku pašnoteikšanu savā zemē? Fantastisks bija šis plāns, bet kad atskanēja sauciens, lai latvieši pulcējas zem saviem karogiem, savos pulkos, tad plūda straumēm brīvprātīgie un no citām Krievijas armijas daļām un, pašu latviešu vadīti, devās pret ienaidnieku. Latvieši kaujās darīja brīnumus, bet pa lielākai daļai varonība bija veltīga. Krievu armija sabruka, kļuva kaujas nespējīga, jo politiskās partijas, it īpaši lielniecisms, to sagrāva, arī latviešu pulkus šī sērga nikni skāra. Latviešu ilgi sargātā fronte sagruva, un vācu viņi pārplūda atlikušās latviešu zemes. Krita arī Krievijas monarchija un pēc neilga starplaika lielinieki valdīja tās vietā. Arī vācu vara šķobījās, neraugoties uz varenām uzvarām austrumos, rietumos vācu varu pamazām grāva un sagrāva. Vācieši bija spiesti slēgt pamieru un atstāt Latvijas teritoriju.

Latvieši okupētajā Latvijā un ārpus tās, neskatoties uz visu postu un šķēršļiem, nebija ne cerības, ne ticības zaudējuši, ka Krievijas revolūcijas laikā arī viņiem izdosies realizēt savus nodomus, kas pamazām tuvojās brīvai un neatkarīgai Latvijai. Un pēc Vācijas revolūcijas, pēc Amerikas Savienoto Valstu prezidenta Vilsona deklarācijas par tautu pašnoteikšanās tiesībām, arī latviešiem radās iespēja proklamēt savu valsti. Vārdos to var ātri pateikt, bet īstenībā bija jāpārvar daudz grūtību, kamēr pie tā notika. Latviešu ļaudis jau tad bija sadalījušies daudzās partijās, kas nevarēja saprasties un vienoties. Vienības domas niknākie pretinieki bija sociālistiski noskaņotie, arī pilsoniskās politiskās partijas cīnījās par vadošo lomu jaunajā valstī. Par vienību visvairāk cīnījās mūsu tagadējais Vadonis, Valsts un Ministru prezidents K. Ulmanis, un viņa pūlēm jāpateicas, ka 18. novembrī varēja Latviju proklamēt. Tikai pateicoties viņa pūlēm, radās pirmā vienība, vēl nedroša, jo politiski nevarēja atteikties no partiju domas un pārlicēbas. Par pirmo Pagaidu valdības vadītāju, par Latvijas kārtotāju un ierīkotāju aicināja K. Ulmani, viņš jau arī bija vienīgais, kas tik grūtā brīdī varēja uzņemties šo milzīgo darbu. Savā pirmajā ministru prezidenta runā viņš izteica savu programmu, kuŗai gribēja sekot savā darbībā, bet kuŗu viņš netraucēti varēja izvest tikai atjaunotā Latvijā. Jau toreiz viņš teica: «Ja strādāsim ciešā kopībā, tad nav šaubu, ka rosīgs darbs aizvedīs pie mērķa.» Šis vienības aicinājums nav tikai skaņi un skaisti vārdi, bet gan mūsu Vadoņa dziļākā sirdsdoma, kuŗai kalpo viss, ko viņš dara. Viņu skumdina un aizskar viss, kas traucē vienību, jo tas traucē un posta Latvijas spēku, mazina Latvijas spēju gara un kultūras darbos, var izpostīt Latvijas sasniegumus.

Latvija bija proklamēta, valdība nodibināta, bet kādi bija tie līdzekļi, ar kuŗiem patstāvību nostiprināt un dziedināt sistās brūces? Naudas nemaz, kuŗaspēka nekāda, kreisās politiskas partijas neatbalstīja jauno valdību, arī pilsoņu vidū bija daudz neticīgu un šaubīgu, pretim darbojās arī A. Niedra. It īpaši trūka iespēja noorganizēt valsts aizsardzību. Vācu okupācijas kuŗaspēks izvācās no Latvijas un soli pa solim tam sekoja lielinieku armija, kuŗas priekšgalā nāca tie paši latviešu strēlnieku pulki, kas tādām cerībām tika izvadīti cīņā ar pretinieku un kuŗu nolūks bija dot latviešiem brīvību. Tagad viņi nāca nest nevis brīvību Latvijai, bet gribēja Latviju pakļaut partijai — komūnismam, kas brīvības nepazīst. Tā kā atkāpjoties vācu okupācijas armija traucēja Pagaidu valdību organizēt aizsardzību, bet veicināja lielinieku ienākšanu, tad drīzi bija ieņemta Rīga, Zemgale un daļa Kurzemes, un Pagaidu valdība varē ja nomesties tikai Liepājā, beidzot tikai uz kuŗa. Vai bija maz vēl kādas cerības par Latvijas patstāvību? Bet mūsu Vadoņa ticība tautai nebija salauzta, bet kļuvusi vēl cietāka un stiprāka, un iesākās atkal stāvokļa uzlabošanās. Izdzina lieliniekus, uzvarēja landvēristus un vācu dzelzsdīvīziju, atsita Bermonta iebrukumu, atsvabināja Latgali, un Latvija bija brīva. Šajās pāri par cilvēka spēkiem ejošās cīņās bija atkal savu brīnišķīgo spēku radījusi vienība, ticība, paļaušanās uz sevi un cieta jo cieta griba uzvarēt un iegūt savu brīvību, valsts neatkarību. Varēja sanākt Satversmes sapulce. Pēc vairākiem nemiera un posta gadiem varēja ķerties pie miera laika likumdošanas darbiem. Še arī vajadzēja būt lielai vienprātībai. Tikai tādas nebija, partiju pārstāvji rūpējās par savām partijām un to interesēm, Latvija palika otrā

vietā. Partiju balsis kļuva skaļākas, nekā Latvijas vienotāja balss. Ministru prezidents atsacījās no sava amata, ar sāpēm sekodams sava lolojuma, sava cēlā ideāla jaukšanai un postīšanai. Stāvoklis neuzlabojās, kad satversme bija izstrādāta, kad sanāca Saeima. Gan tie vīri, kas Saeimu izmantoja saviem nolūkiem, sauca to par «augsto namu», bet viņu rīcību nemaz nevar nosaukt plar «augstā nama» cienīgu. It īpaši graujoši rīkojās kreisās partijas un sāka pat atklāti gatavoties brāļu kaņam, mazās vien- un divvīru partijas nodarbojās tikai ar savtīgu tirgošanos. Mūsu parlamentārisms nedaudzos gados bija zaudējis katru cietni, dzirdēja tikai ar zobošanos par to runājam, visi gaidīja radikālas pārmaiņas.

Tad no jauna pacēlās mūsu Vadonis K. Ulmanis un iesniedza satversmes grozījumu, bet to pēc ilgām pārrunām un cīņām Saeima noraidīja. Anarchijas briesmas nāca arvien tuvāk. To neizturēja mūsu Vadonis. Viņš kopā ar brīvības cīņu vadoni ģenerāli J. Balodi 1934. g. no 15. uz 16. maiju izveda apvērsumu, no tautas karsti apsveiktu. Tauta lielā vienprātībā pulcējas ap savu Vadoni, jo atkal pirmais viņa aicinājums bija — v i e n o t i e s: «mums jābūt stipriem, mums jābūt vienotiem». Un brīnišķīgi iedarbojās uz tautu šis lozungs. Arvien ciešāk un ciešāk slēdzās vienotās rindas ap savu Vadoni. Protams, vēl šur tur atradīsim arī tādus, kas klusībā nožēlo tos laikus, kad viņu personīgai patvaļai bija ziedu laiki, bet šādu netaisnības kārotāju nožēlas neatradīs dzirdīgas ausis; iznīcībā aiziet netaisnība, taisnībai jāuzvar.

Tā mēs nedaudziem vārdiem esam atcerējušies mūsu jubilāres pagātnei. Un varējām konstatēt, ka visur tur, kur valdījusi vienprātība, griba sevi nodot valstij, kur sirdi saviļņojusi tēvzemes mīlestība, ka visur tur Latvija ir zēlusi un plaukusi, tur cēlusies viņas labklājība, viņas sasniegumi materiālajā un kultūrālajā laukā. Kur tautu un valsti nevada savtība, bet tēvijas mīlestība, tur gūst viņa cietni un uzticību mājās un svešumā. Tālāk mes varam konstatēt, ka Latvijas dēlu un meitu darbīgums un neatlaidīgā centība nedaudzos gados varēja postažu pārvērst par ziedošiem dārzkiem un kuplam druvām. Un ko nozīmē tas, ka 15. maijs atrada tik vienprātīgu atsaukšanos un piekrišanu? Laikam gan to, ka latviešu darba darītāji laukos un pilsētās nebija tā no korrupcijas saēsti, kā Saeimas politikāņi un viņu rokas puīši ārpus tās. Tāpēc bija iespējama ātra izveseļošanās, jo slimības dīgli nebija dziļi iespiedušies veselīgajā tautas ķermenī.

Ja nu apskatām tagadni, tad mums atveras brīnišķīga sasniegumu aina. Šī brīnišķīgā aina liekas gluži nesaprotama un neizskaidrojama tam, kas varējis pats savām acīm vērot un apsvērt pagājušos Latvijas 20 patstāvības gadus, kas redzējis Latviju kara laikos un priekš tam. Varbūt tiem, kas kopā ar Latviju auguši un attīstījušies, tas neizliekas tik pārsteidzoši. Jau no ārpuses vien apskatot mūsu zemi un pilsētas, uzkrīt tas svaigums, varenums un daiļums, ko rada mūsu ēkas pilsētās un gar ceļmalu, dārzi pie mājām, gan jauni, bet labi kopti, skaisti ceļi, koku gatvēm apstādīti; agrāk tādas gatves redzēja tikai gar muižām. Ja vēl gadās braukt pa lauku ceļiem, tad visur skatāmas vismodernākās zemkopības mašīnas, dažreiz liekas, ka braucam caur brīvdabas izstādi. Latvijas sākumā visa tā nebija, maz no visa tā varēja redzēt 5 gadus atpakaļ. Tas radies, galvenā kārtā, pēc Latvijas atjaunošanas. It īpaši celtniecība ārkārtīgi uzplaukusi. Ēku cēlēji pieliek visas pūles, lai ēkas derētu nevien tagadnei, bet arī vēl nākošai un aiznākošai paaudzei. Pilsētās, it īpaši Rīgā, sāk parādīties monumentālas sabiedriskas ēkas, kādu tur agrāk pavisam nebija. Skolas nami ērti un daiļi pacēlušies tādos Latvijas novados, kur agrāk nemaz skolu nebija, un tos apmeklē simtiem skolnieku. Un atkal tas beidzamo 5 gadu nopelns. Tas tikai no ārpuses Latviju apskatot, un svešiniekam negribot jāliecina: tā ir turīga zeme, kas zina savu vērtību.

Griežoties pie to lietu apskates, kas tā ar acīm nav ieraugāmas, tad aina vēl iepriecinošāka. Aiz ārējā progresa taču slēpjas iekšēja griba, spējas un līdzekļi visu to iesākt un godam nobeigt. Doma, nodoms un izdoma iet taču katram darbam un uzņēmumam pa priekšu. Arī mūsu gara spējas ir izkoptas. Skolu un augstskolu ziņā mēs drīkstam jau stāties kultūras tautu rindās, un ar paceltu galvu. Mūsu zinātne ne vienu vien reizi bijusi ierosinātājas lomā un dažādās nozarēs. Mūsu zemi

apmeklējuši citu tautu praktiska darba ļaudis, politiķi, valstsvīri, kultūras pārstāvji un prasījuši, kā jūs to darāt? Mums mūsu darbu priekšā nav bijis jākaunas.

Visu to sasniegusi latviešu centība, darba mīlestība un radīšanas prieks, bet pie viena noteikuma: pie labas visu spēku un visu darbu organizācijas. Ja atsevišķi indivīdi dara kaut ko, izmanto savus spēkus katrs par sevi, tad bieži notiek, ka viens strādā otram pretim un abu darbs un pūlīņš ir veltīgi, pat iet bojā. Te atkal redzam, cik nepieciešama ir visās lietās visu darbinieku vienprātība un laba griba, uz vienu mērķi virzīta. Mums ir Vadonis, kas ir mūsu vienības un vienprātības simbols, kas mūs īstenībā arī vienojis, rādījis mums mērķus un ceļus, kā plānveidīgi šos mērķus sasniegt, pavēris durvis mūsu tautas un valsts labklājībai un līdz ar to devis iespēju mums visiem piedalīties kopīgā darbā un ar to nodrošināt mūsu individuālo labklājību.

Mums vajaga tikai sekot Vadoņa paša paraugam, kas sevi visu nodevis kalpošanai savai valstij, savai tautai, kam nav nekādu citu interešu, kā tikai valsts un latviešu tauta. Mums ir jāseko Vadoņa izstrādātam valsts plānam, un mēs droši nonāksim pie sprautā mērķa. Tāpēc arvien ciešākās un stingrākās rindās ap Vadoni un kopā ar viņu droši uz priekšu pretim daiļai un varenai Latvijas nākotnei. Kopā dziļā vienprātībā ar Vadoni, un nebūs nekādu šķēršļu un pretekļu, kuŗus mēs nespējam pārvarēt.

Prof. Dr. A. T e n t e l i s.

LATVJU HIMNA

*Mēs esam nu kungi mūsu dzimtajā zemē,
Mēs gribam te paši sev likumus lemt:
Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —
Mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet ņemt!*

*Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —
Un mūsu šī Baltajā jūra mūždien;
Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —
Viss, viss pie šīs zemes simtu saitēm mūs sien.
Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —
Tā zeme ir mūsu, ir mūsu — jā gan!
Caur simtgadu vaidiem, zem svešnieku spaidiem
Šobaltdien vēl dzidri latvju mēle skan.*

*Tā zeme ir mūsu. Tā Dieva un Laimas
Latvju tautai sensenais līdzdotais pūrs.
Tā zeme ir mūsu. To nedos vairs svešiem
Ne zemgals, ne latgals, ne sēlis, ne kūrs.*

V. P l ū d o n s.

Kad kalpot ir valdīt

Jaunatne, kas šogad atstāj skolu, lai dotos dzīvē, vai arī lai vēl augstākā skolā meklētu pilnīgākas zināšanas un paplašinātu savu garīgo horizontu, pa lielākai daļai ir jau brīvās, neatkarīgās Latvijas bērni, jo mūsu Latvija pati svin šogad savu 20. dzimšanas dienu. Par to, kā šī mūsu Latvija tapusi, tā zina tikai no nostāstiem, no grāmatām, bet tā var par to klausīties vēl no aculieciniekiem, no pašiem brīvības cīņu dalībniekiem, kuŗu skaits mūsu vidū ar katru gadu kļūst mazāks. Un jaunatne tad arī ar dziļu saviļņojumu klausās šos stāstus, ar apbrīnošanu skatās uz šo stāstu varoņiem. Un tiešām, ir sirdij ko straujāk pukstēt, ir acīm ko iemirdzēties apbrīnā un sajūsmā! Jo lielāks šķirs mūs gadu skaits no šī varoņlaikmeta, jo mazāk paliks pašu dzīvo varoņu, jo spožāk laikiem cauri mirdzēs viņu darbu varenība un slava. Nāks laiks, kad jaunajās sirdīs iezagsies it kā skaudība, it kā nožēlošana, ka liktenis nav licis dzīvot tanī laikmetā, kad bija iespējams pašam piedalīties lielajā tēvzemes atbrīvošanas darbā, pašam iegūt nemirstības mūžam zaļo vainagu.

Bet, ja dziļāk ieskatāmies, kas tad bija šo varoņdarbu dzinējspēki, kas darīja šķietami neiespējamo par notikušu faktu, tad redzam, ka to veikusi liesmojoša tēvzemes mīlestība, nelokāma un nesalaužama griba redzēt savu tautu brīvu savā neatkarīgā valstī un slēgt acis augstākās svētlaimības apziņā, apziņā, ka dzīve veltīta savas tautas laimei un dzīvība atdota par tās mūžīgo pastāvēšanu. Varonības īstais saturs tad nu ir: kalpot un sevi visu atdot lielam, cēlam ideālam, nostādot to pāri savām personīgām interesēm, padarot savas tautas labklājību par savu personīgo labklājību.

Bet vai tad mūsu tautas labklājība jau sasniegusi savus kalngalus? Vai šodien nevar tikpat pašai izdzīvot kalpot savai tautai, kā viņas tautas brīvības rīta ausmas dienās? Ne tikai nav, bet tas tieši mūsu p i e n ā k u m s, mums tas j ā d a r a, lai būtu cienīgi varoņu mums atstātā mantojuma.

Kā tas darāms? V i e n a g r i b a vadīja Latvijas atbrīvotājus un dibinātājus, v i e n u c e ļ u viņi gāja. Viņi pirmie atklāja tautas brīvības noslēpumu un uzticēja to tautas Vadonim, lai Vadonis to nepārprotami skaidri pateiktu visai tautai. Šis burvju vārds pateikts 15. maija naktī un skan: t a u t a s v i e n ī b a.

Daudz minēts šis vārds pēdējos četros gados, daudz par to rakstīts, bet tomēr vēl daudzi nav ieskatījušies šī vārda vispēdējos dziļumos.

Vai tad tas kāds liels nopelns — turēties visiem kopā? Bet pamēģinat to izpildīt pat gluži mazā lietā, un jūs redzēsiet, ka tas nemaz tik viegli nav, kā liekas, par to tikai runājot. Lai vajadzīgā brīdī visi ietu vienu ceļu un neizklīstu uz visām pusēm, jāprot atsacīties no savām personīgām iegribām un jāprot k l a u s ī t vienam saucējam, vienam aicinājumam. Tas nozīmē a t t e i k š a n o s, tas nozīmē savas patības pakļaušanu kopīgam mērķim. To var tikai disciplīna, kas savukārt izriet no pašdisciplīnas, no prasmes pavēlēt sev pašam. Še jau redzam, ka klausīt var tas, kam vara pašam pār sevi, citiem vārdiem, klausīt nozīmē reizē arī valdīt, valdīt pašam pār sevi, un šī spēja ir viena no lielākajām varām, kādu cilvēks var iegūt.

Šī vara var aprobežoties tikai ar atteikšanos, ar pasīvitāti, ar visu savu tieksmju iznīcināšanu. Tad tā ir neauglīga, tāds tās izpauzums nav ne kalpošana dzīvībai, ko Dievs mums devis, ne sev pašam, ne savai tautai. Vara pār sevi kļūst radītājs spēks tikai tad, ja tā liek cilvēkā slēptiem spēkiem strādāt savas, savas tautas un cilvēces labklājības celšanai, dzīves kārtīšanai, jaunu vērtību radīšanai.

Un kad šie spēki var veikt visvairāk? Daudz var padarīt cilvēks, uzcītīgi strādājot, viens pats. Bet tautas un sava paša labklājība prasa daudz tāda, ko nevar sasniegt viens. Tas veicams tikai daudziem rokas sadodoties kopā, un jo lielāks sprauštāis mērķis, jo lielākam jābūt talcinieku skaitam, un kad tas paceļas līdz visas tautas uzdevumiem un mērķiem, līdz tautas vēsturiskam sūtījumam, kas tautai jāpilda, lai attaisnotu savu pastāvēšanu un lai pastāvētu tautu sacensībā, tad

tie veicami arī tikai visai tautai kā vienam cilvēkam kopā turoties. Tad nācijas radītājs spēks sasniedz savas augstākās virsotnes. Tas noskalo savos uzplūdus visu, kas ceļā nācijas uzvaras gājienam. Drebēdamas tā priekšā atkāpjas visas naidīgās varas. Nesatricināms valda tas pār savu tēvu zemi, pilda to ar labklājību un ļauj tās daiļumam atmirdzēt visā spožumā.

Bet kad sasniedzams šis spožums, kam lemts piedalīties šajā triumfa gājienā? Tad, kad tautas vienības apziņa rit ikviena tautas dēla un tautas meitas asinīs, kad ikviens iemācījies kalpot savai tautai, lai kalpodams līdz ar visu tautu valdītu pār savu zemi, kamēr tā pastāvēs.

Šo noslēpumu savām sirdsasinīm Latvijas izcīnītāji ierakstīja pašā latviešu zemē pirms divdesmit gadiem, lai mēs un visi, kas nāks pēc mums, nekad to vairs nepamestu un kalpodami valdītu.

Prof. Dr. J. Auškāps.

SKOLAI

*Silti sumināta esi,
Mūsu gara gaismas pils!
Tavu vārdu daudzino(i),
Sirds mums pateicībā sils.*

*Māmuliņa tu mums īsta,
Nevis sīva sveša māt':
Māki mācīt, māki vadīt,
Māki mīļi mudināt.*

*Rādi mums, kā veltēm košām
Gara pūru pielocīt,
Vētrā stāvēt kājām drošām,
Godam dzīves taku mīt.*

*Par to visu daiļu, cēlu,
Ko mums dāvājusi tu,
Tevi pašu saules balvām
Laimiņa lai veltītu!*

*Ziedi ābeļdaiļumā(i),
Zelta augļus mirdzinot!
Plūsti avotskaidrumā(i),
Jaunas sirdis spirdzinot!*

*Sveika! gaismas māte, sveika!
Audzi dižāka arvien!
Un kā liepa, bišu pilna,
Galvu augstāk, augstāk slien!*

V. Plūdons.

I

*Tautas Vadonis Valsts un Ministru
prezidents Dr. Kārlis Ulmanis*

*«Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods!»*

ROB. BLAUMANIS.

Dr. K ā r ļ a U l m a ņ a d z ī v e u n d a r b i

Bērnība

Mūsu zemē valda miers, kārtība un drošība, mūsu tiesības un taisnību sargā likumi. Nevienam nav atļauts nodarīt pāri, nevienam nedrīkst atraut to, kas viņam pienākas. Mūsu zeme ir arī pietiekoši auglīga, lai, ar čaklām rokām to kopdami, saņemtu visu, kas mūsu dienīšķai maizei un garīgiem centieniem vajadzīgs. Laimīgi atrisinātās tiesību un dzīves iztikas prasības atļauj tautai dzīvot savstarpējā uzticībā un draudzībā un vienotiem spēkiem celt un veidot savu nākamību pēc pašas vēlēšanās.

Taču mēs zinām arī, ka nav ļoti sens tas laiks, kad vēl visa tā trūka. Nebija latviešiem ne tiesību, ne taisnības, ne brīvības, nebija sevišķi biezs tad arī dienīšķās iztikas riecens, bet garīgie centieni bija svešs un nepazīstams vārds. Tad mūsos mostas ļoti liela alka uzzināt, kas tas bija par laikmetu, kas tie bija par ļaudīm un kādā veidā viņi mūsu zemei atsaucā to labklājības laikmetu, kuŗā mēs tagad dzīvojam.

Daudzi, ļoti daudzi piedalījušies šā laikmeta sagatavošanā un izveidošanā, varbūt desmit, varbūt arī vēl vairākās paaudzēs. Viņu paveiktais bija celmlaužu darbs līdumā. Pēdīgi nāca pats saimnieks, kas bez darba deva vēl arī citu, kas agrāk bija trūcis — deva taisnīgu atmaksu ikvienam pēc viņa darba, stiprināja nogurušos un iepriecināja noskumušos. Viņš mācīja arī redzēt pāri meža svītrai pie apvāršņa un saredzēt aiz debesīm ziluma paslēptos mūžības vārtus. Viņa druvā agrāk savrup bijušie svešie ļaudis iepazinās cits ar citu un kļuva draudzīga saime.

Tikai pateicoties šā saimnieka izcilajām spējām, mūsu valsts ir apkopta un gaiša. Šīs laimīgās zemes un tautas saimnieka darbīgā mūža gadu un panākumu aplūkošanai īsumā būs arī veltītas tālākās rindas.

Ikvienam, kas pazīst Zemgali, lai viņš ar to iepazīties tanī dzīvodams, ceļodams pa to, vai arī pēc Virzas Zemgales mājas apraksta, saprotams, kālab mūsu pirmais valsts saimnieks nācis tieši no turienes. Zemgales un Kurzemes saimnieki nekad nav tikuši tā apspiesti kā Vidzemes un Latgales zemnieki. Bez tam zemgalieši jau Kurzemes hercogīstes laikos, it sevišķi pēdējo hercogu Bīronu valdīšanas gados, kas paši cīnījās ar muižniecību, pieradusi domāt un spriest nevien par savām, bet arī par valsts lietām un darīšanām. Visbeidzot, pēc pievienošanās varmācīgajai un tumšajai krievu carīstei, Zemgalei palika it kā daļa autonomijas, un viņas samērā liberālā muižniecība tā neapspieda savus zemniekus kā Vidzemē. Drīzi pēc Zemgales neatkarības zaudēšanas tai atspīdēja arī pirmie, kaut iedomātie, brīvības stari. Lielāku redzam arī zemgaļu turību, ko vairoja viņu visumā plašākās, kā vidzemniekiem, mājas un labākā zemes auglība, un zemgaļu lepnumu, kas auga turības un reālākas dzīves aizvēnī. Tāpat Zemgales saimniekam bija lielākas saimes un, tās rīkojot, viņi iemanījās labāk valdīt pār cilvēkiem. kā citu novadu ļaudis, kas visu padarīja paši savām un savu ģimenes locekļu rokām. Īsi sakot, Zemgales saimniekos bija visas tās īpašības iedzimušas un izaugušas, kādas nepieciešamas nevien savas mājas, bet arī visas valsts saimniecības un kultūras vadīšanai.

Zemgales līdzenuma ziemeļrietumu malā, uz rietumiem no Lielupes, kur druvu plašo un vienmērīgo, kā ūdeņi, viļņošanu sāk pārtraukt pirmie Dobeles pusē esošie pakalni, atrodas Bērmuižas pagasts. Pagastam cauri tek Lielupes skaistā pieteka Bērze, kas savus ūdeņus uz leju veļ daudz straujākā plūdumā kā pati Lielupe. Šeit Bērmuižas draudzē, agrākā Udzes pagasta robežās, kas tagad jau pirms 50 gadiem pievienots Bērmuižas pagastam, atrodas Ulmaņu mājas Pikšas. Te viņu dzimta dzīvojusi vairākas paaudzes, cik vien ilgi to atceras vecu ļaužu nostāsti, un

no viņām nācis arī mūsu pirmais ministru, tagadējais valsts un ministru prezidents Dr. Kārlis Ulmanis, pirmais īstais savas tautas saimnieks.

Prezidenta tēva tēvu Kasparu visvecākie pagasta vīri atceras kā rāmu, klusu, neliela auguma vīru, kas vislabprātāk piemēris mājā un uzraudzījis savu saimniecību. Arī Prezidenta tēvs Indriķis, kas dzimis 1836. gadā, augumā nav bijis sevišķi garš, bet padrukns. Viņš apprecējis Dzeņu saimnieka Līnberga meitu Lizeti, kas bijusi nevien skaista, ļoti čakla un labsirdīga saimniece, bet blakus tam arī liela dziedātāja. Pikšu mājas platība ir tikai 110 pūrvietu ne sevišķi auglīgas zemes, kuŗu Indriķis Ulmanis iepircis par dzimtu, tālab, lai ātrāk samaksātu izpiršanas maksu, tas nodarbojies arī ar tirdzniecību. Visi ļaudis viņu pazinūši kā goda vīru, ar kuŗu tirgojoties, nekādas zīmes vai liecinieki nav bijuši vajadzīgi, tālab veduši savu pārdodamo uz Pikšām, zinādami, ka tur arvien saņems taisnīgāko maksu.

Bet pa to laiku, kamēr saimnieks pats bieži atradies gaitās, visas saimniecības uzraudzība piekritusi Prezidenta mātei, kas pārzinājusi māju, ļaudis un darbus, visur iedama pirmā un pēdējā. Pateicoties abu čaklumam, Pikšu saimnieki arī savā vārajā zemē tikuši pie pārticības, viņu mājā trūkumu neviens nav redzējis.

Šajā mājā, kad Pikšu saimniekam un saimniecei jau bija divi dēli — Jānis un Indriķis, 1877. gada 23. augustā, pēc jaunā stila 4. septembrī, piedzimis trešais dēls, kuŗš nokristīts par Kārli - Augustu. Vēl šobrīd uzglabājusies vecā Pikšu koka dzīvojamā ēka ar maz izņēmumiem tādā pašā veidā, kādu to uzcēlis Prezidenta tēva tēvs; tikai iekštelpas tanī pārveidotas mazliet citādi un ap viņu augošie koki pieņēmušies augstumā un kuplumā. Te pagājušas Kārļa Ulmaņa jaunības dienas gan rotaļās, gan arī piegriežoties gadiem piemērotam darbam, no kuŗa šajā mājā neviens nav vairījies.

Kā tas šajā ģimenē iedzimts, visi Indriķa Ulmaņa dēli ir acīgi zēni, veikli un solī attapīgi. Bet ātri paiet bezrūpīgie bērnības gadi, kuŗos māte iemācījusi lasīt un rakstīt, un, 9 gadus vecu, Kārli

BĒRMUIŽAS PAMATSKOLA

nodod Bērmuižas skolā, kur, nonākot plašākā sabiedrībā, sākās viņa iepazīšanās ar citiem zēniem, noteiktā rakstura izveidošanās un to zināšanu krāšana, par kuŗām visa tauta viņam arvien paliks pateicību parādā. Bērmuižas skolu 1860. gadā cēluši apkārtējie Bērmuižas, Šķības, Sīpeles, Udzes, Sprigauļu, Lustes un Mežinieku pagasti. Pēdējie četri pagasti jau sen kā pievienoti iepriekšējiem lielākajiem pagastiem. Tanī laikā skolas pārzinis bijis Kristaps Cīrulis, bet viņa palīgs — Štolcers. Abi vecie skolotāji vēl dzīvi un labi atceras savu priekšzīmīgo skolnieku.

Saņēmis mājā labu audzināšanu, Kārlis skolā nonāk līdzīgos dzīves apstākļos, jo skolotājs Cīrulis ir pazīstams kā labs audzinātājs nevien ar savu stingrību, bet arī ar savu mīlestību pret audzēkņiem un zinībām. Skolotājs pats ar savu izturēšanos un dzīvi ir skolēniem paraugs, iedams klasē rūpīgi uzposies un sagatavojies.

Skolnieku skolā ir ļoti daudz, katrā klasē, kuŗu ir divas, mācās divas nodaļas, un skolnieki tajās sēz gaŗos solos, desmitiem paredzētās vietās pa četrpadsmit.

Kārļa Ulmaņa brāļa Indriķa sieva Vilhelmīne, kas skolā gājusi dažus gadus agrāk par Kārli, Cīruli raksturo šādiem vārdiem: «Mēs visi jutām lielu cienību pret šo skolotāju, lai gan viņš nekad netika uz mums dusmās uzkliedzis, vai arī kādu bargi nosodījis. Viņa vārdi nekad nebija skarbi, bet pamācoši, glāstoši. Domāju, ka skolotājs Kristaps Cīrulis ir stipri ietekmējis Kārļa Ulmaņa raksturu un devis pirmo pamudinājumu uz zinībām.» Palīgskolotājs Štolcers bijis jaunāks un dusmīgāks. Bet arī viņu bērni klausījās un bijās.

Kārlim Ulmanim skolā ejot, 1887. gadā skolās sāk visu mācīt krievu valodā. Šajā laikā skolā latviski runāt skolniekiem pilnīgi noliegts, un kas pieķerts aizlieguma pārkāpumā, tam par sodu bijis jāizmācās gaŗš krievu vai vācu dzejolis. Skolnieki, uzspiestās svešās valodas neieredzēdami, skolotājiem klātesot, izlīdzējušies ar mēmo valodu, rādīdamies pirkstiem.

Štolceram Kārlis Ulmanis palicis atmiņā nevien tālab, ka tas bijis ļoti apdāvināts un ļoti labs rēķinātājs galvā. «Visu laiku nekad neredzēju, ka Pikšu zēns būtu neuzmanīgs vai miegains.»

Nebijis arī mīksts un nekad nav gājis skolotājiem sūdzēties par saviem klases biedriem. Tā kā Kārlis skolā nav pastāvīgi uzturējies, bet Pikšas atradušās no skolas patālu, viņš dzīvojis pie tēva brāļa Udzes muižā un uz skolu gājis no šejienes.

Skolas mācībās galveno vietu ieņēmusi ticības mācība, aritmētika un krievu valoda, lai gan mācītas arī citas zinības. Brīvlaikos skolnieki mīlējuši stāstīt dēku un spoku stāstus, līdz pašiem kļuvīs baisi, bet vakaros un rītos klasē klusi sēdējuši mācāmajās stundās un sagatavojuši uzdevumus.

Cik augstu Kārlis Ulmanis vērtē savu pirmo skolu, apliecina interese, kuŗu viņš tai izrādījis jau kā tautas Vadonis, ziedodams gan grāmatas, gan mācības līdzekļus, gan citus nepieciešamus priekšmetus, un vēlēdams it visiem piedalīties šajā draudzīgajā aicinājumā un atcerēties savas skolas, lai nebūtu nevienas, kas būtu palikusi neizdaiļota, neapgādāta un bez labām grāmatām.

Ātri pabeidzis Bērmuižas skolas mācības, Kārlis Ulmanis nonāk Jelgavā, kur mācās toreiz pazīstamajā Jelgavas pilsētas Aleksandra skolā.

Te sākas jauns Kārļa Ulmaņa mūža posms, kas vairs nenorit mierīgajos lauku dzīves apstākļos dzimtā pagastā, bet svešā pilsētā, kas bez tam arvien bijusi garīgas rosības un jaunu domu izplatītāja latviešu tautā un kas briedināja Kārļa Ulmaņa gara dzīvē jau aizmetušos rakstura graudus izturībā un spodrumā par zeltam līdzvērtīgiem.

Ne tikai ar mācībām krievu valodā, bet arī citādi trokšņainā pilsētas skola ļoti atšķīrās no klusās Bērmuižas skolas. Bija jāiedzīvojas jaunajā apkārtnē, jāpierod krieviskajām mācībām, jāsamierinājas ar krieviskajiem skolotājiem, kas visur gribēja ievest krievu kultūru un noniecināja pārējās tautības. Jelgava jau pirms tam bijusi daudzu atmodas darbinieku šūpulis. Tur dzīvojis un rakstījis savus dedzīgos vārdus Māteru Juris, tālab arī skolnieki tik viegli nepakļaujas pārkrievotāju garam. Tie salasās vieni paši vai dažreiz arī ar reālskolas skolniekiem un tad iet ārpus Jelgavas pastaigāties, kur runā par sava laika sabiedriskajiem virzieniem un to, kā panākt latviešu dzīves apstākļu uzlabošanu. Kaut Kārlis Ulmanis ir nemierā ar pārkrievotājiem, kas ar vācu palīdzību apspiež kultūrālo latviešu tautu, taču viņš nevar piekrist arī jaunstrāvnikiem, kas atsevišķu izcilu cilvēku un darbinieku vietā cenšas nostādīt pūli bez tēvzemes un tautības, tā nostājoties pret latviešu tautas centieniem, līdzīgi viņu apspiedējiem krieviem un vāciešiem. Tālab viņš arī pats sev nevienu nepieskaita par sevišķi tuvu draugu un biedru, atzīdams, ka arvien starp viņiem jāpaliek tādām pašām attālumam, kāds pastāv starp viņa un pārējo uzskatiem.

Kārlis Ulmanis mācījies sekmīgi, neaizmirdams lasīt grāmatas, kuŗās atklājās daudz plašāka pasaule un reizē arī skats uz paša tautu. Visvairāk viņu sajūsmina Māteru Juŗa raksti. Kā Māteru Juŗa dzlve, tā viņa darbs ir nepārtraukta ciņa ar topošās latviešu izglītotās sabiedrības ienaidniekiem sveštautiešiem, kā arī cīņa par savas tautas labklājību un tiesībām.

Pilsētas Aleksandra skolu pabeidzis, Kārlis Ulmanis iestājas Jelgavas reālskolas 6. klasē. Tagad viņa dzīves uzskats par darbu savā tautā ir jau nobriedis un viņš mācās tā, lai pēc skolas beigšanas varētu studēt agronomiju — zinātņi, pēc kuŗas mācībām latvieši sajuta vislielāko vajadzību. Jau šeit redzam vadīšanos ne tikai no personīgas patikas vai nepatikas, bet dziļu pārdomāšanu par to, vai izvēlētais ceļš būs īstais un vai, pa to ejot, tautai varēs sniegt visnepieciešamāko. Jo dziļi atmiņā ierakstīti vēl palikuši viņa pirmā skolotāja vārdi par sabiedrības labumu, kas arvien un visur nostādāms pirmajā vietā pāri paša tieksmēm un nodomiem un kuŗa piepildīšanā atrodams īstais dzīves mērķis un attaisnojums.

Ar tādām domām 1896. gadā, reizē ar vairākiem citiem latviešiem, Kārlis Ulmanis beidz Jelgavas reālskolu un dodas dzīvē, domādams, kā īsteni piepildīt to, ko bija sapņojis gaŗos ziemas vakaros, vērdamies zvaigznēs augstajās Zemgales debesīs.

Pirmais darbs un studijas

Kārļa Ulmaņa mērķis, reālskolu beidzot, ir studēt lauksaimniecību, bet ne tūlīt iespējams piepildīt visus nodomus. Studijas, kas ārzemēs maksā lielu naudu, jāatliek, bet Krievijas universitātes viņu nevaldzina. Vasaru nostrādājis tēva mājās, iedams pie visiem lauku darbiem, 1897. g. pavasarī viņš dodas uz Austrumprūsiju papildināties lauksaimnieciskās, īpaši piensaimnieka zināšanās, kurās nu jau paguvis saskatīt ievērojamu, pagaidām vēl novārtā atstātu latviešu turības avotu. Pēc gada, beidzis kursus, viņš atgriežas dzimtenē un strādā brāļa Indriķa ierīkotā pienotavā kā vadītājs. Praktiskais darbs dod daudz vērojumu un piedzīvojumu un Kārlis Ulmanis tajā nepārtraukti papildinās un speciālizējas kā piensaimniecības, tā lopkopības jautājumos, tā kā viņu 1899. gadā aicina piedalīties par referentu vispārējā lauksaimnieku kongresā Rīgā.

Tā ar 1899. gadu arī skaitāms Kārļa Ulmaņa sabiedriskās darbības sākums. Kongresu sasauca 1899. gada 17. un 18. decembrī, un viņa rīcības komiteja pieaicināja kongresā līdzdarboties arī Kārli Ulmani, reizē uzdodot viņam sanāksmē referēt par piensaimniecību. Tik plašs lauksaimnieku kongress Rīgā sanāca pirmo reizi. Kongresā ieradās tā laika ievērojamākie latviešu lauksaimnieciskie un kultūras darbinieki. Sanāksmē galvenā tomēr bija plašā praktisko lauksaimnieku saime, kas zināmā mērā sastādīja latviešu saimnieciskās cīņas izkarotāju priekšpulku. Šiem pāri par tūkstoš cilvēku daudzajiem klausītājiem bija veltīts Kārļa Ulmaņa priekšlasījums «Piena ražojumi un viņu izlietošana». Pats temats mūsu dienās, kad mums tik plaši attīstīts koppienotavu tīkls un puse mūsu lauksaimniecības balstās uz piensaimniecību, izliekas pārlietu neinteresants, bet savā laikā tas sacēlis nevien dzīvu piekrišanu kongresā, bet pēc tam jo gaŗi atstāstīts latviešu un pat svešautiešu avīzēs. Priekšlasījumā Kārlis Ulmanis noraida vecos piena mājas pārstrādāšanas paņēmienu un aicina lauksaimniekus apvienoties kopdarbībā koppienotavu dibināšanai un ganāmpulku pārraudzības izveidošanai, lai piensaimniecību nostādītu tiešām lietderīgi un tā sniegtu vajadzīgo atmaksu zemniekam par viņa grūtām pūlēm, nokārtojot piena ražojumu izvešanu uz ārzemēm, kas atkal iespējama tikai kopdarbības ceļā.

Lai nebūtu tā, ka pienotavas gan būtu iekārtotas, bet tām pietrūktu darba, Kārlis Ulmanis ierosina panākt ganāmpulku uzlabošanu, izlasot ražīgākās govīs, izveidot vietējo lopu sugu, jo ārzemju sugas govīs neizturības dēļ daudz biežāk ciešot no dažādām kaitēm. Cik augstus sasniegumus devis šis ierosinājums, zināms katram zemkopim un par to velti vairāk rakstīt. Redzam, ka mūsu pašu izkārtotā lauksaimnieciskā ražošana piensaimniecības nozarē ir kopš tās iecerēšanas tikai 40 gadus veca, bet, pateicoties kā ierosinātajam un rosīgajiem darbiniekiem, tā pašu lauksaimnieku ražējamajam darbam, jau sen sasniegusi ļoti augstu stāvokli un ir tuvu pilnībai. Ikreiz par to runājot, der atcerēties šo pirmo plašāko lauksaimnieku sanākumi 1899. gada decembrī. Ka jau toreiz viņas jaunākajam runātajam paredzēta panākumiem bagāta nākotne, apliecina «Baltijas Vēstneša» redaktora Juŗa Kalniņa vārdi: «Tas ir jauns daudzsološs spēks latviešu tautai.» Juris Kalniņš, kas mira 1919. g. 14. jūnijā, vēl redzēja savus vārdus piepildāmi daudz plašākā nozīmē.

Pēc šā panākumiem bagātā saimnieciskā darba iesākšanas Kārlis Ulmanis vairs to nepārtrauca arī uz priekšu. No Rīgas viņš pārceļas uz Liepāju un strādā tās lielākajā pienotavā. 1901. gada sākumā Kārlis Ulmanis zaudē tēvu, vēl samērā gados jaunu. Bet dzīve sauc tālāk un rada daudzus jaunus nodomus. Kamēr citi latviešu sabiedriskie darbinieki šajā laikā nododas jau toreiz neauglīgajiem politiskajiem strīdiem, viņš sāk gatavoties piensaimnieku kursu sarīkošanai, bet reizē turpina mācīties, lai pie pirmās izdevības varētu studēt lauksaimniecību, kam praktiskā darbā nu jau bija sakrājies bagātīgs novērojumu un piedzīvojumu pūrs.

Piensaimnieku kursi notika 1902. gada 22. jūnijā Bērzmuiŗā. Tos rīkoja Bērzmuiŗas 1892. gada dibinātā lauksaimniecības biedrība «Druva» un tie bijuši pirmie sava veida kursi Latvijā. Tie ievērojami ne tikai ar to, ka te mācīja, kā apieties ar mašīnām un kā pacelt darba ražīgumu savā mājā, bet blakus tam runāja arī par kopdarbību daudz plašākā nozīmē, kas «noderētu lielā mērā kopības gara stiprināšanai, par kuŗa trūkumu žēlojas pie mums pa malu malām». Un tālāk, brīdinājis nepārsteigties un neķerties pie darba bez apdoma, Kārlis Ulmanis sacījis vārdus, kuŗi zelta svarā vēl šodien un kuŗus piepildāmi sākām redzēt tikai nesen, proti: «Pirma lieta, kas šī mērķa sasniegšanai vajadzīga, ir vienprātība. Bez vienprātības nekad nekas labs nebūs sasniedzams!» Ar šiem vārdiem priekš 35 gadiem, toreiz 25 gadus vecais Kārlis Ulmanis jau nobeidz savus priekšlasījumus par lopkopības izveidošanu, kas nav nekas cits, kā pirmā svarīgā posma iesākums latviešu tautsaimniecības plānveidīgā un mērķtiecīgā izkārtošanā. To apliecina ieraksts arī kādas vēlākosursos klausījuŗās mācītāja kundzes dienas grāmatā, kas jau tad, varbūt, kā pirmā domājusi, ka no šā vīra dienās iznāksot savas tautas vadonis.

PREZIDENTS JELGAVAS ALEKSANDRA SKOLAS SKOLASBIEDRU VIDŪ, 1894. G.

Iemantojis tautas atsaucību, jo interese par lauksaimniecības pacelšanu visā tautā pamodusies un ir ļoti liela, bet Kārlis Ulmanis pats vēl nejutās pietiekoši bruņojies, lai varētu tai dot vislabāko no labākā, tālab viņš dodas studēt uz Cīrichi, kur iestājas politehniskās augstskolas lauksaimniecības fakultātē. Bet, svešā zemē aizbraucis, viņš ar dzimteni nesarauj savas saites, jo pēc aizbraukšanas «Zemkopja» 1902. gada 45. burtnīcā parādās šāds sludinājums:

«Bezmaksas padomi piensaimniecības un lopkopības jautājumos (kopmoderniecību ierīkošanā). K. Ulmanis, lauk- un piensaimniecības students.

Adrese: Zūrich, Būrglichstrasse 25, Schweiz.»

Šveicē Ulmanis iepazīstas ne vien ar lauksaimniecību, bet arī ar viņas brīvības centieniem un vispārējo augsto kultūras stāvokli, un še rodas ierosinājumi piegriezties citām sabiedriskās dzīves nozarēm. Te turpinās Ulmaņa sabiedrisko uzskatu izveidošanās un tā ir svarīgākā un nozīmīgākā viņa studiju daļa, kas vislabāk bija iespējama kultūrālajā Šveicē. Lauksaimniecības fakultātes zinību lielākā daļa jau izrādās no grāmatām un piedzīvojumiem zināma, jaunums ir tikai pati Rietumeiropas lauksaimniecības iekārta un tās darba metodes. Pēc lekciju beigšanās 1903. g. pavasarī viņš atgriežas mājās un vēl jo rosīgāk turpina iepriekšējā gadā uzsākto darbu. Kārļa Ulmaņa vārds visiem jau kļuvis pazīstams, visi, kas lasījuši viņa rakstus, vēlas dzirdēt viņu runājam. Rīgas latviešu biedrība nodibina lauksaimniecības nodaļu, kurā Kārlim Ulmanim ļoti daudz darba, apkalpojot ar priekšlasījumiem tagad jaunam darbam ierosinātās lauksaimniecības biedrības. Visraženākā no tām izrādās Hermaņa Enzeliņa vadītā Kauguru, vēlāk Baltijas lauksaimniecības biedrība, pie kuņas 1903. gadā Valmierā notiek pirmie Vidzemes piensaimnieku kursi, bet pēc tam tie atkārtojas Allažos (un citās vietās). Ar Kārļa Ulmaņa līdzdalību biedrība nodibina žurnālu «Valmieras Lauksaimnieks», lauksaimniecības students Kārlis Ulmanis ir rosīgs

rakstītājs, un cits pēc cita žurnālā parādās viņa raksti par speciāliem jautājumiem. Arvien tiem, blakus domām un spriedumiem par tīri saimnieciskām lietām, visiem spīd cauri nolūks savas tautas vēl izkaisīto un nevarīgo spēku vienošana.

1903. g. rudenī Kārlis Ulmanis dodas turpināt studijas, bet šoreiz uz kultūras pilsētu Leipcigu, un iestājas tās lauksaimniecības institūtā. Arī šo studiju laikā viņš nepārtrauc sakarus ar dzimteni, jo, tikko aizbraucis un iekārtojies, viņš paziņo jauno adresi. Šajā laikā viņš apceļo arī Holandi, Dāniju, Austriju un Ungāriju, lai vērotu turienes zemnieku dzīvi.

Leipcigas lauksaimniecības institūtu Kārlis Ulmanis pabeidz 1905. g. pavasarī un atgriežas Latvijā kā agronomijas zinātņu kandidāts, bet patiesībā daudz plašākām zināšanām bruņojies, lai kā piedzīvojumos rūdījies vīrs stātos pie tās kustības izveidošanas, kuŗai tuvākā nākotnē jau vismaz saimnieciski bija jāizcīna uzvara, lai tad uz tās pamatiem varētu domāt par tālākiem uzbrukumiem svešo pārvaldītiem cietokšņiem. Bet šos savus tālos mērķus paturēdams sev, kā dara ikviens uzmanīgs kaŗavadonis, viņš domāja pakāpeniski iekaŗot pretinieka aizsardzības līniju pēc līnijas, kas jau viņa neilgajā darbības laikā bija paguvusi ieplaisāt, un vairs nevajadzēja daudz, lai tā sāktu arī šķobīties.

Nemierīgie gadi

Pēc studiju beigšanas Kārli Ulmani, tūlīt pēc atgriešanās 1905. gada vasarā, Kauguru lauksaimniecības biedrība pieņēma par savu agronomu kā biedrības pastāvīgu piensaimniecības inspektoru. Blakus šiem pienākumiem Kārlim Ulmanim bija jāuzņemas arī «Lauksaimnieka» redaktora amats. Visi līdzekļi nu bija rokā, lai vadītu latviešu dzīvi pretim uzplaukumam, jo nu viņš varēja strādāt tajā darba laukā, kuŗā darboties viņš agrāk bija visvairāk kārojis.

Bet visā Krievijā pa to laiku, kamēr Kārlis Ulmanis studēja Vācijā, bija notikusias lielas pārmaiņas, kas jo dzīvi sāka atbalsoties arī Rīgas jūras līča piekrastē — iegūstot še klāt vēl savu nokrāsu. Krievija neveiksmīgi kaŗoja ar Japānu, kas radīja dziļus iekšpolitikas satricinājumus. Valsts visās malās, kuŗas apdzīvoja mazākuma tautības, nedroši ieskanējās balsis, kas prasīja viņām nacionālas pašlemšanas tiesību piešķiršanu, vismaz federatīvas autonomijas veidā.

Latvijā šiem diviem revolūcionārās kustības uzskūŗējiem iemesliem pievienojās vēl trešais: latviešu zemnieku, lauksaimnieku un laukstrādnieku prasības pēc viņiem nolaupītās zemes atgūšanas. Sākumā šī balss skanēja slepeni un ļoti nedroši, bet pamazām auga augumā. To sevišķi veicināja jau pamodusies nacionālā apziņa, iegūtā izglītība un saimnieciskie panākumi, kas mudināja latviešus atgūt brīvību latviešu zemē. Arī Kārlis Ulmanis, kaut gan viņš sajūt, ka šī revolūcija vēl nebūs uzvarētāja, jo tā ir tikai pūļa dvēselē izjusta, bet ne vīru apdomīgām galvām sagatavota, nevar palikt malā par vienaldzīgu vērotāju. Savā darbā, tikdamies ar ļaudīm gan viņu mājās, gan arī sanāksmēs, blakus tiešām valodām par piensaimniecības jautājumiem, arvien runā arī par politiskiem notikumiem, dedzīgi prasot pēc latviešu tiesībām un asi uzbrūkot Baltijas muižniecībai. Tikpat dedzīgi bija arī paša redaktora raksti «Lauksaimniekā». Par to vācu muižniecība, kuŗai spiegi bija visas malās, viņā saskatīja ļoti bīstamu pretinieku un panāca 1905. gada septembrī Kārļa Ulmaņa apcietināšanu. Pēc aresta Ulmani ievietoja Pleskavas cietumā, kas jau bija bāztin piebāzts ar latviešu nemierniekiem. Samērā mērenie Pleskavas tiesas izmeklētāji tomēr nespēja savākt pietiekošus vainas pierādījumus, tālab Kārli Ulmani 1906. gada pavasarī atbrīvoja no apcietinājuma. Kārlis Ulmanis domā, cik iespējams ātri, atjaunot «Lauksaimnieku», kursus un visu pārējo darbu, kas palicis aizsākts, taču vēlēšanās ir pāragra, un vīram, kas neko nav mīlējis atstāt pusdarītu, taisni tad, kad cerības atjaunot darbu liekas vistuvākas, nākas pamest arī brāļa sētu un, tuvinieku pierunātam, doties pāri robežām, jo izrādījās, ka viņa pretinieki visu laiku

tikai meklējuši pierādījumus un visu sagatavojuši otrreizējam arestam un visbargākajam revolūcionāra sodam.

Ar grūtu sirdi Kārlim Ulmanim nācās šķirties no modinātāja darba, kad vilciens viņu ar dažiem desmitiem rubļu kabatā aizrāva projām, gažām Valmierai, Pēterburgai uz Helsingforsu, kur somiem bija, lai cik liela, taču kaut cik ciešamāka svabadība. No viņu ostām slepeni uz ārzemēm varēja izbraukt tie, kuŗiem policija jau dzinās pa pēdām.

No Helsingforsas cauri Stokholmai ved latviešu Piektā gada emigrantu ceļš un šo pašu ceļu nākas mērot arī Kārlim Ulmanim. Viņš dodas uz Vāciju, lai, paliekot dzimtenes tuvumā, novērotu, kas turpmāk darāms. Viņš nevēlas doties plašajā Krievijā, lai kā vajājams noziedznieks klaiņātu no vienas malas uz otru, jo dzimis un uzaudzis mājā, kur vienmēr viss bijis vietā un laikā, arī pats nevar atrauties no šās ieaudzinātās kārtības. Vācijā viņam sākumā bez līdzekļiem klājas ļoti grūti. Bet svešumā grūti dzīvot nevien tāpēc, ka te no katra soļa uzglūn trūkums un posts, bet vēl vairāk tālab, ka te nav savas tautas, iemīlētā darba lauka, ka te nav tā vieta, kuŗai viņš sajūtas aicināts dzīvot. Kārlis Ulmanis ziemas sākumā dabū skolotāja vietu kādā vācu lauksaimniecības ziemas skolā. Darbs vismaz uz brīdi novērš domas par postu, kas plosa dzimteni, un dod arī iespēju dzīvot. Taču kur cits būtu svešos apstākļos apmierinājies it labi, jo darbam šķēršļus te neviens neliek, Ulmanis ar šādu dzīvi nevar apmierināties un raksta uz Latviju: «Man trūkst pamata zem kājām. Es neredzu savam darbam nekādu mērķi un tas mani nespēj apmierināt.» Pēc skolas mācības gada beigšanās viņš nolemj doties uz Ameriku un tur papildināties darbam dzimtenē, kad tas atkal kļūs iespējams.

Izkāpis Amerikas krastā, viņš caur Ņujorku un Čikagu nonāk Nebraskas valstī, kas ievērojama kā izcils zemkopības apgabals, šeit cerēdams vislabāk iekārtoties gan darba ziņā, gan piemācīties vēl ko labu un jaunu klāt. Nebraskas galvas pilsētā Linkolnā ir slavena lauksaimniecības augstskola.

Še nobraukušam, Kārlim Ulmanim vispirms jāmeklē darbs un arī jāpapildinās angļu valodas zināšanās. Vispirms viņš strādā kādā fermā, pēc tam pienotavā par vienkāršu strādnieku, līdz tādu pašu darbu dabū Omahas pilsētā. Tādas atbildes ienāk viņa laikrakstā ievietotam sludinājumam, ka Eiropā augstskolu beidzis agronoms meklē nodarbošanos. Ilgi nepārdomādams, Ulmanis pieņem darbu, jo tas nodrošina vispirmās dzīves vajadzības. Amerikā nestrādā tik, cik var, bet cik vajaga, kālab darbs ir necilvēciski smags, un viņš nu izbauda līdz galam visus fiziskā darba strādnieka dzīves grūtumus. Kādreiz, Omahas pienotavā strādājot, pārpūlējies viņš sasirgst un trīs nedēļas svešumā, nevienam nezināmā slimnīcā saguļ uz gutas. Tikai atveseļojies viņš, rakstot uz dzimteni, saka: «Ak, man ir gājis dažādi, kā jau Amerikā, bet aizvien galvu augšā! Es vēl tagad patiesi nezinu, ko liktenis man piešķirs. Es ceru nākošo gadu pietiekoši mācēt angļiski, gan tad varēšu labāk grozīties. Katrā ziņā šeit ir labāk dzīvot kā Vācijā, plašāka, lielāka, brīvāka pasaule.» Lūk, nekādas sūdzēšanās. Pat smagu darbu strādājot, viņš jūtas Amerikā apmierinātāks nekā Vācijā, kuŗas apstākļi dažā ziņā nebija labāki par Krievijas.

Slimnīcā kāds ārsts viņu iepazīstina ar Linkolnas universitātes profesoriem un pēc tās lauksaimniecības institūta direktora ierosinājuma — iegūt arī amerikāņu diplomu, kas atvieglot piemērota darba atrašanu, Kārlis Ulmanis 1908. gadā iestājas Nebraskas valsts universitātes Linkolnas lauksaimniecības institūtā. Tā kā Ulmanis bija ar ļoti ievērojamām priekšzināšanām, bet arvien darbību paplašinājošajā universitātē spējīgu darbinieku trūkums, tad viņu drīz ieskaita par instruktoru laboratorijās. Tur Ulmanī kollēgas atraduši ne tikai patīkamu un milzīgam darba spējām apveltītu darba biedru, bet arī jaunu darba paņēmieni izmēģinātāju un darba rīku izgudrotāju viņam tik labi pazīstamajā piena pārstrādāšanas nozarē. Šajā laikā viņš atkal sāk interesēties par notikumiem Latvijā un sūta tās žurnāliem rakstus.

Ik rudenis Čikāgā notiekošās lauksaimniecības izstādēs paredzētas arī dažādas sacensības lauksaimniecības augstskolu studentiem. Arī Linkolna 1909. gada rudenī uz šīm sacensībām sūtīja trīs savus labākos studentus — Kārli Ulmani, M. Kulveru un G. Gramlichu. Sacensībā lopkopības nozarē viņi savai universitātei ieguva otro vietu, kas lielajā konkurencē uzskatāms par izcilu sasniegumu. Toreizējais Linkolnas students Gramlichs tagad ir šīs pašas universitātes profesors, bet Ulmanis kļuvis visas savas tautas un valsts dzīves vadītājs un saimnieks. 1909. g. Ulmanis beidz Linkolnas universitāti un turpina kādu laiku tajā strādāt kā lektors. Tanī pašā laikā viņš piedalās Nebraskas lielajā zemnieku sanāksmē ar runām par lauksaimniecības organizēšanu un citiem priekšlasījumiem, gūstot lielu piekrišanu. Kādu laiku vēlāk viņš nodarbojas tikai ar rakstīšanu, sarakstot lauksaimnieku rokas grāmatas. Vēlāk viņš iestājas darbā lielajā Linkolnas Roberta piensaimniecības sabiedrībā, kuŗā drīzi kļuva par vicedirektoru. Pēdīgi viņš pats iepērk savu pienotavu Teksasas valstī, kad tur tāda bija pārdodama, lai ar tās palīdzību iegūtu līdzekļus latviešu lauksaimniecības tautas augstskolas nodibināšanai.

Šajā laikā Kārlis Ulmanis raksta nevien par jaunākiem sasniegumiem lauksaimniecībā, bet arī par sabiedriskiem jautājumiem, pie kam to īpašā plāksnē. Lasīdams no dzimtenes saņemtās grāmatas un žurnālus, viņš uzskatīja, ka dziļāka un dziļāka kļūst plaisa starp veco un jauno saimnieku paaudzi, ka zemnieku dēli vairs nepaliek mājās turpināt tēvu darbus, bet, vieglas dzīves kārodami, aizplūst pilsētās vai plašajā Krievijā, kur atlūzt savai tautai. Novecojusies bija tā kārtība, pēc kuŗas bērniem, kamēr vien tie dzīvo vecāku mājās, jāstrādā bez atalgojuma. Vienīgi vecākais dēls varēja cerēt mantot mājas, bet jaunākie tā dzīvoja gaidot, kamēr ceļš pašķirsies vienādi vai otrādi un tie kaut ko drošāku ārpus mājas atradīs. Minētajos rakstos uzsvērts, ka saimnieku dēliem jāsaņem pienācīga audzināšana, cieņa un arī atlīdzība par viņu darbu, lai tie pieaugtu zemei un sajustu savu māju kā drošāko patvērumu pret visām dzīves likstām un spētu to padarīt par piemīlīgāko vietu pasaulē. Citi raksti prasa: «Mūsu skaitam un spēkam un vajadzībām piemērotu līdzdalību vietējā pašvaldībā», un tajos izskan kvēls mudinājums negrozāmiem un nelokāmiem strādāt ar apziņu «Mums pieder nākamie labie laiki».

Laiks aiziet. Dzimtenē pa tam pienākuši jauni darbinieki, kas ceļ to, ko pirms desmit gadiem bija aizsācis Kārlis Ulmanis, bet viņš dzīvo un cīnās Teksasas valstī, lai latviešiem būtu iespējams ierīkot savu lauksaimniecības augstskolu. Šim nolūkam viņš grib ziedot savu iegūto peļņu. Sakrāt naudu lauksaimniecības skolas dibināšanai gan neizdodas, jo Teksasas valstī ir pavisam citādi saimniekošanas apstākļi nekā Nebraskā un uzņēmums strādā ar grūtībām, kamēr rodas jaunajos apstākļos vajadzīgie piedzīvojumi. Tad no centrālbiedrības draugiem pienāk vēsts, ka Krievija pasludinājusi sakarā ar Romanovu 300 gadu valdīšanu amnestiju 1905. gada revolūcionāriem un ka šī amnestija attiecas arī uz viņu. Tagad tūlīt Kārlim Ulmanim ir vairs tikai viena doma — atgriezties tēvijā, kur gan atkal, cerams, būs darbs ar laikrakstiem, kursiem un visu to dzīvi, kuŗu pirms septiņiem gadiem bija nācies pamest. Viņš iespējami ātrā laikā nokārto darīšanas un dodas uz Latviju, un ja viņš ar ko ir nemierā, tad pats ar sevi, ka nav paspējis iekrāt pietiekoši naudas iecerētās lauksaimniecības augstskolas nodibināšanai.

Vētrainais laiks

Ar milzumu Amerikā gūtiem jauniem piedzīvojumiem, kas ar daudz plašāku skatu atļauj vērot dzīvi, 1913. g. rudens pusē Kārlis Ulmanis atgriezās dzimtenē. Pirmais ceļš viņu ved uz Zemgali pie tuviniekiem, bet pēc īsas saredzēšanās ar tiem viņam jādodas uz Valmieru, kur Baltijas lauksaimniecības biedrība viņam palikusi atmiņā kā otras mājas. Tās apkārtnē dzīvo rosīgi ļaudis, kuŗu dziņa pēc jaunām mācībām ir apbrīnojama, kas katru lietderīgu padomu nevien uzklausā, bet

arī izpilda dzīvē. Te viņam atkal piedāvā rajona agronoma vietu, ko Kārlis Ulmanis nevilcinādamies pieņē. Lielus iebildumus pret Kārļa Ulmaņa pieņemšanu darbā, pat piedraudot ar biedrības slēgšanu, izsaka gubernātors Svegincevs, kuŗš pārbraukušajā emigrantā saskata savai varai un kārtībai bīstamu pretinieku. Taču Enzeliņam beidzot izdodas gubernātoru pārliecināt, ka Kārļa Ulmaņa darbība ir nepieciešama. Kaut gan pa pagājušiem septiņiem gadiem, kuŗus Ulmanim nācies pavadīt svešumā, dzīve visnotaļ bija strauji gājuši uz priekšu, taču ne viss jau paveikts, ko toreiz viņš bija sācis mācīt, darba vēl bija atlicis ļoti daudz. Tūlīt atjaunojās kursi, zemnieku sanāksmes, priekšlasījumi, radās jauni raksti par lauksaimniecību, jo viņam jāuzņemas arī žurnāla «Zeme» redaktora pienākumi. Darbs bija tieši tāds, kādu Ulmanis bija iedomājies svešumā. Bija no jauna radusies iespēja runāt ar latviešu zemniekiem, pie kam varēja runāt ne tikai uz viņu prātu, bet arī sirdīm, lai tajās iededzinātu ugunis, kuŗas prāts vēl neuzņēmās saprast. Blakus lietišķam zemkopja padomu devējam viņā bija radies sengaidītais lauksaimniecības milzīgās nozīmības apliecinātājs un sludinātājs, lauksaimniecības kā cilvēces kultūras cēlējas apliecinātājs. Gadu maiņā, no 1913. gada uz 1914. gadu, dažos mēnešos viņš ar priekšlasījumiem apbraukāja daudzus pagastus un runāja vairāku desmitu vietās, iepazīdamies ar izcilākajiem visas Ziemeļlatvijas zemniekiem. Tā bija klusa gatavošanās kādai lielai cīņai, kuŗas sākums vēl nebija nolikts.

Bet tad iesākās lielais pasaules kaŗš, kas aizrāva līdz arī latviešus. Jau otrajā kaŗa gadā nācās zaudēt Kurzemi un Zemgali. Vāciešu ienākšanai, bez zemes zaudēšanas, bija cita, vēl draudošāka nelaime — gan krievu kaŗaspēka padzīti, gan arī naida un gaidāmā vācu jūga izbēgt gribēdami, Kurzemi un Zemgali atstāja tās iemītnieki, dodamies audekliem pārklātās kulbās bēgļu gaitās. Bagātākā Latvijas zeme nu slīga dziļākā postā. To visu it labi redzēja un zināja Kārlis Ulmanis, kas pats bija kādreiz devies bēgļu gaitās projām no dzimtenes. Kad bēgļu vilnis jau bija pārvēlies Vidzemei un grasījās doties pāri tās robežām plašajā Krievzemē, Kārlis Ulmanis aicināja tos palikt uz vietas. Pats viņš atstāja vietu Baltijas lauksaimniecības biedrībā un devās tajā darbā, kur visvairāk varēja palīdzēt izpostīto novadu iedzīvotājiem. Pirmā bēgļu plūduma laikā Ulmanis bija valdības ierēdnis evakuācijas komisijā, kuŗa atpīrka bēgļu lopus un gādāja par pašu bēgļu novietošanu. Te, kā rekvizīcijas komisijas priekšnieks strādādams, Kārlis Ulmanis redzēja, cik liels ir tautas posts un cik dziļas bēdas no tā draud izaugt, jo izbēgušie gatavojās braukt uz tālo Krieviju, kur tiem draud noslīkšana milzīgajā pilsētu, tūrumu un mežu plašumā, lielajā slavu jūrā. Kādā sapulcē Priekuļos, kur spriests par bēgļu likteņiem, Kārlis Ulmanis dedzīgi runāja par bēgļu plūdu apturēšanu Vidzemē. Šī doma pēdīgi uzvarēja, un nu vēl svabadajā latviešu zemē vajadzēja noņemt, apgādāt un uzturēt modrībai vairākus simtus tūkstošus bēgļu. Bēgļu apgādāšanas darbā Valmierā Kārlis Ulmanis bija ļoti aktīvs. Valmiera un Valka kļuva jaunie centri, kuŗos pulcējas latviešu saimnieciskās un sabiedriskās dzīves darbinieki, kas nepadevās kaŗa psīchozei un kas aizmugurē veica visu neapgādāto glābšanas darbus, gādādami par tiem, kas neietilpa kaŗapulkos, bēgļiem, sievietēm, bērniem un nespējīgajiem vecuma dēļ. Darbi te bija tik daudzveidīgi, ka visu to, kas šajā laikā, sevišķi darbinieku trūkuma dēļ, jādara Kārlim Ulmanim, aprakstīt nemaz nav iespējams. Bet ne no viena viņš nebaidās un dara visu, lai atvieglotu to cilvēku likteni, kuŗu dzīvi bija sagrāvis raženā darba laikā pēkšņi uzbrukušais kaŗa viesulis. Bēgļu apgādāšanas komiteja nevien palīdzēja sazināties izšķirtiem ģimenes locekļiem, trūcīgos dziedināja, ēdināja, ģērba un sūtīja skolās bēgļu bērnus, bet galvenais, uzturēja možu arī garu. Valmierā komiteja sarīkoja bēgļu ģimeņu vakarus, kuŗos Ulmanis bieži runāja, tēlodams dzimteni zaudējušiem cilvēkiem spožās krāsās laimīgu Latvijas nākotni. Un ja daudzi tajās dienās viņam neticēja, tad tie lai tagad atceras, ka runātajs visus tos, kas izturējuši, nav pievīlis.

Šajā laikā Kārlis Ulmanis dzīvo Valkā, kas ir visas latviešu kustības centrs un kur sāk runāt brīvu valodu par latviešu tiesībām un vajadzībām, paužot noteiktas patriotiskas domas, kas

atklātākā vai slēgtākā veidā, raugoties pēc tā, kur tas izsacīja, prasīja latviešiem latviešu valsti, un šajā jaunajā kustībā ļoti dedzīgi piedalījās arī Kārlis Ulmanis.

Kā daži tuvākie Kārļa Ulmaņa domu biedri stāsta, tad 1916. gada rudenī, iebraukdams Rīgā, Kārlis Ulmanis ar viņiem pārrunājis par varbūtēju izdevīga stāvokļa radīšanu latviešu neatkarības iegūšanai. Taču šādas valodas bija jārunā ļoti uzmanīgi, lai jaunās domas domātājus pārāk ātri, nekā nepanākušus, neizrautu no cīnītāju ierindas. Bet Kārļa Ulmaņa nojautas par pārmaiņu tuvošanos bija pareizas, jo, kaut ārēji vēl apstākļi likās mierīgi, lielās Krievijas valsts aparāts jau izrādījās pilnīgi sabrucis. 1917. gada marta vidū notika Krievijas revolūcija, kas gāza caru un viņa valdību.

Tūlīt visos apgabalos sasauca zemes sapulces, un Vidzemes latviešu daļā tāda sanāca Valmierā 25. un 26. martā. Šajā Vidzemes zemes sapulcē, starp tās 440 dalībniekiem, Kārlis Ulmanis pieder rosīgajiem darbiniekiem, jo puse vidzemnieku viņam jau pazīstama. Viņu arī ievēl pirmajos Vidzemes zemes padomes locekļos. Sākumā jaunās iekārtas izveidošanas darbs veicas rosīgi, bet tad drīzi organizāciju starpā izceļas šķelšanās un arvien biežāk, pāri saucieniem par Latviju un latviešu valsti, atskanēja prasības pēc proletāriāta un visas pasaules brālības. Redzēdams tikko iegūtajai brīvībai draudam vislielāko postu, iekāms kāds baudījis viņas atnesto labklājību, Kārlis Ulmanis kooperatoru sanāksmē 1917. g. 4. aprīlī aicināja ievērot vissvarīgāko, proti: «Katrš par sevi mēs nekas liels neesam, bet esam kaut kas tikai visi kopā: tikai visiem kā tautai mums ir nākotne.» Un tālāk: «Mums visdrīzākā laikā, blakus visam citam, būs jārada kopīga partiju padome, saucsim viņu par tautas vai nacionālpadomi. Šī tad būtu tā iestāde, kuŗa vadīs visas tautas gaitu politiskā ceļā.» 19. aprīlī Vidzemes zemes padome kopā ar Rīgas pilsētas domi par guberņas pagaidkomisāra vietnieku ievēlēja Kārli Ulmani. Visā šajā jaunveidošanas darbā stāvēt blakus ļaudīm, ar tautas labākai daļai pilnīgi pretējiem uzskatiem, viņš redzēja, cik nepieciešama latviešu zemniecībai, kas sevī vistiešāk iemiesoja tautas latvisko garu, spēcīga idejiska organizācija. Kārlis Ulmanis apņēmas tādu radīt, izmantojot viņa ar zemniekiem agrāk nodibinātos sakarus, un 29. aprīlī Valkā sasauca Latviešu zemnieku savienības dibināšanas sapulci, kuŗa piedalījās ap 200 dalībnieku. Pēc šīs sanāksmes saaukstējies, Kārlis Ulmanis ļoti grūti sasirgst, tā kā kādu brīdi jau viņa biedrus māca šaubas, vai šoreiz ļaunais plaušu karsonis neatšķīrs no tautas tās dedzīgāko svabadības cīnītāju. Tomēr spēcīgais vīrs, kas bija paradis valdīt nevien par savu garu, bet arī ķermeni, sāka atspirgt un 17. jūnijā, kā ziņo «Līdums», jau «varēja pāris stundas nosēdēt krēslā». Pa šo laiku, spējīgam pilsoņu vadītājam trūkstot, par Vidzemes zemes padomi noteikšanu ieguvušas Strādnieku, Strēlnieku un Bezzemnieku padomes, kuŗām bija nevien labāka un vecāka organizācija, bet arī ieroču vara. Šādos apstākļos darboties bija ļoti grūti. Kaut cik vēl darbojās administrācijas iestādes, bet par kopīgu viedokli Latvijas turpmāko likteņu nosacīšanai sarunāties nebija iespējams. Pēdīgi gan 1917. g. 12. augustā Rīgas pilī sanāca lielāko latviešu sabiedrisko organizāciju un politisko partiju kongress, kas pieņēma šādas rezolūcijas:

- 1) Latvijai, tāpat kā citām tautām, ir tiesība uz pilnīgu pašnolemšanos;
- 2) Latvijai jābūt nedalītai, apvienojot Vidzemi, Kurzemi un Latgali;
- 3) Latvijai jābūt patstāvīgai, autonomai vienībai Krievijas republikā, dibinātai uz demokratiskiem pamatiem. Taču šiem lēmumiem vairs bija tikai vēsturiska nozīme. Lielinieku aģitācijas samusinātie krievu pulki un pat latviešu strēlnieki «brāļojās» ar vāciešiem, uzturot it kā nerakstītu mieru, ko vācieši, lai lielākos spēkus varētu pulcināt rietumu frontē pret sabiedrotajiem, labprāt atbalstīja. Bet tad pēkšņi pēc tur gūtām uzvarām vācieši 3. septembrī ieņēma Rīgu. Atkāpdamies krievi atkal gribēja latviešus padzīt no viņu mājām bēgļu gaitās, bet tie, gana vērojuši rūgtos kurzemnieku un zemgaliešu likteņus, palika savās sētās. Tāpat savā vietā Rīgā palika arī Kārlis Ulmanis, pārliecināties, vai šeit neradīsies jauna iespēja uzsākt latviešu valsts organizēšanas darbu, kad vācu rokās bija latviešu zemju lielākā daļa. Ar lieliem ierobežojumiem, tomēr Rīgā vēl

jau vairākus gadus pastāvēja lauksaimniecības vidusskola un kur tuvu un tālu izkaisīti dzīvoja arī Kārļa Ulmaņa domu draugi un atbalstītāji. No šejienes viņš vadīja savu valstisko propagandu.

Tā Kārlim Ulmanim pagāja 1918. gada vasara un pienāca rudens. Vācu muižnieki sasauca no 5.—9. novembrim Baltijas zemes sapulci un cerēja ar tās lēmumu par pievienošanos Vācijai maskēt rietumu priekšā latviešu īstos brīvības centienus, bet tie bija veltīgi soļi, jo pēdējā sapulces dienā, 1918. g. 9. novembrī, arī Vācijā revolūcija gāza no troņa Vilhelmu II līdz ar viņa iekārotāja plāniem. Rīgā pēc muižniecības plāniem jau bija sastādījusies Baltijas valsts valdība, kurai ir valdības locekļi, nauda, kaņaspēks un ieroči, bet trūkst paša galvenā, kas valsts nodibināšanai vajadzīgs, proti, zemes un tautas, ko ar savu sirdi jau bija iekārojis Kārlis Ulmanis.

18. novembris un brīvības cīņas

Pēc Vācijas revolūcijas un viņai sekojošā pamiera ar sabiedrotajiem, kas noteica vācu armijai pēc iespējas drīzā laikā atbrīvot ieņemtās zemes, lai tur, pēc Amerikas Savienoto Valstu prezidenta Vilsona deklarācijas par tautu pašnoteikšanās tiesībām un Klemanso sauciena izmantot tautām laiku brīvības iegūšanai, varētu izveidoties nacionālas valstis, Rīgā varēja attīstīties rosīga darbība valsts varas nodibināšanai. Diemžēl, jau šajā laikā, pirms Latvijas valsts nodibināšanas, sākās savstarpējo ķildu gars, kas vēl 15 gadus Latvijā traucēja ražena darba apgarnotās dzīves izveidošanos. Bet kamēr pilsētā literātu un brīvo profesiju aprindas cīnījās savā starpā, kuŗai no tām piekristu svarīgākā loma jaunajā valstī, Kārlis Ulmanis, kaut cik nolīdzinājis domstarpības abu grupu uzskatos, devās uz Ziemeļlatviju, kur Valkā 1918. gada 15. novembrī sasauca Zemnieku savienības konferenci. Tā nedalīti izteicās par tūlītēju Latvijas nodibināšanos un nozīmēja savus pārstāvjus jaunajai padomei. Ar izvēlētajiem Vidzemes zemniecības pārstāvjiem viņš atgriezās Rīgā. 17. novembra vakarā, starp 8. un 10. stundu Rīgas latviešu amatnieku krājaizdevu kases telpās, Kr. Barona ielā 3, sabiedrības pārstāvjiem klātesot, nodibinājās Latvijas tautas padome kā teritoriāli valstiska vara, kas pārstāvēja visus Latvijas iedzīvotājus. Turpinot organizēšanas darbu un pārejot pie pagaidu valdības sastādīšanas, kuŗai pēc Latvijas tautas padomes iepriekšējā lēmuma līdz Satversmes sapulcei atrodas visa izpildu vara, par ministru prezidentu vienbalsīgi ievēlēja Kārli Ulmani, kuŗš visiem bija pazīstams kā nelokāms patriots un pašaieliedzīgs un nesavtīgs cīnītājs pagājušos grūtos pārbaudīšanas gados. Klusībā bija arī citi šā amata kārotāji, taču visus baidīja milzīgais darbs, kas stāvēja jaunajai Latvijas pagaidu valdībai priekšā, kuŗu vajadzēja pārspēt un ne no kā izveidot valsti ar tām iestādēm un spēkiem, kas apsargā valsts ārējo un iekšējo mieru un kas var sagādāt un apmierināt tās neskaitāmās prasības, kas dzimst brīvībā izkļuvušā tautā. Kārļa Ulmaņa vārds un darbs bija plaši pazīstams, tāpat kā viņa zināšanas un lietišķība visos jautājumos, kālab arī viņa ievēlēšana par Latvijas pirmo ministru prezidentu notika vienbalsīgi. Aplausu pavadīts, Kārlis Ulmanis paziņoja, ka viņš šo uzdevumu pieņem, apsolīdams, ka viņam darbā būšot viena vienīga programma un stāvoklis — patstāvīga, neatkarīga Latvijas valsts.

Nākošajā dienā, par spīti okupācijas kaŗaspēkam, jau vairākās vietās Rīgas ielās plīvoja nacionālie karogi un pēcpusdienā ļaudis pulcējās tagad. Nacionālā teātra namā, kas kā lielākās pieejamās telpas bija izraudzīts svinīgajam notikumam. Kad tautas padomes locekļi un viesi bija saradušies, tad pēc visu kopīgi nodziedātas valsts himnas runāja Kārlis Ulmanis kā jaunās valdības ministru prezidents un vadītājs, nosprauzdams jaunās valsts izveidošanas uzdevumus.

Tā Latvijas brīvvalsts, visas zemes un tautas labāko ļaužu apsveikta, iesāka savas pastāvēšanas pirmo gadu, un viņas dzīves vadītājam Kārlim Ulmanim vajadzēja kļūt tautas vēl nenoteikto, bet sirdī jau sen izjusto brīvības un raženas dzīves alku piepildītājam.

Iesākot darbību, Latvijas pagaidu valdību gaidīja ļoti lielas grūtības. Kārlim Ulmanim bija jānokārto it viss: jādibina iestādes, jāvāc kaŗaspēks, jāgādā nauda nepieciešamiem izdevumiem, jāiepērk pārtika trūķumā nonākušajai Rīgai un, visbeidzot, jātiek galā ar vācu okupācijas iestādēm, kas arī pēc revolūcijas, pretēji pamiera noteikumiem ar sabiedrotajiem, vēl mēģināja paturēt varu. Tāpat valdības darbību traucēja partiju ķildas. Pēdīgi vācieši nodevīgi atkāpās, sev pa pēdām zemē ielaižot lielniekus. Kamēr pēc līguma vāciešiem bija jāapgādā ar ieročiem un apģērbiem latviešu nacionālā kaŗaspēka vienības no vācu armijas noliktavām, vācieši tās atstāja lieliniekiem. Lai nepabalstītu Latvijas kaŗaspēku, vācieši lieliniekiem pameta pilnas noliktavas apģērbu, ieroču un municijas, bruņotos automobiļus un vilcienus. Tālāk decembra beigās jau visa Latgale un Vidzeme bija lielinieku rokās, jo Cēsu rota viena nespēja turēties pretim lielajam pārspēkam. Arī sabiedrotie nepalīdzēja aizstāvēt Rīgu pret lieliniekiem, kaut gan to bija solījuši, un Kārlim Ulmanim ar nelielo armiju nācās atstāt Rīgu, lai turpmākajās dienās, pavairotiem spēkiem, nāktu uz Latvijas galvas

pilsētu atpakaļ. Vēl arī Zemgale un daļa Kurzemes krita lielinieku rokās, līdz fronte nonāca pie Ventas, vietām sniegdamās pat pāri tai.

Bet no šām grūtajām dienām, kad Latvijas valdību viņas darbā atbalstīja tikai Virsnieku, Studentu un Cēsu, kopskaitā ap 500 vīru stiprās rotas, Latvijas vārds un Kārļa Ulmaņa vārds tika saistīti kopā uz mūžīgiem laikiem. Liepājā jaunās valdības stāvoklis nebija labāks. Vācieši, tāpat kā Rīgā, arī šē neļāva Pagaidu valdībai pārņemt iestāžu darbību, kavēja mobilizāciju un iesaukto apbruņošanu, stādot visu to sakarā ar dažādu vācu valdības iesniegto priekšlikumu pieņemšanu, kuŗiem vajadzēja šē nodrošināt Vācijas virsvaldību.

Kad Kārlis Ulmanis un valdība tomēr palika pie saviem nacionālajiem ieskatiem, vācieši slepeni rīkoja sazvērēstību pret viņu un izveda to, kad latviešu kaŗaspēks atradās tālu frontē pie Rīgas. Jo, pārvarēdams visas grūtības, Latvijas kaŗaspēks bija sācis virzīties uz priekšu. Kad 6. martā nejaušā sadursmē starp latviešiem un vāciešiem, lieliniekus vajājot, bija kritis Latvijas armijas pirmais virspavēlnieks pulkvedis O. Kalpaks, viņa pēcnācējs pulkv. J. Balodis sekmīgi turpināja iesākto uzvaras gājienu, un jau 26. martā latvieši bija Slokā.

Šē panākumi zemes atbrīvošanā un valsts dzīves izveidošanā nedeva mieru vāciešiem, kas kādu laiku bija piepalīdzējuši veikt Kurzemes atbrīvošanu. Latvija draudēja kļūt pārāk spēcīga, lai ar to vēl vēlāk tiktu galā. Tagad, kad latviešu kaŗaspēks atradās tik tālu no Liepājas, bija izdevīgi varas ceļā atgūt zaudēto.

16. aprīļa rītā Liepājā vācieši uzbruka Latvijas valdības iestādēm, lai arestētu Pagaidu valdības locekļus un ierēdņus. Saņēmis ziņu par notikušo, pie vācu virspavēlnieka ģen. Golca devās ministru prezidents Kārlis Ulmanis un bezbailīgi pieprasīja izbeigt patvarības. Pēc šām sarunām ministru prezidentam, kad valdības locekļu gūstīšanā piedalās viss vācu Liepājas garnizons, izdodas nokļūt angļu pārstāvībā. Ar to arī vācieši, kā viņi to paši atzinuši, bija zaudējuši iespēju uzvarēt.

Tagad ministru prezidents Kārlis Ulmanis vadīja Latvijas valsts lietas no angļu militārās pārstāvības nama, kuŗā ielauzties vācieši neiedrošinājās, baidīdamies angļu kaŗakuģu lielgabalu. Kārļa Ulmaņa rīkojumus klausīja un pildīja kā latviešu kaŗaspēks, tā arī iestādes arī pēc tam, kad vācieši bija nodibinājuši jaunu valdību ar muižniecības pusē jau kopš 1905. gada pārgājušo mācītāju Andrievu Niedru priekšgalā. Niedras valdība pastāvēja vārda pēc, jo nekādus lēmumus tā nepieņēma un visur rīkojās tikai Gols pēc sava prāta. Pēc 1. maija Pagaidu valdība pārcēlās Liepājas ārējā ostā uz tvaikoņa «Sarātovs» un tur angļu kaŗakuģu apsardzībā turpināja savu darbu tālāk. Visas iestādes un latviešu dienvidarmija vēl arvien saņēma un pildīja vienīgi Pagaidu valdības rīkojumus. Vācieši kopā ar pēdējo 22. maijā ieņēma Rīgu, bet pēc tam pilnīgi nostājās pret Latviju. Taču, kad tos ziemeļarmija, kas atbrīvoja Vidzemi, ar igauņu palīdzību sakāva, vācu kaŗaspēks un iestādes atstāja Rīgu un Liepāju, pārceļoties uz apkārtējām pilsētiņām, un Pagaidu valdība varēja atjaunot darbību uz Latvijas zemes.

Pēc 6 pārbaudījumu mēnešiem ministru prezidents varēja 1919. g. 8. jūlijā, pateicoties savām nenogurstošajām pūlēm un ticībai savam darbam, atgriezties atpakaļ Rīgā, bet kā atgriezties! Ja šķīroties visās malās valdīja nedrošība un tikai retais ticēja Latvijas patstāvības iespējai, tad tagad ikviens bija pārliecinājies par latviešu uzvaru. No niecīgās sēklas īsajā laikā bija izaudzis kupls koks, kas arvien tālāk izplēta par Latviju savu lapu zaļumu. Un ja iepriekšējās rindās ir mazāk rakstīts par pašu šā darba darītāju, bet vairāk par panākumiem, tad tādēļ, ka šā viena cilvēka lielās ticības apgarotais darbs noritēja klusībā un viņa slepenās pavēles saņēma tikai izredzētie, uzticamie, lielo dienu līdzgaitnieki, kamēr darba panākumus redzēja, tos līdzzi veica un tie sajūsmināja visu tautu. Un kopš šīm pašām dienām Kārļa Ulmaņa vārds un jaunās Latvijas vārds ikviena latvieša domās kļuva nešķīrami savienoti.

Valdības rīcībā nu bija nonākusi visa Latvija, atskaitot Latgali. Pirms varēja uzsākt viņas atbrīvošanu, vajadzēja iekārtot jau iegūtajā daļā pārvaldības iestādes un nodrošināt viņas pārtikas

apgādi un mieru, jo mežos vēl slēpās bijušo armiju bandas, kas terorizēja iedzīvotājus. Bet vācieši, kas ar Versaļas 24. jūnija mierlīgumu bija zaudējuši cīņu rietumos un kolonijās, zaudēto gribēja atgūt austrumos un sāka te no jauna papildināt savu Cēsu kaujās cietušo kaŗaspēku, pie tam tik uzmanīgi, zem Rietumkrievijas armijas maskas, ka to, kaut Pagaidu valdība sabiedrotos vairākkārt brīdināja, viņi, domādami par Krievijas iekšējās iekārtas grozīšanu, neielāgoja. Ģenerālis Golcs atklāti atteicās no amata, vietā atstājot dēkaini kapelmeistaru Bermontu, kas ar Avalova vārdu turpināja segt Golca vadītās jaunās vācu ekspansijas sagatavošanu. Atbrīvotajā Latvijā ritēja rosīga dzīve. Bija nodibinātas iestādes, atjaunojies darbs. Bija pabeigti arī Latvijas universitātes dibināšanas priekšdarbi, tā kā to varēja atklāt 23. septembrī. Ar to tika piepildīta sena Kārļa Ulmaņa vēlēšanās — dot latviešiem augstskolu, pie tam daudz plašākā apjomā, jo tai bez lauksaimniecības bija vēl desmit citas fakultātes. Lielinieku frontē 3. oktobrī sākās armijas virspavēlnieka pulkv. Baloža vadīts pēdējais atbrīvošanas gājieni, kas gar Daugavu ātrā gaita ieņēma vienu pēc otras svarīgas vietas un tuvojās Daugavpilij. Diemžēl, visā drīzumā šo jaunveidošanas un atbrīvošanas darbu pārtrauca pēdējais nodevīgais vācu uzbrukums no muguras, kas sākās naktī no 7. uz 8. oktobrī no Jelgavas uz Rīgu. Tas, līdzīgi visiem vāciešu uzbrukumiem cauri gadsimteņiem, visā tautā aizdedza vēl nebijušu naidu un modināja tādu vienprātības sajūsmu un varoņu garu, kādu latvieši vēl nekad nebija piedzīvojuši. Kaut vācieši pienāca līdz Daugavai, pāri tai viņiem neizdevās tikt. Kad šajās bēdu dienās Tautas padome un Pagaidu valdība jau mita Cēsīs, ministru prezidents viens palika Rīgā un paziņoja sabiedrotajiem, kuŗu divkosīgās politikas dēļ bija izveidojies jaunais uzbrukums, ka latvju nācija un viņas valdība aizstāvēs savu neatkarību pret iekārotājiem līdz beidzamai asins pilei. Ka šie nebija vārdi vien, pierādījās tālāko notikumu gaitā, kad ministru prezidents, būdams arī kaŗa ministrs, arvien apmeklēja savus cīnītājus viņu sargvietās Daugavmalas ierakumos, nebēdādams par šāviņu brāzmām, kas dažbrīd trakoja pār galvu. Kādā šādā gājienā uz Daugavmalu Iekšrīgas ielā Kārli Ulmani sprāgstošas granātas šķembele ievainoja kājā. Tas nekavēja pretošanos turpināt ar vēl lielāku sparū, līdz 11. novembrī Rīgas Pārdaugava atkal bija atbrīvota. 12. novembrī Tautas padomes sēdē ministru prezidents varēja ziņot: «Mēs varam tikai atzīmēt, ka visi panākumi un ieguvumi ir ārkārtīgi lieli, un mēs visi varam apvienoties vienā sajūtā un šī sajūta ir pateicība mūsu kareivjiem. Visi Latvijas iedzīvotāji šajā cīņā stāvēja aiz mūsu armijas. Nāca pierādījums, ka visa zeme zina, ko šī cīņa nozīmē, kam armija lej savas asinis, kam armija ir ar mieru atdot savu dzīvību.

Mūžīga piemiņa visiem tiem, kuŗi mūsu vidū vairs nav! Lai viņu piemiņa paliek mūsu atmiņā uz visiem laikiem! Un nevien viņu piemiņa, bet arī tas gars, kas viņus sauca cīņā, kas deva spēku pastāvēt, lai mēs tāpat varētu izturēt un pastāvēt un cīņu līdz galam, līdz pilnīgai uzvarai vest. Ja mēs paliksim vienoti un vienprātīgi, tad nav ne mazāko šaubu — ko es saku kā ciešu pārliecību — ka novedīsim šo cīņu līdz neapšaubāmai uzvarai, pēc kā mēs esam cīnījušies un cīnāties kopš paša iesākta gala!»

21. novembrī Latvijas kaŗaspēks iegāja vandaļu izpostītajā Jelgavā, kuŗā bija nolaupīts viss vērtīgais un nodedzinātas visas lielākās un sabiedriskās celtnes un skolas, ieskaitot Jelgavas pili. 28. novembrī Zemgale un Kurzeme bija galīgi atbrīvotas no vāciešiem un uz visiem laikiem. Vācijas ģenerālis Golcs šķīrās no Latvijas, nepiepildījis priekš septiņiem ar pus gadsimtiem iesāktu vācu austrumu misiju, kā nožēlojams blēdis un melis, kādi allaž bijuši tie vācieši, kas šeit nākuši ar iekārošanas tieksmēm, atstādami visu latviešu sirdīs pret sevi neizdzēšamu sašutumu un naidu.

Tikai tagad varēja visus spēkus griezt pret lieliniekiem, lai atbrīvotu Latgali, kas nu jau divus gadus cieta smago jūgu. Saskaņojot kaŗa darbību ar Poliju, kas arī šajā rajonā cīnījās ar lieliniekiem, 1920. gada 3. janvārī mūsu armija iesāka uzbrukumu, kuŗš līdz janvāra beigām atbrīvoja visu Latgali. Iesākās miera sarunas, kas nobeidzās vasaras otrā pusē. Tā 11. augusts Latvijai atnesa mieru arī austrumos.

Cīņas par dzimto zemi bija beigušās. Tautai un valstij bija beidzies grūtākais pārbaudījuma laiks, kuŗā daudzus, ļoti daudzus pilsoņus bija uzturējuši moŗus vienīgi ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa nesalauŗamā griba un nenokausējamais spars. Jāievēro, ka tas nevarēja tikt vērsts vienīgi pret ārējo ienaidnieku, jo it viss no jauna bija jānodibina un jārada vācieŗu un lielinieku izpostītajā un galējā anarchijā novestajā zemē. Tāpat bija jānosprauŗ valsts dzīves izveidoŗanas virziens. Tautas padomes 1919. gada 8. decembrā sēdē, ziņojot par jaunā, sava treŗšā ministru kabineta nākamajiem soļiem, Kārlis Ulmanis, valstij pa daļai ieejot ceļā uz miera stāvokli, nosprauda programmu visai tālākai Latvijas iekŗšējās dzīves attīstībai. Bet daudziem viņa ierosinoŗajiem priekŗšlikumiem vajadzēja vēl nogaidīt daudzus gadus, līdz tauta nāca pie savas sabiedriskās pilngadības un sāka saprast, pa kādiem ceļiem ejot, tā nokļūs pie garīgas un laicīgas labklājības, cieņas, slavas un laimes. Šis plāns atseviŗķās nozarēs piepildīties sāk tikai ņobrīd, piem., ar saimnieciskās dzīves uzdevumu noskaidroŗšanai nodibināto saimniecisko padomi.

1920. gada janvāra beigās jau bija atbrīvota visa Latgale, tāpēc varēja notikt Satversmes sapulces vēlēŗanas, kuŗai vajadzēja noteikt, kāda iekārta latvieŗiem un Latvijai būs turpmāķ. Satversmes sapulci ievēlēja 17. un 18. aprīlī, viņas sanāķšanu noliekot 1. maijā. ņajā Satversmes sapulces sanāķšanas dienā savu darbību, reizē ar Latvijas tautas padomi, izbeidza arī Pagaidu valdība un viņas ministru prezidents Kārlis Ulmanis ņķīrās no pagātnes ņādiem, jaunajā iestādē teiktiem vārdiem:

«... Grūtību un ņausmu pilns bija ņis laiks. Visi darbi nobāl un tiek mazi to varoņu darbu priekŗšā, kuŗi par Latvijas un Latvijas valsts tapŗanu ir savas galvas ķīlā devuŗi, kuŗu kaulus tagad sedz Tīreļa smiltis, kuŗus mūŗa miegā aijā sirmās Daugavas sēru dziesma Nāves salas malā, kuŗus sedz gaŗas balto krustu rindas Brāļu kapos. Mūŗam lai paliek iemītas tekas uz viņu atdusas vietu — viņi mūsu svētie, kuŗiem uz mūŗu paliks mūsu pateicība. Tomēr, sērodami par viņiem, celsim viņu spēķā un garā sev drosmi un enerģiju katrā laikā būt viņu cienīgiem. Ko viņu piemērs spēķa, to katru dienu rāda mūsu varonīgā armija, kuŗa ar pārcilvēciskām pūlēm pusotra gada laikā neaprakstāmi grūtos apstāķļos pierāda katram mūsu valsts apdraudētāķam no ārienes, ka latvieŗi, reiz ņēmuŗi savu likteni paŗi savās rokās, to vairs citiem veidot nepieļaus. Latvija ir brīva, brīva ir latvieŗu tauta.

Blakus ņai enerģijai stiprāķais pamats mūsu pagājuŗajā darbā un droŗāķā ķīla sekmēm nāķotnē ir tā v i e n p r ā t ī b a, ar kuŗu visos svarīgāķos momentos latvju un Latvijas dzīves balto un nebalto dienu krustceļos visi tautas slāņi ir gājuŗi kopīģus ceļus uz kopīģu mērķi. Lielajos kritiskajos momentos tautu vada viena doma, viena jūta — nacionāla apziņa, un apklust viss, kas traucētu valsts aizstāvēŗanas darbu. Aprīļa smagās dienas 1919. g. Liepājā, drausmīģais oktobris 1919. g. Daugavas krastos — vai tie nebija liesmaini brīŗi, kad tautas svētās dusmas aizsedza visas darbdienu rīvēŗanās viņas atseviŗķajās daļās, kuŗās nesatricināma bija ticība, pārliecība un cerība par Latvijas spoŗo nāķotni.» Bet vēl priekŗšā bija daudzi neparedzētu grūtību pilni gadi, pirms tauta sagaidīja to raŗenas dzīvoŗanas laikmetu, pēc kuŗa tās ideālisti ķāroja neaizmirstamajās brīvības cīņu dienās.

Uz vecā drupām

Darbu izbeiguŗās Pagaidu valdības vietā tagad varēja stāties valdība ar satversmē ietvertiem uzdevumiem un tiesībām. Pirmo ministru kabinetu Satversmes sapulce uzdeva sastādīt Pagaidu valdības veiksģīgāķam Latvijas izvadītāķam no nemiera un posta gadiem mierīģas dzīves laikmetā — Kārlim Ulmanim, un 16. jūnijā viņŗ, ķā jau ar paŗas Latvijas likumiem nodibinātā pirmā ministru kabineta vadītāģis, ziņoja par tiem uzdevumiem, kādi bija jāveic jau tuvāķajā nāķotnē jaunāķai

valdībai un kuŗu piepildīšana nozīmētu visas tautas cerību piepildīšanos. Šā ministru kabineta deklarācijā jau uzsvērtas visas tās lietas, kuŗas Prezidents ar tālredzīgu skatu bija redzējis guļam apslēptas latviešu zemapziņā un kuŗu piepildīšana atnestu tautai gaidīto taisnību un nodrošinātu tai vienotību un spēku viņas tālu ejošo mērķu sasniegšanā.

Taču jau drīzi pierādījās, ka tās ir tikai vēlēšanās, kuŗu piepildīšana iespējama pamazām un ar lielām grūtībām. Daudzo valsts likteņu noteicēju darbā trūka vienprātības. Bet darāms bija ļoti liels darbs. Bija jāizlabo gadsimteņu nodarītā pārestība.

Tagad varēja spert pirmo soli izlīdzināšanā — atdot tautai viņai piederošo zemi. Tā jau Pagaidu valdības laikā Kārlis Ulmanis bija izšķīries par visplašākās robežās izvedamas agrārreformas nepieciešamību, apsolīdams muižu zemju izdalīšanu bezzemniekiem dzimtsīpašumā. Pilnīgi tas varēja notikt tikai pēc Satversmes sapulces agrārreformas likuma pieņemšanas, bet tas bija ļoti liels darbs, kuŗš savos apmēros un sarežģījumā pārspēja visu citu, kas līdz tam bija darīts. Valsts zemju fondā tika ieskaitītas pāri par 3.300 valsts un muižnieku muižas, vairāk kā trīs miljoni ha kopplatībā. Meži palika valsts īpašumā, bet pārējā zeme tika piešķirta gandrīz 50.000 jaunsaimniecībās. Gan viss šis darbs viņa pilnīgai pabeigšanai prasīja dažus gadus darba, taču viņa izvešanas pamatu likšana notika tūlīt pēc tam, kad Kārlis Ulmanis bija vēstījis par šā darba uzsākšanas nepieciešamību. Bet jaunsaimnieku lielais vairums bija trūcīgi darba ļaudis, no kuŗa gaitām pārņakuši tukšinieki, atbrīvotāji, bēgļi, kas atgriezās dzimtenē, vai citādi mazturīgi ļaudis. Valdībai bija jāatrod līdzekļi jauno saimnieku dzīves iesākšanas nodrošināšanai. Pastāvošajās saimniecībās pilnīgi nopostītas bija vairāk kā 100.000 ēku un viņu atjaunošanai, tāpat kā jaunsaimniecību ēku celšanai, šī valdība ievadīja koku izsniegšanu un naudas aizdevumu piešķiršanu dzīves jauncelšanas darbam. Vajadzēja uzplēst kuŗa laikā atmatā palikušo zemi, kādas vienā Jelgavas apriņķī bija 55%. Kad sāka atgriezties bēgļi, tad Latvija ar lielu mīlestību saņēma 300.000 cilvēku, bet viņai arī vajadzēja šiem ļaudīm, kas svešumā bija zaudējuši it visu mantu, piederīgos un savu veselību, palīdzēt uzsākt jaunu dzīvi, lai atmatās atkal atgrieztos arāju lemeši un druvu zaļumā paceltos jauni jūmti. Tas viss bija jādara, valdībai visam bija jānosprauž virziens, un visu šo svarīgo likumu ierosinātājs bija viņas ministru prezidents Kārlis Ulmanis.

Reizē ar dzīves atjaunošanos radās darbs arī strādniekiem, kas varēja piedalīties daudzos un dažādos darbos, sagrautā novākšanā un jaunā celšanā. Pamazām sāka atjaunoties fabrikas, kuŗas atrada darbu sava aroda pratēji. Likās, ka dzīvei patiešām vajadzētu iegriezties normālos apstākļos un pēc stingri nosprausta plāna dienu pēc dienas, gadu aiz gada, arvien celt Latviju augšup.

Un lai nākošā Latvija nebūtu tikai augstāku vai zemāku saimniecisku sasniegumu virkne kādas zemes iedzīvotāju labklājības vairošanai, bet lai tās pārākais darbs izpaustos īpatnējas garīgās kultūras izveidošanā, kas paliek pāri tad, kad saimnieciskie panākumi zaudējuši savu nozīmi, ministru prezidents Kārlis Ulmanis ierosināja Kultūras fonda nodibināšanu. Kultūras fondam vajadzēja kļūt par līdzekļu krātuvi latviskās gara dzīves un rosības modināšanai, veicināšanai un stiprināšanai, lai visas attīstības spējīgās kultūras dzīves parādības sasniegtu augstāko briedumu. Kultūras fondu nodibināja un viņa nozīmi, saredzot arī viņa darbības vēlākajos posmos pielaistos pārspilējumus, visā Latvijas pastāvēšanas laikā var novērtēt tikai kā ļoti izcilu garīgās rosmes sekmētāju, vistālākajos valsts novados ļaudis apgādājot ar tautas namiem, grāmatām un citādi visdažādākā veidā pabalstot viņu kultūras centienus.

Taču tik lieli viena vīra sasniegumi var ierosināt skaudību pārējos, lai tie būtu draugi vai pretinieki, ja vien tie pietiekoši stipri nespēj valdīt par savām pašlepnuma tieksmēm. Vispirms pret darbību uzsāka tie ļaudis, kuŗiem Kārlis Ulmanis nepatika kā prezidents, cenšoties viņu nodabūt malā, lai tā atvērtu ceļu sajukumam un anarchijai, kuŗai vajadzēja sekot apdāvinātā ministru kabineta vadītāja nāvei. Šajā laikā tie loloja piepildīt savus noziedzīgos plānus par valsts iekārtas mainīšanu. Ministru prezidentam dodoties braucienā uz Malienu, Lubānas ceļā pie Liedes

kroga šie ļaundāri sarīkoja pirmo uzbrukumu, uzspridzinot un gāžot priedi uz automobili un atklājot uz braucējiem uguni. Otrreiz uzbrukums notika Zemgales sirdī pie Mežotnes. Tur, kur jau reiz nodevīgi ļaudis bija pievienojušies vāciešiem, uz Prezidenta automobili meta rokas granātu. Kā pirmajā, tā otrajā uzbrukumā cieta vienīgi mašina, bet Prezidentu Laimas likums arvien neskartu pasargāja latviešu tautai.

Kad izrādījās, ka neredzamas rokas sargā Prezidentu nevien pret ienaidnieku, bet arī pret pašu zemes nodevēju raidītām lodēm, viņa pretinieki izvēlējās citu ceļu, kā nogādāt malā Kārli Ulmani, kas tiem sāka likties pārāk bīstams. Šajā jaunajā uzbrukumā nu apvienojās visas partijas, no vidus sākot un beidzot ar kreisajiem, un tas pastāvēja nemitīgā viņa darba nopaļāšanā un iznīcināšanā. Kad radošs darbs vairs nebija iespējams, valdība, kas tik daudz bija veikusi, bet kas ne ikreiz klausījās Sapulces runātājos, izbeidza darbību. Tomēr arī pēc atkāpšanās no ministru prezidenta amata — Kārļa Ulmaņa vārdam tautā palika vislabākā un cienījamākā nozīme, kuŗu velti centās izdzēst visi tie, kam tautas vienība un stiprums likās šķērslis viņu šķiras vai partijas spēka vairošanai un mērķu sasniegšanai.

Un tā pēc divarpus gadu ilgas Satversmes sapulces darbošanās bija izrādījies, ka velti cerēt uz viņas vienprātību tāpēc, ka tautas priekštāvju lielo vairumu nevadīja domas par Latvijas labklājību. Vēl vajadzēja pielikt milzīgas pūles visas tautas pāraudzināšanas darbā, vēl vajadzēja paiet gadiem, lai nobriestu cilvēku uzskati par viņu pienākumiem un tiesībām. Vajadzēja turpināt iesākto tautas audzināšanas darbu, sabiedrisko skološanu, vajadzēja viņai visu to iemācīt tāpat, kā tā bija kādreiz jāmāca citādi dzīvot un strādāt savā pašu sētā.

Šā nolūka dēļ atstājis valdības locekļa pienākumus, Kārlis Ulmanis uzņēmās «Brīvās Zemes» «Zemes Spēka» redaktora pienākumus un, līdztekus tautas audzināšanas darbam tautas sapulcēs, tajā sāka mācīt arī rakstos tautas pamata slāni, zemniecību, ne tikai saimniekot, bet arī domāt un just tā jaunā laika garā, kas latviešiem gan bija atnācis, bet kuŗu pieņēmusi tie vēl nebija.

Un darba svētība viņu pavadīja. Tad, kad tautas priekštāvju vairums darbu sāka pasludināt par lāstu, tad tauta, kas pati bija darbīga kopš laika gala, atcerējās to un sauca atpakaļ vietā, no kuŗas viņš bija šķīries, nevēlēdamies ilgāk satikt ar tautas un tēvzemes svētumu iztirgotāju pūli.

1922. g. novembrī sanāca pirmā Latvijas Saeima. Tas vēl visā Eiropā bija neapvaldīts parlamentārisma ziedu laiks. Parlamentārisms pašās pirmajās valsts pastāvēšanas dienās bija aplam saprasts kā iespēja viegli tikt augšup. Te tautas labākos darbiniekus ar tukšām valodām pārspēja pūļa izdabātāji. Tautas intereses tika aizmirstas.

Šajā laikā savu īsto darba lauku Kārlis Ulmanis atrada zemniecības organizēšanā, lai tā ieņemtu valsts dzīvē vietu, kāda tai pēc savas nozīmes un svāra patiešām pienākas, un lai celtu valsts dzīvi uz stabiliem pamatiem.

Lielās līnijās nospraudis turpmākās valsts un sabiedrības attiecības, viņš ķērās pie to piepildīšanas dzīvē. Līdztekus šim darbam Kārlis Ulmanis neaizmirsā gādāt par lauksaimniecības un visas tautas saimnieciskā stāvokļa uzlabošanu. Gan nu jau bija piepildījies un piepildījās pirms 25 gadiem iecerētais, bet arī dzīve bija gājusi uz priekšu, daudz kas bija pārgrozījies un prasīja arvien pēc jauniem uzlabojumiem un pārmaiņām kā pašā saimniekošanā, tā viņas likumdošanā.

Bet lai visu vajadzīgo varētu piepildīt, vispirms nācās nodibināt tautas vienotību un vienprātību savas labklājības nostiprināšanai un vairošanai. Pamazām tā auga un arī 1931. g. kļuva par ievērojamu spēku.

Kopš šā laika Prezidents savas īstās runas tautai sacīja un nākošās darbības plānus nodeva ne vairs Saeimā, no kuŗas neviens nespēja sagaidīt nopietna un apdomāta tālredzīga darba sākšanu, bet lielajām, tūkstošus lauku delegātus pulcējošām zemniecības sanāksmēm.

Zemniecība, atcerēdamās, ka viņa ir mūžam dzīvā zaļā sakne visam, ko tauta un valsts radījusi — arī izglītoto ļaužu un rūpniecības strādnieku māte — neaizmirsā sniegt arī viņiem pienākošos

daļu. Iestājoties visas pasaules saimnieciskajam sabrukumam, visstraujākajā krīzes posmā, 1931. gada 20. aprīlī, atkal kā tās pašas Saeimas, kas bija desmit gadu apkaņojusi viņa darbu, ministru prezidents aicināts, Kārlis Ulmanis zemniekiem mācīja: «Mūsu dzīvē mainīsies prieki un bēdas, bet cauri visiem priekiem un bēdām zemnieks paliksies un zemnieks pastāvēs. Un tas darīs savu darbu un pildīs savu pienākumu. Zemnieks turēs prātā, ka valstij tikai tad var labi klāties, ja zemniekam labi klāsies, un pieķersies saviem uzdevumiem ar visu spēku. Zemnieks cīnīsies nevien par savu, bet arī par visas valsts labklājību.»

Un tauta savu uzticību visgaišāk apliecināja reizē ar 1931. gada septītajiem vispārējiem dziesmu svētkiem 21. jūnijā notikušās latviešu zemniecības pirmās sanāksmes 50 gadu atceres svinībās, kurās piedalījās tiem laikiem nepiedzīvots dalībnieku skaits un kas Kārlim Ulmanim uzgavilēja tā, kā līdz tam vēl latvieši nebija suminājuši savus sabiedriskos darbiniekus, jo Kārlis Ulmanis vienīgais bija iekarojis latviešu sirdis un prātus.

Tā pagājušie desmit gadi, kuŗos visi latviešu tumšie spēki bija pulcējušies vienkopos, lai iznīcinātu to vīru, kas latviešiem bija pavēris ceļu uz augšanu, uz augšu, nebija spējuši viņam nodarīt ne nieka.

Pretim jaunam laikmetam

Tā šī lielā 21. jūnija sanāksme, kuŗā piedalījās visu latviešu novadu zemnieki, kļuva par robežu, līdz kuŗai bija turpinājusies tautas pasīvā loma valstī, no kuŗas tā uzsāka aktīvu cīņu par valsts pārveidošanu uz jauniem cildenākiem pamatiem, nekā bija izrādījušies līdzšinējie. Sava nenogurstošā vadītāja iedvesmota, zemniecība uzņēmās turpināt Latvijas jauncelšanas darbu pēc tiem uzskatiem, kādus lielo cīņu gados bija nodibinājuši Latvijas atbrīvotāji, kas tagad paši bieži palika aizmirsti. Šā darba priekšgalā arvien stāvēja Kārlis Ulmanis.

Vispirms viņam bija jāpārvar arvien plašumā ejošā saimnieciskā krīze, kas, iznīcinot Latvijas lauksaimniecību, draudēja visai tautai nodarīt neapraķstāmu postu. Valstī, smago saimniecisko un izvirtušo politisko apstākļu dēļ, veidojās vairākas grupas, kas, gan viena ar otru saziņā, gan viena pret otru, gatavoja Latvijā bruņotas sacelšanās, līdzīgas tām, kādas notika dažās citās zemēs, lai mainītu pastāvošo valsts iekārtu ne dabiskās attīstības ceļā, bet ieročiem rokās. Vislielāko postu atnes pilsoņu karš, kuŗā nav kontribūciju saņēmēju un maksātāju, uzvarētāju un sakauto, kur zaudētāja katros apstākļos ir visa tauta. Bez tam Latvijā it sevišķi bija pieaugusi minoritāšu nozīme un viņu pārstāvji no valsts, kuŗu viņi paši nebija cēlušī, prata nekautrīgā kārtā izkaulēt vislielākos labumus. Visā tautā par to sākās dibināts sašutums, un sauciens: «laiks ir pienācis, kad latviešiem vajaga virsroku ņemt visas lietās» Kārlim Ulmanim piepulcināja vēl jaunus sekotājus.

Viņa vadībā attīstījās rosīga kustība, kas prasīja iekārtas reformas, lai beidzot zemē būtu miers un tauta varētu stāties pie rosīga valsts atjaunošanas darba. Satversmes grozījumu projektu iesniedza Saeimai un, viņu aizstāvot, 1933. g. 26. oktobrī Kārlis Ulmanis teica: «Cilvēkam nav tiesības dzīvot pasaulē, ja dzīvo tikai sev. Nevis par savu, bet par visas tautas labklājību ir jācīnās.»

Pēc tam Kārlis Ulmanis runāja Saeimā, norādot iesniegto grozījumu pieņemšanas nepieciešamību, lai reiz nonāktu pie tautas vairākuma un labāko valdīšanas, pretēji līdz tam laikam pastāvējušai sīko grupiņu diktatūrai pār sabiedrības lielās daļas ieskatiem. Tagad, kad viņu jau bija aizsniegušas noteiktas vēstis par pretinieku asiņainās sacelšanās gatavošanu, lai, pēc iepriekš apsvērtā nodoma, izslepkavojot labākos, vispārējā apjukuma brīdī sagrābtu varu un valdītu pār tautu despotiskiem paņēmiem, viņš bezbailīgi nosprauda savu viedokli, kas reizē bija patiesais tautas uzskats.

Bet kamēr reformu iesniedzēju pusē nostājās visa tauta, pat ar tiem, kas agrāk no zemniecības bija stāvējuši tālu nost, Saeimas vairākums nostājās pret grozījumiem. Tam par iemeslu viņš vēl arī tagad nevarēja atrast citu iemeslu, kā vien to, ka tautas nobalsošanā vajadzīgo balsu vairākumu varēja iegūt tikai viens Latvijas valstsvīrs, kuŗa vārds bija visiem zināms jau kopš seniem gadiem. Šā paša iemesla dēļ satversmē pantu par tautas vēlētu prezidentu bija noraidījusi Satversmes sapulce. Pret gadījumu, ja pilsoniskie Saeimas locekļi tomēr vienotos un grozījumus pieņemt, agrāko sīko grupu apvērsuma gatavotājiem pievienojās kāda lielāka partija, kas Latvijas patstāvību kopš tās nodibināšanas dienas bija atzinuši tikai par līdzekli tās sevišķo mērķu sasniegšanai, valsts nodibināšanai uz sociālistiskiem un internacionāliem pamatiem. Tādu pilsoņkaŗa draudu iebiedēts, nezinādams izeju, Saeimas vairākums 15. maija vakarā otrā lasījumā apspriežamo satversmes grozījumu projektu noraidīja.

1934. gada 18. martā Kārlis Ulmanis apstākļos, kas līdzinājās pilsoņu kaŗa priekšspēlei, bija uzņēmis valdības sastādīšanu. Viņam bija jāglābj valsts no draudošā nemiera un saimnieciskā sabrukuma posta, pēc kuŗa iestāšanās Latvijas attīstība būtu apturēta uz daudz ilgāku laiku, nekā pēc Bermonta laupīšanas iebrukuma.

Un tāpat kā baismīgajās Bermonta dienās šis laiks prasīja aukstasinīgu un bezbailīgu rīcību, un tāpat kā uzbrucēju atsišana vienoja visu tautu, tā arī šā iekšējā sabrukuma pārvarēšanas griba tos pašus ļaudis, kas balsošanās savas zīmītes bija nodevuši par visdažādākiem skaitļiem, sakala vienā saimē. Valdībai tikai vajadzēja paklausīt tautas balsi un, viņas aicinājumam sekojot, ar drošu rīcību izbeigt valstī nemierīgo un satraukto stāvokli un radīt iespēju ikvienam, bez baigām domām par rītdienu, atgriezties savā darbā. Pati tauta bija gatava izdarīt šo pakalpojumu valdībai, kas spētu viņu saprast un uzklausīt.

Pēc 15. maija Saeimas sēdes, kuŗa, kā zināms, noritēja šīs iestādes visnecienīgākā garā, ar savstarpējas neiecietības un nesaticības visspilgtākiem izpaudumiem, un kuŗā, starp citu, otrā lasījumā noraidīja arī satversmes grozījumus, bija jānotiek spējam apstākļu pagriezienam uz labo, lai turpmāk valsts dzīve būtu pasargāta no līdzīgiem satricinājumiem. Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, pamatojoties uz Latvijas republikas satversmes 62. pantu, kuŗš paredz, ka «ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks, vai ja valstī vai tās daļā ir izcēlies vai draud izcēties iekšējais nemiers, kuŗš apdraud pastāvošo valsts iekārtu, tad ministru kabinetam ir tiesība izsludināt izņēmuma stāvokli», 15. maija vienpadsmitajā vakara stundā parakstīja rīkojumu par kaŗastāvokļa izsludināšanu valstī. Bet lai vēl pēdējā brīdī tie, kas visu laiku lolojuši sazvērnieku plānus, nespertu kādu neapzinīgu soli, tūlīt pēc šā rīkojuma parakstīšanas Rīgas ielās izgāja tautas un tēvzemes brīvības sargāšanai arvien modrās kaŗaspēka vienības un nolika sardzes pie visu iestāžu un namu durvīm, kur tas bija vajadzīgs. 16. maija pirmajā pusstundā, kad Rīga vēl dusēja neziņā un nemierīgā miegā, viņas miera apsardzība bija nodrošināta. Neilgu brīdi vēlāk Rīgas ielās atskanēja no visiem Latvijas novadiem ieradušos aizsargu soļi, kas sabrauca Rīgā apliecināt savu uzticību tautas ilgu otreizējam papildītājam, savam vadītājam un vadonim.

Visas tautas nostāšanās lielās pārvērtības pusē apliecināja tas, ka visā Rīgā nepacēlas neviena roka pret jaunās kārtības ievēdējiem, ka tas ielās neatskanēja neviens šāviens. Nevienā fabrikā neviens strādnieks neiztrūka darbā, nevienā strādnieku kvartālā neparādījās līdzjūtības izteicēju demonstrācijas sagrautai valsts tā dēvētai demokratiskajai un Rīgas pilsētas sarkanajai varai, kas patiesībā bija dažu ģimeņu kundzība pār visu tautu.

Saeima, mēģinādama kavēt valsts attīstībai nepieciešamo jautājumu izšķiršanu evolūcijas ceļā, bija noraidījusi satversmes grozījumus. Tomēr arī tagad, lai gan notikumi risinājās mazliet citādākā veidā, tie nezaudēja evolūcijas raksturu, jo bez neviena šāviens, bez neviena cietušā vecais laiks atdeva vietu jaunajam, patiesībā tam laikmetam, kuŗš tagad sekoja kā tautas brīvības izkaŗošanas laika tiešs pēctecis un mantinieks, ar plašu soli pārkāpjot tautas vēsturē piecpadsmit gadu grēdu.

16. maija rītā tauta lasīja manifestu, kas bija nācis no viņas ilggadīgā audzinātāja lielu domu apgarotās pieres un karstā tēvzemes mīlestībā degošās sirds, un pati juta, ka tās piere un sirds jaunas laimes nojautā sāk kvēlot līdzī, jo tur atkal bija rakstīti svēti vārdi, kas, kā 15 gadus atpakaļ bija saukuši ķerties pie valsts robežu nospraušanas, tagad aicināja šajās robežās ietvertu zemi darīt stipru un latvisku. Un zem šā manifesta, blakus pirmā prezidenta vārdam, stāvēja arī brīvības cīņu virspavēlnieka ģenerāļa Jāņa Baloža vārds. Viņu lasīja visi, un viņš aicināja visus:

«Pirms 16 gadiem mēs iekaņojām Latvijas valsti gandrīz tukšām rokām, iedami cīņās ar degošu ticību un nesalaužamu paļāvību: mēs bijām vienoti. Tīreļpurvā, pie Ventas krastiem, Cēsu kaujās. Ar liesmojošu sirdi un sarkanbaltsarkanu karogu rokās. Tagad mums uzlikts vēl lielāks uzdevums — sargāt toreiz iegūto brīvību un neatkarību un pierādīt visai pasaulei, ka tas mums pieder ar pilnām tiesībām kā vienotai, dzīves spējīgai, brīvības cienīgai tautai. Mēs nedrīkstam turpināt savas valsts veidošanu, ļaujot partijai ķildām vēl vairāk sašķelt un vājināt tautu, mums jābūt stipriem — mums jābūt vienotiem. Šī pārliecība ir mūs vadījusi, kad mēs šinī brīdī uzņemamies atbildību, kuņas smagumu mēs pilnīgi apzināmies, bet arī stiprinājuši mūsu cerību, ka šo soli sapratīs un atzīs visi, kam dārga Latvija un viņas liktenis.

Mūsu rīcība nav vērsta pret Latvijas demokrātiju, viņa grib panākt, lai partiju cīņas nenomāktu tautas veselīgo garu un tautas gribu. Valdība vienīgi vēlas iespējami drīz radīt apstākļus, kuņos šis gars un šī griba var brīvi izpausties un ļaut atdzimt vienprātībai un nacionālai apziņai, kas bez kļūdīšanās mūs atkal atgriezīs uz pareizā ceļa un atkal dos mums vienotu, stipru un laimīgu Latviju; dos mums Latvijas sauli, kas neatkarības cīņās un uzvarās mirdzēja mūsu dēlu un brāļu pierēs, kas dedza viņu sirdīs; Latviju, kur pacelsies vispārējā labklājība un uzdziedēs mūsu nacionālā, patstāvīgā, latviskā kultūra; Latviju, kur uzgavilēs latviskais un zudis būs svešais.

Dos mums Latviju, kuņā nebūs vietas ne šķīru, ne naida politikai, kur vienādi būs visi Latvijas darbīgie tautas dēli — zemnieks un pilsētnieks, strādnieks un ierēdnis, kur nebūs plaisu starp pašu tautu un viņas izaudzēto intelliģenci, zemnieku un strādnieku dēliem; Latviju, kur beidzot būs radīti droši pamati īstai tautvaldībai; Latviju, kur kopšanu un aizsardzību baudīs visas dzīves spējīgās saimnieciskās nozares, bet kur peļņas kāri nogrupējumi nevarēs nepielaižamā kārtā izmantot savu saimniecisko varu uz iedzīvotāju plašo slāņu rēķina; Latviju, kuņā apvienosies krietnam un godīgam darbam visi tautas slāņi un visi zemes novadi stingras bezpartejiskas valdības vadībā.

Dos mums Latviju, kuņu katrs viņas pilsonis varēs cienīt un mīlēt, jo beidzot reiz piepildīsies tautas prasība pēc Latvijas — stiprās un latviskās.

Mums priekšā grūts darbs un pielikt savu palīdzīgu roku ir aicināti visi, kam Latvija patiesi dārga, bet sevišķi mūsu nākotnes nesēja — jaunatne.

Lai stipra paliek tautas griba, tautas ticība un paļāvība Latvijas nākotnei!»

Vienotās tautas saimnieks

Kā to norādīja maija manifests, šie 15. maija notikumi nebija vērsti pret Latvijas demokrātiju. Satversmes I vispārējais noteikums, ka «Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika», palika nepārkāpts. Latvija palika demokrātiska arī uz priekšu, kas nozīmēja to, ka visiem pilsoņiem tanī piešķirtas vienādas tiesības piedalīties valsts jauncelšanas darbā, ka visiem vienādas tiesības tikt uz priekšu pēc viņu spējām un ka visiem vienādas tiesības saņemt taisnīgu atalgojumu pēc viņu darbiem. Kārlis Ulmanis pēc 15. maija pārgrozībām sastādīja jaunu ministru kabinetu, kuņā par

ministriem nāca izcili savu nozaļu darbinieki, kuŗiem bez tam kopīgs bija tas, ka viņi kopā ar savu Prezidentu, tikai katrs savā vietā, bija stāvējuši jau pie Latvijas brīvības izkaŗošanas. Šāds ministru kabinets pēc veca paraduma būtu saucams par darba kabinetu, kāds viņš arī savā pastāvēšanā pierādījās.

Nepārkāpts palika arī otrs satversmes pamatnoteikums, ka «Latvijas suverēnā valsts vara pieder Latvijas tautai». Pati tauta bija tā, kas savas tiesības un izpildvaru nodeva cilvēka rokās, kuŗam viņa visvairāk uzticējās un kuŗš ar savu vispusību, lietišķību un bezpartejismu bija iemantojis viņas acīs labākā tautas Vadoņa un valsts saimnieka godu. Tikai reizē ar šo notikumu skaidru nozīmi ieguva agrākos laikos bieži pārprastais Latvijas tautas jēdziens. Tagad noskaidrojās, ka Latvijas tauta, kā tas pats par sevi saprotams, ir latvieši un ka reizē ar šo atzinumu viņu rokās jāpāriet visai suverēnitātei pār Latvijas laukiem un pilsētām, tīrumiem un fabrikām, skolām un baznīcām, visam, it visam, kas vien ietverts robežās, kuŗas nosaka Latvijas valsti.

Lai patiešām būtu izpildīti arī tie manifesta vārdi, kas izbeidz Latvijā šķiru un naida politiku, valdības pirmais darbs bija izbeigt politisko partiju darbību. Ģeniālākais Kārļa Ulmaņa mūža panākums ir savas tautas dzīves ie- un izkārtošana tādā ceļā un virzienā, ka tā var apmierināt visas biedrošanās, pašdarbības, izglītības, arodu sekmēšanas, pārvaldīšanas un citas tieksmes un vajadzības, nesaistoties ar politiskām partijām. Ar to viņa panākumi sevišķi krasi atšķiŗas no citu ievērojamu vīru valdīšanas paņēmiem un panākumiem. Lai mēs raudzītos kur raudzīdamies, visapkārt redzam partiju valdības, lai tās būtu vienas partijas vai koalīcijas dibinātas. Ikvienā mums apkārtējā zemē ir plašāka vai šaurāka skaitliskā ziņā valdošā partija, kas savās rokās tur iestādes, bruņotos spēkus, un ar viņu palīdzību tautai uzspiež savus uzskatus un gribu. Vienalga, vēlēšanu vai apvērsuma ceļā ieguvušas noteikšanu, šās partijas tomēr neizteic visas tautas domas un uzskatus un arvien pie tādas iekārtas paliek nevien no darba izslēgta ārpusē, bet pret šo darbu noskaņota tautas daļa. Latvijā viņas nodibinātājs centās panākt un panāca īstu bezpartejisku un vispilnīgāko tautvaldību. Kad pienāca laiks izbeigt politisko partiju darbību, tad savu pastāvēšanu izbeidza arī tā partija, kuŗai ne tikai biedrs, bet dibinātājs un vadītājs Prezidents bija bijis visu viņas ilgo un nopelniem apveltīto pastāvēšanas laiku: izbeidza tālab, ka viņa savu misiju bija piepildījusi un nodevusi latviešu zemi pašu latviešu rokās, izbeidza tālab, ka viņa savu plašo mērķu un tālā skata dēļ, kas nebija nekas cits, kā viņas Prezidenta mērķu un gara lidojuma saskatītās nākotnes Latvijas vērojums, bija beigusi būt partija tās vecajā un šaurajā nozīmē, bet bija kļuvusi visas tautas apzinīgāko vīru savienība, savas valsts satversmē paredzētās suverēnitātes atgūšanai. Atguvusi varu, viņa nodeva to visai tautai, lai pēc tam reizē ar pārējām partijām izbeigtu savu atsevišķo politisko darbību. Sabiedrisko dzīvi pārņēma visa tauta, kas agrāk nebija sastāvējusi nekādās partijās, bet nu, pilngadību ieguvusi, varēja piedalīties lielajā un atbildīgajā valsts darbā. Prezidenta rīkojums, kas darīja galu partijām, bija gatavības apliecība, kuŗu saņēma visa tauta, un visa tauta par to zināja Prezidentam izsacīt savu pateicību.

Tādējādi ar tautas aktīvu līdzdalību veidoto piecpadsmitā maija notikumu pirmais nolūks bija sasniegts. Bija radīta bezpartejiska un lietpratīga valdība, kuŗā darbojās visiem pazīstami izcili savu darbu nozaļu pazinēji, bet viņas priekšgalā, tautas nolikts, stāvēja cilvēks, kas visvairāk no sava mūža bija ziedojis, lai atrastu ceļu un līdzekļus viņas diŗenības vairošanai un, to atradis, neaizliedzās viņai talkā iet.

Kārlis Ulmanis, cēlies no vecas zemnieku cilts, sevī ietveŗ īstas zemnieka īpašības un cieņu. Kā īsts zemes saimnieks, viņš pats savās rokās ņēma lemšanu, izpildīšanu un atbildību, lietas, kas tik svešas bija laikmetam, kuŗš ar 15. maiju šķietas jau palicis ļoti tālā senatnē. Mūsu zemes saimnieka un viņa daudzo talcinieku darbs Latviju izcēlis pienācīgā vietā citu valstu vidū. Līdz 15. maijam ārzemēs reti daudzinaja Latvijas vārdu, un ja arī pieminēja, tad biežāk peļamā, kā labā nozīmē. Tagad Latvijas vārds ir ikdienas dzirdams viņu valodās, pie kam arvien tiek pieminēts ar vislielāko

atzinību un cieņu kā viņas Prezidenta Kārļa Ulmaņa, tā arī visas spēcīgās, čaklās, izglītotās un daiļumu mīlējošās tautas vārds. Un tas viss noticis veidā, kāds vēsturē vēl nav atzīmēts — bez masu apcietināšanām, bez sodiem, bez izsūtīšanas trimdā, aicinot darbā pat bijušos politiskos pretiniekus, lai tiešām vienības doma būtu piepildījies darbos, kā darbos piepildīti tikusi visi Kārļa Ulmaņa vārdi.

Visbeidzot, ka tauta patiesi ir vienota, apliecinājušas tautas svētku dienas, kurās tā pulcējusies ap savas zemes saimnieku, kuņam tā devusi Vadoņa vārdu. Jau drīzi pēc 15. maija 1934. gada 20. jūlijā Atdzimšanas dziesmas izrādē, Vienības laukumā, pulcējās ap piecdesmit tūkstoši klausītāju, kas viņu vēlējās dzirdēt un redzēt. Te jāievēro, ka vislabākajā gadījumā tikai katrs desmitais iespēja nokļūt tur, kur viņu aicināja sirds. Tie piecdesmit tūkstoši bija Latvijā nekad vēl nepiedzīvota, neiedomājama sanāksme, kas pārstāvēja piecus simtus tūkstošus, kas viņu bija atzinuši par savu Vadoni. Tomēr jau 1935. gads tālu pārspēja Atdzimšanas dziesmas sanāksmi ar neskaitāmajiem gājiena dalībniekiem 15. maijā, ar viesu kuplo skaitu 1. darba svētkos un sevišķi ar vairāk kā simts tūkstošu lielo saimi 1. Pļaujas svētkos Koknesē. Bet arī 1936. gadā it visos svētkos dalībnieku skaits vēl augs, un 2. Pļaujas svētki Rēzeknē šajā saimē iesaistīja arī latgaliešus, kas ilgu gadu šķīta šķirti no mūsu tautas kopīgajiem priekiem un bēdām. Viņu lielais un kārtību ieturošais pulks apliecināja viņu valstisko domu un sabiedrisko gatavību, kā arī prieku par atgriešanos vienotā tautā. Visu iedomājamo pārspēja 1937. g. 3. Darba svētki ar divsimttūkstoš dalībniekiem, tā kā viņos, ieskaitot tikko piedzimušos, bija ieradies katrs devītais Latvijas iedzīvotājs, kas ir skaitlis, kāds nekad nevienā tautā nevienā gadījumā vēl nebija sasniegts. Viss šis ļauzu pulks draudzīgās valodās kopā pavadīja dienu, ar to apliecinādams savu kopību un saderību vienā saimē, un uzgavilēja savam Vadonim tā, kā to spēj no visas sirds darīt tiešām apmierinātas un laimīgas tautas locekļi.

Latvijā nav valdības partijas, kā ir visās citās autoritārās iekārtas valstīs. Valdības partija te ir visa tauta, kas aktīvi ar savām dažādajām biedrībām un viņu institūtiem piedalās valsts dzīvē un kas ar savu ierašanos kopīgās zemnieku un strādnieku sanāksmēs apliecina kā abu darba nozaļu savstarpējo uzticību, tā arī apsola uzticību un atbalstu savam vienotājam, visas zemes cildenāko spēku iemiesotājam, savam Vadonim Prezidentam Karlim Ulmanim.

Celtniecības laikmets

Prezidents no priekšgājējiem mantoja stipri novārtā palaistu valsti, kuņas dzīvē bija ieviesies daudz netikumu, nekārtību un trūkumu.

Uzņemoties pēc 15. maija ministru prezidenta pienākumus, Kārlis Ulmanis uz saviem pleciem paņēma visas zemes izveidošanas darba smagumu. Bet tas bija tāds, kuņā īsts darba vīrs varēja pierādīt veiksmi un prasmi. Tauta sen bija gaidījusi laiku, kad tā varēs sākt apzinīgi izveidot arī savu garīgo dzīvi, tāpat kā tā bija novilkusi robežas ap sevi. Tāpēc tā ar skaļām gavilēm apliecināja savu prieku par valsts dzīves sabiedrisko apstākļu noskaidrošanos tad, kad valsts priekšgalā stājās Kārlis Ulmanis. Tauta pareizi nojauta un saprata, ka tās likteņus var veiksmīgi veidot tikai tāds cilvēks, kas apbalvots ar plašām zināšanām, piedzīvojumiem, novērojumiem un vienotāja spējām un kas nekad neatkāpjas nekādu grūtību priekšā. Šādu vīru nu tā bija ieguvusi un vēlējās paturēt uz visiem laikiem.

Kopš tās nodibināšanas Latvija bija saukta par mazu zemi un latvieši par mazu tautu. Kārlis Ulmanis pēc 1934. gada 15. maija vispirms latviešiem mācīja sajūties kā lielai tautai, kā nācijai, jo ne skaits, bet apziņa un darbs ir, kas noteic tautu nozīmību un vērtību. Lai arī latviešu tēvzeme būtu ievērojams faktors, tad vienotai tautai sava valsts jāizveido nacionāla, daiļa un varena. Bet tas panākams, ejot katram savā darba, visiem valsts darbā. Šie vārdi saprotami tā, ka ikvienam viņa

darbs jādara tik labi, cik vien tas iespējams, lai tas gūtu nozīmi arī visas valsts labklājības celšanā. Vienotās tautas iekšējam spēkam pieaugot, kad izbeidzās savstarpējās ķildas un nesaskaņas, atraisījās milzums darba prieka un gribas, un tautas Vadonis varēja aicināt no cīņas dedzības pie celtniecības dedzības. Blakus latviskas kultūras un garīgās dzīves izveidošanās sākumam, celtnieciskais darbs ir cēls vienotās Latvijas sasniegums, kas Latviju ar strauju rāvienu pacēla augstu pāri tās agrākajam līmenim un uz daudziem gadu desmitiem un pat simtiem apzīmogoja divdesmitā gadsimtena otrās trešdaļas sākumu ar nemirstības zīmogu.

Par viņa ilggadīgajiem nopelniem Latvijas lauksaimniecības pacelšanā un idejiskā nostiprināšanā Latvijas universitātes lauksaimniecības fakultātē Kārli Ulmani 1934. gada 14. septembrī vienbalsīgi ievēlēja par agronomijas zinātņu goda doktoru, bet 20. septembrī — par saimniecisko zinātņu goda doktoru arī tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē. Šo universitātes svinību dienā, 1934. g. 15. novembrī, izteiktās tautsaimniecības fakultātes pārstāvja cerības, ka Kārļa Ulmaņa «domas, izvestas dzīvē, spēs izvest mūsu saimniecisko dzīvi no pasaules krīzes žņaugiem un vadīs to lēnām pie atveseļošanās un tālākā ceļā uz tautas labklājību», ir nevien piepildījušās, bet daudzkārt pārsniegtas, jo, viņa vadīta, mūsu saimnieciskās dzīves attīstība jau uzgājusi uz nacionālās taisnības, tautas celšanas prieka un valsts varenības izveidošanas ceļa.

Jaunā tautas valdība, kas uzsāka darbu, aicinot visus pilsoņus kopīgā darbā, reizē ar to uzsāka arī ilgākam darba posmam derīga valsts celtniecības plāna izstrādāšanu.

Lai izlīdzinātu agrākās tautiskai apziņai nodarītās pārestības, lai tauta varētu tieši līdzīgi runāt un strādāt valsts darbā un lai visi panāktu vienlīdzīgu taisnību, vispirms vajadzēja pārveidot sabiedrisko kārtību, kas organizācijas vietā balstījās uz dezorganizāciju, apzinīguma vietā — uz paštaisnu patvaļu, nacionālās attīstības un lepnuma vietā kalpoja minoritātēm. Lai vienotā tauta patiesi sajostos vienota, tad bija jāatceļ viņas nebrīvība, kādā to bija turējušas vēlētās valdes, padomes un komitejas.

Agrāko vēlēto neatbildīgo pilsētu domju vietā iecēla latviskas pilsētu valdes, kā viņu atbildīgos vadītājus un pilsētu saimniekus nolika pilsētu galvas. Pagastos valdes priekšgalā stājās pagasta vecākais kā pagasta saimnieks, tāpat apriņķos valžu vietā nāca apriņķa vecākie. Lieki minēt, ka viņu jaunie saimnieki tika izmeklēti no neatkarīgu latviešu vidus, un tā Latvijas pilsētas un pagasti pēc 15. maija kļuva latviski.

Bet ne tik vien Prezidents deva savai tautai. Blakus latviskām un brīvām pašvaldībām viņš noorganizēja arī atsevišķo darbu nozaļu apvienību pārstāvības, lai tās katra par sevi visas valsts mērogā veicinātu savu ļaužu darba vislabāko izveidošanu un panāktu šo darbinieku taisnīgāko atalgošanu. Tā kā visas tautas un valsts pamatā stāv zemnieks un viņa darbs, tad ļoti plašu darba lauku ieguva Latvijas lauksaimniecības kamera, kas ar lauksaimnieku biedrībām apvieno visu zemniecību un veicina kā tās darbu atvieglošanu, ražīguma pacelšanu un saimniecisko apstākļu uzlabošanu, tā arī rūpējas vispār par viņas nozīmības padziļināšanu, jaunās paaudzes sagatavošanu un zemnieku tradīciju izkopšanu. Lauksaimniecība, kuņas attīstība un izveidošanās ļoti lielā mērā ir paša Prezidenta ilgu darba gadu nopelns, viņu vēl arī šobrīd nodarbina tik ļoti, ka viņš pats, balstoties uz saviem ilggadīgajiem novērojumiem un piedzīvojumiem, izstrādāja kā lauksaimniecības kameras, tā arī lauksaimniecības biedrību statūtus, viņos ieliekot savus labākos centienus un novēlējumus. Šās kameras novietošanai Jelgavas Viestura piemiņas pilī piešķirama dziļa simboliska nozīme — no vietas, kur agrāk valdīja Kurzemes hercogi, bet vēlāk arī Kurzemes gubernatori, pār Latvijas laukiem dota iespēja valdīt zemniekiem pašiem. No būdīņām uz pilīm — tādu latvieša zemnieka attīstības gājienu ilgus gadus bija savai tautai vēlējis Dr. Kārlis Ulmanis, līdz atnāca laiks, kad viņš šo vēlēšanos varēja piepildīt, Latvijas lauku rīcībā nododot lielāko Latvijas pili, reizē arī rūpējoties, lai no šīs pils nākošais jaunais gars ieietu katrā lauku sētā. Tas vispilnīgāk būs paveicams tad, kad blakus Lauksaimniecības kamerai Jelgavas pilī sāks darboties

Prezidenta jaunība iecerēta, gan vairs ne lauksaimniecības tautas augstskola, bet Lauksaimniecības akadēmija.

Tirdzniecība un rūpniecība, kuŗa, it sevišķi viņas tanī daļā, kas strādā ar pašas Latvijas jēlvielām, ieņem valsts saimniecībā izcilu lomu, tika organizētas Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamerā. Tirgotāju un rūpnieku biedrības šeit ar savu pārstāvju starpniecību kārtu kā savstarpējas attiecības, tā arī attiecības ar valsts varu, bet it sevišķi lemj par to, kādā ceļā panākt atsevišķu nozaŗu dabisku attīstību un uzplaukšanu. Arī šās kameras darbs jau ļoti lielā mērā vainagojies ar panākumiem, kā iekšzemes tirgus apgādāšanā ar pašu ražojumiem ārzemju fabrikātu vietā, tā arī Latvijas rūpniecības ražojumu izvedumu nokārtošana.

Bet ir arī daudzas tādas darba nozaŗes, kuŗu ražojumi tik ļoti lielā mērā pakļauti individuālām prasībām, gaumei un vēlēšanām, ka to apgādē iedzīvotājus nevar apmierināt lielrūpnieciska ražošana. Agrāk tāda darba meklētājus bija apmierinājuši amatnieki, bet pār pasauli ejot industriālizēšanās garam, viņi bija izklaidēti, pievērsušies citām darba nozarēm vai iestājušies fabrikās. Lai celtu godā individuālo darbu, kas daudzos gadījumos apmierina dzīves prasības daudz labāk par fabrikas ražojumiem, kā arī lai sagatavotu jaunus darbiniekus atsevišķām — īpatnēju darbu nozarēm, ar Prezidenta ierosmi un atbalstu nodibinājās Latvijas amatniecības kamera, kuŗas nozīmi un daudzpusību parādīja viņas līdzstrādnieku daiļamatniecības darbu izstāde.

Lai organizētu strādniekus viņu dzīves vajadzību apmierināšanai un izkopšanai, arī strādnieku arodbiedrības pēc 15. maija ieguva pavisam jaunu un daudz lielāku nozīmi. Agrāk tās bija tikai ierocis kreiso partiju līderu rokās Saeimas un valdību baidīšanai un demonstrāciju rīkošanai «tautas dusmu» izrādīšanai. Tāpēc arī visu arodbiedrību biedru skaits parlamentārisma laikos nerasniedza ne desmit tūkstošu, kas sastādīja apmēram astoto daļu no visiem fabriku strādniekiem. Turpretim tagad, kad strādnieku arodbiedrības ir kļuvušas par aroda prasmes iegūšanas atbalstītājām un aroda un darba tiesību aizstāvētājām, dalībnieku skaits pārsniedzis sešdesmit tūkstošus, kas no kopīgā strādnieku skaita, deviņdesmit tūkstošiem, sastāda vairāk kā divas trešdaļas, un arodbiedru skaits tātad procentuāli pieaudzis seškārtīgi, bet skaitliski pat deviņkārtīgi. Viņas sadarbojas ar Latvijas darba kameru, kas arī ir Prezidenta sen iecerēts institūts strādnieku pienākumu noteikšanā un tiesību kārtosnā, un kas ar sevišķa pilnvarnieka, ministra Bērziņa starpniecību atrodas pašā Prezidenta pārziņā. Kamera pārziņa darba aizsardzību, uztur Krišjāņa Barona tautas augstskolu arodniecisko un vispārējo zināšanu paplašināšanai un citādi veicina strādnieku kultūrālo un sabiedrisko pašdarbību. Visbeidzot, kamera organizē pašpalīdzības fondus, ar kuŗiem nodibina strādnieku apgādāšanas jautājumu darba spēju zaudēšanas un vecuma dienās, tā atstājot pagātnei laikus, kad strādniekiem vecumā draudēja trūkuma posts.

Lai viņam būtu lietišķi padomdevēji, tad Prezidents paredzējis kameru pārstāvju kopīgu institūtu, Valsts saimniecisko padomi, kas nospraudis Latvijas saimniecības turpmāko ceļu.

Taču Prezidents bija domājis ne tikai par visu darba spējīgu roku un prātu organizēšanu valsts celtniecības darbam, jo ar tiem vien, trūkstot saimnieciskai iespējai, nevar neko lielu un paliekošu uzcelt, bet arī par darbam vajadzīgo līdzekļu sagādāšanu. Bija jādara turīga pati tauta, jo tikai turīgi pilsoņi var uzturēt arī valsti turīgu. Tālab, līdztekus ar sabiedrisko pārkārtošanos, netika aizmirsta arī saimniecisko jautājumu nokārtošana tā, lai augtu visu iedzīvotāju turība. Kad 1934. gada 18. martā Kārlis Ulmanis uzņēmas pēdējās parlamentārās valdības sastādīšanu, kādreiz bagātais valsts rezerves fonds bija izsaimniekots līdz pēdējam — sīku partiju prasību apmierināšanai. Vajadzēja steidzīgi stāties pie jaunu līdzekļu uzkrāšanas. Lietpratīgi saimniekojot, līdzsvarojot ievēdumus un izvedumus, taisnīgi sadalot nodokļus pēc ienākumiem un visur ieturot taupību lietderības robežās, valdība panāca lūzumu saimniekošanā un atlikumus budžetos, tā kā tagad nav vairs par naudas trūkumu jāsūdzas.

Bet ne tikai valstij, arī pašai tautai vajadzēja tikt bagātai. Vispirms bija jāpavairo tās ienākumi, jāatrod tirgus Latvijas ražojumiem ārzemēs, jāpaceļ viņu cenas. Eksportējamo preču cenas tagad, pateicoties centralizētai tirdzniecības sistēmai, vairākkārtīgi cēlušās. Latvijas lauksaimniecības ražojumi ar to guvusi kvalitātes preces vārdu un kā tādi arī tiek samaksāti. Lai vairotu latviešu saimniecisko turību, bija jāpārņem latviešu rokās arī iekšzemes tirdzniecība un rūpniecība, kas visu laiku bija atradusies svestautiesu varā. Tautas tirdznieciskā un rūpnieciskā saimniecība tika pārkārtota uz sabiedriskiem pamatiem. Blakus dažiem pastāvošiem valsts uzņēmumiem, ar pašu pilsoņu kopdarbības banku un organizāciju kapitālu līdzdalību, dibinājās jauni. Tādi vārdi, kā Vairogs, Turība, Kaļķis, Ķieģelnieks, Ogle, Aldaris, Laima, Ādu un vilnas centrāle, Latvijas kokvilna, Degviela un daudzi citi, bez paskaidrojumiem norāda visu svarīgāko rūpniecības un ārējās un iekšējās tirdzniecības vadošo uzņēmumu pāriešanu latviešu rokās.

Šo uzņēmumu dibināšanas un pārveidošanas nolūks ir visas tautas ienākumu vairošana. Tā grib, uz kopdarbības pamatiem organizējoties, izbēgt no ļaunuma, kāds ceļas, lieliem kapitāliem sakrājoties nedaudzu ģimeņu rokās. Ne bagāti atsevišķi cilvēki, bet turīga tauta ir mērķis, kuŗa piepildīšanu Prezidents Dr. Kārlis Ulmanis sekmējis visā savā darbības laikā, un šim ideālam vienotā Latvija sāk tuvoties.

Tā tautai tika atdota arī saimnieciskā enerģija un tā, ar gara un saimnieciskiem spēkiem bruņota, kļūst spējīga veikt jebkuŗu uzdevumu sava celtniecības laikmeta piepildīšanai.

Jau pati vienotā tauta ir daļa celtniecības laikmeta sasniegumu, tāpat celtniecības laikmeta sasniegumiem pieskaitāma arī visa jaunā tirdzniecības un rūpniecības organizācija, kas nodota vienotās tautas rokās. Bet visreālāk šis laikmets izpaužas tanī radišanas priekā, kuŗa apgarnot, smadzenes un rokas veic dziļus darbus ikkatrā Latvijas pagastā un ikkatrā pilsētā. Vislabākās ērtības mūsu jaunatnei tiek gādātas ar jauniem skolu namiem, kaŗavīriem — ar jaunām telpām, mūsu dabas bagātības tiek izmantotas ar Ķemeru viesnīcas un citu veselības iestāžu izbūvi, Ķeguma krācu spēka izmantošanai tiek celta milzīga spēkstacija, dzelzceļi un šosejas ar jauniem tiltiem atvieglos satiksmi un raŗojumu apmaiņu. Bet reizē ar tautas turības vairošanos nav aizmirsts gādāt arī par valsts drošības sargāšanu, kas ir nostādīta labāk kā jebkad. Arī pati tauta gājusi aizsardzības nostiprināšanas talkā, gan ziedojot valsts aizsardzības iestādēm, gan pati aktīvi piedaloties aizstāvības darbā, sastāvot aizsargu, Latvijas aerokluba vai citu fizisko attīstību veicinošo un tēvijas sargus gatavojošo organizāciju rindās.

Ja par visām minētajām sabiedriskās un saimnieciskās dzīves nozarēm šeit rakstīts tik daudz rindu, kaut gan šis ir Dr. Kāŗļa Ulmaņa dzīves un darbu apraksts, tad gan tikai tādēļ, ka visas viņas ir tautas Vadoņa iecerētas un izdomātas, un ārpus savas tautas dzīves un darba viņam jau sen nav bijis citas dzīves un citu uzdevumu, un viņa un Latvijas vārds ir kļuvuši viens otra sinonimi.

Bet kad runājam par valsts saimnieciskās varenības izveidošanu un celtniecības laikmeta sasniegumiem, tad nedrīkstam aizmirst, ka tie vispirms domāti tautai pašai. Jo spēcīgai miesīgi un garīgi jābūt tai, lai viņa varētu veikt savu galveno dzīvošanas uzdevumu — izveidot īpatnēju latvisku kultūru, kuŗas ierosmi mēs esam mantojuši no savām iepriekšējām paaudzēm.

Jau pašā 1935. gada sākumā Prezidents, tikko paspējis uzsākt sabiedrisko un saimniecisko tautas organizēšanu, norādīja arī visu darbu kopīgo gala mērķi, teikdams: «... Mums jāievēro, ka, lai cik stipri mēs būtu, beigu beigās mūsu tautas ģenijs varējis uzliesmot un atspīdēt garīgos darbos un panākumos. Tāpēc gatavosimies uz to un augsim garīgi. Tas darba lauks ir neaptverams, kas mums priekšā saredzams un saskatāms.»

Mūžīgā Latvija

1936. gada 11. aprīlī, pie viņa ļoti daudzajiem pienākumiem, Dr. Kārlim Ulmanim vajadzēja uzņemties arī Valsts prezidenta amata pienākumus. Ar to piepildījās ideja par vienotu tautu un viņas Vadoni kā tautas un valsts vienīgo saimnieku. Šinī gadījumā teiktie vārdi, ka «valdīšana ir darbs, strādāšana un atbildība», vislabāk izteic nevien Prezidenta panākumu noslēpumu, bet arī atklāj mūsu tautas seno ķēniņu valdīšanas gudrību. Un citādi tas arī nemaz nevar būt, kad viņš nācis kā tilta cēlējs no brīvās, bet dalītās senās Latvijas uz brīvo jauno vienoto Latviju. Tai jāpastāv gadu tūkstošus, un mūsu pastāvēšana jāvaināgo darbiem, kas paaudžu paaudzēm rādītos brīvās un vienotās tautas cienīgi.

Vēl arvien Dr. Kārli Ulmani biežāk parasts novērtēt kā sabiedrisku un saimniecisku, nekā kultūrālu ierosinātāju un vadītāju. Vairumā vērtētāji paši ir saimnieciskie darbinieki, kam gar Latvijas kultūras dzīvi bijis mazāk daļas. Turpretim kultūras darbiniekiem jāatzīst, ka arī viņu darbā Prezidents ienesis ļoti lielu atziņu svaigumu un jaunu rosību. Mūsu kultūras dzīve varam novērot asu robežu starp laikmetiem līdz 15. maijam un pēc 15. maija. Pirms 15. maija gan arī bieži mēdza runāt par kultūras veidošanas un veicināšanas darbu, bet tā kā darītāji nezināja, vai arī nevarēja vienoties, kādai šai kultūrai jābūt, tad viņas veidošana arī negāja uz priekšu. Daudzi gan gribēja veidot latviešu kultūru latviskā, tautiskā garā, bet liels bija arī to skaits, kas šādu rīcību uzskatīja par vecmodīgu, provinciālu un prasīja pēc pasaules vismodernāko virzienu pārdēstīšanas Latvijā un arī sāka to darīt, netaujājot, cik tas vajadzīgs tautai pašai un ko viņa par to domā. Bet tautai šāda kultūra un māksla nepatika, viņa parasti pret to izturējās noraidoši, un daudzu kultūras un mākslas darbinieku galvās radās ieskaits, ka tauta par kultūru neko negrib zināt.

Tikai tagad pierādījās, ka tās ir bijušas maldīgas un aplamas domas. Tauta ir pierādījusi vēlēšanos līdzdarboties savas kultūras celšanas darbā, bet iekāms tas notika, vajadzēja atrast īsto virzienu, kas tai ir pieņemams un patīkams. Tikai tad, kad bija atrasts kultūras dzīves attīstības īstais pamats un viņa izveidojās dabiski, arī tauta atsaucās un tagad neviens nevar vairs noliegt viņas lielo lomu kultūras celšanā.

Tas notika it drīzi pēc 15. maija. Jau sauciens par latvisku, daiļu un varenu Latviju ietvēra arī kultūras dzīves virzienu. Latviskai vajadzēja būt tai kultūrai, ko latvieši radīja latviešu zemē. Šai kultūrai vajadzēja veicināt arī daiļuma vairošanu, jo latvieši kopš sendienām bijuši nevien daiļuma cienītāji, bet arī daiļi dzīvojuši, kā pēc dzīves materiālās, tā garīgās puses. Visbeidzot, šai kultūrai sevī vajadzēja iemiesot centienus pēc gara varenības, valdonības un mūžības, kā tas bija citos darbos, kam bija jārada iespēja izpausties garam.

Prezidents par to bija domājis ļoti ilgi. Jau jaunībā, runādams lauksaimniekiem par viņu ienākumu un labklājības vairošanu, viņš nebija aizmirsis arī atgādināt, ka tas viss vajadzīgs tālab, lai varētu veicināt un celt kultūras, gara kultūras dzīvi. Tāpat kultūras celšanai bija domāts Kultūras fonds, kas tiešām veica daudzus atzīmējamus darbus. Bet viss tas bija sīka sēkla tam lielajam kultūras pacelšanas darbam, kuŗam bija jāpārveido kā visas pašu cilvēku dzīvošanas norises, tā arī jāatstāj nākamajām latviešu paaudzēm un visai cilvēcei tās cildenās kultūras mantas, pēc kuŗām vienīgām vērtēs mūsu laikmetu un mūs pašus. Vēstures tiesa ir barga un nepielūdzama, bet arī ļoti taisnīga un žēlsirdīga tiesa, viņas priekšā nevar pastāvēt tukša iedomība un varas kāre, tikai panākumiem bagāts un neatlaidīgs darbs. «Tauta — tā ir ideja par kopīgām asinīm, par kopīgu zemi, par kopīgām paražām, par kopīgu vēsturi, par kopīgu godu. Un valsts — valsts ideja ir tautas pilngadības zīme un liecība, ka sajūta par kopīgām saitēm ir kļuvusi jau tik stipra, ka viņa ved pie nojaustas un vēlāk arī pie apzinātas gribas uzturēt, nodrošināt, apsargāt tautas kopsajūtu, padarīt to mūžīgu,» teica Kārlis Ulmanis 1934. gadā, Atdzimšanas dziesmas izrādē. Šīs kopsajūtas ir tās, ko varam arī saukt par tautas kultūras pamata sastāvdaļām, kas ierosina, veido, uztur un attīsta tautas

kultūru. Un ja «kultūras lauks ir tas, kur mēs nekad nedrīkstam apmierināties ar sasniegto, jo pirmais, pēc kā vērtē tautas tiesības uz brīvību un neatkarību, ir viņas kultūras līmenis», tad nekad arī nedrīkst apdzist šis tautas brīvības un patstāvības tieksmju ugunsurs.

Bet vēstures lielā nozīme piešķirta arī citām zinātnes nozarēm, kuŗām gan saimnieciskās, gan garīgās dzīves laukā jāpalīdz veidot mūsu kultūras dzīve. Te, blakus saimnieciskās dzīves nozaŗu pētniecībai attiecīgās fakultātēs, jāmin godam arī latviešu tiesību atdošana, latviešu sabiedriskās dzīves nodibināšana uz latviskiem pamatiem un daudzi citi panākumi.

Tālāk ļoti augsta nozīme piešķirta kā rakstniecībai, tā visām pārējām mākslas nozarēm, kas tagad piedzīvojušas tik teicamus attīstības apstākļus, kādi latviešiem nekad nav bijuši. Viņas atzītais vairs nav kā šauru aprindu piekopts un cienīts laika kavēklis, bet kā daļa no tiem pasākumiem, kam jāveic sabiedrības cēlāko jūtu modināšana un audzināšana un kam jāatstāj pieminekļi par mūsu laikmetu visiem laikiem. Dodot tik lielas tiesības, protams, viņai ir arī savi pienākumi, kuŗus Prezidents ļoti skaidri izteica 1935. gada 3. novembrī, atklājot grāmatu nedēļu, bet šos vārdus var attiecināt uz sevi visi mākslinieki un visi kultūras darbinieki, kas savā darbā saskaras ar tautu un īpaši tās vieglāk ietekmējamo daļu, ar jaunatni. Lūk, Prezidenta vēlējums:

«Domājiet par katru grāmatu, ko rakstāt, izdodat vai lasāt, par atbildību, kas krīt uz jums. Domājiet par to, vai grāmata ir nopietni un pamatīgi uzrakstīta, vai viņa uzrakstīta pēc labākās sirdsapziņas, bet pāri visam jautājiet sev, vai šī grāmata nāk par labu manai tautai, manai valstij? Jo tauta un valsts ir mūsu atjaunotajā Latvijā katra darba cēlonis un mērķis, — tauta un valsts.

Un grāmata pieder pie tiem darbiem, kam ir visplašākā nozīme valsts un tautas dzīvē. Gādājiet par to, lai grāmatas, ko jūs rakstāt, izdodat un lasāt, ir ieturētas tādā garā, lai celtu latviešu kultūru, latviešu zinātņi, lai tās tēlotu un modinātu latviskās jūtas, latvisku pārliecību, lai tās stiprinātu latvisko raksturu, goda sajūtu un centību, lai tās celtu uz augšu latviešu tautu, lai tās palīdzētu celt latvisko Latviju.»

Tagad kā grāmatas, tā mākslas darbi un izpildošie mākslinieki nav vairs tikai Rīgas vai šauru izglītoto aprindu prieks, bet visai tautai pieejamas vērtības. Par to rūpējušās jau sengadus Kultūras fonda bibliotēkas, bet tagad viņām Prezidents piepulcinājis vēl citus iestādījumus, kas šo darbu daudzkārt padziļina un paplašina. Visvairāk atsaucīga pret visu daiļu un cēlu ir jaunatne un par viņu arī lūkojas Prezidenta gādīgās acis sevišķi rūpīgi. Savā vārda dienā, 1935. g. 28. janvārī, apdāvinādams savu dzimtenes, Bērzmuižas, skolu, viņš novēlēja visiem, visiem atcerēties savu pirmo skolu un savas skolas gadu alkas pēc grāmatām dzēst, sūtot tagadējai skolu jaunatņei grāmatas, mākslas darbus, mācību līdzekļus un citas balvas, kas iepriecinās jaunatņi, vairoš viņas zināšanas dzīves cīņai un dzīves un darba prieku savai vienotai un brīvai tēvijai. Šis aicinājums ieguva ļoti lielu atbalsi visu sirdīs un skolēniem deva un vēl arvien dod neskaitāmus tūkstošus jaunu vērtīgu grāmatu, bet reizē viņš veicina pašas rakstniecības attīstību. Arī daudzas gleznas un citādi mākslas darbi rotā jauno skolas namu sienas, rādot jaunajai paaudzei savas zemes daiļumu un krāšņumu un ieaudzinot prieku skaisti un raženi dzīvot latviešu mūžu. Visam tam pievienojami labāko mākslinieku skolās sniegtie koncerti, teātra izrādes un citi sarīkojumi, tā tuvinot kultūru tautai un tautu kultūrai un atceļot agrāko aizspriedumu, ka kultūra ir tikai pilsētu un augsti mācītu ļaužu dzīves sastāvdaļa.

Skolas beigušiem un kuŗadienestu atstājošiem izsniegtās grāmatu balvas pilda Prezidenta nodomus visskaistākā veidā — allaž atgādina kā savu skolu vai pulku un viņā sadraudzībā pavadīto laiku, tā arī dod vērtīgus norādījumus turpmākajā dzīvē, kad jājautā pēc padoma, pa kuŗu ceļu iet.

Bet arī pašiem kultūras darbiniekiem par viņu pūlēm un nopelniem paredzēta atzinība, kā Prezidenta atzinību gūst it viss, kas pēc tādas taisnības pelnījis. Vispirms, pateicoties viņu darba pieprasījumiem, pieauguši pašu šo nozaŗu darbinieku ienākumi. Bet bez tam, blakus ilgus gadus pastāvējušam Kultūras fondam, kas atbalstījis un atbalsta kultūras darbu materiāli, nodibināts

Tēvzemes balvas fonds, kuŗa paredzētās atzinības balvas visu kultūrālo nozaŗu darbiniekiem ir tik lielas, kādas agrāk neviens latvietis nevarēja pat sapņot. Jāpiezīmē, ka arī šie pasākumi, tāpat kā viss, ko Prezidents darījis un dara, nav nekur noskatīti un mūsu zemē atdarināti, bet izauklēti viņa domās un viņa sirdī, iedēstīti latviešu tautā, piedzīvo brīnišķīgu uzplaukumu tālab, ka tie ir latviski nevien pēc viņu izpildītājiem, bet arī to visdziļākā dvēseliskā būtībā.

Mēs redzam, ka Prezidents daudzus savus jaunības nodomus ir pārvērtis par dzīves spējīgiem pasākumiem, kas gadu desmitus un gadu simtus, kļūstot par mūsu kultūras labākām tradīcijām, vēl turpinās mūsu garīgās dzīves celšanu.

Tā vārdi par kultūras darbu nav palikuši vārdi, bet kļuvuši darbi, kā par darbiem kļūst viss, kam Prezidents pieskāries. Tā arī teiktais šeit simtkārtīgi attaisnojies, pierādījies, ka «15. maijs no jauna pavēra vārtus latvju radošajam garam, 15. maijs pašķīra ceļu latvju tautas atdzimšanai, atjaunotās vienības, spēka un drosmes spožumā.»

Kultūras darbi tautas dara mūžīgas, kultūras panākumi vaiņago viņas ar nemirstības lauriem. Mēs, kas ticam savas tautas spējām un spēkiem, ticam līdz ar Prezidentu viņa vēstures skolotājiem teiktajiem vārdiem: «Ja visus šos gadu tūkstošus mums ir bijis savs uzdevums un mēs tā piepildīšanā esam pastāvējuši, tad, droši vien, arī uz priekšu mums būs kāds uzdevums, būs kāda misija. Ja arī vienmēr mēs to nevaram skaidri vārdos izteikt, pietiek, ka mēs to sirdīs jūtam.» Šie vārdi mūsu dzīvei un dzīvošanai piedod augstāko jēgu un nozīmi — dzīvot ne tikai tādēļ, lai vieglākā vai grūtākā darbā novalkātu savu mūžu, bet gan lai mūsu pašu un mūsu pēcnākamās paaudzes strādātu ar to priecīgo apziņu sirdīs, ka šis darbs ir nepieciešams visai cilvēcei viņas dvēseles mūžīgās gara uguns kurināšanai.

Vēl arvien pārāk maz ievērota un izprasta šī mūsu prezidenta mācības augstākā daļa, jo tā nav izpildāma vienā dienā vai viena cilvēka mūžā. Daudzas citas lietas mums stāvējušas un stāv daudz tuvāk. Bet reiz nāks dienas, kad viņa ieguls sirdīs un sauks uz priekšu simtus un simtu tūkstošus tāpat, kā tagad ļaudis pulcē Prezidenta vārdi, kad viņš tiem atdod viņu īsto tiesu un viņu taisnību. Nekas vēl nav varējis kavēt viņa nodomus — pat negaiss mitas trakot un atspīd saule, tāpat arī latviskā pasaules uzskata uzvaras gājienam pieder nākotne.

«Latviskais uzvarēs visās lietās! Visās, visās, visās!»

Tā dzīve strauji iet uz priekšu, pārspēdama ar saviem lielajiem notikumiem visdrošākā rakstnieka fantāziju. Kas vakar bija sapnis, šodien kļūst īstenība, bet rīt — padarīts darbs. Izbeigusies valsts pārmaiņas laika kārtība, dodot valstij jaunu iekārtu, kas tai nodrošinās mierīgu tālāko attīstību. Par visu to rūpējies un gādājis mūsu zemes dižākais vīrs.

Lielais darba prieks, kas Prezidentu sagrābis ikreiz, kad viņš varējis strādāt kopā ar savu tautu, ir viņu pavadījis visu mūžu. Griba, nesalaužama apņēmība un drosmē, kas arvien bijušas Kārļa Ulmaņa pavardones, ir, pārvarot milzīgus darbus, atkal un atkal izlauzušas ceļu tālāk uz priekšu, kuŗu notēlošanai šajās lappusēs ierādīta galvenā vieta. Šo darbu veikšanai pagājuši visi viņa mūža gadi, un Prezidentam nekad nav bijis laika nodoties savai personīgai dzīvei. Tālab arī lasītājiem šeit iztrūkst biografijās parastie privātās dzīves tēlojumi. Prezidenta dzīve vienmēr bijusi visas tautas dzīve, ietverta viena cilvēka izjūtās, pārdzīvojumos, centienos, nodomos un sasniegumos. Viņa mūžs daudzās nozarēs bijis tik bagāts sasniegumiem, ka mēs nevaram vien atrast starp tām nozīmīgāko, jo nenozīmīgu viņās nav. Viņš bijis jaunradītājs uzskatos, pasākumos, kuŗa pamata dotības ir tikai tautas tradīcijas, tautas izjusta patiesība un viņa paša zināšanas, pārdzīvojumi un atziņas, tālab tie ir tik savdabīgi un tik piemēroti mūsu dzīvei.

Mēs nezinām nevienu citu cilvēku Latvijā, kas tā visu savu mūžu būtu atdevis darbam savai tautai un tās lielākām idejām, sev neatstādams pat nenieka, kā vien to prieku, ka tauta par to var augt un plaukt.

Vērojot pagalmu tīro, kur, vārtstabā uzlēcis, gailis
 Dziedāja klusuma pilno un mīklaino pusdienas stundu,
 Magoņu licēju gurdo uz lopu un cilvēku plakstiem.
 Rāmums tāds pletās pār māju, ka sadzirdams kļuva, kur kļavai
 Dārzmalā atraisās lapas un saulstari lejas caur auzām.
 Sunim, kas nogūlies bija uz akmeņa platā pie sliekšņa,
 Uzlaižot snaudieni dziļu, caur zemajām beztrokšņa durvīm
 Iegāja istabā dieves, kur guruse māte un puisēns
 Dusēja pusdienas dusu. Bij kustēties beigusi līkste.
 Māte ar gurušo roku tik turēja šūpuļa malu,
 Gādīgi dziļajā miegā vēl sargājot dzīvību jauno,
 Vilni, kas, pārtekot jūras, bij Latvijas krastmalās nācis.
 Likteņu lēmējas dieves tad nostājās šūpuļa galā.
 Brīnīšķas debesu gaismas nu pieplūda istaba visa,
 Lejoties kopā ar gaismu, kas nāca ar miežu un auzu
 Istabā plūstošo rāmi un tāltāli mirdzošo gaismu.
 Sacīja dieviete Laima, pār šūpuli stiepusi roku:
 «Tāpat kā milzenis koks pret divējām mūžībām tiecas,
 Ieaugdams zemē ar saknēm un galotni debesu jūrā,
 Ieaugsi tautā tu dziļi, bet galva tev nākotnē tieksies.
 Nolemts tev vienam būs klejot pa zemzemes Latviju ilgi,
 Prašņājot arājus senos un mātes un varoņus vecos.
 Teka, pa kuru tik staigāt mēdz bēdas, tad novedīs tevi
 Mūžīgā avota krastos, no kurienes iztek un ietek
 Likteņa nolemtas upes. Tā viena nes mirušos lejā,
 Otra pa lēnīgo straumi nes pasaulē dvēseles jaunas.
 Nav(a) no dzīvajiem bijis neviens šajā vietā un nebūs.
 Celsies no avota balss, kas, kritušam zemē, tev paudīs
 Likumus svētos, kā vienot un pārvaldīt latviešu tautu,
 Ozola vaiņagu viņa lai gūtu, kas vītuma nezin.
 Bēdas māks priekšlaiku tevi, bet samīsi miroņu upes
 Plūšanu, skaudības pilno. Nu šūpulī nolieku tavā
 Zeltdiega kamolu spožu, ko risinot, izbēgt tu spēsi
 Kalnu un ieleju māņiem.» To teikušas, dievietes abas
 Kļuva par baložiem atkal un izlaidās ārā pa logu.
 Švīkstoņa, sitoties spārniem, no diendusas piecēla māti.
 Ieraugot šūpulī mirdzam tad zeltdiega kamolu spožo,
 Saprata viņa, ka šeitā ir bijušas aizsaules viešņas.
 Raudot tā smaidīja dēlam un Latvijas nākamai slavai.
 Aiztek laiks, līdzīgi smiltīm, un koki, kas dēstīti toreiz,
 Tagad jau ēnas met tāli pēc pusdienām mierīgās pļavās.
 Pikšās ar sadilis sliekšnis, kam pāri reiz pārkāpa Laima
 Klusajā pusdienas laikā. Tu vienīgs kā varenais ozols,
 Augdams no Zemgales zemes, pār Latviju izpletis esi
 Tumšlapjus, spēcīgos zarus, lai iemērkto tēvijās upēs.
 Kumeļš, kam pakavi zelta, ir uznesis stiklkalnā tevi,
 Pūš kur ikrīdi tev virsū nu Latvijas augstumu vēji,

*Aizdenot ieļu miglas un iedvešot skaidrību domām.
Izslīd pa rītiem priekš acīm no tumsas tev latviešu zeme, —
Latgales ezeri spožie un Vidzemes zilganie meži,
Zemgales labības lauki un Kurzemes smilšainie krasti
Kopā ar pilsētām visām un Ķegumu, kuram bij pārtraukt
Krācošo Daugavas straumi. Tu vērīgi skaties, kā, klausot
Tēvijas likumam svētām, tur darbojas latviešu ļaudis
Pilsētās, laukos un mājās, lai Latvijas vecajā stropā
Sanestu rūsgano medu. Un priecīgs tu mani, ka darba
Domīgā dūkšana jaucas ar likteņa licējas Laimas
Ratiņa dūkšanu seno. Tu ilgi to klausies un pēkšņi
Jūti, ka pārlido pāri tev mūžīgās Latvijas ēna,
Baltspārnains, spēlējošs gulbis un nerimis skrējējs, kas apskries
Pasaules loku, lai vēsti par Latviju nestu un tevi
Valstībām visām un tautām.*

E d. V i r z a.

VADONIM

*Šo zemi, kur dainas un teikas un senas pasakas klīst,
Šo zemi, ko Daugava mīlē, viņš nāca kā līdumnieks līst;
Ik taka tīrumu klajos, ik taka pilsētās sauc
Par nodomiem Latvijas labā, par prātu, kas deva tik daudz,
Kaut akmeni rokā tam lika, kad gaidīja līdumnieks kluss,
Kaut krustā to sita un šauta, tam rādījās Latvijas mūžs,
Kā gājējam ceļvede — zvaigzne, pat mākons tās mirdzumu nes,
Un līdumnieks palika laukā, kur plosījās negaiss un vējš;
Viņš sajuta, laiki kā gāja, kā galva tam sirmāka kļūst,
Viņš sajuta, tālu aiz laika jau brīvi vēji sāk pūst;
Viņš vienīgais cēla prēt sauli, ko latviešu tikumu sauc,
Tam parādā Latvijas tauta, tā mūžs šai tautai ir ļauts.*

A ī d a N i e d r a.

II

Valsts tapšana un atbrīvošanas cīņas

*«Kur gūšu Latvijas spēku?»
— Pats ja viņas spēks tiks. —
«Kā celšu Latvijas ēku?»
— S i r d i ja pamatā liksi. —*

ANNA BRIGADERE.

1918. GADA 18. NOVEMBRIS

*Daugava nakts melna bij un aukaina akmeņa grodos.
 Netikās Rīgai to just, — laikmets ka laikmetu mij:
 Torņi, kas debesīs skrej un lielmaņu kāzās un godos
 Zvaniem dūkt lika arvien — mēmi šai vakarā bij.*

*Virsaīši, varoņi tie, kam kaulus slēpj purvāju ciņi,
 Visi, ko teika un stāsts tautā kā varoņus teic,
 Klausīties nākuši bij, ka tagad, ko nespēja viņi
 Paveikt, pēc gadsimtiem nu varoņu paaudze veic.*

*Sajuta sevi ikviens, par graudu tad tēvijas sejā,
 Apjozās cīņai tūlīt, aizmūžu iedvesmas dzīts;
 Karogam jaunam, kas drošs virs pilsētas drebēja vējā,
 Novembra vējā, ik sirds sitās un drebēja līdz.*

*Pacēlās tauta tobrīd, kā putn(i)s no mājvietām savām,
 Zinot, ka jaunajam sākt tur, kur vecajam gals;
 Latvijas pavasar, tu! Tas pērkons pie debesīm tavām
 Pirmais un varenais bij — granātu kaucošā balss!*

*Dievišķās atmiņās skan šīs debesu jaucēju graujas,
Kurās pats latviešu Dievs naidniekiem runāja baiss;
Dima virs Daugavas tās, virs Lielupes, Ventas un Gaujas,
Skaidrs lai būtu mums ceļš, skaidrs lai būtu mums gaiss.*

*Mostaties, latvieši, jūs, jo tautu, kā senlaikos, vākdams
Gaismotos ceļos, kam nav saredzams laikmetos gals,
Pavēlošs, stingrs un maigs, no kapiem un šūpuļiem nākdams,
Aicina visus un sauc mūžīgās Latvijas bals!*

E d. V i r z a.

Neatkarīgās valsts pirmie gadi

Laiks, kad izskanēja doma par neatkarīgu Latvijas valsti, gan laikam būs viens no smagākajiem laikmetiem latviešu tautas dzīvē. Pēc tam, kad Kurzeme jau vairākus gadus bija cietusi zem vācu okupācijas, kad daudzie Kurzemes bēgļi klīda pa plašo Krieviju, kad 1917. g. 3. septembrī arī Rīgu sasniedza Kurzemes liktenis un kad pa atlikušo nelielo latviešu zemes daļu laupīdamas klīda katru disciplīnu un morāles sajūtu pazaudējušas krievu kaŗaspēka daļas, — likās, ka mūsu tautai grūti būs šo nastu nest un saglabāt veselus tos pamatus, uz kuŗiem tauta un zeme atkal varētu atdzimt. Ja vienā pusē zem vācu okupācijas palikušie gaidīja uz ātrāku krievu armijas atgriešanos, kas viņus atpestītu no bada, tad otrā pusē atradās latvieši, kas, gan svešu ļaužu mulsināti, parakstīja lūgumus, lai vācieši ātrāk okupētu arī vēl atlikušo latviešu zemi.

Un tomēr taisni šinī laikmetā latviešu tauta atrada savu īsto ceļu un drošos pamatus savai nākotnei. Ja priekš Rīgas krišanas latviešu atklāti izteiktais politiskais ideāls izpaudās lozungā: «Brīva Latvija brīvā Krievijā», tad pēc Rīgas krišanas, vēsturiskajiem notikumiem tālāk risinoties, autonomijas jēdziens vienmēr paplašinājās, kamēr nonāk līdz prasībai pēc apvienotas neatkarīgas Latvijas valsts.

Pie šīs prasības populārizēšanas strādā vienā pusē «17 vīru bloks», kas nodibinājās Rīgā pēc vācu ienākšanas, un otrā pusē — Latviešu pagaidu nacionālā padome, kas nodibinājās Valkā ar darbīgo ārlietu nodaļu Pēterpilī. Nacionālajai padomei nāk palīgā daudzās latviešu organizācijas visā plašajā Krievijā. Šīm organizācijām bija grūti sazināties savā starpā, bet starp «17 vīru bloku» un Nacionālo padomi šāda sazināšanās bija pavisam izslēgta, tomēr, sanākot vēlāk kopā, izrādījās, ka padarītais darbs ir gājis vienā virzienā, kas vēl jo vairāk pārliecināja par izvēlēta ceļa pareizību.

Ka latviešu prasības iet tālāk par autonomiju, to pateic Nacionālā padome jau savā pirmajā sesijā, Valkā, 1917. g. 18. novembrī (v. st.), pieņemot rezolūciju, ka «Latvijas prasības var izveidot vienīgi latviešu satversmes sapulce, kuŗu nekavējoši jāsasauc». Vēsturiskie notikumi iet strauji uz priekšu. Latvijai draud gan pievienošana pie Vācijas, gan palikšana lielnieciskajā Krievijā, bet 1918. gada sākumā Latvijai draud vislielākās briesmas, proti sadalīšana starp Vāciju un Krieviju. Ar šiem draudiem arī izskaidrojams, ka jau divus mēnešus vēlāk, t. i. 1918. g. 17. janvārī, nacionālā padome savā otrajā sesijā, Pēterpilī, pieņem rezolūciju par patstāvīgu Latvijas valsti, kas apvienotu Kurzemi, Vidzemi un Latgali, un protestē pret jebkuŗu Latvijas sadalīšanas mēģinājumu, it sevišķi pasvītrotot, ka latvju tautas pirmā un neatlaidīgā prasība ir Latvijas teritoriāla un etnogrāfiska nedalāmība.

Neatkarīgās un apvienotās Latvijas vārds gan bija izskanējis, bet apstākļi nebija vēl tiktāl sagatavoti, ka varētu proklamēt Latvijas valsti. Latvieši bija pārāk izklaidēti un lielnieku vara par stipru, lai realizētu valsts ideju. Pieņemtās rezolūcijas paziņoja sabiedroto valdībām, dažādās organizācijas populārizēja tās savos uzsaukumos, un divas dienas priekš vācu ienākšanas Valkā, t. i. 1918. g. 20. februārī, nacionālās padomes valde mēģināja izplatīt savu uzsaukumu, kuŗā bija iespiesta otrajā sesijā pieņemtā rezolūcija, bet kara apstākļu dēļ to tikai nedaudzi dabūja izlasīt. Aprīlī šo rezolūciju paziņoja arī Vācijas valsts kancleram.

Pēc tam, kad Vācija bija okupējusi arī Latvijas ziemeļu daļu, Rīgā pamazām atgriezās visi tie darbinieki, kas pie Latvijas neatkarības idejas bija strādājuši Ziemeļlatvijā un Krievijā. Tikai Z. A. Meierovics, nacionālās padomes sūtīts, atradās Londonā, lai iepazīstinātu sabiedroto valstis ar latviešu tautas likstām un centieniem un aizstāvētu Latvijas intereses tad, kad pēc pasaules kara izbeigšanās vajadzēja sākties Eiropas kartes pārveidošanas laikmetam.

1918. gada pavasarī apstākļi vēl nebija tādi, ka varētu domāt par Latvijas neatkarības proklamēšanu. Taisni otrādi — šinī laikā Vācija attīstīja vislielāko rosību, lai Latviju pievienotu Vācijai. Tādēļ Latvijas neatkarības idejas nesēju galvenais uzdevums šinī laikā bija šos centienus apkarot.

Tikai 1918. gada rudenī, kad vecā Krievija bija sabrukusi, agrākās Vācijas militārā vara no sabiedrotajiem salauzta un Vācijā sākās revolūcija, Latvijas neatkarības ideja vareja pieņemt reālu formu.

Kad pēc vairākām gaŗām apspriedēm toreiz pastāvošo latviešu partiju starpā bija panākta pilnīga vienošanās, 1918. g. 17. novembra vakarā, Rīgā, Krišjāņa Barona ielā Nr. 3 (Latviešu amatnieku palīdzības biedrības krājaizdevu kases telpās) partiju delegāti nolēma sastādīt tautas padomi no partiju pārstāvjiem, pieņēma tautas padomes platformu — valsts pagaidu satversmi — un vienbalsīgi ievēlēja par pirmo ministru prezidentu agronomu Kārli Ulmani, uzdodot viņam sastādīt ministru kabinetu. Otrās dienas vakarā, 18. novembrī, tagadējā Nacionālajā teātrī, notika svinīgs neatkarīgās Latvijas valsts proklamēšanas akts. Tūlīt pēc tam ministru prezidents stājās pie pirmā Ministru kabineta jeb Pagaidu valdības sastādīšanas, ko galīgi nobeidza apmēram divu nedēļu laikā. 2. decembrī Kārlis Ulmanis Tautas padomē nolasīja pirmā ministru kabineta deklarāciju, kuŗu nobeidza šādiem neaizmirstamiem vārdiem: «Visiem jānostājas par jaunās valsts ideju un jābūt katram savā vietā izturīgam. Tikai tā būs Latvija nodrosināta. Tikai tā mums izdosies panākt sociālo mieru, kuŗā valdīs taisnība, kuŗā katrs varēs baudīt sava darba augļus. Kur būs miers, tur būs arī maize. Lai Latvija mums ir tēvija, uz kuŗu viņas pilsoņi varētu būt lepnī. Nevienš netiks atstumts no līdzdalības; visas nacionālās intereses ievēros. Lai tas mūsu sapnis, kas tagad tapis par patiesību, ir nevienš latvju prieks, bet apmierina arī citus visus šīs zemes iedzīvotājus. Un ja mums būs griba, spēks un paļāvība, tad nekas mums nestāsies ceļā.»

Pirmais ministru kabinets nodibinājās vācu okupācijas laikā, kad visa faktiskā vara Latvijā vēl vienmēr piederēja okupācijas iestādēm; tādēļ kabinets nevarēja uzsākt nekādu plašu valsts izbūves darbu, pirms nebija panākta kaut kāda vienošanās ar vācu iestādēm. Ar pirmo kabineta darbības dienu tad arī iesākās plašas un mazsekmīgas sarunas ar Vācijas ģenerālpilnvarnieku A. Vinnigu, kuŗš beidzot, pēc lielām grūtībām, 1. decembrī paziņoja, ka Vācija atzīst Tautas padomi ar viņas iecelto Pagaidu valdību par vienīgo likumīgo varu Latvijā. Tālākās sarunas ar vācu iestādēm turpinājās gandrīz visu decembri, bet pa to laiku jau varēja sākt valsts uzbūves un valsts iestāžu organizēšanas darbu.

Vispirms Pagaidu valdība pārņēma pārtikas lietas; okupācijas iestādes tās labprāt nodeva, jo pārtikas apstākļi zemē bija ārkārtīgi grūti, nemiers iedzīvotājos liels, un ikvienam bija patīkami šo nemieru novirzīt uz citu pusi. Kabinets darīja visu iespējamo, lai iedzīvotāju, sevišķi rīdzinieku, pārtikas apstākļus uzlabotu, izdeva vairākus rīkojumus, ievēda pārtikas līdzekļu reģistrāciju un

rekvizīcijas. Gandrīz katrā kabineta sēdē, kuŗas toreiz notika ik dienas un pat divreiz dienā, kaut kas spriests arī par pārtikas lietām. Panākumi tomēr bija mazi; galīgi iztukšotā zeme nekā vairs nevarēja dot. Un ja vēl kaut kur kādi krājumi bija uzglabājušies, tad tos paņēma un izveda okupācijas iestādes. Kaut ko ievest no ārienes nebija iespējams.

Tūlīt pēc valsts proklamēšanas un vācu kaŗaspēka pakāpeniskas atiešanas no agrāk ieņemtām pozīcijām sākās lielinieku iebrukums Latvijā. Tas spieda Pagaidu valdību rūpēties par zemes aizsardzību. Kaŗaspēka organizēšana bija iespējama vienīgi ar okupācijas iestāžu piekrišanu. Tādēļ šinī virzienā tika vestas nepārtrauktas sarunas, kas noslēdzās ar līgumu starp Pagaidu valdību un vācu valsts ģenerālpilnvarnieku A. Vinnigu par «zemes apsardzības spēka dibināšanu Latvijā». Uz šī līguma pamata nodibināja atsevišķas vietējo vācu un atsevišķas latviešu brīvprātīgo rotas. Izdarīt piespiedu mobilizāciju okupācijas iestādes neatļāva. Laiks bija par īsu, līdzekļu par maz un apbruņojums par vāju, lai no šīm brīvprātīgo rotām radītu kaujas spējīgas vienības, kas varētu aizturēt lielinieku iebrukumu. Tie neatlaidīgi sekoja aizejošai Vācijas armijai un pakāpeniski tuvojās Rīgai.

Neraugoties uz to, Pagaidu valdība paspēja uzsākt tiešu organizēšanas darbu, kuŗam par pamatu lika krievu tiesu iekārtu, izdeva likumus par lauku pašvaldības iestāžu un policijas organizēšanu.

Tālākais uzdevums, pie kuŗa Pagaidu valdībai nācās enerģiski strādāt tūlīt pēc valsts proklamēšanas, bija līdzekļu sagādāšana valsts vajadzībām. Lai arī izdevumi pirmajā laika nebija lieli, tomēr naudas grūtības bija ārkārtīgas, ja ievērojam, ka valsts proklamēšanas dienā jaunajai valstij nebija neviena santima valsts naudas un pirmie valsts izdevumi, kas bija saistīti ar proklamēšanu, bija jasedz no labprātīgiem ziedojumiem.

Pirmos līdzekļus valstij deva dažas privātpersonas un Rīgas kredītiestādes gan kā ziedojumus, gan arī kā iemaksas uz pirmo valsts iekšējo aizņēmumu, par ko likumprojektu kabinets pieņēma 3. decembrī. Dažas summas saņēma arī no vācu militārās pārvaldes. Kā pirmais ziedotājs jāatzīmē Jāņu muižas īpašnieks A. Kampe, kuŗš iemaksāja 5575 vācu markas, gan savas, gan arī no citiem savāktas naudas; lieliniekiem ienākot, viņš par to samaksāja ar savu dzīvību.

Lielinieku uzbrukumam attīstoties, valdība 1919. g. 2. janvārī bija spiesta Rīgu atstāt un pagaidām apmesties Jelgavā; bet arī šeit varēja uzturēties tikai dažas dienas. 6. janvārī valdība pārcēlās tālāk uz Liepāju, kur 7. janvārī pilsētas valdes telpās noturēja pirmo sēdi, kuŗā nolēma aizstāvēties Liepājā līdz pēdējai iespējai.

Stāvoklis, ko Pagaidu valdība jau bija iekārojusi Rīgā vācu militārajās iestādēs, ar iebrukšanu Liepājā strauji mainījās valdībai par ļaunu. Ar Rīgā panākto vienošanos Liepājā nerēķinājās, un tur atkal sākās jaunas sarunas. Starp citu, vācu iestādes pastāvēja, lai viss Latvijas valdības organizētais kaŗaspēks nāktu vācu pārvaldes rīcībā, ko, protams, nevarēja pieņemt. Tas viss radīja asas un neuzticības pilnas attiecības starp valdību un vācu iestādēm, kas, protams, zemes aizstāvēšanai un eventuālai atbrīvošanai no lieliniekiem nenāca par labu.

Ar novietošanos Liepājā valdības sastāvs stiprā mērā samazinājās. Daži no valdības locekļiem jau bija aizbraukuši uz ārzemēm tieši no Rīgas, daži aizbrauca no Liepājas.

Valdības darbībā iestājās zināms klusums, kamēr noskaidrojās, ka tālāka evakuēšanās no Liepājas nebūs vajadzīga. Šinī laikā galveno vērību piegrieza armijas radīšanai; šis darbs sākumā bija savienots ar vēl lielākām grūtībām nekā Rīgā. Vācu militārās iestādes nepieļāva izdarīt kaŗavīru piespiedu iesaukšanu, aizrādīdamas, ka pēc decembrī Rīgā noslēgtā līguma zemes sargu rotas dibināmas tikai no brīvprātīgajiem. Pagaidu valdība ar to neapmierinājās, jo nebija nekādu cerību uzstādīt pietiekoši lielu armiju tikai no brīvprātīgajiem. Arī mobilizācija pirmajā laikā deva mazus panākumus vācu likto šķēršļu dēļ, bet galvenā kārtā aiz iedzīvotāju stipras neuzticēšanās jaunajai valdībai, kas esot par daudz draudzīga vāciem. Šādu motīvu nemiera radīšanai pret Pagaidu valdību bija izraudzījušies galējie kreisie elementi, kaut gan tanī pašā laikā vāci un viņiem

PIRMAIS LATGALES KONGRESS 1917. GADĀ, RĒZEKNE

draudzīgie šejienes elementi pārmeta Pagaidu valdībai pārāk tālu novirzīšanos pa kreisi. Psiholoģiskais lūzums jaunajai Latvijas valdībai par labu radās pēc fon Strīka puča mēģinājuma 1919. g. februāra vidū, kad arī visplašākajām tautas aprindām tapa skaidrs, ka nevar runāt par valdības «pārdošanos» vāciešiem, ja tanī pašā laikā vāci šo valdību mēģina gāzt. Pēc fon Strīka puča mēģinājuma atklāšanas izsludinātās mobilizācijas deva ļoti labus panākumus, par cilvēku trūkumu nebija vairs ko bēdāt; atlika rūpēties par viņu apmācību, apģērbšanu un apbruņošanu.

Ar februāra vidu sāka atgriezties aizbraukušie ministru kabineta locekļi. Valdības darbība kļuva atkal intensīvāka, un, pavasarim tuvojoties, domas par tālāku evakuēšanos no Liepājas bija galīgi atmestas, bet visa enerģija tika virzīta uz to, lai jo ātrāk sagatavotu spēkus zemes atbrīvošanai no lieliniekiem.

Labās cerības jo sevišķi pavairoja pirmie pretlielinieku spēku panākumi pie Ventas, kur arī Pagaidu valdības organizētie latviešu spēki spīdoši izturēja savu pirmo pārbaudījumu. Bet latviešu spēku pieaugums un nostiprināšanās radīja uztraukumu aprindās, kuŗām par Latvijas likteņiem bija citi nolūki, un tas ar vācu militārās pārvaldes atbalstu izdarīja 16. aprīļa puču, pēc kuŗa Pagaidu valdības darbību galīgi paralizēja.

16. aprīlis bija pirmais pārbaudījums jaunajai valstij, tādēļ būs vietā pie tā tuvāk pakavēties. 16. aprīļa varoņi bija divas iznīkstošas varas: Vācijas militarisms un vietējā vācu muižniecība. Šīs divas varas apvienoja liels kopīgs mērķis: Latvijas kolonizācija ar vāciešiem. Ar to Vācija domāja atsvabināties no zināmās daļas iedzīvotāju pārpalikuma un cerēja dabūt Latviju pilnīgi zem sava iespaida, bet vietējai muižniecībai vajadzēja nodrošināt savu virskundzību arī turpmāk. Pie šo nolūku sasniegšanas kā Vācijas okupācijas iestādes, tā arī vietējā muižniecība ar A. Vinniga palīdzību strādāja jau kopš Latvijas proklamēšanas dienas, griezdamās pie Latvijas valdības ar visādiem piedāvājumiem un priekšlikumiem. Bet kad Latvijas valdības un iedzīvotāju neatlaidīgās pretestības dēļ šie nolūki mierīgā ceļā nebija sasniedzami, tad nāca 16. aprīļa varas darbs, kuŗa priekšgalā nostājās viena landesvēra daļa, sastāvoša no Baltijas muižniekiem, bet kuŗu izveda,

galvenā kārtā, vācu okupācijas iestādes ar Vācijas karaspēka palīdzību. 16. aprīļa dumpis Latvijas likumīgajai valdībai nenāca negaidīts, tā paredzēja to, bet viņas rīcībā nebija pietiekošu līdzekļu, lai to novērstu, jo viss Latvijas apbruņotais un apmācītais karaspēks atradās frontē un cīnījās pret lieliniekiem.

16. aprīlis pilnīgi pārtrauca iesākto valsts uzbūves darbu, un laikmetu starp 16. aprīli un Latvijas likumīgās valdības atgriešanās dienu pie varas (27. jūnijā) var uzskatīt par pilnīgi pazudušu valsts nostiprināšanai un izveidošanai. Tomēr 16. aprīlis deva mums daudz ieguvumu. Viņš parādīja sabiedrotajiem un visai pasaulei toreizējās Vācijas ļaunos nolūkus, bet galvenā kārtā viņš apvienoja latviešu tautas visplašākos slāņus ap viņas valdību daudz lielākā mērā, nekā tas bija līdz tam. 16. aprīlis un tumšais laikmets pēc tam parādīja, pie kāda bezdibeņa var nonākt Latvijas tauta, ja viņa ļautos svešām, naidīgām varām.

16. aprīļa dumpja vadoņi arī nodibināja savu — A. Niedras valdību, un visādiem līdzekļiem mēģināja pārliecināt iedzīvotājus, ka šī valdība ir nodibināta viņu labā un dos viņiem visu to, ko likumīgā valdība nebija paspējusi. Visiem šiem apgalvojumiem tomēr nebija ne mazāko sekmju, jo iedzīvotāji labi saprata, kādi īstie nolūki bija 16. aprīļa varoņiem. A. Niedras valdībai zemē nebija ne mazākā atbalsta, tā turējās tikai uz sveša karaspēka durkļiem un tiklīdz uz sabiedroto spiedienu un pateicoties igauņu-latviešu sekmīgam uzbrukumam no Ziemeļlatvijas šos durkļus šai dumpinieku valdībai atņēma, tā nozuda kā ziepju burbulis vējā, atstādama pasaulei, bet it sevišķi 16. aprīļa dumpja rīkotājiem pašiem to labo mācību, ka neviena valdība nevar pastāvēt, ja viņai nav zemes vairākuma uzticības. Vēl īsāks mūžs ir tādai valdībai, kuŗa par savu atbalstu ir izraudzījusies tikai svešas zemes durkļus.

Kā 16. aprīļa sekas var uzskatīt arī tā nacionālā naida uzliesmojumu, kuŗš parādījās starp latviešiem no vienas puses un vāciešiem no otras un kuŗš bij. vācu muižniecībai ir atnesis daudz rūgtu piedzīvojumu. Bet par šiem piedzīvojumiem Baltijas muižniecība var pateikties vienīgi sev, savai īsredzībai. Latviešu naidis pret vāciešiem pēc 16. aprīļa bija pilnīgi saprotams, un būtu nedabiski, ja tas būtu citādi. Tomēr tagad, kad Latvijas valsts guvusi tik lielus panākumus gan ārējās nostiprināšanās, gan iekšējās dzīves izbūves ziņā, ar vienu vārdu, kad mēs esam iznākuši kā uzvarētāji no visām dēkām, mēs varam noskatīties ar daudz lielāku aukstasinību uz 16. aprīļa notikumiem un to sekām, un mēs šinīs notikumos negribētu redzēt neko citu, kā tikai to, ka bijušā noteicošā vara mūsu zemē, vācu muižniecība, un pasaules karā sakautais Vācijas militarisms negribēja atteikties no savas varas labprātīgi, bez cīņas. Mēs zinām un saprotam, ka neviena vara pasaulē neatdod savu vietu jaunai varai bez cīņas, viņa turas līdz pēdējai iespējai. Tā tas ir arī šinī gadījumā. Un ja kādreiz vēsture, runādama par Latvijas valsts tapšanu, atzīmēs arī 16. aprīļa notikumus, tad viņa teiks, ka vācu muižniecības sacelšanās ir gan saprotama, bet ka muižniecība būtu daudz vairāk panākusi vai, pareizāk sakot, daudz vairāk paturējusi, ja viņa būtu bijusi tālredzīgāka un būtu pratusi vest cīņu citādiem, kultūrālākiem līdzekļiem.

Pēc 16. aprīļa apvērsuma ministru prezidents kādu laiku uzturējās angļu misijā, bet pēc tam pārvietojās uz Pagaidu valdības rīcībā palikušā kuŗa «Sarātova», kas atradās Liepājas ostā sabiedroto flotes apsardzībā un uz kuŗa patvērumu bija atraduši arī daži citi valdības locekļi. Lai gan pēc 16. aprīļa vāci bija nodibinājuši tā saukto A. Niedras valdību, tomēr Pagaidu valdības darbība nebija izbeigta. Valdība strādāja lielu informācijas darbu, plaši iepazīstinādama ārzemes ar apstākļiem Latvijā un uzturēdama pastāvīgus sakarus ar sabiedroto misijām. No «Sarātova laikmeta» darbības vēl varētu atzīmēt plašus armijas organizēšanas projektus, kuŗus izstrādāja uz «Sarātova», un armijas organizēšanu Ziemeļlatvijā. Bez tam no «Sarātova» ievadīja Amerikas preču iepirkšanu Francijā. Kad uz sabiedroto rīkojumu vācu karaspēks bija Liepāju atstājis, valdība 27. jūnijā atkal atjaunoja savu darbu Liepājā, bet 7. jūlijā, jūsmīgi izvadīta, ar kuŗi «Sarātovu» pārcēlās uz Rīgu, kur ieradās 8. jūlijā.

A. Niedras valdība nebija paspējusi laist dziļākas saknes valsts dzīvē, tādēļ Pagaidu valdība, atgriezies Rīgā, bez sevišķām grūtībām varēja turpināt savu 16. aprīlī pārtraukto darbību.

Kaut gan ārējie apstākļi, kādos Pagaidu valdībai nācās darboties Liepājā, bija ārkārtīgi grūti, tā arī šinī laikmetā ir izdevusi vairākus svarīgus aktus, kas pa daļai pastāv vēl tagad. Starp citu, 1919. g. 27. februārī izdots rīkojums par bezzemnieku apgādāšanu ar zemi. Ar šo rīkojumu nodibināts valsts zemes fonds, kurā ieskaitītas visas valstij un zemnieku agrārbankai piederošās muižas, kā arī valstij piederošās mežu zemes. Fonda zemes piešķiršana bija paredzēta bezzemniekiem, kas paši spēj zemi apsaimniekot. Šo rīkojumu tāpat ar pilnu tiesību var uzskatīt par mūsu lielās agrārreformas sākumu. Tālāk Liepājā sāka izlaist pirmās valsts kases zīmes (Latvijas naudu), ievēda linu monopolu, pieņēma rīkojumu par aizsargu organizācijas dibināšanu, ievēda sarīkojumu, muitas, kuģu, patentu un akcīzes nodokļus, izdeva rīkojumus par kara zaudējumu pieteikšanu, kara stāvokli, ārzemju pasēm, ārzemnieku uzturēšanos Latvijā, nodokļu uzlikšanas kārtību pašvaldībām par labu u. c. Valdības stāvokli padarīja grūtāku vēl tas apstākļi, ka Tautas padome nedarbojās, kādēļ viss darbs un atbildība gulās vienīgi uz valdību.

Ar pārceļšanos uz Rīgu ministru kabinets*) stājās atkal pie valsts iestāžu noorganizēšanas darba, kas ar valdības evakuēšanos uz Liepāju un 16. aprīļa puču bija pārtraukts. Vispirms bija jāsakausē armijas ziemeļu un dienvidu grupas, kas bija izaugušas dažādos apstākļos. Tālāk, ar Z. A. Meierovica pārbraukšanu no Londonas bija jāiekārto ārlietu ministrija. Arī iecelto tiesnešu sastāvā Liepājas laikā bija notikušas daudzas pārgrozības, un agrākie darbi tiesu noorganizēšanā bija revidējami. Tāpat šis kabinets atjaunoja valsts kontroles darbību, kas Liepājas laikā bija pārtraukta. No svarīgākiem likumdošanas aktiem, kas šinī laikā ierosināti vai pieņemti, varētu atzīmēt likumu par vienīgo maksāšanas līdzekli un agrāko līgumu un parādu nokārtošanu, likumu par izglītības iestādēm un pagaidu noteikumus par valsts budžetu. Ar pēdējo izdošanu ievēd nepieciešamo kārtību valsts līdzekļu izlietošanā un izbeidzas līdz tam praktizētā kredītu atvēlēšana no gadījuma uz gadījumu.

Kabineta darbību iesāktajā virzienā pārtrauca Bermonta-Avālova uzbrukums Rīgai, kas jaunajai valstij varēja kļūt liktenīgs, ja tautas vienprātība un latvju jaunās armijas varonība būtu mazāk stipras bijušas.

Vēsā, rudens saules apspīdētā 8. oktobra rītā pār Rīgu sāka rūkt avantūrista Bermonta-Avālova rīcībā nodotās vācu kaŗaspēka un nelielo krievu daļu lidmašīnas, iedvēsdamas katrā latvietī baigo domu: kas būs, kā izcietīs šo pārbaudījumu? Lai gan bija pagājuši trīs mēneši, kamēr vācu kaŗaspēks atstāja Rīgu, tomēr šis laiks bija par īsu, lai sagatavotu un, galvenais, apbruņotu armiju, kas varētu stāties pretim ar lielas valsts līdzekļiem samērā bagātīgi apgādātam kaŗaspēkam. Bermonta-Avālova uzbrukums nebija negaidīts; jau kopš tās pašas dienas, kad Jelgavā sāka organizēties algotie kalpi, kuŗiem nebija nekā ko meklēt Latvijā, valdība saņēma kārtīgus ziņojumus par Bermonta-Avālova un citu vācu ģenerāļa fon der Golca rokas puīšu darbību un nodomiem, taču novērst šo uzbrukumu nebija mūsu spēkos.

Tiklīdz 8. oktobra rītā pienāca ziņa, ka uzbrukums sācies, sanāca ministru kabinets uz sēdi, lai pieņemtu lēmumus, kas šim gadījumam bija nepieciešami. Kā daudzos pārbaudījuma brīžos kopš pašas valsts proklamēšanas dienas, tā arī šoreiz pirmais, kas nenolaida rokas, bija ministru prezidents K. Ulmanis. Savu lielo ticību taisnai lietai viņš iedvēsa arī citiem kabineta locekļiem, un ikviens aizgāja pie sava darba ar pārliecību, ka arī no šī pārbaudījuma Latvija izies kā uzvarētāja un stiprāka, nekā bija līdz tam.

9. oktobra vakarā valdības iestādes un tautas padome evakuējās uz Cēsīm. 10. oktobrī uz turieni pārbrauc arī ministru prezidents K. Ulmanis, bet jau dienu vēlāk atgriežas Rīgā, lai palīdzētu organizēt pirmo sekmīgo pretuzbrukumu Bermontam Bolderājā 15. oktobrī. Līdz 15. oktobrim

*) Pēc 1919. g. 14. aprīļa lēmuma Pagaidu valdības nosaukums bija atmests.

LATVIJAS PAGAIÐU VALDĪBA AR MINISTRU PREZIDENTU
K. ULMANI UZ «SARĀTOVA», 1919. GADĀ

kabineta sēdes nenotiek, bet pastiprinātā kārtā tiek turpinātas kopš pašas valsts proklamēšanas dienas ievadītās sarunas ar sabiedroto pārstāvjiem. K. Ulmanis un Z. A. Meierovics iestājas aktīvajā armijā kā kareivji. Drīz pēc tam K. Ulmani Daugavmalā ievaino, bet tas viņu no aktīvās darbības neattur. Tanī pašā laikā ievada sarunas ar igauņiem par militāru atbalstu.

15. oktobrī kabineta sēdes atkal atjaunojas un notiek gandrīz ik dienas, lai gan bieži nepilnā sastāvā, kas izskaidrojams ar to, ka sēdes tika sasauktas no gadījuma uz gadījumu un tās ne vienmēr varēja laikā izziņot.

15. oktobra sēdē principā nolemj — visus tos Latvijas pilsoņus, kas cīnās pret valsti, izsludināt par tēvijas nodevējiem un sekvestrēt viņu kustamo un nekustamo mantu. Armijas vadība uzskata stāvokli jau par tik stabilu, ka valdība atzīst par iespējamu uzsākt Rīgā valsts kases zīmju iespiešanu.

16. oktobrī ministru prezidents ziņo par sarunām, zīmējoties uz igauņu palīdzību. Kabinets lēmumus šinī jautājumā atliek. Tanī pašā sēdē ministru prezidents nolasa armijas virspavēlnieka ģen. Sīmansona ziņojumu, kuŗā viņš, atsaukdamies uz savu sabojāto veselību, lūdz atsvabināt viņu no virspavēlnieka pienākumiem. Lūgumu ievēro, un uz ministru prezidenta priekšlikumu par armijas virspavēlnieku ieceļ pulkvedi, tagad. ģenerāli Jāni Balodi.

19. oktobrī kabinets pilnvaro apsardzības ministru*) izvest Vidzemē un atbrīvotajā Latgales daļā visu vīriešu mobilizāciju no 18—35 gadu vecumam un dibināt visā zemē brīvprātīgo rotas no personām, kas vecākas par mobilizācijas gadiem, aizmugures un iekšējās apsardzības dienestam; tāpat pilnvaro apsardzības ministru nodibināt uz brīvprātīgas pieteikšanās pamata zēnu pulciņus satiksmes uzturēšanai, vēstuļu un ziņu iznēsāšanai.

22. oktobrī vēlreiz apspriež konvencijas projektu ar Igauniju un nolemj Igaunijas priekšā likto

*) Šinī laikā ministru prezidents ir arī apsardzības ministrs.

projektu noraidīt.

24. oktobrī nolemj griezties pie sabiedrotajiem ar noteiktu lūgumu dēļ militāra un finansiāla pabalsta cīņā ar lieliniekiem un Bermonta-Golca vācu-krievu kaŗaspēku. Uzdod tieslietu ministrijai izstrādāt likumprojektu par to personu īpašumu konfiscēšanu, kas piedalās Bermonta-Golca uzbrukumā Latvijas valstij vai citādi pabalsta ienaidnieka nodomus. Bez tam norāda virspavēlniekam, ka nepieciešams nekavējoties sekvestrēt visu augstāk minēto personu īpašumus, saskaņā ar valdības 15. oktōbra lēmumu.

28. oktobrī atgriezās Rīgā ārlietu ministrs Z. A. Meierovics un pirmais apsardzības ministrs tanī laikā, tautas padomes loceklis J. Zālītis. Tos valdība bija komandējusi uz Lietuvu un Poliju, lai noskaidrotu, kā šīs valstis izturēsies, ja cīņas ieilgtu un Bermonts mēģinātu pārvest papildspēkus no Vācijas. Z. A. Meierovica un J. Zālīša atvestās ziņas mums bija labvēlīgas. Polija bija apsoliījusi savu aktīvu atbalstu tanī gadījumā, ja Bermontam sāktu pienākt papildspēki caur poļu koridoru. Viens no grūtākiem uzdevumiem bija daudz maz ciešami apģērbt un apaut samērā ātri pieaugošo armiju. Šo uzdevumu padarīja jo smagu oktōbra vidū uznākušais šim gada laikam ārkārtīgi stiprais sals. Valdība bija spiesta ķerties pat pie tāda ārkārtīga līdzekļa, kā — uzaicināt iedzīvotājus nodot kaŗaspēka vajadzībām visus siltos apģērbta gabalus un apavus, bez kuŗiem viņi var iztikēt. Lai arī iedzīvotāji pa ilgajiem kaŗa gadiem paši bija kļuvuši šinī ziņā nabagi, tomēr ziedojumi ienāca diezgan palielos apmēros, kas kaŗavīriem bija liels atbalsts.

Tikko sākās mobilizācija, daļa Latvijā dzīvojošu pilsoņu-cittautiešu, kuŗi vēl nebija izšķīrušies par savu piederību, sāka pāriet citu, gan pastāvošu, gan vēl tikai iedomātu valstu pavalstniecībā, lai tikai izvairītos no iesaukšanas kaŗadienestā. Baltkrievijas, Ukrainas un Lietuvas pārstāvju telpas vairākas dienas bija pārpildītas no personām, kas visiem spēkiem centās tikt vaļā no pienākumiem pret valsti, kuŗā viņi dzīvoja un kuŗas pilsoņi viņi patiesībā gribēja būt.

Pēc triju nedēļu armijas vadības un valdības darba un visas tautas plaši sniegtā atbalsta armija bija tiktāl sagatavota, ka varēja sākt uzbrukumus, kuŗam vajadzēja izšķirt Latvijas kā valsts likteņus. Arī no sabiedrotajiem beidzot bija saņemta piekrišana atbalstīt uzbrukumus ar savas flotes artileriju. Var iedomāties, ar kādu sasprindzinātību gaidīja uzbrukuma sākumu visi tie, kuŗiem par to bija iepriekš zināms. Un patiesi, agrā 3. novembrā rītā Rīgā atskanēja pirmais sabiedroto artilerijas zaves grāviens. To rīdzinieki dzirdēja taisni par tik daudz vēlāk par nolikto laiku, cik bija vajadzīgs, lai grāviena skaņa atnāktu līdz Rīgai no Daugavas grīvas, kur stāvēja sabiedroto flote.

Uzbrukums attīstījās sekmīgi, un 11. novembrā rītā Rīga jau bija atbrīvota no iebrucējiem. Vēl Bermonta-Avālova pulki mēģināja turēties Jelgavā, bet 21. novembrī, mūsu armijas spiesti, pameta arī to. Tālākā Kurzemes atbrīvošana norisinājās bez sevišķām grūtībām, un 1. decembrī armijas virspavēlnieks jau varēja ziņot, ka Bermonta-Avālova pulku Latvijā vairs nav.

Tagad bija pienācis laiks Latgales atbrīvošanai no lieliniekiem. Šīs operācijas sagatavošanai pagāja viss decembris. 1920. g. 3. janvārī kopā ar Polijas armiju ievadītais uzbrukums Daugavpiliļ deva labus panākumus, un apmēram mēneša laikā arī Latgale bija brīva.

Tūlīt pēc cīņu izbeigšanās ievadīja miera sarunas ar Padomju Krieviju, tās ieilga līdz 1920. g. 11. augustam, kad parakstīja Latvijas - Padomju Krievijas miera līgumu. Ar to Latvijas neatkarības cīņas bija izbeigtas, Latvijas patstāvība izkaŗota, lielais sapnis piepildījies.

Lai gan lielajā pasaules kaŗā un neatkarības cīņās sistās brūces bija ļoti jūtamas, tagad tomēr varēja sākties mierīgs valsts izbūves darbs. Lielā agrārā reforma bija viens no pirmajiem darbiem, ko uzsāka valdība un Tautas padome. Tās uzdevums bija nodot zemi to rokās, kas to paši apstrādā. Samērā īsā laikā šis lielais darbs ir sekmīgi veikts. Ārējā politikā valdības pūles bija vērstas uz to, lai panāktu Latvijas atzīšanu no lielvalstīm un uzņemšanu Tautu savienībā. Arī šīs pūles deva labus panākumus: 1921. g. 26. janvārī sabiedrotās lielvalstis atzina Latviju de jure, kam sekoja arī uzņemšana Tautu savienībā.

1920. g. rudenī valdība ievadīja arī satversmes sapulces vēlēšanas. Tā sanāca 1921. g. 1. maijā. Ar satversmes sapulces sanākšanu neatkarīgās Latvijas valsts noorganizēšanas pirmo posmu var uzskatīt par noslēgtu.

Grūtos apstākļos ir dzimusi Latvijas neatkarības ideja, lieli upuři nesti tās labā. Tagad tā ir piepildījies daudz plašāk, nekā sākumā to varēja cerēt. Tas lai noder par gandarījumu šīs lielās idejas paudējiem un piepildītājiem. Bet jaunās paaudzes uzdevums ir grūtās cīņās izkaŗoto valsti sargāt, to tālāk izveidot un viņas godu un slavu vienmēr augstu vērtēt.

D. R u d z ī t i s.

CEĻŠ UZ DZIMTENI

*No dzimtenes sapnis atnāca
Un miegā mani apsveica
Un teica: «Celies un stiprinies,
Un raugies, kur ceļš uz dzimteni ies!»*

*Es zinu, kur ceļš uz dzimteni iet:
Kur sārta saule vakaros riet,
Kur birzis vēsminā sačukstas,
Kur burbuļo strautiņš pie ceļmalas.*

*Kur savieši stāv pie gruvešiem,
Un ilgu smaids uz vaiga tiem,
Un prieki, viņus apsveicot,
Nāk drupu kopiņas apzeltot.*

*Tur godīgais darbs stāv ceļmalā,
Kam bagāta maizīte kabatā.
Un katram, kas viņam roku sniedz,
Tas maizes riecieni neaiziedz.*

*Bet tiem, kas ar spārnotām cerībām
Šķīr ceļu dienām labākām,
Tiem pats viņš līdz par palīgu iet
To gaitā sekmes un svētību liet.*

*Tur āres latviski gaviļē,
Tur visam mīlam ir piemītne...
Kā ceļu uz turieni nezināt,
Tu, mana mīlā dzimtenes māt?!*

P. B l a u s.

Latvijas pirmās valdības laikos

Pēc lielās dienas, 18. novembra, ko visu ir nesušas dienu gaitas, kas sekojušas šim vēsturiskajam novembra brīdim! Mūsu nopostītā, izmocītā zeme asiņoja. Latvija sāka ar 18. novembri no jauna dzīvot, tā uzelpoja. Latvju tautai bija dots jauns pamats: sava neatkarīga valsts. Kādam gan priekam vajadzēja uzliesmot sirdīs! Bet atmiņas vērojumi daudz citādāki. Pareizi, arī labi, ļoti iepriecinoši, tomēr gandrīz pārsvarā palikuši iespaidi, kas liecināja vēl par lielu nesaprašanu un nepaļāvību.

Aukstā, vēl rudenīgā Rīga, brīžiem jau sniega pārslām klāta. Tik daudz tumšu nojautu, baigu sajūtu. Gadiem ilgi lolotā ideja likās izveidojusies visā savā spožumā. Te nu sākās pats darbs, kam vajadzēja uz ideju pamata radīt cietu valsts dzīvi, jauno administrāciju un, galvenais, meklēt pēc spēkiem, kā pasargāt Latviju no ārējiem un iekšējiem ienaidniekiem.

Darāmais darbs neatļāva skumt. Šis darbs — jaunās pašvaldības iekārtošana, radāmās reformas visās dzīves nozarēs atņēma dienas un nakšu stundas. Ne īstu māju, ne biroju: lūk, atmiņā iekšlietu ministrijas pirmās tukšās telpas un daži pussalauzti krēsli — tas viss. Kopīgās domās bija saplūduši senie gadi, jaunības atmiņas un šajās atmiņās — patiesībā arvien jaunus pārdzīvojumus ietēlojās ar katru dienu vairāk sadarbība ar jaunās, pirmās valdības vadītāju. Šinīs atmiņās dzīvoja jaunais ministru prezidents kā jauneklis, kuŗu sen biju pazinis viņa cītīgajā darbībā lauksaimnieciskajā rakstniecībā un kuŗš bija man ticis tuvs kā darbinieks, domātājs, vērotājs. Cik daudz bijām kopā sprieduši jau sen atpakaļ! Redzēju viņa darbību okupācijas laikā, bet sevišķi arī dažādo politisko grupu apvienībā — 17 vīru blokā, zemnieku savienībā.

Vienmēr vēroju Prezidenta mierīgo, apsvērto vārdu, viņa pārdomas, un bija it dabiski, ka apspriedē, kuŗā vienojās 18. novembra priekšvakarā par nākamo ministru prezidentu, es bez kavēšanās liku priekšā Kārli Ulmani — ne aiz kādas draudzības, bet aiz pašas dziļākās pārliecības, ka grūtais un goda pilnais amats piekrīt vienīgi viņam.

Cik smagu iztēloja savā prātā jaunais ministru prezidents savu nākamo darbu, to varēja pārliecināties no daudziem viņa vārdiem un pārdomām. Līdz ar pirmo valdīšanas dienu ministru prezidents varēja parādīt visus savus talantus, it īpaši arī saimnieciskās lietās. Viņš izgāja jaunās valdības dzīvē ar pašu možāko, paļāvīgāko enerģiju.

Ko tas nozīmēja, var iedomāties, kur Latvijas pagaidu valdības aktīvos draugus varēja pirmajā laikā pie pirkstiem saskaitīt. Kā prezidents vēroja šo Rīgas sabiedrību, kas bija ilgus gadus dzīvojusi savā provinciālajā šaursirdībā! Viņš dažreiz mīlēja tērzēt par Augusta Deglava «Rīgas» romāna tipiem, kas visi bija šīs sabiedrības portreti, dzīvi cilvēki, bez kādām plašākām sociālām taisnības jūtām, bez kāda dziļāka centiena. Bieži ministru prezidents atrada ironiskus vārdus par šiem cilvēkiem, kas skaitījās bieži par patriotiem. Cik bieži viņš nopūtās, man blakus soļojot saviem smagajiem soļiem, kad gājām noguruši pa aukstām ielām dažreiz novakarē uz kādu sēdi. Viņa masīvais stāvs, likās, tad tikko varēja iekšējo domu nest un rūgtumu pārvarēt. Un viņš tad izspieda caur sakniebtām lūpām saraustītus vārdus, izteica pārmetumus, minēja vārdus. Bet viņa dūsmās un pārmetumos arī pašos grūtākajos brīžos netrūka prātnieciska miera; viņš zināja vienmēr mierināt, ka nāks labāki laiki, radīsies lielāka paļāvība.

Tuvu pie Rīgas stāvēja ienaidnieks, kas nemitīgi spiedās uz priekšu, un tādā laikā varēja domāt, ka visi spēki zemē sakustēsies, lai stātos aiz valdības. Diemžēl, tas nenotika, bija vienmēr iebildumi, pārmetumi, un kad tagad tā laika atmiņās vēroju valsts prezidentu, man nezūd no acīm viņa rūpju pilnā seja viņās dienās. Bet, neskatoties uz grūtajiem brīžiem, viņš bieži jokoja ar dziļu labsirdību, ar laipnu vārdu. Dažreiz gan netrūka griezīgi formulētas piezīmes.

Jaunajai valdībai nebija līdzekļu, nebija vajadzīgo ierēdņu — viss bija jāiekārto, jāsagādā. Valdības sēdes turpinājās no agras novakares līdz pāri pusnaktij un tā visu laiku gandrīz dienu no

MINISTRU PREZIDENTS K. ULMANIS LATGALES FRONTĒ,
1919. GADĀ

dienas. Nogurums dažreiz uzgūlās uz ministru prezidenta pleciem tik smagi, ka viņš aizvēra acis, un likās, viņš neko vairs nedzirdēja.

Dienas nāca arvien drūmākas. Ko Latvijai bija darīt bez militāra spēka? No Rīgas bija beidzot jāšķīšas. Atminos pēdējos vakarus pirms tam: apspriedes ar mūsu mazā militārā spēka vadītājiem, klusu kādā nelielā istabā, pie vājas gaismas; militāri nāk un iet, sarunājas savā starpā. Ministru prezidents, kā vienmēr, domīgs, viņš pēta, jautā un vienmēr tā pati rūpīgā apsvēre. Stāvoklis bija negrozāms. Vajadzēja meklēt kaut kur atbalstu. Atminos: ejam kopā, prātojam, kā atrast izeju. Mēs esam tuvu pie operas, ejam tai gaļām. «Nav cita ceļa,» saku, «tev jābrauc uz ārzemēm, lai tur meklētu kādu atbalstu. Nav taču ne naudas, ne ieroču.» Ministru prezidents domīgs; redzu, teiktais tam nepatīk, vai tas to apsver pārāk nospiedošās pārdomās un šaubās. Es turpinu runāt, pārliecināt. Bet kā viņš — valdības galva — drīkstētu aizbraukt? Mierinu un pārliecinu, ka draugi to sapratīs, bet nedraugi? — tiem būs vienmēr ko iebilst. Tā bija viena no mūsu pēdējām sarunām pirms Rīgas atstāšanas. Tad nāca skumjais ceļš uz Liepāju. Liepājā tā arī nolēmām, ka ministru prezidents aizbrauks. Ar kādām pūlēm un cik draudīgos apstākļos šī aizbraukšana notika, to zina tikai tie, kas Liepājas dienās stāvēja valdībai tuvāk.

Kad ministru prezidents atgriezās pēc kāda laika, viņš bija daudz priecīgāks; viņa rūpes bija mazākas. Atminos to vakaru valdības biroja telpās Pucherta namā Liepājā, Lielajā ielā. Kā lielu noslēpumu Prezidents atvēr savu ceļa somu: tā pilna ar papīra naudu. Var iedomāties manu pārsteigumu. «Tā, te nu būs,» viņš smaidīdams noteica. Brīnījies, — no kurienes tāda bagātība.

MINISTRU PREZIDENTS K. UĻMANIS 1919. GADĀ, LATGALES ATBRĪVOTĀJU SVEIKTS, IERODAS RĒZEKNĒ

Viņš man paskaidroja, ka tas aizdevums, kas cieši jāatmaksā, un nu varēšot drusku saimniekot. Tas bija patiesi jau viens glābiņš. Tā mēs sitāmies Liepājā, lai kaut kā sadabūtu līdzekļus. Ko nu varēja savākt no pastmarku un zīmogu aplokšņu pārdošanas! Un tomēr mēs dzīvojām.

Sarunas un tikšanās, kas Prezidentam bija bijušas ārzemēs, deva zināmas cerības, sabiedroto valstu interese bija stiprināta, bet palīgs bija vajadzīgs drīz, steidzīgi. No vienas puses spiedās virsū lielnieki, otrā — bija jāved cīņa ar vācu okupācijas varu. Liepājā pagaidu valdības darbība varēja vienā ziņā norisināties gan mierīgāk; uz valdību nespieda vairs pašu politisko partiju opozīcija, varēja brīvāk strādāt.

Liepājas sabiedrība skatījās uz atbraukušo valdību ar zināmu izbrīnu, lai gan netrūka arī daudz sirsniņu jūtu. Var iedomāties pilsētu, kas atradusies ilgu laiku zem kaŗa okupācijas; tai nebija līdzekļu, nebija maizes, nebija darba. Dienu no dienas stāvēja bezdarbnieku un maizes meklētāju rindas pie valdības nama. Frontē notika cīņas, kareivji bija apgādājami. Tur jaunie Latvijas spēki — tās jaunatne — gāja ugunī, bet te, aizmugurē, valdīja trūkums. Kā sagādāt ieročus? Kur atrast maizi? Izlikās it kā brīnums, kad Liepājas reidā ieradās kuģis ar ieročiem, un vēl lielāks brīnums, kad kādā citā dienā Liepājas ostā ienāca tvaikonis ar maizes labību. Ko dot izsalkušiem, kur maizes nebija, un tādā brīdī kuģis ar labību! Es neesmu nekad Prezidentu redzējis tik laimīgu kā tanī dienā. Kā nu viņš varēja bezdarbnieku sievas mierināt, kā tas atstāja valdības namu un to ielēca sievas, kas visas prasīja, jautāja, lūdza pēc maizes. Kas mēs bijām atbraukuši uz Liepāju? Daudziem tikai taču avantūristi, dēkaini cilvēki — te nu pēkšņi tie sagādājuši maizi. Es domāju, tikai ar to dienu sāka uz mums skatīties drusku kā uz patiesu valdību.

Ir zināms, kas bija jānes pirmajai valdībai, lai atkratītos no iekšējiem ienaidniekiem, atsistu uzbrukumus. Vai pieminēt vārdus, ar kuŗiem bija jāved cīņa, minēt cilvēkus, kas šodien, liekas, jau pilnīgi aizmirsti? Okupācijas vara turējās un negribēja atdot zemi valdības rokās, tai radās palīgi

baltietības un pašu latviešu aprindās. Tā nonāca pie aprīļa apvērsuma. Šinīs dienās redzēju Prezidentu bargu, cietu, nepiekāpīgu. Atminos sarunas, kas norisinājās angļu misijā. Tās bija pilnas drāmatisma.

Dienas, kuŗas Prezidents pavadīja uz «Sarātova», man izliekas kā smagākās no daudz smagām. Bet arī tās beidzās, un es atminos to saulaino dienu, kad Latvijas valdība varēja atgriezties Liepājā savā mitekļī. Lielā iela ap namu bija pārpildīta cilvēkiem, un neaizmirstams ir tas brīdis, kad ministru prezidents Ulmanis izgāja uz balkona, lai pateiktos sirsnīgiem slavinātājiem. Kā Liepāja bija pārvērtusies! Kur agrāk dzīvoja šaubas, tur bija nu jūtama paļāvība un varēja redzēt, ka pati tauta, plašākā sabiedrība arvien vairāk pieslējās Latvijai, atzina tās valsts ideālu. Drīz valdība varēja pāriet uz Rīgu, kur to gaidīja jauni uzdevumi, daudz plašāki, jo Latvijas teritorija sāka atbrīvoties, Latvijas valdības vara par to pieaugt.

Tik īsiem vārdiem visu to teicot, nevar neko pateikt par notikumu svarīgumu, kas saistās ar to laiku. Bija daudz smagu brīžu, un tomēr reiz iesāktais darbs un paļāvība noveda soli pa solim pie pašiem lielākajiem sasniegumiem. Kas šajos notikumos ir kā tīri personīgs vedams ar pagaidu valdības galvu, par to būtu daudz rakstāms, un vēsture, bez šaubām, pie tā atgriezīsies. Atmiņu rindā, kuŗu varēju te skart, nevar tēloties lielas freskas, notikumi, kas aprakstāmi daudz spilgtākām krāsām, tēlojami visā viņu pilnībā.

Šobrīd nav svarīgi atsevišķi spriedumi, atliek tikai atzīt padarīto. Kas tajā ir pašapzinīgi domāts, labāko vīrišķīgo atziņu vadīts, tas atradīs vienmēr vēstures pozitīvo spriedumu. Var vest cīņas, var izteikt uzskatus, bet kad gadu desmiti gājuši un pienāk diena, kur met skatu pāri cilvēka visam darbam, tad būtu lielākā vājība neredzēt lielo ieguvumu, neaptvert viņa padarīto darbu kā monumentālu, cildināmu visumu.

Dr. M. V a l t e r s.

Z e m L a t v i j a s k a r o g a

Sirmās senatnes latviešu nacionālās krāsas — sarkans-balts-sarkans — tagad pauž un sludina mums pašiem, mūsu kaimiņiem, visai pasaulei mūsu jaunās valsts vārdu, stiprumu un labo slavu. Sarkans-balts-sarkans — ir Latvijas karogs; sarkans-balts-sarkans ir Latvija. Latvija priekš mums, ap mums un iekš mums! Pats galvenais ir pēdējais, proti — Latvija iekš mums, mūsu sirdīs, mūsu pārlicībā, mūsu ticībā.

Latvijas vārdam un Latvijas idejai vajaga degt mūsu sirdīs ar karstu un gaišu liesmu. Patriotisma sajūsmā iemīlēsīm un mīlēsīm savu Latviju. Tikai tad mēs būsim patiesi patrioti, būsim patiesi latvja vārda vērti, ja katram no mums būs Latvija sirdī. Tikai tad mēs būsim cienīgi baudīt labumus, ko Latvijas valsts sniedz mums, vēl nesenajiem svešu kungu kalpiem. Tikai tad mēs arī būsim spējīgi ziedot Latvijas valstij to, ko viņa prasa un var prasīt no saviem dēliem un meitām.

Neļausim nodzist tai ugunij, kas tik gaiši iedegās mūsu sirdīs lielo un slaveno cīņu laikā un kuŗa arī tagad vienīgā var mūs sasildīt un apgaismot.

Lielo cīņu laikā sarkan-balt-sarkanais karogs bija tas, kas kaŗa laukā rautin rāva uz priekšu mūsu dēlus, kas mudināja mūsu meitas iet tēvzemes sargiem palīgā, kas deva visiem spēku nest upuŗus, pārciest grūtības un izturēt. No uzvaras uz uzvaru mēs gājām. Slava varoņiem! Mūžīga piemiņa kritušiem! Bet apņemsimies būt viņu darbu un piemiņas vērti un cienīgi.

Tagad kaŗa cīņu karogs stāv safīts... Bet lai augstu ir pacelts mūsu skatu priekšā valsts izbūves darba karogs! Lai sauc un aicina viņš mūs, lai neļauj viņš mums aizmirst lielās, bet grūtās cīņu un

upuņu dienas; lai tiem, kas toreiz nebija klāt, viņš māca atzīt, kas ir tēvija, un cik dārgi mēs maksājām par savu brīvību.

Mūsu sarkan-balt-sarkanās krāsas! Ko saka viņš tam, kas savu tēviju karsti mīlo? Tā baltā stāv par patiesību un taisnību un brīvo pilsoņu godu un godīgumu. Bet sarkanā atgādina mums tās asinis, kas lijušas nupat, kas lijušas visos laikos, kuŗas esam gatavi izliet par brīvību un neatkarību, par tautu un tēviju. Un kur sarkanais ar balto salejas, tur stāv rakstīta mūžīga uzticība, uzticība līdz kapam un aiz viņa, vienīgi Latvijai, mūsu Latvijai!

Un tikai šē, mūsu valstī, zem mūsu sarkan-balt-sarkanā karoga mēs, latvieši, pieredzējam savu ideālu piepildīšanos, šē mēs viņus arī svēti uzglabāsim, tikai šē mēs sasniegsim laimi un labklājību. Visur citur mēs atkal būsim tikai svešu kungu kalpi. Šē ir mūsu tēvija un par viņu mēs stāvam un krītam.

Latvija ir un Latvija paliks un būs!

«Dievs, svētī Latviju!»

Dr. K ā r l i s U l m a n i s.

KAROGS

*Pūšiet, taures, skaniet, zvani, saule, plašu gaismu lej!
Karogs sarkan-balti-sarkans vējos atraisījies skrej,*

*Skrej pa laukiem, skrej pa klajiem, sauc arvienu dzirdamāk,
Lai iz mājām, lai iz namiem, lai iz kapiem ārā nāk.*

*Pildās bargiem tēliem ielas, pildās bālām ēnām gaiss,
Un iet mirušais un dzīvais, kur sauc karogs dīvainais.*

*Celies augstāk, plīvojošais, kur zūd saulē debess jums,
Lai redz tevi, kas šo zemi kādreiz pārstaigās pēc mums.*

*Skrej pa priekšu pulkiem kaujā, brīvs pats, brīvus dari mūs,
Līdz ar sauli saules mūžu tavai tautai dzīvot būs!*

E d. V i r z a.

Pulkvedis Kalpaks un viņa bataljona varoņgaitas

Latvijas brīvības cīņas ir cieši saistītas ar bruņoto spēku pirmā virspavēlnieka pulkveža Oskara Kalpaka un viņa bataljona varoņgaitām. Kalpakieši, kā pirmie Latvijas brīvprātīgie kaņavīri, rakstījuši slavenas lappuses mūsu tēvzemes vēsturē un viņu varoņgaitas, slavas apmirdzētas, liks sevi apbrīnot visām nākošajām paaudzēm.

Pulkvedim Oskaram Kalpakam Latvija ir parādā divkārtēju pateicību. Viņš noorganizēja mūsu pirmās kaņaspēka vienības un pats tās vadīja Latvijas atbrīvošanas pirmajās kaujās, tā likdams nacionālās armijas pamatus un veidodams mūsu valsts pirmo sargātāju pirmo slavu. Ar savu nāvi kaujas laukā viņš mums devis traģiskas tiesības lepoties citu, daudz lielāku nāciju priekšā, — jo kopš Napoleona kaņā laikiem cilvēces vēsture nezina otras armijas, kuņas virspavēlnieks būtu kritis, iedams savu kaņavīru priekšgalā.

Oskars Kalpaks ir dzimis Aiviekstes krastā, Vidzemes dienvidaustrumu stūrī, tātad, tādā latvju zemes malā, no kuņas nav tālu bezbailīgo senās Krievzemes izsirotāju — Kokneses latvju novadī. Šīs Vidzemes stūris arī vēlākos gados kļūvis par robežzemi, ir bieži bijis niknu cīņu lauks, un viņa silu līdumnieki bijuši labi kareivji.

Kalpaka dzimtene ir lielu mežu un plašu purvu zeme, un cilvēks te daudz vairāk nekā, piemēram, Zemgales līdzenumā jūtas tuvs dabai un zemei. Varbūt viņš arī spēj te abas šīs lietas vairāk iemīļot. Tepat aiz Kalpaka tēva mājām sākas milzīgie Lubāna līdzenuma klāni, un pati Kalpaku sēta celta uz pakalna, kuņš pavasaņu palu laikā, Aiviekstei pārplūdinot apkārtējos zemumus, izskatās kā sala, kas iznirusi virs ūdens klajumiem.

Šī līdzenuma salā celtajās mājās dzīvo sensena latvju saimnieku ģints, kuņas senči kopuši savu māju laukus jau pirms diviem gadu simteņiem, jau tajos laikos, kad sirotāju izdedzinātā un mēra sērgas iztukšotā Vidzeme tikko bija kļuvusi par Krievijas guberņu.

Šinīs patriarchālajās saimnieku mājās, kur cilvēki paraduši dot dabai un Dievam visu, kas katram no šiem mūžības spēkiem pieder, 1882. gada 6. janvārī ir nācis pasaulē Latvijas armijas pirmais virspavēlnieks. Te viņš purvu un mežu vidū ir pavadījis bērnības un zēna gadus. Te viņš klausījies raudošās rudens naktīs, kā latvju zemes meži šalc, un dzirdējis no tuvinieku mutes dažu skaistu teiku par pagājušiem gadu simteņiem. Visiemīlotākā vieta tēva māju robežās tam bijusi kāds varens akmens sētas tuvumā, kas viņu pievilcis ar savādu neatvairāmu spēku: zēns stundām mēdzis uz viņa sēdēt un vērot, kā mākoņu pulki iet, cits aiz cita, debesu izplatījumā. Varbūt jau tad viņš jutis sevī alku vadīt un rīkot citus pulkus, — bruņotu vīru pulkus, kas iet pa kauju laukiem, tāpat pazudzami nebūtībā kā šie padebešu kaņapulki?

Šim bērnības dienu akmenim, pie kuņā tā piesējusies Kalpaka sirds jaunības dienās, ir bijis lemts kļūt par viņa pieminekļa akmeni Visagalas kapu kalniņā. Tā šie divi draugi ir atkal tikušies, un lielais kaņotājs atgriezies pēc varonīga mūžu dienu skrējiena atpakaļ tanī pašā vietā, no kuņas sācies viņa dzīves gājums.

Kam patīk metafiziskas lietas, tas te var domāt vai runāt par lielu mistiku, — par noslēpumainu sakarību starp lietām, kas bērna gados atstāj uz mums lielu iespaidu, un vēlāk, vīra spēka briedumā, vai nākot mūža otrā pusē, ietekmē mūs un mūsu likteni. Arī Napoleona skolas gadu burtnīcās uzietas viņa pašrocīgas atzīmes, kas liecina, ka nākamo Eiropas valdnieku nelaiž vaļā kāda neatlaidīga doma, — doma par Sv. Helēnu, mazu salu, kas vientuļi stāv Atlantijas okeana vidū, pacēlusies augšup no viņa bangaino ūdeņu dziļumiem. Uz šīs salas lielajam franču ķeizaram lemts pabeigt savas dzīves gaitas. Lietu mistikas cienītāji saskatīs viņas pēdas arī Kalpaka mūža gājumā,

jo šim latvju kaŗavadonim pēc tā nāves bija jāatgriežas pie akmens, kas bijis viņa bērņības sapņū liecinieks.

Tāpat kā lielajam franču kaŗavadonim, arī Kalpakam skolas gados mīļākais priekšmets ir matēmatika, bez kuŗas nav ticis uz augšu neviens kaŗavīrs, jo matēmatika pieradina pie sistēmatiskas domāšanas, māca apsvērt visus darbus, pirms stājas pie to izvešanas, un ar savu formulu vēso skaidrību palīdz veidot kaŗavīriem tik nepieciešamo skaidro skatu un aukstasinību.

Tak šajā nākamajā kaŗavīrā slēpjas arī tieksme uz mākslu, uz mūziku: vijole, ar kuŗu tas sadraudzējas zēna gados, Kalpakam kļūst vēlākās kaŗavīra gaitās tikpat nepieciešama, tikpat tuva draudzene, kā prūšu Fridriķim viņa slavenā flauta.

Tagad, kad vidusskolas saceltas visās Latvijas malās, jaunajai Latvijas paaudzei grūti iedomāties, ar kādām grūtībām nācās tikt uz augšu no pagasta vai draudzes skolas pie tālākās izglītības tās paaudzes cilvēkiem, kuŗu galvas un rokas uzcēlušas Latvijas valsti. Ceļš uz augstskolu tad bija latvju jauneklīm daudz grūtāk staigājams, un ļoti daudzi bija spiesti atsacīties no šī ceļa iešanas, netikdami pāri mazuŗības šķērslim.

Vieglākais ceļš, kā tikt uz augšu, tad daudziem bija mērnieka vai krievu armijas savvaļnieka gaitas. Pirmo ir gājis, kā mēs vēlāk redzēsim, kapteinis Zolts, varonīgākais no latvju brīvības kara varoņiem. Otro teku minuši daži citi, to starpā arī vēlākais Kalpaka pēcnācējs Latvijas nacionālā kaŗaspēka priekšgalā, viņa uzdevumu mantinieks un viņa darbu novedējs līdz galīgai Latvijas atbrīvošanai. Šo pašu krievu armijas savvaļnieka ceļu bija apstākļu spiests iet arī Oskars Kalpaks un tā nokļuva uz tekām, ko visu likteņu Lēmējs bija novēlējis šim Vidzemes mežu zēnam, viņam nākot pasaulē.

Kaŗa skolu Kalpaks beidza Irkutskā un pēc tam dien krievu kājnieku pulkā, ar kuŗu kopā izstaigājis pasaules kaŗa gaitas, viņas beigdams kā šī pulka komandieris. Astoņu gadu laikā tikt no vada komandiera līdz visa pulka rīkotāja amatam, — tā ir krievu armijā ļoti ātra karjēra virsniekam, ko nevelk uz augšu ne vectēvu tituli, ne augsti radi, bet vienīgi paša spējas, paša enerģija un iedzimts kaŗotāja talants.

Jau pašās pirmajās 1914. g. kaujās Kalpaku viegli ievaino, bet viņš paliek ierindā, negribēdams šķirties no savas rotas. Vislielākajās briesmās, visriskantākajā stāvoklī viņš nezaudē apķērību un drosmi, un ir un paliek aukstasinīgs. Riskantā kaujas brīdī, kad vāci uzmācas ar palieliem spēkiem un Kalpaka ložmetējnīki krituši, viņš stājas pie ložmetēja un, vadīdams to paša rokām, pļauj biezajās uzbrucēju rindas īstu nāves pļāvumu. 1915. g., kad sākas krievu armijas lielā atkāpšanās, Kalpaks ar pusrotu kareivju aizsargā purvainā mežu apgabalā kādu defilē (vienīgo pārejas ceļu), kuŗai sākuši uzmākties vācu spēki, tiekdamiens nokļūt Kalpaka divīzijas aizmugurē. Viņš atsit vairākus uzbrukumus, atsit viņa rotas apiešanas mēģinājumus, un, spiests mazliet atkāpties, apstājas no jauna un turas. Turas veselās trīs stundas no vietas, līdz piesteidzas palīgspēki. Kad tie sekmīgi beiguši cīņu, izrādās, ka šinī zemes spraugā starp neizbrienamiem purviem uzmākušies veseli septiņi vācu pulki, tātad — divas divīzijas.

Krieviem atkāpjoties tālāk, Kalpakam ar viņa rotu uzdod apsargāt likumotu upi, desmit kilometru garumā. Otrā upes krastā lasās kopā lieli vācu spēki, lai forsētu šo straumi. Kalpaks ar viņa 200 vīriem sekmīgi atsit pāriešanas mēģinājumus no vācu puses, pats savukārt demonstrē nodomu — iet upei pāri, celties vācu krastā, un tā apmulsina ienaidnieku, kuŗš notic, ka pretējā krastā ir palieli spēki. Veselas 24 stundas Kalpaks sargā upes pārejas, segdams sava pulka atkāpšanos, un tā atkal izdara darbu, kas liekas vienas rotas spēkiem nekad neveicams.

Jauna kauja, kuŗā divpadsmit krievu pulki mēģina sturmēt vācu pozīcijas. Viņu pirmajā līnijā tiek iekšā tikai trīs, un no to daļām vistālāk tikusi Kalpaka rota, dziļi ielauzdamās vācu otrās līnijas aizmugurē. Nezinādams, ka kaimiņu daļas nav tikušas uz priekšu, Kalpaks nedomā atkāpties, un ved savu rotu atpakaļ no stāvokļa, kas būtu beidzies ar bojā eju, tikai pēc vairākkārtējām pulka komandiera pavēlēm.

Nodibinoties latviešu strēlnieku bataljonam, Kalpaks mēģina tikt to rindās, bet viņa priekšnieki izjauc šo nodomu: tam jāpaliek krievu pulkos, jāiet jaunās cīņās tālu projām no dzimtenes, bet jau kā bataljona komandierim. Gadu vēlāk viņš ir pulka komandieris. Tad revolūcijas viļņi ceļas arvien augstāk, sagraudami vecās Krievijas armiju, un, demobilizējis savu pulku, Kalpaks atgriežas Vidzemē, tēva mājās.

Kā lauku zēns, no arkla nākdams, viņš ir aizgājis svešumā. Kā rūdīts kaŗavīrs, kas par saviem cīņu darbiem iemantojis augstākos ordeņus un vairākas rētas, viņš atgriežas atpakaļ tanī pašā vietā, no kuŗas gājis pasaulē, un taisās atkal stāties pie arkla. Nav šaubu, ka viņš savu senču darba sfairā būtu rīkojies ar to pašu pienākuma apziņu, kā lielajās kaujās, kad tas pratis ar simts vīriem apturēt veselu septiņu pulku uzbrukumu.

Iznāk tomēr citādi. Pulkvedis, kas sataisījies kļūt par arāju un staigāt savu senču pēdās, dzīdams vagu Liepsalas tūrumos, kļūst atkal par kaŗavīru: liktenis to izredzējis par topošās Latvijas armijas pirmo komandieri.

Līdz Kalpaka tēva sētai atnāk kāda neskaidra ziņa, kas sabango šī arājdēla un kaŗavīra sirdi un dvēseli:

Rīgā proklamēta Latvijas valsts.

Kalpam tagad vairs nav miera. Viņš steidzas uz Rīgu uzzināt, kas īsti tur notiek, un vai jaunajai latvju republikai nav vajadzīgi rūdīti kaŗavīri.

Rīgā Kalpaks satiekas ar pazīstamiem virsniekiem, kas visi priecājas, ka latviešiem pašiem tagad būs sava valsts, un ka viņi, kas līdz šim bijuši spiesti kaŗot svešas varas dēļ, varēs iet cīņā par Latvijas republiku.

Tak šiem, daudzās kaujās līdzī kaŗojušiem jūsmotājiem vēl pagaidām nav ko darīt: jaunā Latvijas valsts vēl tikai tapšanas stadijā; bruņoto spēku tai vēl nav, nav ieroču, nav naudas, nav it nekā, atskaitot tikai vadoņa un patriotu pulciņa ticību sarkan-balt-sarkanajam karogam, kas pēc septiņiem gadu simteņiem atkal attīts vaļā.

Nav arī vēl apsardzības ministrijas, un Kalpaks paliek Rīgā, lai gaidītu, kamēr viņš būs jaunajai valstij vajadzīgs. To pašu dara arī daudzi citi latvju virsnieki, kas tāpat steigušies uz Rīgu, lai būtu tuvāk jaunās valsts valdībai un gaidītu, kad viņus sauks latvju republika.

22. novembrī, četras dienas pēc valsts proklamēšanas, nodibinājas apsardzības ministrija, un sākās valsts bruņoto spēku organizēšana, bet ļoti grūtos apstākļos: vācu okupācijas iestādes, kuŗām pieder Rīgā un Latvijā vēl visa vara, skatās uz latvju valsts veidošanos naidīgām acīm un liek šķēršļus ceļā Latvijas patriotu pūļiem.

Ar patriotismu vien, bez ieročiem, bez municijas, bez naudas un arī bez faktiskas iespējas piespiest šaubīgākos nākt savai valstij palīgā, ir neiespējami tikt pie bruņota spēka vienīgi pašu spēkiem. Bet šis bruņotais spēks ir Latvijas republikai nepieciešami vajadzīgs, un viņa vajadzība aug ar katru dienu, jo — no austrumu novadiem nāk ļaunas vēstis: zemē laužas iekšā lielinieki, vācu okupācijas kaŗaspēks atkāpjas, pamezdam iebrucējiem ieročus un patronas, ko tas liedz Latvijas kaŗavīriem. Okupantiem pa pēdām seko sarkanie latviešu strēlnieki; kādreiz tie varonīgi cīnījušies par Latvijas zemi, tad nokļuvuši marksistu fanātiķu iespaidā, un tagad, apmulsināti un apstulboti, nāk cīņā pret Latvijas valsti, lai to no jauna padarītu par Krievijas provinci.

Latvijas neatkarība vēl jāizcīna, jāizcīna divās frontēs: pret Krievijas kaļpiem, kas atklāti uzbrūk ar ieročiem, un pret vāciem, kuŗu kaŗavīri gan pagaidām vēl nav cēluši ieročus pret Latvijas valsti, bet cenšas darīt visu, lai Latvijas patriotiem kļūtu redzams, ka arī ar šo, vēl maskoto ienaidnieku neizbēgami nāksies reiz sastapties kaujas laukā.

Latviju draud samalt divas tai naidīgas varas. Viņas Pagaidu valdība nolemj lūkot — ja tas būs iespējams — meklēt ar vienu no šīm varām pagaidkompromisu, lai spētu pa šī kompromisa laiku atvairīt otras varas uzmākšanos.

Lai tiktu pie ieročiem un municijas, ko gaida jaunekļi un vīri, kas gatavi iet cīņā par jauno valsti, Pagaidu valdība noslēdz ar Vācijas valsts pilnvaroto A. Vinnigu vienošanos par bruņotā spēka organizēšanu Latvijas aizsardzībai pret lieliniekiem (līdz šī līguma parakstīšanai vācu okupācijas pārvalde neļauj organizēties zemes aizstāvjiem no pašu latvju vidus). Pēc šī 7. decembra līguma jaunorganizējamais kaŗaspēks nosaukts par zemes sargiem un tas sastādāms no latviešu, Latvijas vācu un krievu brīvprātīgajiem, un, proti, šādā proporcijā: latvjiem 18 rotas un 3 baterijas, vāciešiem 7 rotas un 2 baterijas, bet krieviem 1 rota. Zemes sargu kopskaits noteikts uz 6000 vīru.

Pirmajiem patriotiem, kas gribēja stāties pašu valsts kaŗaspēka rindās, iznāca bruņoties un tērpties kaŗavīru tērpos gandrīz visiem par pašu līdzekļiem. Kam to nebija un arī tiem, kam nebija nesatricināmas paļaušanās liktenim, — ticības, ka viņš galu galā būs labvēlīgs latviešu tautas lietai, — tiem vajadzēja palikt pie malas. Un tā iznāca, ka, Pagaidu valdībai atstājot Rīgu un evakuējoties uz Liepāju, no Rīgas izgāja, segdamas savējo un vācu atkāpšanos, tikai 3 latvju kaŗaspēka rotas.

Šīs rotas bija vienīgais cīņas spējīgais karaspēks, ko Pagaidu valdībai ar lielām pūlēm bija izdevies noorganizēt un apbruņot 1918. g. decembrī. Pirmā bija Instruktoru (virsnieku un apakšvirsnieku) rezerves rota, ko bija domāts izlietot kā kadru pārējo Latvijas karaspēka vienību formēšanai. Instruktoru rotas komandieris bija kapteinis Balodis, vēlākais Latvijas armijas virspavēlnieks.

Otrā bija Atsevišķā jeb Studentu rota, kuŗas karavīru vairums bija Rīgas latvju korporāciju studenti un kuŗu komandēja kapteinis Grundmanis.

Trešā bija Cēsu rota, saformējusies agrāk par citām un nevis Rīgā, bet Cēsīs. Viņas karavīru vairums bija kaujas redzējuši virsnieki.

Rīgā gan bija saformētas vēl citas rotas, bet viņu karavīri nokļuva lielinieku aģitācijas iespaidā un tos nācās atbruņot, angļu kara kugu artilērijai iepriekš apšaudot šo apmulsināto kazarmas.

1919. g. 1. janvārī bija dota pavēle Instruktoru un Cēsu rotām iet uz Ropažiem pret ienaidniekiem un Kalpaka vadībā lūkot viņus aiztriekt. Abas rotas posās iziet, bet Instruktoru rotai nebija šauteņu. Tad šīs kaujas pavēli atcēla.

Lielinieki atvirzījās līdz pašiem Rīgas vārtiem, un arī pilsētā katru brīdi varēja sagaidīt komunistu sakudīto strādnieku sacelšanos.

Naktī uz 2. janvāri Pagaidu valdība nolemj pārcelties uz Jelgavu, kurp nosūta valdības apsardzībai Studentu rotu. Visas citas latvju karaspēka daļas un viņu atliekas apvieno un nodod Kalpaka vadībā.

2. janvāris, tātad, ir tā diena, kad Kalpaks kļūst par latvju bruņoto spēku pavēlnieku.

3. janvāra naktī viņš saņem rīkojumu atstāt Rīgu. Ziemas rīta agrumā Latvijai uzticīgie iznāk no Latviešu Biedrības nama, šīs vēsturiskās vietas, kas ir Latvijas armijas šūpulis, un dodas uz dzelztilta pusi. Par šo aiziešanu pulkvedis Ramats, Kalpaka kauju gaitu līdzgājējs, stāsta: «Vēl kūpēja un sārtojās vietējo lielinieku naktī aizdedzinātais vācu teātris (Nacionālā opera. Red.). Pie tilta nomainīja sargus. Angļu kara kuģu starmetēji, kā atvadīdamies, brīžiem apgaismoja rotu gājienu pār tiltu. No Daugavmalas atskanēja šāvieni, un vairākas lodes nosvilpa pār mūsu galvām. Sāva, domājams, vietējie lielinieki, bet bez panākumiem. Kad rotas pārgāja par tiltu, pulkvedis Kalpaks viņas apstādināja, lai pārlicinātos, cik bija sekojuši viņa pavēlei. Gandrīz pilnā sastāvā bija Instruktoru rezerve un Cēsu rota. Maz bija palicis jau no tā mazajām Latgales brīvprātīgo un apakšvirsnieku rotām, un tikai 10—15 cilvēku no skaitliskā ziņā Rīgas apsardzības 3 rotām. Morāliski nesatricinātas un pilnīgi vienprātīgas no Rīgas iznāca Instruktoru rezerve, Studentu un Cēsu rota. Rodas jautājums, kur šo rotu karavīri smēla to lielo morālisko spēku, ar kuŗa palīdzību viņi izgāja nesatricināti cauri visiem smagajiem pārbaudījumiem? Šī spēka avots meklējams vispirms tanī savstarpēja cienība un uzticībā karavīru starpā, kas sakausēja priekšnieku ar padotajiem vienā stiprā vienprātīgā masā. Šis mazais uzticīgais pulciņš sastāvēja no intelligences, studējošās jaunatnes, dedzīgiem patriotiskiem pilsoņiem un piedzīvojušiem karavīriem.»

3. janvāra vakarā Kalpaks ar savām rotām ienāk Jelgavā. Otrā dienā viņš saņem ziņu, ka valdība pārcelšoties uz Liepāju, ņemot savai apsardzībai līdz Studentu rotu. Tā paša ceturtdā janvāra vakarā kalpakieši saņem sava pavēlnieka pirmo pavēli par viņu rotu pārgrupēšanu un apvienošanu I Latviešu atsevišķā bataljonā, kuŗš sastāv no divām rotām. Bataljona karavīru kopskaits ir ap 500 vīru.

Vācu okupantu daļas ir pilnīgi demoralizētas, vietējo vācu zemes sargu rotas vājas, un Kalpaka bataljons šīnīs dienās ir patiesībā vienīgais reālais spēks, ko var stādīt pretī lieliniekiem.

To pierāda bataljona sūtīšana no Jelgavas te uz Olaines, te Iecavas upes pozīcijām. Landesvērs zaudē cīņu ar lieliniekiem pie Vecmuižas, un arī Kalpaka bataljons saņem ziņu atkāpties — caur Jelgavu uz Dobeli un Lielauci. Tur bataljona pirmo rotu pārdēvē par Virsnieku un otro — par Cēsu rotu. Līdz Lielaucei kalpakieši noiet nesatikušies ar lieliniekiem kaujas laukā. Tad nāk 16. janvāra

nakts, Latvijas valsts karaspēka pirmā kauja ziemas naktī ar lielinieku pārspēku, kas, nākdams no Dobeles puses, grib ieņemt Auci.

Nakts uz 16. janvāri ir ļoti tumša, ar sniegputeni. Bataljons bija apmeties Lielaucē pilī un uz apkārtnējiem ceļiem uzlikta aptures un viņu posteņi. Ap pulkst. 2-iem naktī sargi, kas atradās ceļa krustojumā, ierauga no meža izjājam no Dobeles puses jātniekus un aiz tiem nākam kājnieku ķēdes. Sargkareivis mēģina šaut brīdinājuma raķeti, bet šāviens neiet vaļā. Tad viens no sargiem laižas skriet tieši uz Lielaucē pili, lai dotu ziņu rotām, bet otrs steidzas pie savējo aptures. Sniegs bija dziļš, vietām pāri ceļiem, un ienaidnieki nāca pa sargkareivju pēdām. Pēdējiem tomēr izdevās pašā pēdējā acumirkli aizsniegt savējos. Pirmā sāk cīņu apture, lēni atkāpdamās uz pils pusi. Pa to laiku abas pilī novietotās rotas jau saceltas kājās un šautenēm rokās rindoja kaujai. Virsnieku rota uzsāk uguns cīņu ar lieliniekiem pils parka malā. Cēsu rotu Kalpaks norīko ienaidnieka apiešanas manevram. Šis manevrs līdzēja, un, baidīdamies par saviem flangiem, kā arī centrā atradis stipru pretošanos, ienaidnieks sāka nekārtībā plūst atpakaļ uz patālo mežu. Tad atkal mēģināja uzbrukt no jauna, bet arī šo uzbrukumu atsita Virsnieku rotas uguns.

Lielaucē kauja bija izcīnīta. Bija gūta pirmā uzvara, gūta, pateicoties Kalpaka orientēšanās spējai un aukstasinīgai rīcībai. Divas rotas bija atsītušas veselu bataljonu, kam līdzī jāja jātnieku eskadrons.

Šinī kaujā krita par Latviju mūsu jaunās republikas karaspēka pirmie upuri, skaitā 4; astoņi bija ievainoti.

Vācu zemes sargu rotas tanī pašā laikā bija lielinieku atdzītas no Vecauce un atkāpās uz Ventas pusi. Atkāpties nācās arī Kalpaka bataljonam. Vācu zemes sargu rotu tālāko neveiksmju dēļ uz laiku bija jāatstāj arī Ventas līnija, jāatkāpjas uz Rudbāržiem, un tad vēl tālāk. Aizpuru mājas, kuŗas bataljons nonāca 23. janvāra vakarā, bija vistālākā vieta, līdz kuŗai atkāpās pirmais Latvijas karaspēks. No šīm mājām sākās slavas vaiņagotais atpakaļgājijens uz Rīgu, viena no varonīgākajām gaitām Latvijas armijas vēsturē.

24. janvārī kalpakieši ieņem atpakaļ Rudbāržus un Lēnas muižu, kas tieši pie Ventas. 29. janvārī bataljons izcīna savu otro kauju, ieņemdams Skrundu un iegūdams pie tam vairākus lielinieku ložmetējus. Ar Skrundas kauju atgūta svarīga Ventas pāreja, kauju iniciatīva pārgājusi Latvijas karaspēka rokās. Cildinot Instruktoru rezervi par viņas nopelniem kaujas laukā, apsardzības ministre to liek pārdēvēt par I Latvijas Neatkarības rotu.

Pēc Skrundas kaujas apmēram mēnesi frontē ir klusums, atskaitot izlūku gājienus un apšaudīšanos. Toties Ventas sargātāju aizmugurē Liepājā sāk savilkties tumši mākoņi, — turpinās vācu intrigas, un tie sāk kalt plānus par Pagaidu valdības gāšanu, vismaz par viņas locekļu atvietošanu ar vāciem pakalpīgiem vīriem. Vāciem nepatīk latvju bruņoto spēku pieaugums. Vācijas valsts karaspēka virspavēlnieks ģenerālis Golcs ir aizliedzis Pagaidu valdībai izsludināt mobilizāciju.

Vēstis, ka gatavojas kas ļauns, aizsniedz arī Kalpaku, kuŗa stābs atrodas Rudbāržos. Viņš tūlīt raksta kaŗa ministram vēstuli, kuŗā informē valdību par stāvokli frontē un ziņo, ka valdība uz saviem kaŗavīriem var droši paļauties.

Lakoniska, īsa ir šī vēstule, kā jau nākusi no kaŗavīra spalvas, kas paradis maz runāt, bet toties vairāk darīt:

«Pagaidu valdību mes aizstāvēsim līdz pēdējai asins pilei. Ministru pārmainīšanu var darīt tikai Ministru prezidents Ulmanis. Še mēs būsīm uzmanīgi. Tūlīt vajaga izsludināt mobilizāciju Durbē un apkārtnējos pagastos. Mobilizēto apmācīšana būs Durbē. Pie mums mobilizācija izgāja jauki. Ar cien. Kalpaks.»

Februāra beigās ir kļuvuši lielāki kā latviešu, tā vācu zemes sargu spēki. Kalpaka bataljonā tagad ieskaita arī Studentu rotu un atsevišķo jātnieku komandu. Lielākas kļuvušas arī Cēsu un

Neatkarības rotas. Tagad var sākties Latvijas atbrīvošanas karagājiens, var turpināties 29. janvārī izbeigtais uzbrukums lielinieku spēkiem, kas stāv viņpus Ventas.

Uzbrukums sākas 3. martā, kuņģā rīta agrumā Kalpaka bataljons augšpus Lēnām pāriet Ventu un izdzen lieliniekus no Jaunās muižas. 4. un 5. martā lielinieki, pēc spēcīgas artilērijas uguns, nāk kontratakās, bet šīs atakas saplok Studentu un Cēsu rotu šauteņu un patšauteņu uguni.

5. martā no zemes sargu virsstāba nāk pavēle, ka rītā jāturpina vispārējais uzbrukums, jāuzbrūk plašā rajonā starp Ventu un Ulītes — Skudru līniju. Tā kā lieliniekiem ir palieli spēki, tad Kalpaka bataljona uzdevumu atvieglos viens vācu dzelzsdīvīzijas (Borcha) bataljons, tanī pašā stundā no Pampāļu muižas uzbrūkdams Skudru līnijai. Kalpaka bataljonam piekomandēs šai kaujai vācu bateriju.

6. marta rīta ausmā sākas uzbrukums. Pulkvedis Kalpaks iet līdz Cēsu rotai, kuņģa iztrenc sarkanos no vairākām mājām. Uz priekšu strauji iet arī Studentu rota.

Abām rotām dota pavēle savienoties mežā uz Skrundas — Pampāļu lielceļa. No meža izejot, kalpakiešus saņem nikna lielinieku uguns. Kalpaks pavēl Studentu rotai uzbrukt no lielceļa pa kreisi, Cēsu rota metas kaujā pa labi no lielceļa. Vācu baterija leitnanta Šrindera vadībā brauc līdz mūsu ķēdei un sāk apšaudīt ienaidnieku, kas nocietinājies pie Skrundas skolas. Pulkst. 10-os skola ir latvju rokās un līdz ar viņu divi ložmetēji, bet lielinieki steidzīgi atkāpjas pa meža ceļu, Dzelzkalnu virzienā.

Kalpaks sapulcina abas rotas pie skolas, sakārto viņas, dod karavīriem īsu atpūtu, un tad turpinās gājiens uz priekšu, pakal lieliniekiem.

Priekšgalā jābataljona jātnieku nodaļa, aiz viņas maršē Cēsu rota, brauc Šrindera lielgabali un nāk Studentu rota (Neatkarības rota, kas bijusi rezervē, nāk aiz citām kādu kilometru iepakāšus).

Ceļā uz Saldu, ejot pa Skrundas lielceļu, no Engurnieku puses atkal lielinieku uguns. Īss trieciens šo māju virzienā, un pretinieks pazūd mežā. Atkal gājiens tālāk, — Cēsu rota gar veco Skrundas—Saldus dzelzceļu, Studentu rota gar lielceļu; pašā priekšgalā rikšo jātnieku nodaļa, kuņģas karavīriem cepures ar sarkaniem lokiem.

No Engurniekiem uz Skrundu mājām, kur bataljonam jāsatiekas ar viņam palīgā norīkoto vācu bataljonu, vēl atlicis ko iet tikai divi kilometri. Abās pusēs lielceļam te plešas biezs mežs, saaudzis līdz pašai ceļa malai. Ceļš meža viņā pusē sāk celties pret klaju kalnu, un no tā šis meža lielceļš, iznākdams no egļu audzēm, ir labi parredzams.

Tikko jātnieki izrikšojuši līdz meža malai, no klaja puses uz tiem sāk līt šautenu un ložmetēju uguns.

Kalpaks domā, ka priekšā vēl ir lielinieki, un pavēl Cēsu rotai uzbrukt gar dzelzceļu, lūkojot tikt iedomātajam pretinieka sānos. Dzelzceļš no lielceļa ir pa labi: pa kreisi no lielceļa uzbrūk Studentu rotas vadi ar kapteini Grundmani priekšgalā, un Kalpaks iet tam līdz. Padzirdējusi sākamies jaunu ugunskauju, pa lielceļu skriešus steidzas šurpu Baloža vestā Neatkarības rota.

Sākas sīva kauja, kuņģā piedalās arī artilērija. Kalpaka bataljona rotas iet uz priekšu, un Cēsu rota jau sākusi apiet pretinieka flangu; jau viņa taisās mesties durkļu triecienā, kad abi pretinieki ieskatās viens otrā ciešāk, un abi reizē beidz šaut, redzēdami, ka vienam un otram ir tādas pašas bruņu cepures.

Ir notikusi liktenīga pārskatīšanās, jo iedomātais pretinieks, kuņģs pirmais atklājis uguni, ir bijis dzelzsdīvīzijas bataljons, kalpakiešu palīgs šinī kaujā, kas pirmais iznācis pie Skrundu mājām un noturējies mūsējos par lieliniekiem (jādomā, jātnieku cepuru dēļ).

Zaudējumi ir abās pusēs. Ir kritis pats Kalpaks, kritis Studentu rotas komandieris Grundmanis, jātnieku nodaļas virsleitnants Krievs, vācu baterijas leitnants Šrinders, vairāki mūsu karavīri ievainoti. Borcha bataljonam krituši 9 un ievainoti vēl vairāk.

Pulkveža Kalpaka ievainošana notikusi gandrīz tūlīt pēc pārpratuma kaujas sākšanās. Norīkojis savas abas rotas kaujā, Kalpaks ar savu stābu bija pa lielceļu gājis uz priekšu. Viņam līdzī kapteinis Grundmanis, un abus bija ķērušas no lauka šautas vācu patšauteņu lodes. Nāvīgi ievainotais Grundmanis, gribēdams pabeigt savas mokas, pats nošāvies. Smagi sašauts, turpat mira virsleitnants Krievs. Kalpaks saļīma turpat netālu no Studentu rotas komandiera.

Uzticīgas rokas to pacēla un nesa uz aizmuguri, nāvīgi ievainoto noguldīja municijas ragavās. Pajūgam sākot kustēties pa lielceļu no uzkalniņa lejā, viņu sastapa bataljona ārsts. Ievainoto izcēla no ragavām un noguldīja ārsta apskatei turpat uz lielceļa, uz sniegā klātām zirgu segām.

Ievainojums bija nāvīgs: šāviens vēderā, ar asiņošanu uz iekšu. Sākās agonija, kuņas brīdī pie mirēja piegāja Balodis, atsteidzies palīgā ar savu Neatkarības rotu. Saņēmis pēdējos spēkus, Kalpaks teica Neatkarības rotas komandierim:

«Balodi, palieciēt manā vietā —»

Pāris mirkļus pēc tam pirmais Latvijas nacionālā karaspēka virspavēlnieks bija miris.

Ievainojums vēderā ir vismocošākais, un tomēr Kalpaks lūko viņu aizmirst ar visu savu lielo gribas spēku, tas mēģina nedomāt par sāpēm, domā tikai par savu karaspēku, par savu vadoņa pienākumu, par to, kas tagad stāsies viņa vietā, kas vadīs tālāk Latvijas atbrīvošanu.

Varoņi ir visi, kas krīt cīņas laukā. Mirstot domāt tikai par savu pienākumu, par savu dzimteni, — to spēj tikai varoņi. Viens no viņu pulka bija Oskars Kalpaks. Kalpaka bataljons deva pirmos upurus uz tēvzemes brīvības altāra, kā dziļāko tēvzemes mīlestības apliecinājumu.

VAROŅA SIRDS

Pulkveža Kalpaka piemiņai

*Ziemeļu viesuļi pūta,
Dega sarkani kāvi,
Latvija Kalpaku sūta
Kaŗot ar postu un nāvi.*

*Nāk par Juglu un Gauju.
Pārspēks no Rīgas — dzen tas
Drošsiržu jaunekļu sauju
Līdz pat jūru, aiz Ventas.*

*Visur slazdi un žņaugi,
Debesi negaisus perē,
Viņi vien Latvijai draugi,
Kalpaks tik sauli vēl cerē.*

*Izirst, kas kopā bij sieti,
Vīrus kā rūsa grauž skumjas,
Bet kad dzisuši rieti,
Sapņi pār grūtsirdīm jumjas.*

*Dziļnaktī runā ar domām
Kalpaks, kas Latvijai ticējs
Cauri visgrūtākam lomām;
Atbild tam likteņu Licējs:*

*«Kur gūšu Latvijas spēku?»
— Pats viņas spēks ja tiksī. —
«Kā celšu Latvijas ēku?»
— S i r d i ja pamatā liksi. —*

*«Ziedošu sirdi es savu,
Ziedodams uzvaru gūšu.»
— Tad līdz ar Latvijas slavu
Mirdzēsi saules mūžu!*

A. Brigadere.

KAUJA PIE LIELAUCES

*Lielaucē pilī, plašajās telpās,
Bataljons nometies gandrīz bez elpas,
Pārgājienis bija par grūtu.
Nemiera miegu guļ kareivju daļas
Pa greznajām zālem; nav atgērbties vaļas;
Tiem šautenes visiem pie rokas.
Bet vienā no tālajām istabām
Pie loga stāv pulkvedis, klusiņām
Viņš domā, kurp ceļi mums lokās?
Vai visus šos jaunekjus zaļajos,
Ar roku stingru viņš vada gan tos,
Spēs novest līdz Latvijai brīvai?
Vai atstāt tos vajadzēs Kurzemes laukos,
Līdzīgi tiem, kas dus Tīreļa purvos,
Upurēt tēvzemes mīlai? ...
Tauta visapkārt tik gurda un vārda,
Vāciešiem ticēt nevar ne vārda.
Bet ienaidnieks desmitkārt stiprāks.
Grūta būs cīņa, daudz upuņu prasīs,
Nāve sev artavas bagātas lasīs,
Laikmets nāk, par bijušiem niknāks.
Ārā aiz loga sniegs virpuļo, griežas.
Vēja kauksana iekšā jau spiežas,
No austrumiem putenis ceļas.
Te tālumā norīb šāviens ass, —
Tas ir uz ceļa no Jelgavas.*

*Skat trauksna signāls pa pili:
«Ātri! Ceļaties!
Ieročus tveriet!
Pilsvārtus veriet!
Ārā! Uz kauju!»
Ieroču šķindoņa,
Zirgu zviņģšana,
Komandas saucieni
Kopā jaucas.
Uz priekšu traucas
Rotas abas:
Cēsu pa labi,
Pirmā pa kreisi
Ķēdē gar aleju
Kalnā dodas
Un naidnieku meklē.
Kā pašā peklē
Putenis plosās.
Pa labi aiz rijām
Ložmetējs rej,
Nāvi tas lej, —
Man vai viņam?
Uz kalna gala
Guļ sardze mūsu,
Daži vēl šauj,
Bet citi jau klusu,
Un sniega sega
Uz mūžīgo dusu
Tiem pāri klājas.
Kalpaks kājās
Stāv alejas galā
Un balsī skaļā
Savējos rīko.
Spēcīgi atskan šauteņu zalves,
Atbalss atsaucas ezera kalvēs,
Kreisis spārns jau kājās ceļas
Un it kā sniega lavīna veļas
Sarkaniem virsū, —
Tie sajūk un bēg...
Uz pili nu atpakaļ kareivji griežas
Un sētsvidū klusi ap pulkvedi spiežas,
Kurš stāv pie tiem ar atsegtu galvu,
Kas brīvībai nesuši dzīvības balvu.
Šo četru vairs nav un nebūs vairs...
Pēc puteņa rīta klusums tik dair...
Dažs nopūšas smagi, cits domā un vēro,
Vai nāve ar viņam jau stundas mēro?*

*Bet ilgi sērot nav kareivim vaļas,
Liek pulkvedis sakārtot savējo daļas.
«Būs laiks mums atmaksāt sarkaniem,
Par biedriem, šai cīņā kritušiem,»
Viņš saka un ved mūs uz Kursīšiem.*

J. Ķīselis.

VIRSPAVĒLNIEKA NĀVE

Kalpakiešu balāde

*Tumši rēgo ēna baiga.
Tumsas jozti Ventas krasti.
Pusnakts dzelmēs neparasti
Skan vēl dienas cīņu klaiga...*

*Šķīta, pusnakts Ventai ņirdza:
«Vai tu varoņcilti dzirdi? —
Zeme paņems viņu sirdi,
Vējos gaisīs slavas mirdza!*

*Rīta ausmā kaujas dziesma
Trauksies druvām pāri tālēs,
Tavos krastos, tavās gālēs
Degsies jaunas cīņas liesma.*

*Smagu upuŗu tā prasīs,
Ejot kaujas lauku plašo:
Līdz ar pavēlnieku brašo
Labākos no rindām lasīs.» —*

*Saplok tumsa. Atmirdz rīti,
Jauno dienu zemei paužot;
Skaudri nošķind, kauju jaužot,
Šķēpi, varoņkalves trīti.*

*

*Tuvāk senču degtām ilgām
Pulkvedis ved jauno cilti
Pāri tiem, kas — murgu vilti —
Klus zem vienaldzības smilgām.*

*Tādu sparū! Kailām dūrēm,
Spītēdami liktenvējiem,
Stāj tie pretī ložmetējiem,
Brienot pāri naves jūrām.*

*Ceļš caur Skrundu brīvs. Uz Saldu
Virzās pulkvedis bez kaujas.
Ejot cīņas gaitas straujas,
Šķiet, nav uzvarai vairs maldu.*

*Pēkšņi priekšā norīb šāviens,
Augdams skaudrā ugunskaujā.
Niknāka top nāves pļauja,
Nevaldīgāks cīņas skāviens.*

*Pulkvedis steidz pretī kalnam,
Skrien pa labi Cēsu rota.
Studentrotai ziņa dota
Iet pa kreisi grāvja valnim.*

*

*Nevērodams nāves spietu,
Kas tam seko ēnā melnā,
Viens pret ložmetēju kalnā
Pulkvedis iet gaitu cietu.*

*Pēkšņi vežas sāpju aka
Viņa laipni drūmās acīs:
«Laikam lodei ceļā nācis» —
Skaudru jausmu pārsteigts saka.*

*Spēki gurst... Sirds mulstot vēro:
«Ai, tu dzimtā Liepusala...
Ai, jūs sapņi druvas malā...
Gaidat... gaidat ziņu sēro...*

*Latvju gribu kas liks lietā? —
Kam lai varoņcilti vēlu? —»
Skatot seju drūmi cēlu, —
Izdveš: «Balod, — stājies vietā...»*

*Aizsaule sprauž slavas ceļu,
Varoņnāves apstarotu...
Pulkvedis sveic Zemes dotu —
Dzimtā Visagala veļus.*

*

*Balodis tveŗ stingo roku
Likteņlemtā brīdī svētā:
Varoņsaime izredzētā
Nepazīst vairs nāves moku! —*

Raimonds Bebris.

PULKVEŽA ATGRIEŠANĀS

*Stāv ļaužu pulks atsegtām galvām, gods atdots no kareivjiem tiek.
Viens otr(i)s pie nodurtām acīm sev roku trīcošu liek.
Un komanda atskan, rīb zalves, un spēlēt mūzika sāk,
Jo, nobeidzis uzvaras savas, uz mājām nu Pulkvedis nāk.
Caur pilsētu trokšņainu, skaļu, kur ļaužu uz laukumiem daudz,
Viņš lēnajos triumfa ratos pa prospektu svinīgu brauc.
Raud, Pulkvedi, kareivji Tavi. Ak neļauji taurēm vairs pūst
Un piecēlies runā uz tautu, lai kļusums par gaviļēm kļūst.
Bet neatbild Pulkvedis vairāk ne kareivjiem, tautai, nekam:
Sedz karogs sarkan-balt-sarkans ir seju, ir augumu tam.
Jel noņemiet apsegu svēto, lai vadons veŗ acis un redz
Ir sauli uz kareivju pierēm, ir to, kuŗa noriet un lec.
Viņš kļus. Tik ar Latvijas zemi vēl sajaukties nesas tam prāts:
Šis karogs sarkan-balt-sarkans pār kritušo Pulkvedi klāts.*

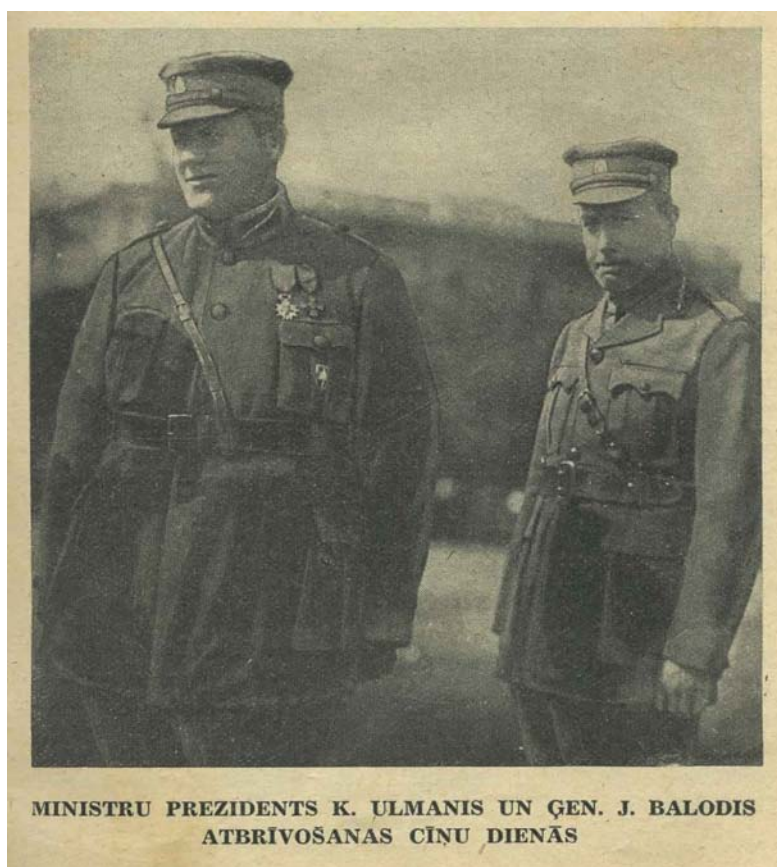
E d. V i r z a.

Ģenerālis Jānis Balodis

Cilvēka garīgā «es» izveidošanās sākas jau kopš bērnības gadiem. Apstākļiem, kādos tas pavada savu bērnību, un cilvēkiem, kas vada viņa pirmos soļus, ir liela un paliekoša nozīme. Lūkojoties no šī viedokļa uz ģenerāļa Baloža bērnības gadiem, jāsaka, ka viņš piedzimis un savu bērnību pavadījis ļoti laimīgos apstākļos.

Ģenerāļa Baloža māte un tēvs bija darba cilvēki. Plašā apkārtnē viņus pazina un daudzina kā godprātīgus, saticīgus un krietnus latviešus. Vispār ģenerāļa Baloža dzimta pieder pie sena latviešu celma, kam pirmsākums iesniedzas tālā pagātnē un saskatāms jau kopš 1680. g. Trikātas pagastā.

Visjaukākās atmiņas, ko cilvēks glabā savā sirdī kā lielu svētumu, ir bērnības atmiņas. Viss, kas ar tām saistās, ir mīļš un dārgs. Kas bērnības gados nav klausījies strauta klusajā valodā, kas nav, ganos iedams, pieglaudis savu karsto vaigu zemes velēnai un sapņaini vēries zilajās debesīs, kur baltie mākoņi steidz viens aiz otra nezināmās tālēs, no kurienes cīruļa dziesma plūst un ieskan sirdī kā sidraba zvani, — tas nekad nespēs dziļi un pilnīgi iemīlēt to zemi, tās upes un birzis, kas ir mūsu svētums, mūsu dzīves pamats, mūsu tēvzeme!

Ģenerālis Balodis piedzimis lauku sētā Trikātas pagasta Vēžniekos 1881. g. 20. februārī, jau ar pirmajiem soļiem un visu uztverošām bērna acīm ir nācis ciešā sakarā ar savas tēvzemes dabas jaukumiem, audzis savas apkārtnes latvisko tradīciju garā, tā, pašam nemanot, iedegdams savā sirdī karstas tēvzemes mīlestības kvēli, kas vēlākos gados, labvēlīgu apstākļu sekmēta, varēja kļūt par liesmu, gaišu un pavēlošu.

Kas bērnības gados bija iemājojis ģenerāļa Baloža sirdī neapzināts, tas dabūja savu spēcīgumu un kļuva apziņa, nākot sakaros ar skolas solu. Ģenerālim Balodim bija laime nonākt krietnu skolotāju rokās, kas prata ierosināt un vadīt savus audzēkņus pretim gara gaismai. Savu pirmo audzinātāju — Trikātas draudzes skolas skolotāju Apini, bet it sevišķi savu otro skolotāju Mūrnieku, kas visu savu dzīvi ziedojis skolai un saviem audzēkņiem, ģenerālis Balodis atminas ar visdziļākajām pateicības jūtām. Mūrnieks, pats būdams karsts nacionālists, tādā garā audzināja arī savus skolēnus. Trikātas draudzes skolā ģenerālis Balodis sabija 7 gadus, no 9.—16. mūža gadam. No šiem gadiem pēdējie 5 gadi noritēja skolotāja Mūrnieka vadībā. Ka ģenerālis Balodis jau skolas gaitās bija piesavinājies nacionālās idejas un asināja domu par cīņu ar tautas apspiedējiem, tas nenoliedzami bija viņa skolotāja Mūrnieka nopelns.

Pēc skolas beigšanas jaunais censonis sāk gatavoties savvaļnieka eksāmenam, lai iestātos armijā un pēc tam kara skolā. Uz šādu soli viņu pamudināja, pa daļai ģimenes šaurie materiālie apstākļi, kas spieda domāt par to, lai ātrāk varētu nostāties uz patstāvīga ceļa; pa daļai arī citu piemērs, jo daudzi trikātiēši jau agrākos gados bija izvēlējušies militāru karjēru. Savvaļnieka eksāmenu viņš noliek 1897. gadā pie Pleskavas kadetu korpusa, bet armijā var iestāties tikai nākošajā gadā, kad sasniedzis iestāšanai nepieciešamo vecumu. Viņu iedala 110. Kamas kājnieku pulkā Kauņā. Šinī pulkā viņš kā savvaļnieks nodien 2 gadus, pēc kam iestājas Viļņas kara skolā. Šinī skolā ir vairāki

latvieši, pieejami latviešu laikraksti un grāmatas. Šis apstākļi, arī dzimtenes tuvums palīdz uzturēt dzīvu latvisko garu un centienus. Liela ietekme uz viņa latvisko centienu rosināšanos, šķiet, bijusi mūsu Lāčplēša gara paudējam, dzejniekam A. Pumpuram, sevišķi pēc tam, kad reiz Daugavpils stacijā, satiekot draudzīgā pulciņā latviski tērējot grupu kadetu, starp kuņiem bijis arī ģenerālis Balodis, A. Pumpurs tos sirsnīgi uzrunājis un šķiņoties teicis: «Lai jūs būtu kur būdami, lai jums klātos kā klādamies, nekad nekaunaties atzīties, ka jūs esat latvieši.» Šī satikšanās ar lielo dzejnieku ģenerālim Balodim vēl līdz šai dienai palikusi jo mīļā un gaišā atmiņā, sevišķi viņa uzmudinājums būt un palikt krietniem latviešiem.

Pēc kara skolas beigšanas ģenerālim Balodim laimējas palikt dzimtenē. Viņu nozīmē 100. Ostrovas pulkā Daugavpilī, kur kā virsnieki dien daudzi latvieši. Arī ar ārpus armijas stāvošiem latviešiem šeit tiek uzturēts dzīvs kontakts. Pārrunas Latviešu biedrībā, kur visi allaž mēdz satikties, ierosina domāt par nacionāliem jautājumiem un strādāšanu savas dzimtenes labā.

1904. gadā izceļas krievu-japāņu karš. Arī ģenerālim Balodim sava pulka sastāvā jādodas karā un jāizcīna vairākas sīvas kaujas. Kādā kaujā tuvciņā viņu smagi ievaino plecā un rokā. Pēc ārstēšanās Charbinas slimnīcā ģenerālis Balodis dabū veselības uzlabošanas atvaļinājumu, ko pavada dzimtenē. Ievainojums prasa tālāku ārstēšanu, un ģenerālim Balodim piešķir vēl 2 mēnešu ārstēšanos Kaukazijā. Atvaļinājumam izbeidzoties, viņu iedala 106. Ufas pulkā Viļņā. Sakari ar dzimteni joprojām paliek tuvi un cieši. Viļņā darbojas vairāki rosīgi latvieši, ar kuņiem ģenerālis Balodis sadraudzējas.

Viļņā ģenerālis Balodis paliek no 1906.—1914. gadam. Dienestā viņš iemanto priekšnieku un padoto mīlestību un cieņu. Ap viņu, kā piedzīvojušu kaujas virsnieku, labprāt pulcējas pārējie latviešu virsnieki, un tā zināmā mērā ģenerālis Balodis kļūst par viņu domu rosinātāju un vadītāju.

1914. gada vasarā sākas pasaules karš. Ģenerālim Balodim nākas atkal doties karā, šoreiz pret Vāciju, Austrumprūsijā. Atkal nākas izcīnīt daudzas sīvas kaujas. Par varonību un drošsirdību viņu apbalvo ar daudziem kaujas ordeņiem un stāda priekšā apbalvošanai ar augstāko atzinības balvu, kādu krievu armijā varēja piešķirt par kaujas nopelniem — zelta ieročiem un Sv. Juŗa krustu, arī paaugstināšanai pulkveŗa-leitnanta dienesta pakāpē. Ģenerāli Balodi ievaino 2 reizes. Otrais ievainojums 1915. gada februāŗa kaujā pie Grodņas notiek seviŗķi grūtu cīņu apstākļos: vāci ielenca ģenerāļa Rennenkampfa armijas vienu spārnu, gūstā krita ap 150.000 krievu karavīru, arī ievainotie, kas atradās karā lauka lazaretēs, to starpā arī ģenerālis Balodis.

Gūstniecības gadi, no vienas puses, bija garīgas depresijas un fizisku cieŗanu apēnoti. Nemaz nerunājot par grūtībām un ierobeŗojumiem, kas pavada gūstniecības reŗimu, bieŗi nācās paciest arī badu. No otras puses, ŗie gadi bija gribas rūdīšanas un gara asināšanas skola. Ģenerālis Balodis daudz lasīja un slepenībā studēja arī karā mākslu — stratēģiju un taktiku, jo pēdējās vācieŗi neatļāva.

1918. gada novembrī ģenerālis Balodis atgrieŗas dzimtenē, brīdī, kad Latvijai bija tik nepiecieŗami uzticami dēli un cīnītāji. Un ģenerālis Balodis tāds bija: viņā deģa kvēlas tēvzemes mīlestības liesma, viņam bija 2 lielu karā gāŗienu un daudzu kauju piedzīvojumi, viņŗ bija sevi rūdījis briesmās un grūtībās. Ģenerālis Balodis tūlīt stājas Pagaidu valdības rīcībā, un viņu ieceļ par Virsnieku rezerves (vēlākās Neatkarības) rotas komandieri.

Par tālāko mums stāsta mūsu brīvības cīņu vēsture, kuŗā ģenerāļa Baloŗa vārds ierakstīts zelta burtiem. ŗo rindiņu apjoms neatļauj izsekot sīkumos visam, kas saistās ar ģenerāļa Baloŗa vārdu mūsu brīvības cīņās un arī pēccīņu laikmetā, kādēļ ŗeit jāaprobeŗojas tikai ar to svarīgāko momentu pasvītrošanu, kuŗos ģenerāļa Baloŗa personība un darbība bijusi izŗķirīga mūsu tautas un valsts likteņiem.

Kā zināms, mūsu nacionālās armijas pirmās vienības — vēlāk apvienotas Kalpaka bataljonā — bija spiestas 1919. gada janvāŗa sākumā zem Latvijā iebrukuŗo lielinieku spiediena atstāt Rīgu un atiet ar cīņām uz Ventas krastiem. Tikai 3. martā tās varēja uzsākt kopīgi ar vācu spēkiem uzbrukumu Kurzemes un Zemgales atbrīvošanai. Uzbrukums pulkveŗa Kalpaka vadībā attīstījās ļoti sekmīgi, bet drīz vien prasīja arī ļoti smagu upuri: kaujā pie Skudru mājām 6. martā krita varoņa nāvē pulkvedis Kalpaks, mūsu pirmais nacionālās armijas pavēlnieks. Viņa pēdējā griba un pavēle bija ģenerālim Balodim uzņemt mūsu nacionālā karāspēka tālāko vadību: «Lai Balodis paliek manā vietā.»

Cik bieŗi mēs neesam pārļasījuŗi rindas, kur brīvības cīņu vēsturē pieminēts ŗis svarīgais brīdis un notikums. Bet cik maz būs to, kas, ŗis rindas izlasot, būs tūlīt aizvēruŗi grāmatu, lai nogrimtu klusās pārdomās un izprastu tā upuŗa smagumu, kādam ŗinī brīdī tika svētīts jaunais pavēlnieks ģenerālis (toreiz kapteinis) Balodis. No viņa paŗa mutes nezina vai kādreiz dabūsim dzirdēt to, kas ŗinī brīdī norisis viņa jūtīgajā dvēselē, jo ģenerālis nemīl runāt par sevi un saviem darbiem. Zvērestu, ko viņŗ ŗinī brīdī devis savai tēvzemei, mēs tādēļ varam apzināt, vienīgi lasīdami starp rindām un skatot gara acīm ŗo lielo dienu notikumus. Tagad, miera laika apstākļos, mums neliekas nekas seviŗķs, kad kādu virsnieku ieceļ bataljona komandiera vai citā kādā amatā. Bet kā tas bija toreiz? Vai tas bija tikai bataljons, kā vadību uzticēja ģenerālim Balodim? — Tā bija visa mūsu nacionālā armija kaujas laukā, mūsu tautas gods, mūsu pirmā cerība, mūsu nākotne, mūsu brīvība! Tas bija Latvijas liktenis, Latvija pati! Un tādēļ mēs varam arī saprast, ka tanī brīdī, kad ģenerālis Balodis klusi nolieca galvu, uzklauŗdam pulkveŗa Kalpaka pēdējo gribu un pavēli, viņa sirdī ieŗalca tēvzemes aicinājums, varens un pavēloŗŗ — noņemt mocekles vaiņagu no savas tautas galvas, atbrīvot to no 700 gadu nebrīvības vaŗām, piepildīt viņas ilgas un labākos sapņus, par kuŗiem bija cīnījuŗies un nāvē gāŗjuŗi neskaitāmi pulki un par ko tikko bija kritis arī pulkvedis Kalpaks.

Ģenerālis Balodis dzirdēja šo aicinājumu un zvērēja tam sekot kā īsts patriots un cīņās rūdīts kaŗavīrs, pilnīgi apzinādamies sava zvēresta smagumu un uzņemamo atbildību tēvzemes un vēstures priekšā. Bet līdz ar to, pašam nemanot, viņš bija arī spēris soli pa tām kāpnēm uz augšu, kas ved uz vadoņa slavu un tautas atzinību.

Ģenerāļa Baloža vadībā Kalpaka bataljons turpināja cīņas un guva uzvaru pēc uzvaras. Zem bataljona cīņu karoga nāca un piepulcējās arvien jauni un atkal jauni cīnītāji. No bataljona drīzā laikā izveidojās brigāde (ģen. Baloža brigāde resp. dienvidu grupa). Bet tad nāca jauns un smags pārbaudījums — vācu 16. aprīļa dumpis pret Pagaidu valdību Liepājā. Pagaidu valdībai ar Ministru prezidentu K. Ulmani tika ņemta iespēja sekmīgi turpināt valsts vadības un veidošanas darbu. Faktiskā vara pārgāja mums naidīgi noskaņoto vāciešu rokās.

Visu skati šinī brīdī tika vērsti uz mūsu cīnītājiem frontē, ko teiks viņi, ko teiks viņu pavēlnieks ģenerālis Balodis. Vācieši piedāvāja viņam augstu amatu direktoriņā, soloties tai uzticēt turpmāk visu varu un noteikšanu. Bet patiesībā tā būtu — vāciešu vara pār latviešiem! Kaut arī šī patiesība bija veikli maskēta, tomēr ģenerālis Balodis nepadevās ne maldiem, ne vilinājumiem. Viņš un viņa vadītie kaŗavīri atklāti apliecināja pilnīgu uzticību Ministru prezidentam K. Ulmanim un viņa valdībai. Vēl vairāk, ģenerālis Balodis šinī kritiskajā un satrukuma pilnajā brīdī pierādīja izcilu, kaŗavadoņim un politiķim tik nepieciešamo īpašību — aukstasinību un tālredzību, neuzsākdams atklātu cīņu ar vācu spēkiem. Radušos stāvokli mums par labu varēja grozīt vienīgi laiks.

Šī, tik grūtā brīdī no jauna apliecināta uzticība Latvijai arī spēja pareizi apsvērt radušos stāvokli un izlemt savu rīcību, bija pirmais nopietnais pārbaudījums ģenerāļa Baloža latviskā gara stiprumam un vadoņa talantam, bet tanī pašā laikā arī jauns kāpiens pa atzīšanas kāpnēm uz augšu.

Laiks gāja, turpinājās politiskā cīņa ar vāciešiem, turpinājās arī cīņas fronte pret lieliniekiem. 22. un 23. maijā ģenerāļa Baloža vadītie mūsu kaŗapulki kopā ar vācu pulkiem ienāca Rīgā kā uzvarētāji. Latvijas galvas pilsēta nu bija atbrīvota. Līdz ar to bija atbrīvota plaša teritorija — Kurzeme un Zemgale. Tanī pašā laikā uzvaras pret lieliniekiem bija guvusi arī mūsu otra, no vācu varas pilnīgi neatkarīgā cīnītāju grupa — ziemeļnieki — Valmieras un Cēsu pulki, kopīgi ar igauņu kaŗapulkiem Vidzemē. Tā latviešiem zem kājām nāca dzimtās zemes arvien lielāka daļa, un tas bija spēks, kas auga un pieņēmas no dienas dienā. Mums naidīgā vācu vara skaidri izprata šo mūsu spēka dabisko pieaugumu, kas drīzā laikā varēja kļūt tai liktenīgs, bet lai to apturētu — būtu jāpielieto ieroču spēks. Vāci tad arī ķērās pie ieročiem un nodevīgā kārtā uzbruka tiem mūsu spēkiem, kas kopīgi ar igauņiem cīnījās par Latvijas atbrīvošanu no lieliniekiem Vidzemē.

Šo cīņu laikā, kas vēsturē iegājušas ar Cēsu kauju nosaukumu, ģenerālim Balodim kā mūsu nacionālā kaŗaspēka dienvidu grupas pavēlniekam bija jāuzņemas jauns smags pārbaudījums: bija jāizlemj, vai iespaidot cīņas iznākumu mums par labu ar aktīvu iejaukšanos šinīs cīņās, vai arī, neķeroties pie ieročiem, to mēģināt panākt citādiem līdzekļiem. Ar viņam piemītošo aukstasinību un tālredzību ģenerālis Balodis izlēma pēdējo, kaut gan netrūka padomdevēju, kas ieteica rīkoties citādi. Šie padomdevēji tomēr aizmirsa vai nespēja apsvērt daudzus ievērojamus apstākļus, kuŗu dēļ ģenerāļa Baloža pieņemtais lēmums drīkstēja būt vienīgi tāds un ne citāds. Pirmkārt, ne visi vācu rīcībā esošie spēki piedalījās Cēsu kaujās cīņā prēt apvienotiem igauņu-latviešu spēkiem (apmēram tikai 1/3!). Stipri vācu spēki bija palikuši vēl brīvi kā pašā Rīgā, tā tuvākā un tālākā apkārtnē. Otrkārt, vācu nolūkos bija ne tikai uzvaras izcīnīšana par no viņiem neatkarīgiem latviešu-igauņu spēkiem, bet arī izrēķināšanās ar latviešu aktīvāko intelligenci vispār un sevišķi Rīgā, latviešu intelligences sirdī.

Šo izrēķināšanos, ko vāci bija jau sākuši tūlīt pēc Rīgas atbrīvošanas no lieliniekiem 22. maijā, bija apturējusi ģenerāļa Baloža katēgoriskā uzstāšanās un Sabiedroto lielvalstu misiju spiediens. Bet tagad, ja reizē ar cīņām pie Cēsīm notiktu latviešu spēku — dienvidu grupa s— uzbrukums vāciem no muguras, kas tad notiktu Rīgā, kur pārspēks bija vācu pusē? Vācu kaŗavīri nevēlējās

vērst savus ieročus un arī nevērsa tos pret tiem latviešu kaņapulkkiem, ar kuriem bija kopīgi cīnījušies Kurzemē un Zemgalē, jo zināja, ka tie nav lielinieki, par kādiem vācu vadība bija nostādījusi latviešus un igauņus Ziemeļlatvijā. Tā ir kaņavīru ētika un arī vāciešiem tās netrūka. Bet ja nu šie latviešu kaņavīri viņiem uzbruktu nodevīgā kārtā no muguras? — Ne Sabiedroto lielvalstu misiju iejaukšanās, nedz arī kāda cita vara tad nespētu atturēt vāciešus sarīkot Rīgā latviešu grautiņu, kādu vēsture nebūtu vēl piedzīvojusi. Treškārt, lai gan cīņā pie Cēsīm izšķiršana tika meklēta ar ieročiem, tomēr arī Sabiedroto lielvalstu diplomātija nebija bez spēka. Tā strādāja mūsu labā, un mēs paši tai nedrīkstējām atņemt tās stiprāko ieroci — argumentu, ka konfliktu provocēt paši vāci, ne latvieši. Ja vāciešiem būtu izdevies attaisnot savu rīcību ar nepieciešamību aizstāvēties pret latviešu «nodevīgo» uzbrukumu viņu aizmugurē, tad neviens laikam šodien nespētu pateikt, kāds būtu varējis būt šīs cīņas gala iznākums. Nekāda Sabiedroto valstu diplomātija nespētu aizkavēt jaunu vācu kaņapulku sūtīšanu uz Latviju, lai «glābtu tos vācu kaņapulkus, kuri cīnās pret lieliniekiem, bet kuriem nodevīgi uzbrūk no muguras».

Sabiedroto lielvalstis šo apstākli labi izprata un tādēļ vairākkārtēji bija norādījušas mūsu spēku vadībai atturēties no rīcības, ko vāci varētu iztulkot savu nolūku labā. Šie Sabiedroto norādījumi bija jāuzklausa vēl cita iemesla dēļ: Sabiedrotās lielvalstis bija mūsu materiālā bāze, un bez viņu labvēlības mums nebija iespējas tikt pie ieročiem un citām nepieciešamām mantām. Ceturtkārt, stāvoklis frontē pret lieliniekiem, kur darbojās mūsu ziemeļu grupas 1. Valmieras pulks, tanī brīdī bija vairāk kā neskaidrs, un uz turieni bija jau izvirzīta arī dienvidu grupas spēku lielākā daļa, bet Rīgā un tās tuvumā bija palikuši tikai nelieli spēki un jaunformējamās daļas — vāji vai pavisam neapgādātas ar ieročiem un municiju.

Ja šinīs sarežģītajos apstākļos ģenerālim Balodim bija jāizlemj, kas izdevīgāk: likt svāra kausos Sabiedroto lielvalstu labvēlību un diplomātijas spēku vai savu kaņavīru ieroču spēku, kāds tas tobrīd bija viņa rīcībā, tad nevarēja būt nekādu šaubu par priekšrocības došanu pirmajam, un viņš tad arī izšķīrās par to. Šāds viņa lēmums, sekmēdams Sabiedroto diplomātijas panākumus pret vācu nodomiem ne tikai Latvijā, bet Baltijas valstīs vispār, palīdzēja arī novērst to postu, kāds draudēja Rīgai no vācu atriebības, tiem atkāpjoties: pēc Strazdumuižā parakstītā pamiera līguma, līdz Pagaidu valdība atgriezās Rīgā, ģenerālis Balodis, kā neitrāls Latvijas valdības pārstāvis uz vietas, pārņēma visu varu savās rokās un ar to nodrošināja mieru un kārtību viskritiskākajā brīdī, kāds iestājas, naidīgam kaņaspēkam atkāpjoties. Simti un tūkstoši Rīgas iedzīvotāju var būt pateicīgi viņam par aizsargāto mantu un dzīvību.

Kā zināms, tad izšķirīgajā Cēsu kaujā, 22. jūnijā, apvienotie igauņu un mūsu ziemeļnieku (Cēsu pulks) kaņapulki deva vāciešiem un līdz ar to viņu varai smagu triecienu. Vāci bija spiesti atstāt Rīgu un atiet uz Jelgavu, apsoties drīzā laikā atstāt Latviju pavisam. 5. jūlijā, pēc gūtās uzvaras, Rīgā nu varēja ienākt arī mūsu ziemeļnieku grupas Cēsu pulks tagadējā armijas komandiera ģenerāļa Berķa vadībā. Tā 16. aprīļa notikumi dabūja savu atrisinājumu mūsu labā, un K. Ulmaņa valdība varēja atkal netraucēti stāties valsts vadības un veidošanas darbā.

Pēc mūsu nacionālās armijas apvienošanas 1919. gada jūlijā, t. s. Dienvidlatvijas resp. ģenerāļa Baloža brigādi pārorganizēja par Kurzemes divīziju un ģenerāli Balodi iecēla par šīs divīzijas komandieri. Ar šo dienu ģenerālis Balodis nu varēja uzskatīt sevi par atbrīvotu no 6. marta aicinājuma smagākās daļas: par apvienotās nacionālās armijas virspavēlnieku tika iecelts ģenerālis Sīmansons, kuņam nu piekrita tālākās rūpes un atbildība par visu mūsu nacionālo armiju. Bet liktenis tomēr bija lēmis citādāk.

1919. gada oktobrī sākās jaunas cīņas ar vāciešiem (bermontiešiem), kas, nākdami no Jelgavas, uzbruka Rīgai. Mūsu spēki sākumā bija spiesti atkāpties pāri Daugavai, jo ģen. Sīmansona vadībā jūlijā sāktais armijas pārorganizēšanas darbs vēl nebija veikts: trūka ieroču, municijas, apģērba u. c. kaujas vešanai nepieciešamo mantu; kaņaspēka daļas nebija pilnā sastāvā, nebija nobeigta arī

kaŗavīru apmācība. Daļu kaŗaspēka vajadzēja paturēt frontē pret lieliniekiem Latgalē. Lai ne tikai apturētu bermontieŗu uzbrukumu, bet arī lai spētu uzsākt pretuzbrukumu un bermontieŗus padzīt pāri Latvijas robeŗai, bija nepiecieŗama ātra un enerģiska rīcība kaŗaspēka pulcēŗanai, apbruŗoŗanai, apgādei un apmācībai, bet galvenais — vajadzēja radīt ticību saviem spēkiem un uzvarai.

Kaŗaspēka cīņas spējas vislielākā mērē noteic uzticība savam vadonim. Virspavēlnieks ģenerālis Sīmansons tādu uzticību nebija paspējis iemantot. Virsnieki un kareivji viņu pazina vēl tikai vārda pēc. Armijas priekŗgalā vajadzēja nostādīt kaŗavadoni ar lielu autoritāti ne tikai kaŗavīros, bet arī tautā, jo izŗķirīgā cīņā pret vācu pārspēku bija jāaicina visa tauta, no tautas bija jāprasa lieli dzīvā spēka un materiālās dabas upuŗi. Šāda autoritāte bija ģenerālis Balodis, un 16. oktōbrī viņu arī aicināja par visas mūsu nacionālās armijas virspavēlnieku. Tā ģenerālim Balodim nācās otrreiz uzņemties smagās atbildības nastu savas tēvzemes, tautas un vēstures priekŗšā, vēl augstāk kalnā kāpt un citus sev līdzi vest.

Ar ģenerāļa Baloŗa stāŗanos virspavēlnieka amatā tūlīt sākās enerģiska spēku pulcēŗana un gatavoŗanās vispārīgam izŗķirīgam uzbrukumam. Tauta, uzticēdamās ģenerālim Balodim kā cilvēkam un piedzīvojuŗam kauju vadītājam, lielā sajūsmā deva visu, ko vien varēja dot armijas spēka stiprināŗanai: cīnītājus, pārtiku, apģērbu un apavus; mātes un tēvi svētīja savus lolojumus cīņai un uzvarai. Arī Sabiedrotās lielvalstis apsolvīja atbalstīt mūs šīnī cīņā ar savu ieroču spēku. Rezultātā pienāca diena, 3. novembris, kad mūsu kaŗapulki, Sabiedroto lielvalstu flotes atbalstīti, varēja sākt izŗķirīgu uzbrukumu Rīgas un pēc tam visas Zemgales un Kurzemes atbrīvoŗanai. Kopŗ šīs dienas mūsu cīnītāji pazina tikai uzvaras, kaut arī gāja cīņā pret labāk apbruŗotu un pārspēkā esoŗu pretinieku. Šo uzvaru noslēpums bija — atmodinātais Ventas ērgļu un Gaujas-Melnupes varoņu cīņas gars, kas bija no jauna iestrāvojis tautā un kaŗavīros un kuŗa pavēloŗā un uzvaroŗā griba bija atradusi savu izpausmi armijas virspavēlnieka ģenerāļa Baloŗa personā.

Bermontiešu pulki tika padzīti pāri mūsu zemes robežām uz neatgriešanos. Trīs mūsu zvaigznes — Kurzeme, Zemgale un Vidzeme — nu bija atbrīvotas no ienaidnieku pulkiem. Vēl bija jāatbrīvo ceturtā zvaigzne — Latgale. 1920. g. 3. janvārī sākās cīņas par Latgales atbrīvošanu un ātrā laikā, pateicoties Polijas armijas mums sniegtajai palīdzībai, arī šīs cīņas vainagoja galīga uzvara.

Tā ģenerālis Balodis bija vedis galā 1919. g. 3. martā Ventas krastos uzsāktu Latvijas valsts un tautas atbrīvošanu no svešajām varām. Tautas padome, godinādama viņu un pateikdamās viņam par šo nopelni, piešķīra viņam (toreiz pulkvedim) ģenerāļa dienesta pakāpi. Arī tautas augstākā atzinības balva — Lāčplēša kara ordeņa visas 3 šķiras, tāpat daudzu citu tautu augstākās atzinības balvas — augsti ordeņi grezno viņa krūtīs atzinībā un pateicībā par šo sekmīgi veikto darbu. Mūsu tautas Vadonis, pirmais Ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, kuŗa vadībā jaunā Latvijas valsts tika brīvota, vadīta un veidota, atzīmēdams ģenerāļa Baloža lomu un nopelnus mūsu brīvības cīņās, starp citu, apliecina:

«Latvju tauta nebija vīlusies savās cerībās, uzticēdama ģenerālim Balodim mūsu armijas vadību visgrūtākajos brīžos. Viņa vārds, kas cieši saistīts ar Latvijas atbrīvošanu, nekad nezudīs no tautas atmiņas. Ģenerālis Balodis ar savām uzvarām vēlreiz pierādīja, ka latvju tauta ir neuzvarama cīņu laukos, ka savu zemi, savu brīvību tā prot aizstāvēt pret saviem ienaidniekiem. Jo varoņīgo cīnītāju priekšgalā stāvēja apdāvināts, drošsirdīgs vadonis ģenerālis Balodis, kas kopā ar visu tautu dega brīvības ilgās.»

Brīvības cīņu varoņlaikmets deva vietu mierīgam valsts uzbūves darbam. Gadi nāca un gāja. Pie valsts lietu vadīšanas nāca citi ļaudis, gan aicināti, gan paši ieteikdamies; nāca ļaudis, kuŗus neviens nepazina, kas viņi, no kurienes? Sāka apsīkt varoņlaikmeta gars, — satiecības un vienprātības gars, spējīgs upuŗus nest. Ar skumjām sirdī to vēroja vīri, kas bija cīņās gājuši, uzvaras izcīnījuši, sevi ziedojuši mūžīgās Latvijas idejai...

Bet tad, kad visu acis jau skaidri saredzeja klinti, pret kuŗu nemākuļu un neatbildīgu ļaužu rokas vadīja Latvijas valsts kuŗi iznīcībai, divi vareni stāvi pēkšņi izstiepa spēcīgas rokas un satvēra stūres ratu:

«Diezgan! Ne iznīcībai un postam, bet zelšanai un mūžībai izcīnīta un celta Latvijas valsts! Par latvisku Latviju, mūžīgu Latviju!»

No acīm nobira kā zvīņas, un latvju tauta ieraudzīja spoži austam 16. maija sauli... Kas tas bija — sapnis vai nelabi murgi? Nē, tas bija jauns pārbaudījums to ideālu stiprumam latvju tautā, kas vienīgi spēj tautu saulē celt un laimīgu darīt. Un latvju tauta šo pārbaudījumu godam izturēja. Savā priekšgalā tā atkal ieraudzīja savus vadoņus, kas tai Laimas lemti — savu pirmo Ministru prezidentu Dr. Kārli Ulmani un brīvības cīņu virspavēlnieku ģenerāli Jāni Balodi. Kā lielus un varenus milžus viņa tos atkal ieraudzīja 16. maija saules staru spožumā un viņiem uzgavilēja...

Tā mēs redzam, ka ar ģen. J. Baloža vārdu un darbu saistās mūsu brīvības cīņu un valsts veidošanas gaitas izšķirīgākie brīži. Soli pa solim, no panākuma uz panākumu, viņš ir uz priekšu gājis, augšup kāpis, arvien vairāk kļuvis mums saredzams. Un mēs arvien vairāk tad esam viņam sekojuši, līdz ar viņu uz priekšu gājuši, uz augšu kāpuši. Nu mēs tagad visi no augšienes varam vērot un izprast, cik grūts un atbildīgs ir bijis viņa ceļa gājums, kādus panākumus mēs, viņa vadīti un ierošināti, esam izcīnījuši. Vēl vairāk, no viņa personības un veiktajiem darbiem nu mēs tagad spējam arī mācīties, kādam jābūt īstam patriotam un cīnītājam, lai spētu labi kalpot savai tautai un valstij arī visgrūtākajos brīžos, kad daudzi tiek aicināti, bet nereti maz ir izredzēto.

Gadi atkal nāk un iet. Ģenerāļa Baloža matos gan iezadziens sudraba spīdums, bet gadu gājumā viņš nekā nav zaudējis no savas latviskās sirds siltuma, ticības cilvēkam un ticības Latvijai. Kaut mazrunīgs, bet allaž vēlīgs un izpalīdzīgs un vienādi laipns viņš ir pret katru, kas nāk pie viņa bez viltus sirdī. Vienalga, vai tas būtu vīrs ar smagā fiziskā darbā sastrādātām rokām, līdumu līdējs vai gara darbinieks, — katram viņš draudzīgi spiež roku un atrod padomu. Viņš, Baltais ģenerālis, ir

mūsu kaŗavīru tēvs un gādnieks, audzinātājs un vadītājs. Par to, kas viņš mums ir bijis un kas viņš mums ir tagad kā Kaŗa ministrs, Ministru prezidenta biedrs un Valsts prezidenta vietnieks, — viņš iemantojis visas latvju tautas mīlestību, cieņu, uzticību un mūžīgu pateicību.

— Lai daudz mums augtu tādu uzticamu dēlu un lielu cīnītāju, kāds mūsu tautai ir ģenerālis J. Balodis.

Pulkv.-leitn. A. K o n t r o v s k i s.

S k o l u j a u n a t n e m ū s u d z i m t e n e s a t b r ī v o š a n ā

Rudens dienās 19 gadus atpakaļ pie mūsu galvas pilsētas vārtiem norisinājās grūtas cīņas pret tā sauktajiem Bermonta pulkiem, kuŗi, mūsu ienaidnieku uzturēti un virzīti mūsu zemē, gribēja iznīcināt tikko dzimušo Latvijas valsti. Lieli un stipri bija viņu spēki, salīdzinot ar mazo saujiņu latvju kaŗavīru, kuŗi tikko vēl sāka pulcēties lielākos pulkos. Viņi bija vāji apbruņoti, trūcīgi apģērbti, — bet gan stipri ticībā savai uzvarai arī par stiprāku ienaidnieku. Šo garīgo spēku mūsu augstākais Vadonis Valsts prezidents, atklājot pieminekli kritušajiem 6. Rīgas pulka kaŗavīriem, atzīmēja šādiem vārdiem: «Bet tanī pašā laikā mēs priecājāties, ka mūsu pusē notika kaut kas cits, kas mums deva spēku uzvaras gūt un tās nodrošināt. Drīz vien izrādījās, ka ir liela izšķirība starp mūsu un uzbrucēju spēku. Ja uzbrucējs varēja to tēlot skaitļos un sarakstīt uz papīra, tad mums bija spēks, kas nebija saskaitāms vai uzrakstāms uz papīra: mums bija mūsu iekšējais spēks un stiprums. Uzbrucējam tā nebija; viņam nebija ne ideju, ne ideālu, par ko cīnīties.» Šo vārdu patiesība arī pierādījās turpmākajās cīņās — ienaidnieks tika sakauts un 11. novembrī Rīga atbrīvota. Jo latvju kaŗavīriem bija ideja, par ko cīnīties — viņiem bija dārģa tēvtēvu dzimtā zeme pie Ventas un Daugavas krastiem. Viņiem bija mīla sava tauta, kas jau gadu tūkstošus dzīvojusi šinī Dieva svētītajā zemes stūrītī, un svēta varonīgo senču piemiņa, svēts viņu mantojums, viņu dzīves un cīņu mērķis — brīvā, neatkarīgā un vienotā Latvija. Ar šo svēto aicinājumu latvju kaŗavīri ir gājuši cīņā no pirmajām Latvijas tapšanas dienām līdz viņas atbrīvošanai un nosargāšanai latvju tautas senajās robežās. Latvijas atbrīvošanas cīņu piemiņai ir nodibināts «Lāčplēša kaŗa ordenis», ar kuŗu apbalvoja varonīgākos cīņu dalībniekus.

Skolu jaunatne! Ir skaisti, ka jūs esat aicināti iedziļināties šī varoņu laika un gara izjūtā! Nav vairs tik daudz brīvības cīņu dalībnieku, cik viņu bija cīņu dienās, un paies vēl pāris gadu desmiti — viņu rindas kļūs pavisam retas, un jūs esat tie, kam jāstājas viņu vietā, jo nedrīkst palikt retākas brīvās Latvijas aizstāvju rindas!

Mēs varam būt laimīgi, ka mūsu tautas varonīgajā pagātnē ir daudzi piemēri, no kuŗiem varam mācīties, kā jācīnās, un kādus upurus jānes savas tautas un dzimtās zemes aizstāvēšanā. Tādus piemērus mums pauž senā tautas vēsture, kad latvju varonīgās ciltis aizstāvēja savu zemi pret svešiem iebrucējiem; tādus skatām arī jaunākos laikos no pasaules kaŗa un, sevišķi, Latvijas brīvības cīņās. Ar nevīstošu slavu ir vainagotas kalpakiešu cīņas pie Ventas un ceļā uz Rīģas atbrīvošanu no lielinieku pulkiem; šo cīnītāju rindās bija daudzi no skolu jaunatnes, it sevišķi no vecākās skolu jaunatnes — Latvijas augstskolas studenti. Viņus vadģja toreģz mūsu tagadģjais Valsts prezidenta vietnieks un Kaŗa ministrs ģen. Balodis.

Šoreiz mans uzdevums ir atzīmēt tos cildenos piemērus, kādus rādījusi skolu jaunatne mūsu dzimtenes atbrīvošanā no sarkanā terora Ziemeļlatvijā — Valmieras un Cēsu skolnieki, apvienoti Cēsu pulka skolnieku rotā zem tagadējā armijas komandiera ģenerāļa Berķa vadības.

Grūts bija jaunās Latvijas stāvoklis pirmajās tapšanas dienās! Kaŗa vētras bija nopostījušas Latvijas sētas un druvas, daudzi tautas dēli un meitas atstājuši savu dzimto zemi, un kā ļauna likteņa irōnija vēl bija nākusi nelaime pār viņas slavenajiem «Zvaigžņu pulkiem» pasaules kaŗā: visā pasaulē pazīstamie varonīgie strēlnieki, kuŗi slavenās cīņās tūkstošiem nolika galvas, sargājot savu dzimto zemi, — tanī brīdī, kad dzima neatkarīgā Latvija, dzimtenē vairs nebija, un Latvijas bruņoto spēku nācās radīt no jauna. Un tad uz Latvijas pagaidu valdības aicinājumu stājās kaŗotāju rindās veci un jauni. Nāca gan grūtās cīņās rūdīti kaŗavīri, nāca skolnieki un pilsoņi, kuŗi nekad ieroci nebija nesuši. Sevišķi atzīmējama skolu jaunatnes svarīgā loma šo spēku radīšanā: viņu jaunības spars un lielā aizrautība tēvijas sargu lomās bija skaists piemērs arī pieaugušiem un veciem kaŗavīriem. Viņi nāca brīvprātīgi un stājās pulku rindās, bieži ar ieročiem, kuŗus tiem bija izdevies iegūt no pretinieka krājumiem.

Tā radās arī pirmie brīvprātīgie skolnieku pulciņi Ziemeļlatvijā. Cēsu pulka brīvprātīgo strēlnieku rotas pirmo kodolu deva Valmieras skolnieki, kas, pamudināti no igauņu skolnieku rotas piemēra, nodibināja pirmo kaujas vienību; pēc Cēsu pulka ienākšanas Cēsīs tur saorganizējās arī Cēsu brīvprātīgo skolnieku nodaļa, kuŗas tad apvienojot radās Cēsu pulka skolnieku rota.

Tagad īsumā pakavēsimies pie šīs rotas cīņām kaujas laukos. Pirmo kaujas kristību jaunie skolnieki saņēma, sargājot Vidzemes sirdi — skaisto Cēsu pilsētu no latvju vēsturiskā ienaidnieka — vācu landesvēra daļām. Liktenīgi, ka skolnieku rotai bija lemts nostāties uz galvenā Rīgas-Cēsu virziena un arī pirmajai sagaidīt ienaidnieka uzbrukumu. Skaistā vasaras dienā, kad Cēsu apkārtnes daba bija rotājusies savā ziedoņa krāšņumā, atskanēja pirmie šāvieni, un nāves ēna pārļaidās pār skaistajām druvām un uzkalniem. Tas tomēr neapmulsināja jauno kaŗavīru sirdis; droši un nesatricināmi tie stāvēja savās vietās zem ložmetēju strūklām un lielgabalu spalģajiem grāvieniem. Pretinieks bija spiests apstāties un meklēt citas vietas, kur piekļūt Vidzemes pārlei, kas vēlāk viņam arī izdevās. Jaunās un vāji apbruņotās rotas sāka pamazām atkāpties pret lielo pārspēku, un arī skolnieku rotai bija jāatstāj savas pozīcijas, lai pretinieks to neatgrieztu no savējiem.

Šeit ienaidnieka lodes arī izrāva pirmo jauno dzīvību no rotas rindām — krita varoņa nāvē skolnieks **K r i e v i ņ š**. Ziediem pārklātu to nogādāja dzimtā sētā, kur dziļā godbijībā un pateicībā par tēvijai ziedoto dzīvību guldīja Cēsu smiltājā.

Cēsu skolnieku rotas pirmajā cīņu vietā pie Līvu pagasta nama paceļas vienkārša, bet svēta piemiņas zīme, ko cīņu biedri uzcēla saviem kritušiem varoņiem un pirmās kaujas piemiņai.

Nākošajās kaujas gaitās skolnieku rota atrodas kādu laiku atpūtā, bet pēc otra landesvēra dziļā uzbrukuma pāri Vaives un Raunas upēm — jaunie kaŗavīri atkal nokļūst kaujas ugunīs pie Jaunraunas Gruzdu mājām, kur ar draudzīgiem (*tā iespiedumā – Eraksti*) šāvieniem pārsteidz kādu ienaidnieka jātnieku un riteņbraucēju nodaļu un nodara tai lielus zaudējumus. Arī turpmāk, kad sākas mūsu uzbrukums, rota piedalās nopietnās cīņās un zaudē vairākus kritušus un ievainotus skolniekus. Pēc uzvaras pie Cēsīm — ienaidnieks spiests atkāpties uz Rīgu. Rota pulka sastāvā vajā pretinieku un pie Juglas atkal nostājas kaujas līnijā, kur zaudē ievainotus vairākus cīņu biedrus. Pēc landesvēra aizdzīšanas no Rīgas — Cēsu pulks ieiet Rīgā, jūsmīgi apsveikts no pateicīgajiem pilsoņiem. Skolnieku rota šeit piedalās izcilā notikumā Jaunās Latvijas vēsturē — viņa stāv goda sardzē Latvijas likumīgajai valdībai atgriežoties savā galvas pilsētā.

Bermonta uzbrukumā, ar kuŗu sākām savu apceri, skolnieku rota piedalās sīvās cīņās pie Beberbeķes, Jumpravmuižas un Katlakalnā, kuŗas vietas arī slacītas jauno varoņu asinīm.

Arī vēlākās cīņās skolnieku rota dzīvi piedalās, gan vairs ne agrākajā sastāvā, jo daudzi iestājušies pirmajā Latvijas Kaŗa skolā un ar to piedalījušies Rīgas aizstāvēšanā un atbrīvošanā. Daudzi nokļūst arī Latgales frontē un piedalās spējās cīņās par savas dzimtenes atbrīvošanu austrumu nomalē.

Visā cīņu laikā Cēsu pulka skolnieku rota no savām rindām zaudējusi 8 kritušus; šo varoņu vārdi lai Jums, mani jaunie draugi, jo dziļi paliekoši iespiežas sirdī. Tie ir:

Edgars **K r i e v i ņ š**,
Kārlis **P u t n i ņ š**,
Voldemārs **A t s l ē g a**,
Vilis **Z e l t i ņ š**,
Jūlijs **P u l e c h t s**,
Leonards **F r e i m a n i s**,
Osvalds **K r a s t i ņ š** un
Verners **S i g u z i s**.

SKOLNIEKU ROTA CEĻĀ UZ RĪGU

Lai šis Ziemeļlatvijas skolu jaunatnes cēlais piemērs — pašai dziedzīga uzpurēšanās tēvijas labā — nepalīktu tikai vēstures lapās, bijušie skolnieku rotas cīņu dalībnieki slēgušies ciešā vienotā saimē, nodibinot «Cēsu pulka bij. brīvprātīgo skolnieku rotas kaŗavīru biedrību», kas apvienotu bijušos cīņu biedrus, uzturētu draudzīgus sakarus un to varoņgaru, kas viņus vienojis un vadījis Latvijas atbrīvošanas cīņšs, cenšoties ieaudzināt un izkopt arī tagadējā skolu jaunatnē latvju tautas leģendārā varoņa Lāčplēša cīņas garu un dzīves ideālu: «Priekš lielās nemirstošās latvju tautas darboties, viņai palīdzēt pilnīgai tikt un augstu stāvokli pieņemt, priekš tās dzīvot un nomirt.»

Šo ideju veicināšanai 1929. g. uzsāka ziedojumu vākšanu biedrības karogam, ko Cēsu kauju 10. gada dienā bij. Cēsu pulka skolnieku rotai pasniedza Valsts prezidents. Lai šo cīņu atceres simbolu jo cieši saistītu ar Ziemeļlatvijas skolu jaunatni, karoga glabāšanā piedalās visas Ziemeļlatvijas vidusskolas. Karoga nodošana nākošajai skolai norit sevišķi svinīgi, un varu Jums, pārējās Latvijas skolu jaunatnei, apgalvot, ka tanī brīdī, kad skolas karognesējs, ceļos nometies, saņem cīņas simbolu, visi skolas audzēkņi jūtas aicināti stāties brīvās un vienotās Latvijas sargu rindās, un ja par mūsu dzimteni nāktu atkal grūti laiki, viņi visi kā viens ies cīņā par savas dzimtas zemes brīvību.

Gribētu arī Jūs visus aicināt sekot savu priekšgājēju — skolnieku cēlajai priekšzīmei un augt par stipriem un drošsirdīgiem tēvijas sargiem.

Ģenerālis Fr. Virsaitis.

J a u n a i s i z l ū k s

Mazais Kārklēns bija jaunākais savā rotā, katrā ziņā pārāk jauns kaŗavīra gaitām, kas prasa lielu miesīgo un garīgo spēku nobriedumu, kāda parasti trūkst trīspadsmit gadus veciem zēniem. Taču Kārklēnam pietika kā vienu, tā otru. Viņu te bija atvedis gadījums. Kad jūnija sākumā vācieši sagrāba Dienvidvidzemi, viņš pārbēga pie ziemeļniekiem, lai tur sameklētu savu tēvu un tam pastāstītu par iebrucēju laupīsanām viņu sētā, kur, aizstāvot savējos, pagalmā no svešo lodēm kritis vectēvs. Pēc pāris dienu ilgas slēpšanās, naktīs pa meža ceļiem viņš tiešām izlavījās, līdz atrada savējos un pie tiem tēvu. Bet kamēr viņš bija izrunājies, tam bija iepatikusies dzīve ar dzimtenes sargiem, ka vairs negribēja slaptīties atpakaļ mājās, kur tāpat nebūtu drošs, tad jau labāk rotā. Tā viņš kļuva kaŗazēns, palīdzēja visiem un vienmēr, palīdzot apkopt ieročus, pagādāt azaidus, pienest patronas. Ar Kārklēnu lepojās ne tikai viņa tēvs, bet arī rotas komandieris Jēkabiņu jau pēc dažām dienām citādi nesauca kā par dēlu.

Kārklēns par to bija ļoti lepns un, lai nezaudētu uzslavu, centās visu padarīt vēl labāk. Viņš tikai žēlojās, ka neesot izdevības parādīt sevi kā īstu kaŗavīru, jo pēc pirmajām sadursmēm, kuŗu laikā viņš vēl nebija rotā, bija noslēgts kaut kāds pamiers, par kuŗu visi zināja, ka tas ir tikai vāciešiem spēku sakopošanai. Bet šā pamiera dēļ Kārklēnam nebija nekāda krietna darba. Kad rotas komandieris to atkal kādreiz uzrunāja: «Nu, dēls, kā nu labi iet?» — Kārklēns skumji atbildēja:

— «Gaŗlaicīgi, virsleitnanta kungs, ļoti gaŗlaicīgi!»

— «Vai tad vairs nedod patšauteni tīrīt?»

— «Patšautene kārtībā. Vienīgais, ko dabūju tīrīt, ir tupeņi. Vai tas vīrieša cienīgs darbs?»

— «Kaŗavīrs dara visu biedru labā, arī dzīvību nežēlojot. Tu sūdzies par niekiem. Vai lai mēs rijam tos ar visām mizām kā prūši?»

— «Nē, virsleitnanta kungs! Es centīšos, es gaidīšu, gan nāks kaut kas lielāks, svarīgāks! Tad...»

— «Nu, lūk, tā kaŗavīra valoda.»

Un tā nepagāja daudz vairāk kā nedēļa, kad atkal sāka sprakšķēt šautenes, parkšķēt ložmetēji un ducināt dižgabali. Vācieši pamiera laikā bija sapulcējuši lielus spēkus un nu sāka sīvu uzbrukumu, lai reiz panāktu galīgu kungu varas atjaunošanu latviešu zemnieku tikko no visiem baroniem atbrīvotajā zemē. Nu Kārklēna rota nonāca ugunslīnijā, viņš dabūja izklausīties visu kaujas mūzikas instrumentu kospēli, kas skanēja tik velnišķīgi, ka pirmajā brīdī viņam sametās baigi un rokas, patronas pasniedzot, trīsēja. Pievakarē iesākās īsts elles ļembasts.

«Nu, dēls, vai nav par karstu?» vaicāja Kārklis.

— «Kārklēn, nu tu vari rādīt, no kāda materiāla esi taisīts!» uzsauca rotas komandieris, kad tam Jēkabiņš aiznesa ziņojumu no sava tēva grupas, ka patšautenei patronas sāk izsikt. — «Bet tu jau neesi glēvulis, nemaz nesaliecies, kad lodes džinkst pāri; tu drīzi pārspēsi savu tēvu.»

«Centīšos, virsleitnanta kungs! Bet tik reti iznāk šaut. Kaut būtu pašam sava šautene!»

— «Šauteņu maz, patronu arī maz. Kad atņemsim vāciešiem, tiks tev arī. Šie nolādētie dižgabali! Izlūki aizgāja, no rīta tiem vajadzēja būt atpakaļ, bet vēl nav. Tas nozīmē — nebūs. Rītītā mums jāzina viņu stāvoklis, atbrauks bruņu vilciens palīgā. Tad sadauzīsim viņus kā podus. Viņiem ir smagā artilerija. Tālu no lielceļa tā nevar projām tikt. Pieprasīt pa vadiem, kas ir šīs apkārtnes, lai pieteicas izlūkos. Vietējiem vienmēr sekmējas.»

Kārklēns klausījās, kamēr rotas komandieris apspriedās ar vadu komandieriem. Tad viņš paspēra soli uz priekšu un iesaucās:

«Virsleitnanta kungs, es iešu!»

«Bet, Kārklēn, tu par mazu. Pazudīsi, nē; par tevi man jāatbild tavam tēvam. Tik bīstamu uzdevumu nevari uzņemties.»

«Nē, virsleitnanta kungs! Tēvs arī atļaus. Es zinu ceļus. Es zinu arī, ka mani palaidīs gaŗām. Un ja noŗsaus, tad tas nolikts tā, es taŗu arī aizstāvu dzimteni.»

«Dēls, tu aizstāvi visas tautas lietu, tev jāatgrieŗas. Kā tu to darīsi?»

«Es izdomāju, ko darīt. Virsleitnanta kungs, es paņemu uz muguras grāmatu somu, kuŗā man ņurp bēgot glabāŗas maize. Jāsadabū kādā mājā tikai skolas grāmatas. Un tad es ieŗu kā skolēns, kas atgrieŗas no skolas mājup. Tad es arī varu iet visdroŗāk pa ceļu, no kuŗa var visu redzēt.»

«Nē, Kārklēn, tu esi velna pilns puika! Es sākumā ņaubījos, vai tevi laist, bet nu jālaiŗ vien būs. Kā tu domā tikt atpakaļ?»

«Es līdz krēslai novēroŗu un tad atlavīŗos pa nakti, kā atnācu pirmo reizi.»

«Nu, tad ej. Neaizmirsti, cik svarīgs uzdevums tev jāveic, esi uzmanīgs. Leitnant Lapsiņ, palaiŗiet viņu kārtīgi ceļā, iepazīstinājuŗi pēc kārtas ar vietām, kas visvairāk jāizlūko un kur pēc mūsu iepriekŗējām ziņām atrodas ienaidnieks.»

Tuvākajās mājās izdevās sadabūt skolas grāmatas, lai vācieŗiem, zēnu noŗeŗot, nerastos ņaubas, ka tas patieŗām nav skolnieks, kas aizkavēts ceļā un nu atgrieŗas pie savējiem. Apŗaudīŗšanās bija norimusi, tikai tālāk uz Gaujas pusi vēl dunēja gaiss no retiem diŗgabalu ņāvieniem, kad Kārklēns devās pa lielceļu uz dienvidiem, tālu saskatāms, it kā ar savu redzamību rādīdams, ka tas nav nekas cits, kā skolas zēns ar visu grāmatu somiņu mugurā, kuŗam tuvāk pienākot, neviens neŗaus. Tikai tālumā, kur vēl varēja noturēt par bīstamu kaŗotāju, to varēja ņemt par mēŗķi, bet tad atkal bija droŗākas izredzes izvairīties. Sākumā tieŗām atskanēja divi trīs ņāvieni, bet kad nācējs nebēga, izlikās to nepamanām, it kā ar visu to tam nebūtu nekādu sakaru, tie aplusa. Kārklēns domāja: — ja bēgŗu, redzēs, ka man kas aizdomīgs prātā, tādēļ rnan tad tālu netikt. Tad tikai viens velts upuris vairāk. Man jābūt stingram, nedrīkstu padoties bailēm, tad gan izpildīŗu, kas uzdots. Tikai uz priekŗu, uz priekŗu!

«Stāt!» pie kāda krūma viņu apturēja vācieŗu priekŗgrupa. — «Kas, kur?» — Kārklēns lāga nesaprata viņu jautājumu, bet skaidroja, cik nu vācu valodā prazdams, ka viņŗ ir no skolas un grib mājās, un ka mājas ir tur, tālu priekŗā, kur viņŗ grib iet. Vācieŗi apŗriedās, ko darīt, tad pēdīgi aizveda pie sava vada komandieŗa. Kārklēns gaidīja, kas nu notiks — atlaidīs vai noŗsaus! Kad ieraudzīja sveŗo vadītāju, tad gan nodrebēja sirds — tas bija tas pats, kas vadīja iebrukumu Lielmaņos un tur bija licis noŗaut veco Kārkli tŗpēc, ka tas, negribēdams dot vācieŗiem zirgus, pats bija tos nositis ar malkas klaugī.

— Ka tikai neuzzīmē, ka nepazīst! Kārklēnam drebēja sirds un ceļi. — Bet nē, nu jau pāris nedēļas gaŗām. Cik seju viņŗ ir pa to laiku redzējis!

Arī Kārklēna seja ņajā laikā bija pārmainījusies — no skolniekpuikas bija iznācis vīrs, un tikai tādēļ, ka augumā mazs un kalsnējs, viņŗ nemodināja pāŗāk lielas aizdomas. — Drosmi, neatcerēŗies! — droŗināja viņŗ sevi. Pavadoņi pastāstīja leitnantam, kas par lietu, un vaicāja, ko darīt, atlaist vai sūtīt tālāk?

— «Viņi visi ir velni!» tas atteica, tad vaicāja latviski:

— «Sak tak, kas tavs ir?»

— «Es esmu skolnieks, es gribu uz mājām, es neesmu ilgi mājās bijis.»

— «Ak tā, tavs ir skolnieks. Kur ir tavas mājas?»

— «Tur, verstis desmit, Lielmaņi, tā viņas sauc.»

— «Lielmaņi, es nezinu tādu māju, neesmu tur bijis. Vai tavs nav ņpijons? Kas tur iekŗ somas?»

— «Grāmatas, nekas cits kā grāmatas.»

— «Bet tagad skola nav. Un visi skolnieki kaujas.»

— «Es biju tur, pie radiem. Bet nu te kaŗo, un es gribu mājās. Laiŗiet iet.»

— Nu sak, kur ir tās latvieŗu un igauņu rotas. Vai viņu daudz?»

— «Es jau nezinu, cik liela tā rota. Daudz gan. Tur,» — Kārklēns meta ar roku visapkārt, — «un tur, un tur, visgažām pulka.»

— «Ak pulks! Tā, tā. »

— «Vai nu es varu iet?»

— «Nu, lai iet. Ja mēs tavu noķers vēl šeit, tad nošaus kā špijonu. Ej!»

Kārklēns nadzīgi devās uz ceļa un tad pa to, atpakaļ neskatīdamies, kājoja projām; vācietis tam vēl noraudzījās, kā vēlēdamies uzzīmēt, pakal, un nošņāca:

— «Nevajadzēja laist. Viņi visi ir velni!»

Kārklēnu savējie novēroja tālskatī, kā to aizturēja pretinieka apsargi un kā tas atkal pēc brīža viens parādās uz lielceļa, beidzot pazūdot tālumā aiz kokiem un pakalna. Visu laiku, kamēr Kārklēns bija redzams, neviens nedrīkstēja šaut, lai neradītu iemeslu Kārklēnam kļūt aizdomās. Kad viņš izgaisa tālumā, visi atviegloti uzelpoja, jo sākumu šis puika bija paveicis labi. Kaut tikai turpmāk sekmētos tikpat veikli!

Tikmēr Kārklēns soļoja arvien tālāk, neatskatīdamies, tomēr vērīgi raudzīdamies gan apkārt, gan uz ceļa skatīdamies, kur varētu ieraudzīt plato dižgabalu riteņu sliedes.

Beidzot viņš atrada, kur tie bija braukuši pāri grāvim, pāri tūrumiem, jo uz mežiņu gāja daudz sliežu, daļa zirgu pēdu sajauktas. Bet kavēties un ilgāk novērot te nedrīkstēja, tas būtu skolas puikam nodevīgi, tālab nosprieda, ka te vismaz astoņas sliedes, iebraukuši vismaz četri dižgabali. Tie bija droši vien mežiņā, kaut neviens cilvēks nebija redzams. Tālāk nāca mājas, aiz tām klajš lauks — tur neviens nebūtu pāri braucis; dižgabali mežiņā jāievēro.

Viņš uzdūrās vēl kādai vāciešu nodaļai, kuŗa no jauna tincināja — kas, kāpēc, kurp? Kārklēns viņiem nemitīgi atkārtoja to pašu — no skolas — un mājup, tā pēdīgi laimīgi pakļūstot gaŗām arī šim postenim. Grāmatas gan te atņēma, lai pārbaudītu, vai tajās nav slepenas ziņas atzīmētas. Kārklēns tikai teica — lūdzu! — tad vācieši šaubījās — ņemt vai ne, beidzot tomēr paturēja, domādami, ka tik nepiespiesta grāmatu atdošana ir tikai viltība, lai grāmatas paturētu. Bet pa to laiku Kārklēns uzmanīgi vēroja, ka mājās, pie kuŗu ceļa to aizturēja patruļa, iegriezās daudzu zirgu pēdas; tajās valdīja klusums, un tikai kāds sargs soļoja ap ābeļdārzu. Tur vajadzēja atrasties atpūtā kādai jātnieku nodaļai, lai pēc pārgājiena ar svaigiem spēkiem dotos kaujā. Tad viņam atļāva atkal doties tālāk.

Nu jau viņš bija četrus, piecus kilometrus landesvēra aizmugurē. Saulīte rietēja. Tālāk ejot, varēja zaudēt izredzes laikā atgriezties. Tad visam novērotajam nebūtu nozīmes. Ticis vietā, kur, likās, neviens nevarēja novērot, nošmauca no ceļa krūmos un pa tiem aizkājoja labu gabalu, tikai tad paslēpies apsēdās atpūsties un padomāt, kā nokļūt atpakaļ. Bet ilgi sēdēt un domāt nevarēja: acu priekšā nostājās barons ar saviem kuŗa kalpiem, kā tie nošāva pirms pāris nedēļām viņa vectēvu un šodien aizturēja viņu pašu, un tikai tagad sajuta bažas par to, cik bīstams ceļš vēl gaidīja. Tā sēdot kļuva baigi, darbojoties radās drosme. Gravas dibenā cēlās silta, bālgana vasaras vakara migla. — Tur un krēslā vieglāka slēpšanās, — sprieda Kārklēns, — es līdīšu kā sermulis, ka neiebrukšēsies ne zariņš. Pa vasaras nakts gaišo puskrēslu viņš sāka klusi līst atpakaļ, līdz grava izbeidzās leknā pļavā. Nevarēja citu neko darīt, nācās uz vēdera rāpot tai pāri pa grāvi, pa ūdeni, vienās bailēs, ka nesaceltu ūdenī plunkšķus, ko varētu sadzirdēt sargi. Bija baigs tāds klusums, kuŗu pārtrauca vienīgi grieze tūrumā un kaut kur ceļmalā vienmulīgi izlocītā vakarlēpja dziesma. Rāpošana veicās lēnām, ceļus sabakstīja un rokas saskrāpēja zaros un asos grīšļa rugājos. Vajadzēja izturēt. — Nu tu būsi reizi ko padarījis, ja tiks galā! — pats viņš sevi drošināja, — mēs tuvosimies mājām! Kā viņām vienām nu tur iet, — viņš domāja par māti, māsām un citām sievietēm, kas palika mājās. — Vēl gaŗām šim pakalnam, tad tur, Ābeļkalnos, šodien palika mūsu rota. Tikai uzmani, vai viņa vēl tur!

Drosmes vairs Kārklēnam netrūka. Drosme aug darbojoties. Vēl pēc pusstundas viss rāvā novārtījies, noputējies, saskrāmbātām, asiņainām rokām viņš stāvēja rotas komandiera priekšā un ziņoja:

— «Virslieņanta kungs, tas notika tā un tā. Tepat sēž viņš, kas lika nošaut manu vectēvu! Bet man no viņa nemaz nebija bail.»

— «Nu, rīta ausmā jau mums būs palīgi klāt. Tad sāksim pretuzbrukumu, un es apsolu, ka pirmo šauteni, ko rota iegūs, dabūsi tu. Tu esi varens kaņavīrs, un ja tu nebūtu tik jauns, no tevis iznāktu brašs un apķērīgs komandieris.»

— «Centīšos, virslieņanta kungs, pagaidām būt arvien brašs kareivis!»

Tad ziņojumu nosūtīja bruņu vilcienam, kas to jau gaidīt gaidīja.

Al f o n s F r a n c i s.

VAROŅU PIEMIŅAI

*Jūs, kas ložu lietū mitāt,
cēlās, varonīgas ciltis,
jūs, par Latviju kas kritāt,
jums lai dusot vieglas smiltis.
Līdz ar jūsu nāvi brīves saule lec:
varoņvārds lai audžu audzēm svēts!*

*Reiz kā vilns aiz viļņa ritāt
un par tēvu zemi kritāt. —
Dusiet, kaņavīri, mierā savā,
jūsu ceļš bij tautas gods un slava.
Līdz ar jūsu nāvi brīves saule lec:
— varoņvārds būs audžu audzēm svēts!*

K. Jēkabsons.

Latviešu sievietes patriotiskai sajūsmai

Gadiem piemīt sējēja un pļāvēja gaitas. Atnākdami tie līdz nes cerību sēklu, ticību un spraigas cīņas pilnu dzīvi; aiziedami viņi savāc visu, kas pārdzīvots, kas izcīnīts, veikts, un aiznes to kādos tālos apcirkņos, tur nolikdami to mūžīgam mieram...

Mēs, cilvēki, jaunu, nākamo dienu aicināti un skubināti viegli aizmirstam to, kas pagātnes apcirkņos bērts. Un kā gan lai apstātos, ja cilvēka daba rautin raujas dzīvot tagadnei un savai nākotnei. Bet šai dziņai turpat līdzās janoliek vecā patiesība: pagātne māca, pagātne rāda cilvēku kļūdas un panākumus, viņa zina vēstīt šo panākumu cēloņus un kļūdīšanās sekas. Pagātne var

mums atvērt arī atsacīšanās, uzpurēšanās un savas tēvu zemes lielo mīlestību, kādu pierādījuši tie, kas pienākuma apziņā nav baidījušies par savām dzīvībām.

Ja nu gribam mūsu jaunajai, topošajai latviešu sievietei sacīt kādu vārdu par patriotism, par savas zemes un valsts mīlestību, tad gan nebūs lieki vairāk kā citreiz izcelt, minēt un pārdomās pakavēties pie mūsu atbrīvošanas cīņu varones Elzas Žiglevices. Ka viņa Bermonta dienās 1919. g. 10. oktobrī smagi ievainota Rīgā, Elizabetes un Brīvības ielu stūrī, netālu no katedrāles, to zinām no atbrīvošanas cīņu vēstures. Zinām, ka jaunavu tur pārsteidz granātas šķembas tanī brīdī, kad viņa nes izsalkušajiem kaņavīriem ēdienu uz Vienības laukumu, kuŗu tie nedrīkst atstāt. Un tālāk vēl zinām, ka Elza Žiglevice nobeidza šīs zemes gaitas 29. oktobrī.

Tik tālu vēsturiskā patiesība. Bet aiz tās stāv vēl cilvēks ar savām domām, ar savu uztveri un rīcību. Kad Elza Žiglevice jau gulēja mūža miegā, tad otrā dienā visi laikraksti par viņu ievietoja īsākus vai garākus rakstus. Kādā no tiem mēs lasām šādus vārdus: «Latviešu jaunā, augošā sieviete gadu simteņus smelsies sev paraugu un ideālisma spēku no Elzas Žiglevices piemēra.

Mēs nesukumstam pie Elzas Žiglevices kapa. Tā uguns, kas kvēloja viņas sirdī, nav dzisusi, tā lededzināas atkal un atkal latvietes sirdi. — Mēs apglabājām kareivi — patrioti, kas cīnījās pašas pirmajās rindās, bet viņas karogs par jauno Latviju, arī mirstot, neizšļuka no viņas rokām: viņa iedeva to jaunai latviešu sievietei, kas tāpat augstu paceltu to nesīs tālāk uz priekšu!»

Jā, kas tad tas bija par tādu spēku, kas Elzai Žiglevicei ne tikai asāko cīņu laikā, bet arī jau Latvijas pagaidu valdības grūtajās dienās lika domāt — kur es varētu būt derīga, kur varētu izmantot savas zināšanas? — Tas bija jaunības ideālisma apgarotais darba spars, prasība sevi izteikt, bet arī apzinīgi, stingrās disciplīnās audzināta — pašas Elzas Žiglevices audzināta personība. Kā studiju priekšmetu jaunava izvēlējās vienu no sievietei grūtākām zinātnēm — matemātiku. Un jādodomā gan, ka šo studiju iespaids ir tas, kas jaunavu pasargāja no liekas, tukšas sapņošanas un pieveda tuvāk darbam un patiesam priekam.

«Tā — vajaga pastrādāt, pastrādāt un tad atkal priecāties uz nebēdu, tad arī viss dara daudz vairāk prieka! To piedzīvoju tagad pati pie sevis...» Tā savā laikā Elza rakstīja savai draudzenei, priecādamās arī par savu izvēlēto priekšmetu. Šie vārdi vien jau liecina, ka jaunava atradusi pareizu pieeju dzīvei — un proti — vispirmajā vietā darbs, darbs un tad prieks. Prieks par dabu, ko viņa tik ļoti mīlējusi, prieks par saulainām dienām un cilvēkiem.

Tāpat raksturīgi ir izraksti, kas atrasti Elzas Žiglevices piezīmju burtņīcās. Un viens no tiem, ko viņa tur ierakstījusi, gaiši liecina par jaunavas darbīgo garu un apzinīgo gribu darboties. Šis ieraksts, ko lasām 1929. g. izdotā grāmatiņā — Elza Žiglevice — skan šādi: «Darbības un īstas dzīves nodomi nekad nav atliekami, bet tūlīt izpildāmi. Labāk lai dažs kas neizdodas, nekā viss paliek nedarīts. Kas kaut ko dara, ar to kaut ko jau sev ir ieguvis, jo kas arvien izvairās no darbības, neiegūst nekā.» (Vāgnera vārdi).

Un ne tikai no šiem vārdiem, bet no literātūrā ievērojamu autoru darbiem daudz mācījusies un sevis audzināšanai daudz iegaumējusi Elza Žiglevice — tā jau 21 gadu vecumā kļūdamā par iezīmīgu personu un pašreizējā darbinieci vispārības labā.

Pirmā darba vieta Elzai Žiglevicei ir Latvijas Preses biroja, kur viņa 1919. g. darbojas kā angļu laikrakstu referente. Un nav jaukāka piemēra par to, ka, izpildīdama savus tiešos pienākumus, Elza Žiglevice apzinās arī pilsoņa sabiedriskos un valstiskos pienākumus! Viņa grib plašāk strādāt Latvijas labā. Viņa ņem palīgā savas angļu un franču valodas zināšanas.

«Kur iespējams, sabiedrībā viņa labprāt satiekas ar angļu un franču priekšstāvjiem, vai sabiedriskos izrīkojumos, vai sagaidot tos atbraucot, vai citās svinībās, un sarunās cenšas pēc iespējas objektīvi un plašāk informēt par Latvijas apstākļiem un latviešu tautas dzīvi pie krieviem un vācu okupācijas laikā» — tā lasām viņas piemiņai izdotā grāmatiņā.

Un, lūk, šē attēlotā rīcība ir tas cildenais piemērs, kas liecina, ka Elza Žiglevice, varbūt pati neapzinādamās, bijusi latviete, īsta, lepna un cildenas ticības apgarota. Pēc iespējas objektīvi un ar lepnumu stāstīt sabiedrotajiem par savu tautu, par viņas likteni svešu varu jūgā; stāstīt par šīs tautas spējām dzīvot un darboties — jā, tas ir tas lielais un cildenais, kas tagad atjaunotās valsts dzīvē vēl daudzām sievietēm trūkst. Elzai Žiglevicei nebija to sasniegumu, kuŗu atspulgā iedegt sevī sajūsmas liesmu, kādi tie mums tagad atjaunotās valsts pastāvēšanas gados redzami un skatāmi. Viņai bija tikai varenā tautas pagātne un jaunās dzīves sākuma brīži — cīņas, cīņas, gan uzvarām un nemirstības slavu vainagotas, bet vēl tikai cīņas, kas aiz sevis prasīja atkal jaunas cīņas un ticību, neapturamu, nesalaužamu. Bet šīs ticības toreiz Elzai Žiglevicei netrūka un netrūka arī lepnuma uz savu tautu.

Un ja mūsu valsts lielāko sasniegumu laikā, kad esam patiesi no jauna pierādījuši un apliecinājuši savas vitālās spējas, mēs minam Elzas Žiglevides vārdu, tad jo divkārt godbijīgi mums jānoliec galva viņas lielās ticības, tautiskā lepnuma un īsta neliekuļota patriotisma priekšā. Tā ir pareiza latvietības uztvere, kāda piemita šai jaunavai, tāpat kā patiesi ir tas gars, kas ne vairs vārdos, bet Elzas Žiglevides darbos apliecina sevi un savu latviskumu.

Toreizējais un tagadējais Prezidents, izteikdams līdzjūtību Elzas Žiglevides vecākiem, beidz to šādiem vārdiem: «Cīņā par brīvo Latviju viņa ir visskaistākais piemērs latvju sievietes patriotiskai sajūsmai. Uz visiem laikiem viņa būs cēls paraugs pašai ziedīgā mīlestībā uz dzimteni. Viņa būs latvju tautas mīlulis un lepnums.»

Tādēļ ar lielāku interesi pievērsīsimies pagātnes notikumiem, kuŗi mūs ikvienu var mācīt. Pagātnes apcirkņos gadi daudz laba un cildena novietojusi. Izmantosim to sev un šodienai, lai tā mūsu gaišie nākotnes domājumi un ilgojumi taptu vēl dziļāki, personīgi vairāk pamatoti un nozīmīgāki.

A u s m a R o g a.

KAS TĒVIJAI SEVI ZIEDOJIS CĒLS

*Kas tēvijai sevi ziedojis cēls,
Kā upurs uz Brīvības altāra svēts,
Kam gaitas tik spožas kā uguns kvēls,
Tam nāvē slavas saule lēc.*

*Kas kaujās gāja un uzvaru guva,
Tiem Latvija — māte mīļa un tuva.
Kam varoņu nāve bij novēlēta,
Tiem brāļu kapos lai miers ir svēts.*

K. Jēkabsons.

K a r o g a s p ē k s

Ja senas leģendas mums stāsta par milžiem, kas lielus darbus darījuši un veikuši briesmīgas varas, tad tie nav māņi; šos teiku simbolus mēs redzam arī dzīvē, un tā vien liekas, ka arī Norēnu tēvs ir milzu ciltij rada. Gan nav tam treju vīru auguma, ne arī septiņu lāču spēka, tak viņa staltais un plecīgais stāvs nes astoņdesmit gadu svaru ar tādu lepnumu, kā valdnieks savu kroni.

Bet ne jau gadu smagums vien tam jānes. Viņa pleciem uzgūlusies smaga posta un nelaimju nasta, kas spētu dažu labu vīru saliekt ragā, vai arī pagalam sajaukt viņa prātu. Tak Norēnu tēvs nav saliecams, ne arī laužams, un kaut arī sirds tam sūrst un asiņo kā nedzīstoša brūce — viņš negaužas un spēku nezaudē, bet stiprāks šķiet par savu likteni.

Un bargs pār mēru ir viņa liktenis. Krievijā aizklīdušo meitu noveicis bads, vecākais dēls kritis gūstā, kamēr jaunākais pazudis bez vēsts, bet savu sievu — sirmo Norēnu māti — viņš vēl aizvakar apracis dārzā zem ābeles, jo kapu kalniņš līdz ar ciema baznīciņu kopš nedēļas ir bermontiešu rokās. Tukša nevien viņa sirds un māja, bet arī klētis un laidari, jo kas vēl bija paglabājies no vācu vērīgām acīm, to pievāca kārie lielinieki, un tik vien Norēnu tevam vēl atlicis, kā izlauptās ēkas un kailā dzīvība.

Arī šīs pašas pēdējās mantas, šķiet, nav vairs īsti drošas, — nupat jo neganti gaudodamas pār Norēniem lido ienaidnieka granātas, un viņu smagie grāviņi nāk arvien tuvāk un tuvāk. Ik brīdi gaišāk iespīd logā granātuguns blāzma, un tā vien liekas, ka kuŗu katru brīdi tā pieauļos klāt un vienā mirkli aprīs Norēnu ēkas un noslaucīs tās no zemes virsas kā nebijušas.

Cits šādā brīdī meklētu glābiņu, ja nu ne pagrabā, tad pagultē gan, bet vecais Norēns nav no glēvuļu sugas. Kā svētdienā viņš sēž savā istabā un paskopas lampas gaismā lasa vecu grāmatu nodzeltējušām lapām, kas daudzkārt šķirstītas un acu apmīļotas, un ja arī vēlā lasītāja sastrādātās rokas dreb, tad tā nav granātaukas vaina. Šīs rokas dreb jau gadus septiņus vai vairāk, un šī drebēšana ir tikpat nenovēršama, kā lapu dzeltēšana rudenī un vecā Norēna matu sirmums.

Biezajā grāmatā ir daudz jauku vārdu, — tik daudz, ka gaišākajam prātam nav pa spēkam tos visus paturēt atmiņā, — un Norēnu tēvu tie iepriecina un spēcina tāpat, kā simtām citu reižu. Viņš tā iegrimis lasīšanā, ka nemana granātviesuļa pēkšņo mitēšanos, un kad pēc krietna brīža aizslēgtās durvis nodreb klauvējumā, — viņš nedzird arī to.

Aiz durvīm noskan nikni lāsti; kāds lūko izgāzt tās no eņģēm ar sava ķermeņa svaru, bet durvis ir stipras un lēti nepadodas. Tad darbā nāk šauteņu laides, un Norēnu tēvs paceļ galvu tik mierīgi, it kā skatītos pulksteņi.

«Kas tur dauzās?» viņš noprasa skarbā un varenā balsī, kā runā vīrs, kas bīstas tikai Dievu.

«Ielaižiet!» kāds atkliedz lauzītā latvju valodā.

«Man jāzina, kas ienāk manā mājā!»

«To tūdaļ redzēsi!» skan ņirdzīga atbilde.

No jauna un ar vēl trakāku sparū sāk strādāt šauteņu laides. Durvis līgojas un ņirkst, līdz beidzot atlec vaļā, un istabā iebrūk trīs bermontiešu kaŗavīri draudoši paceltām šautenēm. Tiem seko ceturtais ar pašauteni pār plecu.

Norēnu tēvs saslējies stāv istabas vidū un naidpīlnās dusmās zvērojošām acīm uzlūko iebrucējus.

«Ko jūs šē meklējat?»

«Nav tava darīšana!» atcērt barvedis un raugās apkārt.

«Pieklājīgāk, puis!» vecais Norēns nāk tam klāt kā negaisa tūce. «Šē ir mana māja, un es šē esmu saimnieks!»

Uzrunātais saraujas, bet tikai īsu mirkli. Sajuzdams šauteni rokās un biedrus sev blakus, viņš nicinoši nospļaujas.

«Cūka tu esi, ne saimnieks!»

Norēnu tēva acis šķiet metam zibeņus. Viņš paceļ savu smago dūri un grasās pārmācīt nekaunu, bet manīgas šautenes laide notriec vecā vīra roku atpakaļ pie sāna. Sitiens ir sāpīgs, bet Norēnu tēva vaigā nenodreb ne vaibsts. Viņš paceļ otru roku, pavēloši rāda durvis, un istabu līdz griestiem pilda viņa bargā balss.

«Ejiet!»

«Nenāk ne prātā!»

«Es saku, — ejiet!» latvju milzis zibošām acīm atkārto.

«Nu ... vai zini...» bermontiešu tulks met šauteni pie vaiga. «Mēs ar tevi daudz nekrāmēsimies.»

Norēnu tēvs, acu nepamirkšķinādams, skatās draudošajā nāves rīka stobrā, it kā viņa skata spēks būtu stiprāks par lodes skrējiena sparū. Bet lode neskrej mēroties spēkiem ar sirmā vīra sīkstumu, jo viens no tēmētāja biedriem iečukst tam ko ausī, un šautenes stobrs noslīgst lejup.

«Labi,» bermontietis norūc caur zobiem, «es pievāksu tevi vēlāk. Bet tagad, — parādi mums, kā nokļūt jumtaugšā. Bet žigli — mums jāuzstāda patšautene, lai rītu pamielotu tavus radniekus.»

«Nerādīsu un neļaušu!» Norēnu tēvs cieti atsaka, un rokas tam nedreb vairāk kā arvien.

«Tu darīsi to, ko tev saka!»

«Es darīšu to, ko es gribu!» salta un dzelīga nāk vecā vīra atbilde.

Tas bermontietim šķiet par daudz.

«Sātans!» viņš iešņācas, atkal met šauteni pie vaiga, un šoreiz var nojaust, ka lodi neatturēs ne viņa kaujas biedru padomi, ne arī Norēnu tēva skats.

Bet tanī pašā mirklī saniknotais tulks ļauj izkrist savai šautenei no rokām, pats nedzīvs gāzdamies uz grīdas, jo šķindēdama sabirusi loga rūts, lai dotu ceļu citai, asākai lodei. No melnās tumsas piepildītā āra pa izdauzīto logu iekšā sniedzas roka ar kūpošu nagānu, kas, vienu noveicis, jau vērsas pret nākošo mērķi. Bermontieši pānikā metas laukā no istabas, bet aizbēgt pagūst tikai divi, — trešais paliek guļot blakus savam biedram un patšautenei, ko pametis tās mazdūšīgais nesējs.

Tas viss ir noticis tik īsā brīdī, ka Norēnu tēvs nav paguvis izlīdzināt zvērojošā naida rievās savā sejā. Tikai ieraugot latvju kaņavīru, kas ielec istabā pa vaļā atrauto logu — tam acīs iesilst kādas citas jūtas, un viņš sakustas, lai sniegtu roku pretī savam glābējam.

«Paldies, dēls! — Tu nāci pašā laikā.»

«Jā, tēv, — mums abiem palaimējās.»

Un kaut arī tie sastopas pirmo reizi mūžā, tak viņu roku skāriens ir tikpat ciešs un sirsnīgs, kā visstiprākajām radniecības saitēm vienotu cilvēku atkalredzēšanās skūpst.

Bet arī tam ir tikai pāris mirkļu vaļas. Norēnu tēva glābējs nav aizmirsis savu pienākumu, ne arī to, ka pieci simti soļu no šejienes guļ bermontiešu pulki savos ierakumos. Viņš vērīgi paraugās ārā pa logu, tad metas pie izgāztajām durvīm un paklusu sauc:

«Kliģer! — Vai gaiss tīrs?»

«Jā!» no tumsas nāk žigla atbilde. «Šie aizlipoja kā zaķi, — ne izšaut nepaguva.»

«Vai Ķīlis ar Zirmi nav saoduši nekā?»

«Nē, — tik vien viņu šē bijis, kā redzējām.»

«Tad mūsu uzdevums ir galā. Pievāksim trofējas un manīsimies atpakaļ... Bet jūs, tēv,» latvju izlūks saka vecajam Norēnam, «nāciet mums līdz.»

«Nē, dēls, — savas mājas es neatstāšu.»

«Jums jānāk!» kaprālis ciesi saspiež Norēnu tēva elkoni. «Rītu agri gaidāms bermontiešu uzbrukums, un mūsu spēki ir par maziem, lai atsviestu tos atpakaļ. Labi, ja noturēsīm savus ierakumus.»

«Lai viņi nāk! — Ja esmu pārdzīvojis vācu un lielinieku uzbrukumus, tad pārdzīvošu arī šo. Un ja vien Dievs gribēs, — nekas ļauns man nenotiks.»

«Šie vīri Dieva nebīstas, — viņi nodedzinās jūsu mājas un...»

«... mani tām līdz. Varbūt! Bet tas var arī nenotikt, — es ticu, ka Visvarenais pasargās mani tāpat kā šonakt.»

Kaprālis parausta plecus. Viņš neprot runāt daudz un arī laika tam pamaz.

«Kā gribat, tēv, — mums jāiet.»

«Ejiet vien, dēli, ejiet. Lai Dievs jums palīdz. Un ja varbūt ne rīt, tad kādreiz tomēr Viņš piešķirs jums uzvaru, jo šī zeme ir mūsu, un mēs še esam īstie saimnieki.»

Tad istabā iesteidzās kareivju pāris. Pa kārtai tie īsi noziņoja savus vērojumus, ka Norēnu tuvākajā apkaimē ienaidnieks nav manāms; tad viņi atbrūņo nonāvētos bermontiešus, pievāc viņu dokumentus un pamesto patšauteni un taisās doties projām.

«Bet ko ar šiem?» izlūks Zirnīs piemiegtu aci pamāj uz gulētāju pusi.

«Iznesīsim laukā,» kaprālis saka.

«Nekavējaties vis, dēli,» Norēnu tēvs iebilst. «Jums jāsteidzas, bet man laika diezgan. Un spēka arī man netrūkst, gan jau tikšu galā. Aprakšu kā kaņotājiem nākas.»

Gan kaprālis pazīst veco Norēnu tikai nepilnu ceturtdaļu stundas, viņš tomēr zina, ka šim sirmajam latvju milzim pretī runāt neder, — tas visu dara tā, kā pats grib. Un tālab mazā izlūku pulciņa vadītājs arī nemēģina iebilst. Viņš vēlreiz sirsnīgi spiež Norēnu tēva roku, tad savāc kopā savus ļaudis un nozūd nakts tumsā, lai ziņotu savam komandierim, ka Norēnos ienaidnieka nav. Viņš ziņo arī, ka šajās mājās ir sirms, bet varens latvju vientulis, kas lepni un droši skatījies nāvei acīs, — varbūt, ka komandieris pavēlēs iet uzbrukumā, lai glābtu šo varoni no bermontiešu atriebības.

Bet cīņās rūdītais kapteinis zina, ka tas nav iespējams, jo, ziņojumu klausoties, austrumu debesmala jau metas bāla, un nav vairs tālu saules lēkts. Viņš zina arī pretinieka spēkus un viņa bateriju skaitu, kurpretim latvju kaņotājiem šajā frontes daļā lielgabalu nav un pamaz arī vīru, tie jāsaudzē līdz pēdējam, jo komandieris ir atbildīgs nevien par kaujas iznākumu, bet arī par savu ļaužu dzīvībām.

*

Tā atausa rīts. No latvju ierakumiem jau saskatāmas Norēnu mājas, kas kļūmīgā kārtā palikušas pusceļā starp abu pretinieku uguns līnijām. Bermontiešu ierakumi vēl tīti zilganpelēkajā rīta dūmakā, bet latvju kaņavīri zemapziņā jūt, ka tur jau staigā uzbrukuma trauksme.

Tad tālumā, aiz kapu kalniņa, dobji ierunājas ienaidnieka lielgabalu balsis, un pirmās granātas, drausmīgi gaudodamas, pārlido Latvijas aizstāvju galvām. Šīs baterijas nāves sūtījumiem piebiedrojas citi — no meža ciema malā, un šoreiz tie ir labāk notēmēti, kā pagājušā naktī, kad granātsprādzienu auka plosījās patālā aizmugurē un tikai reti, nomaldījušies lādiņi sasniedza cerēto mērķi. Dažs šāviens jau nokrīt arī ierakumu priekšā un viens pat iurbjas uzbērums velēnās, apbērdams latvju kaņavīrus mitrām zemes pikām un tērauda šķembelēm.

Bet cauri nāves briesmām un granātu viesuļa putenim uzbrukuma gaidās sastingušie ierakumu aizstāvji asi vēro ienaidnieka uguns līniju, kur jau sakuši zibsnīt arī ložmetēji savās ligzdās, lai segtu savējiem uzbrukuma ceļu. Jau manāmi pelēkzaļi stāvi, kas viens pēc otra paceļas un atkal pieplok nelīdzenai zemei, jo arī latvju šautenes un tāpat vikersi un luisi sākuši klabēt iznīcības dziesmas ritmā, lai ienaidnieks jo dārgāk samaksātu katru pēdu zemes.

«Dūšu, zēni!» kapteinis sauc. «Un tēmējiet labi! — Mes noturēsimies!» To uztver jauneklū un vīru balsis, un cauri kaujas troksnim visgaņām bataljona ierakumiem atbalsojas:

«Dūšu!... Dūšu!... Mēs noturēsimies!»

Un latvju cīnītāji tic, ka viņi noturēsies arī.

Kā vanagi tie izrauga sev mērķus lēni tuvojošās ienaidnieka ķēdēs un sakostiem zobiem met turp lodi pēc lodes, jo zeme vairs nelīgojas granātsprādzienu dimdos, ierakumu priekšā vairs negriežas smilšu un velēnu virpuļi, un arī dūmakainā migla sāk pašķirties un izklīst. Un ja kāds pagadījies ceļā ienaidnieka lodei, tad saļimst klusi un bez vaida, kā kaunēdamies savas nelaimes un vairīdamies rādīt kaujas biedriem savu brūci.

Bet tad it pēkšņi notiek kas pavisam negaidīts.

Norēnu mājas jumtā parādās karogs — sarkan-balt-sarkans karogs!...

Pirmais to pamana kapteinis — viņš allaž redz un zina visu — un, tālskatī lūkodamies, pārlicinājas, ka acis nav vīlušas viņu. Neredzamas rokas turēts, šis karogs plandās vējā — turpat soļus piecdesmit no zibsnījošām ienaidnieka ķēdēm — un bezbailīgais virsnieks kļūst nemierīgs. Viņš lāgu lagiem cilājas par uzbēruma malu, tad atkal vēro savus kaŗavīrus, un acis tam degtin deg. Un tad no viņa mutes laužas ārā sauciens:

«Zēni!... Skataities! — Mūsu karogs!»

Šie vārdi dažos mirkļos pārskrej ierakumus, un cīnītāji, pamanījuši savas valsts krāsas, juku jukām atkārtο maģisko vārdu:

«Karogs!... Karogs!... Latvijas karogs!...»

Kaprālis Robiņš, pagājušās nakts izlūku gājiena vadītājs, jau lien par uzbēruma malu un viņam līdzī taisās Klīģeris ar Zirni — Kīļa vairs nav dzīvo vidū, — bet viņus apsteidz kapteiņa balss:

«Zēni! — Vai mēs atdosim ienaidniekam savu karogu?»

«Nē!... Nē!... Neatdosim!...» varena skan simtbalsīga atbalss.

«Paldies, zēni!» kapteinis piemet roku kaskai un steidzīgi norīko patšautenu izvīrzīšanas flankējošai ugunij, bet ložmetējiem pavēl šaut pāri savējo galvām. Un tad viņš liek saviem ļaudīm uzvāzt durkļus, izrauj zobenu no maksts, — tā asmenim spīguļojot gaisā, — un dīvaina prieka pilna ir viņa komanda:

«Uz priekšu!»

Un pirms vēl beigusi skanēt komandas atbalss, kaŗavīri lec laukā no ierakumiem un, neatvairāma spēka rauti, trakā skrējienā salīkuši metas uz priekšu — pie sava karoga. Briesmīgā steigā klauudz latvju ložmetēji un patšautenes, un ložu spietiem līdzī dražas šausminoši cīņas auri un smagu soļu baismīgā dimdoņa, kas saplūst negantā brāzmā, liek apstāties daža laba ienaidnieka sirdij un šermuļiem pār kauliem skriet. Un tā vien liekas, ka tur neauļo vis daži simti jaunekļu un vīru, durkļotām šautenēm rokās, bet pašu elles kaŗotāju leģions, ar pārkonmilnām bruņots.

Šis straujais un negaidītais pretuzbrukums pārsteidz ienaidnieku bez mēra. Viņu ķēdes ļodzās un jūk, un latvjiem pretim stājas tikai daļa bermontiešu, jo pārējie vairs netic uzvarai un kāpjas atpakaļ, un bēg ko jaudā kājas. Bet latvju cīnītāju bataljons ir saudzis kā dūre un viņu triecienu spēks ir nežēlīgi smags. Un nevien līdz Norēnu mājām, kur jumta logā plandās Latvijas karogs, bet gaŗām tām un virsū bermontiešu vāji aizsargātiem ierakumiem, un tad vēl tālāk, — līdz kapu kalniņam, kur atkāpšanās steigā pamesta vesela baterija, — iet latvju bataljona uzvarošais skrējiens.

Norēnu mājas jumtaugšā, ar karoga kātu rokā, guļ sirmais latvju milzis — vecais Norēnu tēvs. Nu rokas tam vairs nedreb un arī acis nemet dusmu zibeņus, — tās izdzēsušas bermontiešu lodes, kas nikni kapājušas jumta šķori un vietām ieplošījušas arī sarkanbaltsarkano karogu.

Bet miris viņš nav, mūsu Norēnu tēvs — nē! Milži tak nemirst, — tie dzīvo mūžīgi.

V i l i s L e s i ņ š.

LĀČPLĒŠIEM

*Sveicinu līksmi jūs, vingrajie vīri,
Varenā bajāra pēcteči brašie,
Latvijas vedēji negaisa naktīs!
Priecīgi karogiem plivina tauta,
Diženos piemiņas svētkus kad svinam
Jūsu cīņām, kas mūžīgi dzīvas.*

*Bruņas var salūzt, var ieliekties zeme,
Nelieksies jūsu stiprums un drosme,
Ja par Latviju jāiet jums kaujā
Dedzīgā sirds jūsu nešķeļams vairogs.
Sveicinu līksmi jūs, vingrajie vīri,
Varenā bajāra pēcteči brašie!*

J. A k u r ā t e r s.

P a a t m i ņ u p ē d ā m

Šīs rindas es rakstu vientuļās lauku mājās, pilnīgā klusumā un mierā. Ārā to pārtrauc tikai lapu krišana vecajā dārzā, bet istabā — krāsniņas jautrā un patīkamā kurēšanās. Nekad man šie trokšņi neapnīk, kaut es arvienu viņos esmu klausījies tos senos rudeņus, kuņus esmu pārlaidis šinīs mājās. Nav arī neviena, kas mani varētu traucēt: putni visi ir aizskrējuši uz siltām zemēm, bites, kas vasaru lidoja pa vienu logu iekšā un pa otru ārā, ir apgūlušās jau savos stropos. Arī ļaužu sarunas nav dzirdamas, jo gandrīz visi, kas šē kādreiz dzīvoja, ir nešus no šejienes aiznesti, un no visiem gada laikiem man plūst pretī skumja zvanišana. Tā es viens šē esmu palicis — spēcīgu saimnieku nespēcīgs mantinieks, līdzīgs putnam, kas mūsu lejās un bīzīs atskrien tikai uz vasaras dzīvi.

Kad es paceļu acis — sakņu dārzā, mīdās, redzu nosalušus zirņus un pupas un tālāk — izrakņātas kartupeļu vagas. Apvilkušās jau ar rudens pelēkumu saulē žāvējas nenokoptas rudzu stirpas un vientuļīgs linu zārds. Tuvā linu mārkā sajauc savu kodīgo smaršu ar vīstošas zāles un nokaltušo lapu skābo smaršu. Gluži dzeltenī redzami apvāršņa malā bērzi, rudens mūžīgie ceļinieki, kas tomēr netiek ne no vietas. Šie nodzeltējušie atmiņu versts stabi man neizzūd no acīm, ieauguši manā atmiņā tikpat stipri, cik stipri viņi ir ieauguši zemē. Un lai gan es rakstu ar melnu tinti, patiesībā es mērcu spalvu savas dzimtenes rudens bērzu zelta mirdzumā, rakstīdams atmiņas par mūsu valsts tapšanas pirmajiem laikiem. Rožu krāsa piederas, izstāstot sirds slepenos notikumus, bet zelta spīdums stilam, pieskaņoties nācijai diženiem darbiem.

*

Kad mēs sākam par viņiem runāt, tad mums būtu jāiesāk ar latviešu strēlniekiem, šo aklo, bet spēcīgo straumi, kas drāzās uz priekšu, meklējama savu dzimto zemi. Viņiem valsts ilgas vēl bija tālas un neskaidras, un kad es viņu iedomājos, es redzu pozīciju naktīs dūmainus ugunsiskus, kas meta blāzmas bārdainās, tumšās un norūdītās sejās. Gulējami savās drūmajās un biežajās zemes būdās — ar šautenēm un somām pagalvja vietā, viņi domāja par vāciešiem, kuņus apkaujot, tie

atpakaļ iegūs tēvu zemi. Latvijas valsts ideāls toreiz vēl bija abstrakcija, bet tauta mīlē arvienu turēties pie taustāmām lietām. Kam bija mājas, tie domāja par viņām, kam to nebija, tam prātā bija muižas zeme. Viņu rēķins bija spēcīgs un pareizs, viņu instinkts dievišķīgs un nemaldīgs. Kas bija vācu muižnieki? Apspiedēji un nodevēji. Kas bija vācu ķaŗaspēks? Tas, kas nāca šiem varmākām palīgā. Bet kas bija viņi — strēlnieki? Ķaŗotāji, kam bija viņus iznīcināt, lai padarītu latviešu zemi ārisku un patīkamu. Un kam lai citiem šī zeme pienāktos, ja ne viņiem, strēlniekiem, tās atbrīvotājiem?

Un tā šajās pozīcijās, ziemas sniegā un pavasara un rudens dubļos un vasaras karstumā, gulēja kopā saimnieku un kalpu dēli, tāpat kā senās naktīs, sienu pļaujot, tie bija kopā gulējuši Zemgales vai Kurzemes pļāvās Gaujas vai Lielupes līcos.

Strēlnieku stāvoklis bija traģisks. Viņi, zemes turētāji un ķaŗotāji, bija vieni piespiesti peldēt savas nacionālās sajūtas tumšajos un dziļajos ūdeņos. Viņu komandieŗi, latvieši pēc dzimuma, runāja tikai krieviski vai lauzītu latvisku runu. Par Latviju tie viņiem nestāstīja, bet par uzbrukumiem bez noteikta gala mērķa. Šie uzbrukumi bija pieres sišana pret mūri, tā bija liela, bet vēltīga slava. Bet strēlnieki devās uzbrukumā, ikkatrā vieta paradīdami Ričarda Lauvassirds drošumu, kas atnes tikai individuālu slavu. Dziļš pretrunas gars auga strēlniekos, un kad nāca revolūcijas dienas, komandieŗi vairs nebija valdnieki pār strēlnieku nemiera un dumpja pilnajām dvēselēm. Tā apstiprinās mūžīgā patiesība, ka tikai tas var valdīt un organizēt stipru varu, kam ir kopīga ideoloģija ar tautu, kas māk paredzēt rītausmu, kad no viņas vēl nekas cits nav jūtams, kā vienīgi augstāko koku tikko manāmas trīsas.

Meklēdami savu dzimto zemi, strēlnieki nonāca grūtos maldos, bet viņus visus var saprast. Tā upju straumes lieliem lokiem tek caur zemēm un valstīm, līdz beidzot atrod jūru.

Bet bija vēl strēlniekos arī cits virziens, un tas vijās nedaudziem strēlniekiem-vīrsniekiem un strēlniekiem-rakstniekiem un gleznotājiem. Viņiem Latvijas valsts bija dzimusi vēl krievu patvaldībai pastāvēt. Kā vientuļīgs un neliels klinšu rags viņa izšāvās uz augšu, pirmajām internacionālisma un sociālisma bangām drāžoties. Uz viņa jau plivinājās sarkanbaltsarkanais karogs. Mēs bijām viņa pēdas sadzinuši pa vecajam chronikām, kāds latviešu pulks viņu bija toreiz nesis kaujās. 1917. gada maija svētkos viņš pilnīgi pazuda sarkano karogu milzīgajā mežā. Pēc tam viņam pavisam bija jāpazūd, līdz kādā dienā viņš parādījās uz visiem jumtiem, un visi pārējie karogi atkāpās viņa priekšā.

No šī nelielā pulciņa radās latviešu Nacionālā strēlnieku savienība, kas viena toreiz turējās pretī milzīgajam «Iskolatam», briesmīgam internacionālam nezvēram, kas draudēja šaut un šāva uz visām pusēm. Šī savienība izdeva savu laikrakstu sākumā Cēsīs, pēc tam, kad vācieši Rīgu jau bija ieņēmuši. Viņu nācās gandrīz slepeni iespiest, jo «Iskolastrela» un «Iskolata» aģenti mūs apdraudēja pastāvīgi. Te bija vajadzīga ārkārtīga ticība mūsu tautas labajam ģenijam un laimīgajai zvaigznei. Latviju taču mala divas varas — vācieši un lielinieki, kuŗi it kā bija sarunājušies, lai viņu iznīcinātu. Viņi abi vēl varēja apmierināties ar latviešu tautu, bet ar latviešu valsti nekad. Lielinieki to uzskatīja kā noziegumu pret internacionālismu, bet vācieši kā sacelšanos pret Vilhelmu Otro. Un ne tikai lielinieki, bet arī krievu toreizējais ministru prezidents Kerenskis neko par viņu negribēja dzirdēt. Es atminos, ka, iebraucis Rīgā, viņš sacīja runu Zemes padomē. Kad viņš to bija beidzis un gāja ārā, tad, atgriezies un galvu pa durvju starpu izbāzis, sacīja: «Jā, zināms, latviešiem tiks dāvinātas pašnoteikšanās tiesības.»

Vēlā rudenī latviešu Nacionālā strēlnieku savienība pārcēlās uz Valku un turpināja savas avīzes izdošanu un Latvijas valsts propagandēšanu. Laikrakstam bieži nācās mainīt savus nosaukumus, jo «Iskolats» viņu pastāvīgi apdraudēja, arestēdams viņas redaktorus un citādus šķēršļus likdams. Šo rindiņu autoram gadījās rakstīt simbolisku satīru, kuŗā bija attēlots «Iskolats» un viņa darbi. Tai vajadzēja parādīties mūsu laikrakstā, bet dienu pirms tam «Iskolats» viņu nobeidza uz visiem

laikiem. Mēs šo satīru novilkām vairākos eksemplāros uz hektografā, un kādā vētrainā naktī Skalbe, Erss un es pielīmējām to pie visām padomju iestāžu un arī pie «Iskolata» durvīm. Izmeklēšana bija liela, bet neviens nenāca mums uz pēdām.

Drīz pēc tam man gadījās savienības uzdevumā doties uz Pēterpili, bet vācieši dažas dienas pēc tam bija pārgājuši uzbrukumā, un tas, kas no lielinieku armijas bija atlicis, kaklu laužams, drāzās uz Krievijas pusi. Visi vagoni bija zaldātu, kukaiņu un salaupītu mantu pilni. Šī bēgšana atgādināja kādu citu bēgšanu XIV gadu simtenī, kad, chronista vārdiem runājot, krievu cars Jānis IV bēdzis «kā suns, asti kāju starpā ierāvis».

Bet viņam pakal nāca kāda cita vara — vācieši, nāca kā mūsu nācijas mēris. Viņš nesa sev līdz briesmas, kas bija briesmīgākas par iepriekšējām, jo viņās bija metode. Lielinieki pagaidām bija aizraidījuši uz viņpasauli atsevišķas personas, — šo valdība taisījās uz turieni aizraidīt visu tautu. Un to ļoti labi izteica toreiz dzejnieks Jūlijs Roze: «Hei, bēdziet, ļautiņi, kam dzīvība dārga! Vēl kā nekad šī nakts būs briesmīga un barga.»

Kas Latvijā palikās? Tie, kas viņu bija mīlējuši līdz nāvei — mūsu strēlnieki bija viņu atstājuši, ārēji kalpodami sarkanajam ideālam, bet iekšēji strādādami Latvijas labā. Dragādami ar savu sparū un savu milzīgo prestižu krievu monarchistiskos karāpulkus, viņi traucēja kārtīgas krievu valdības nodibināšanos, kas būtu nākuši tūlīt atkarot Baltijas piekrastes. Tā latviešu lielinieckie strēlnieki, pārvērdamies spēkā, «kas ļaunu vienmēr grib, bet labu vienmēr nes», sekmēja mūsu valsts nostiprināšanos.

Latvijā palikās latviešu zemnieki, kas, mūžiem ātri skrejot, bija radījuši mūsu tautas dziesmas, mūsu latvisko dzīves iekārtu un bija uzcēluši mājas, atkarodami aļamu un sējamu zemi purviem un mežiem. Vēl pirms mūsu agrārā likuma izdošanas tie bija sakāvuši vācu muižniekus. Viņi no sava vidus bija izglītojuši ļaudis visādos arodos, un kad mūsu valsts aparāts tika uzstādīts, mēs uzreiz redzējām zinošus ļaudis ap viņu darbojamies.

Ir labi, ka inteliģence paliekas tuvu zemei, arvienu juzdama tās dvašu ap sevi lidojam. Tā viņu izglābj no pārsteidzīgiem ideju lokiem un dara viņas darbu derīgu un skaistu.

*

Pēterpilī, Aleksandra laukumā, kur apbrīnojamas ēkas imperijas stilā, ir nams, kam bija lemts uz brīdi kļūt par Latvijas ārlietu ministrijas namu tajos laikos. Saprotams, ne visam namam, bet tikai vienam dzīvoklim tajā. Te mājāja toreizējais Valsts domes deputāts Goldmanis, ko laiks bija uznesis augstā virsotnē. Tagad viņš jau ir lejā, jo pirms laika nobriestošiem augļiem un pārāk ātrām reputācijām ir viens un tas pats liktenis.

Šajā dzīvoklī tika veikti ievērojami darbi, te kalpoja tēvijai ne par lielu naudu un lielām vietām, bet par ļoti vienkāršu uzturu, ar ko toreiz varēja maksāt. Te notikās svarīgas Nacionālās padomes sēdes, te Skalbe, milzīgos zaldāta zābakos un zaldāta uniformā tērpies, teica dedzīgas nacionālas runas, un filozofs Zālīte izklāstīja savus konstitūcijas projektus kā zirnekļa tīklu, kuŗā tas gribēja Latviju saķert. Šī projekta vidū piemiegtām acīm gulēja Imanuels Kants, kas šajās cilpās ir saķēris tik daudz neuzmanīgu putnu. No šejienes izgāja arī sarakstīšanās ar ārzemju valdībām un tika izsūtīts mūsu pirmais ārlietu ministrs Zigrīds Meierovics kā Noasa balodis, lai vērotu, vai ūdeņi ir nosikuši, un vai Latvijai ir sausa vieta, kur nolaisties.

Te arī notikās pirmā Latvijas starptautiskā propaganda, kuŗā arī es piedalījos, sarakstīdams Nacionālās padomes uzdevumā brošūru «Izpostītā Latvija». Viņas uzdevums bija savīļnot ārzemju politiķu un naudas vīru sirdis par labu mūsu nelaimīgai zemei un tautai. Brošūru bija nolemts tulkot franciski.

Man viņa bija jānolasa kādā padomes sēdē, kur viņa guva gandrīz vispārīgu piekrišanu.

Man bija jāizpilda daudzi citi padomes uzdevumi, un es arī braucu, viņas sūtīts, uz Kazaņu pie vēlākā Valsts prezidenta Jāņa Čakstes, vezdams viņam trīs simti kerenku un Nacionālās padomes vēstuli.

Dzīvodams Pēterpilī, es biju liecinieks daudziem svarīgiem vēsturiskiem notikumiem, bet es netiku redzējis ne Leņinu, ne Trocki, tišām neiedams uz sapulcēm, kur viņi runāja.

Man šī Puškina apdziedātā pilsēta iepatikās, sevišķi baltajās naktīs, kas neizskaidrojamu burvību piešķirā būvēm un pieminekļiem. Visdārgākā atziņa, ko šē šajos laikos mantoju, bija, ka cilvēkam ļoti maz vajaga uzturam, lai viņš justos vesels un brīvs. Pārlicīgās rūpes par to ir viens no tiem sabiedriskiem aizspriedumiem, ar kuņiem mēs apaugam, tāpat kā kuģis apaug ar zālēm savos jūras ceļojumos. Arvienu vairāk es pārlicinos, ka laime ir iekšēja, bet ne ārēja lieta, un ka askētisms ir viena no cilvēka aristokrātiska gara formām, kas viņam ļauj labāk saskatīt dzīves un pasaules neiznīcīgās un mūžīgās līnijas.

Kad atnāca jūlijs, es jutu, ka man ir jābrauc projām no šīs pilsētas uz Latviju. Tur plāva sienu, tur ziedēja liepas, tur pa baltiem lielceļiem nemitīgi rībēja rati uz Zemgales pusi. Tur arī kopā krājās visi latviešu politiskie spēki tāpat, kā upēs nemanot krājas ūdens pirms plūdu iesākšanās.

Dienā, kad saules gaisma visplašāk lija Pēterpils platajās ielās, es sacīju mūžīgas ardievas šai pilsētai, viņas granīta piekrastēm ar vaŗa jātnieku un dzeltenajai senāta ēkai ar brīnišķīgajiem bareljefiem.

Vilciēnā man gadījās kopā braukt ar māksliniekiem Dzeni un Zaļkalnu, un kad mēs iebraucām neitrālajā joslā, kādā stacijā man iesitās nāsis tikko ceptas rudzu maizes smarŗa. Lai gan neaizmirstams ir daudzu puŗu arōmats, maizes smarŗa liekas par visām jaukākā. Cēptas maizes smarŗa, kas nāk no krāŗņu mutēm latvieŗu lauku mājās, ir tas vīrāks, ko mūsu tauta kvēpina par godu Visaugstākajam.

Pliskavā, lielajās bēgļu barakās, daŗas Kurzemes jaunkundzes un grūntnieces mani pacienāja ar manu mīļāko ēdienu — kartupeļiem ar mērci. Tagad šīs laipnās jaunkundzes laikam valda savās mājās, un ja viņas ir precējuŗas, tad lai pati Laima cērt līkstis viņu bērnu šūpuļiem, miglojot debesu gaismu pāri viņu baltajiem pagalvjiem.

Pliskavā es arī redzēju baronu Pilāru fon Pilchavu teicam dedzīgu aŗitācijas runu par labu vācu Latvijai un skaņu «hoch!» saucienu par godu viņas ķēizaram. Vēl skaņāk nekā viņam šis sauciens iznāca daŗiem Rīgas pilsoņiem, kas ap viņu bija nostājuŗies. Šis sauciens būtu palicis par valdoŗu, ja viņu nebūtu pārspējis ar savu — «Latvija!» — bruņotais un stiprais kaŗavīrs. Cik daudziem šī «hoch!» saucējiem vēlāk nenācās apsēsties uz zemes pie Cēsīm un citur, svīstot asiņainus sviedrus, tādā kārtā saņēmot atmaksu par to, ko viņi mums darījuŗi vai vēl gribēja darīt.

Izkāpjot no vilciēna Valkas stacijā, es izdzirdēju skaņu govŗ māvienu, kas nāca no tās puses, kur atrodas Rukeļu saimnieka Pavloviŗa mājas. Es nodomāju, ka tā ir laba zīme, jo govŗ vairāk nekā citi dzīvnieki nes ļaudīm apmierinājumu. Lēnām acīm, nesteidzīgi soļodamas uz ganībām un mājās no tām, viņas ir kā enkurs, pie kuŗa piesienas laimīga un labklājīga dzīve. Jau kopŗ laika gala mūsu birzis un meŗi ir pilni viņu māvieniem, un rītos viņas sasaucas pa visām latvieŗu mājām no Liepājas līdz Valkai.

Ne Rīga, bet Valka ir sasaistīta ar mūsu valsts pirmajiem sākumiem. Un tā tas arvienu, valstīm nodibinoties. Ne pilsētas ar lieliem namiem un augstiem torņiem, vēsturē izdaudzinātas, ir viņu šūpulis, bet neievērojamas mazpilsētas, kuŗu mazos namiņus apskalo sīkas upītes. Tā tas ir arī ar Valku un Liepāju, un starp šīm divām pilsētām mūsu valsts dibinātāji ļaudījās līdzīgi atspolēm, kuŗas laikmeta birdos ļava ņurpu turpu vēsture, auzdama mūsu valsti.

Uz Valku jau 1915. g. pārcēlās «Līdums», viņam līdzī daŗi rakstnieki un lauksaimnieku politiskie darbinieki, bet pēc Rīgas kriŗanas ņē apmetās uz dzīvi liēla garīgās Latvijas daļa. Aktieŗi

še nodibināja savu teātri, no kuŗa attīstījās vēlākais Nacionālais teātris. Dažādas politiskās grupas še noturēja savas sēdes, no kuŗām vēlāk izveidojās Tautas padome.

Iebraucot Valkā, es atradu visus rakstniekus, kas bija sakopoti uz tik mazas teritorijas, divās naidīgās noietnēs sadalītos. Pretinieki cits uz citu nevarēja pat paskatīties, sargādamies iet pa vienu un to pašu ielas malu. Šī naida iemesli bija ir dzejas principi, ir dažādas intrigas. Tā kā vāciešiem, tāpat kā visur, Valkā bija savas lielas grāmatu noliktavas, tad Sudrabkalns bija nācis uz pēdām vācu ekspresionismam, sludinādamas to kā jaunu mācību.

Mans dzīvoklis bija divu ielu krustos, bijušā bode, zemiem logiem, un kādreiz savvaļā atstāts zirgs, galvu pa atvērto logu iebāzis, nolūkojās manī brīnumainām acīm. No rītiem visa artistiskā Valka pagāja man gaŗām, aktrises un aktieŗi, drāmaturs un dzejnieki, un redaktori ar zelta brillēm. Vēl agri pirms tam mani katru reizi cēla no miega milzīgs troksnis, kas bija līdzīgs pa ielas akmeņiem ejoša pašbraucēja troksnim. Tā bija vācu zaldātu kompanija, dzelzainiem zābakiem. Viņi gāja, svilpodami neŗedzīgas vācu dziesmas.

Katru dienu no rietumu frontes pienāca vāciešiem arvienu skumjākas ziņas, un Valkā un citur Latvijā viņu disciplīna sāka locīties, kā sāk locīties ledus upes, pavasara ūdeņiem pieaugot. Beidzot nolija pār Eiropu Vilsona vienpadsmit punkti un noskanēja Klemanso lieliskā fraze: «Un ŗvadzēdamas pie tautu kājām nokrīt viņu senās vaŗas.» Ledus, kas bija sakrājies apspiestās tautās gadu simteņiem, sāka kustēties un iet, lai izkustu lielajā cilvēcības jūrā.

Lielais brīdis Latvijai bija pienācis, un vecas tautas un valstis dzirdēja diktus klauvējienus pie saviem vārtiem un balsi saucam: «Atveriet un laidiet iekšā!»

Nacionālā padome reprezentēja ļoti ŗauras latvieŗu rindas, bet, lai izietu cienīgi pretī nākamām dienām, vajadzēja varas, kas aptvertu visus latvieŗu apvāŗņus, gaŗīgos, saimnieciskos un politiskos. Te nu nāca redzama tā ideju evolūcija, kas latvieŗos bija norisinājusies pāris gadu desmitus pirms kaŗa, un, toreiz nevarēdama svabadi izteikties, tagad sāka runāt. Gluŗi nemanot, latvieŗu zemnieki bija izauguŗi par lielu saimniecisku spēku un tagad piecēlās, lai ŗemtu savos plecos laikmeta pienākumus un grūtības. Sena latvieŗu vadītāja, Rīgas inteliŗentā latvieŗu pilsonība, bija jau pirms kaŗa izsacījusi visu, ko viņa varēja teikt, un kad laiks prasīja izieŗanu klajumā, viņa vairījās no svabadības vējiem, kas pūta no nācijas dziļumiem. Tagad visi mācījās pazīt to neiznikstoŗo vērtību, kāda ir laukiem un viņu saimniekiem, kas savās sētās turēja īsto latvieŗu tēvijū, kad visi gaisi bija pilni dažādu ideju pelavām. Viņiem vajadzēja paņemt grozus no nespēcīgajām Rīgas pilsonības rokām. Tā dēļ pārņēma no aizbildņiem mājas valdīšanu un, savienodams ar savu sparū tēva gudrību, rīkojas un strādā, klausīdamies, ko viņam māca ātri skrejoŗie gadi.

Bet bez zemniekiem Latvijā bija vēl daudzas citas domu straumes, kas gadu simteņiem bija apslēpti tecējuŗas, grauzdamās uz priekŗu un tagad, tikuŗas brīvībā, gribēja valdīt. Citas mūsu zemei naidīgas, citas labvēlīgas, viņas visas centās pēc tribīnes. Un tas citādāk nemaz nevarēja būt, jo tā paaudze, kas visdarbīgāk piedalījās mūsu valsts dibināŗanā, jau kopŗ agras jaunības bija mācīta redzēt konstitūcionālisma zāles pret visām sabiedriskām nelaimēm. Tikai vēlāk daudzi atzina, ka kārotās nacionālās vienības vietā parlamentārisma iet līdz nācijas vienības izjaukŗana un ka parlamentāriskā kalpoŗana tēvijai izvēŗas par kalpoŗanu visegoistiskākām interesēm.

Visām ŗīm dažādām strāvām vajadzēja saskaņoties, un tā cēlās Tautas padome un no viņas valdība ar Kārli Ulmani priekŗgalā. Tikai dažus gadus vēlāk es iepazinos tuvāk ar ŗo ļoti ievērojamo cilvēku, kas latvieŗu ļaudis pazina labāk kā neviens. Tad es arī iemācījos cienīt viņa augstās gara un sirds īpaŗības. Valdonīgs dzimis Vadonis, viņŗ bija cēlies no Zemgales, un, kā viņas klajumos sastopas visi vēji, tā Ulmanī sastapās visi latvieŗu nodomi. Liels temperaments viņā bija apvienojies ar reālu aprēķinu, un patiesa sirds un prāta saskaņa bija ŗēmusi mājas vietu viņā. Ja vienam cilvēkam uz kādu lietu ir ticība, tad tā drīz vien pielīp citiem, līdzīgi slimībai. Tā arī

Ulmanis, iejūdzies valsts ratos, rāva tos uz priekšu, visiem iedvēsdams cerību, un viņa lielais optimisms atvieglāja ceļu daudziem.

Kad ārējās varas groži bija atslābuši, Valkā uzreiz pacēla galvu spēki, kas vēstīja nākoša negaisa tuvumu. Kādā sapulcē, kas notika latviešu biedrības telpās un kuņai vajadzēja būt mūsu valsts idejas propagandas sapulcei, iejaucās latviešu lielinieki, slavēdami Ļeņinu un Trocki, un vācu zaldāti, cildinādami Lībknechtu un Rozu Luksemburgu. Kautrīgajam Freivaldam, kas pacēla balsi, izteikdams citas domas, nācās apklust, dodot vietu nākamo Vecgulbenes varoņu vārdu un žestu orgijai. Tā vācieši, kam bija uzdots aizstāvēt mūsu zemi pret lieliniekiem, jau sākumā noslēdza draudzību ar viņiem, izpildot savu politiku tālai nākotnei domātos plānos.

Kad politisko domu virzieni bija saskaņojušies, sākās aizbraukšana no Valkas uz Rīgu, kur bija notikties vissvarīgākajam aktam mūsu tautas vēsturē — Latvijas valsts pasludināšanai.

Tā bija braukšana uz Lieldienām, kaut arī visdziļākais rudens bija visur. Latviešiem, kas tagad gribēja saņemt varu savās rokās, nācās Rīgā apmesties dzīvokļos, kas nesaskanēja ar tās lomas svarīgumu, kādu viņi gribēja uzņemt. Vēl arvienu bruņotais un naglām piedzītais vācu zemes sarga tēls pacēlās skvērā pie apgabaltiesas, un tērauda ķiveres valdīja pār mūsu pilsētu.

Valodu, tautību un interešu sajukums Rīgā bija tik liels un uzmanība, ar kādu šī Eiropas un Āzijas krustceļos stāvošā pilsēta izturas pret visām strāvām, tik atturīga, ka latvieši, kas še ieradās, pieprasīdami savu virsvaldību, tika saņemti zobgalīgi. Un tiešām, Rīgas patricieši še bija valdnieki kopš tiem mūžiem, kad šī pilsēta sāka pacelt savu galvu citu lielo ziemeļu pilsētu starpā. Viņu senču un seno maģistrātu portreti bija izbālējuši, viņu salonu mēbeles bija simtiem gadu vecas, un tikpat veci bija arī viņu lielie tirdzniecības kantoņi. Bruņinieku un bīskapu akmeņos iecirstos tēlus un kapa un piemiņas uzrakstus Doma baznīcas klosterā dārzā bija nodeldējušas neskaitāmas kājas, kas še pāri bija gājušas, un dievnamu durvju dzelzs apkalumiem bija uzmetusies gadu simteņu rūsa. Tā šie ļaudis še bija valdījuši, ņemdami meslus no rietumiem un austrumiem, apspiezdami nespēcīgos un lišķīgi glaimodami spēcīgākajiem, atvērdami ostas durvis seniem Krievijas ādu tirgotājiem, austrumu zīda audējiem, poļu labības ražotājiem un rietumu kultūras izstrādājumiem. Abas ģildes bija līdzīgas cietokšņiem vai arī — smalkam filtram. Viņās ietika vienīgi tie, kuņos nebija palicis nekas pāri no nevācu gara.

Šinī pilsētā nu ienāca latviešu valsts dibinātāji, nenesdami līdz citus ieročus, kā tikai ticību savai idejai un savai nākamai valstij. Viņi bija apbruņojušies vienīgi ar garu, kam senās Rīgas darīšanās nebija gluži nekādas vērtības. Neviena valsts tā nebija dibināta, jo arvienu tādām aktam, ceļu pašķīrot, pa priekšu bija gājusi vara. Šie dibinātāji visi arī nebija vienprātīgi, jo viņu kreiso spārnu valdzināt valdzināja kāda chimēra, kas tagad no sprosta bija izkļuvusi brīvībā.

Astoņpadsmitā novembra rīts uzausa drūms un miglains, un neviena zvana skaņa nepavēstīja viņa sākšanos, un neviena reliģiska ceremonija nenotika par godu šai ausmai. Reti nacionālie karogi plivinājās virs namu fasādēm, jo pie Latvijas robežām jau pulcējās tie, kas šos karogus ienīda kā mēri, redzot viņos visa ļaunuma iemiesojumu, bet aizstāvju šai valsts augstajai vienības zīmei nebija neviena.

Nacionālais teātris bija pilns ļaužu tajā vakarā no augšas līdz apakšai, bet tā tomēr nebija teātra publika. Baznīcas un dievkalpojuma atmosfāra lidoja pār ļaudīm, kas bija sapulcējušies noraudzīties aktā, kam latviešu vēsturi bija pagriezti gluži citādā virzienā. Ja ir taisnība, ka senču gari piedalās dzīvo gaitās, tad viņu vajadzēja būt pilns gaisss. Visi, kas bija bijuši vadoņi, kam viņu zemes dzīves darbi deva tiesības uz individuālu dzīvi arī pēc nāves, še bija neredzami klāt. Kaņavadoņus no ļoti seniem laikiem, nezināmos tautas dziesmu daiņotājus, atmodas laikmeta dzejniekus un darbiniekus, — visus šos vīrus esam klāt ikviens sajuta. Jo kas gan cits bija šīs iedvesmas pēkšņais aukstums, kas reizēm drebināja skatītājus, ja ne mirušo sajaukšanās ar

dzīvajiem? Kas tad galu galā iedvesma ir? Mūsos koncentrēts pagājības spēks, mirušo senču piepeša atmošanās, kas ātriem zibeņiem apgaismo pagātņi un nākotni.

Teātra zāles durvis atvērās, un pa viņām ienāca suverēnās tautas pārstāvji, valdība un partiju pilnvarotie. Kad atskanēja vārdi, ka Latvija sevi izsludina par neatkarīgu valsti — republiku, daudzas galvas noliecās, un rokas aizklājās sejām priekšā. Visus sagraba savā varā lielā acumirkļa spārni, un neviens nemanīja nesaskaņu, kādu radīja vienas partijas deklarācija — sargāt jauno valsti tikai tad, kad viņa sekos viņas idejām. Daudzi vilcēji bija iejūgušies valsts ratos, un tikai retais paredzēja, ka viņi drīz vien dosies katrs uz savu pusi, aizmirsdami Dieva un tautas priekšā dotos solījumus.

Izgājuši no teātra, ļaudis nokļuva vācu kaŗaspēka okupētās Rīgas ielās, kur tos sagaidīja tumsa un vācu policija.

Jaunajai valdībai nebija kaŗaspēka, nebija naudas, nebija pat vietas, kur nostāties. Visnaidīgāk pret viņu izturējās arī daudzi latvieši. Dzejnieks Linards Laicēns, cilvēks ar lielu godkāribu, pat izsacījās, ka viņam jaunā valsts neesot pat milna vērtā.

Kaŗa ministrija ar savu ministru novietojās Latviešu biedrības namā, kur reģistrēja un pulcēja ap sevi kaŗavīrus, bet viņu pieteicās pārāk maz. Latvieši bija izklaidēti. Strēlnieki, kas kāvās Krievijas klajumos, tuvojās jau Latvijai kā naidīga vara, bet no viņu seniem komandieriem daži bija pārgājuši lielinieku kalpībā, citi atkal izlietoja visus spēkus un talantus, lai glābtu un celtu godā veco Krieviju.

Kaŗa ministra Zālīša uzdevumā šo rindiņu autors sarakstīja pirmo proklamāciju, ar ko jaunā valdība griezās pie tautas, uzaicinādama vīrus stāties kareivju rindās. Bet tāpat kā miglainā laikā balss nomirst turpat, kur skanējusi, tā arī tanī garīgā miglājā, kas toreiz Latvijā valdīja, valdības saucienus dzirdēja tikai viņa pati. Tie kareivji, kas bija pieteikušies, izrādījās par nodevējiem, un kādā agrā rītā šos dumpiniekus apklusināja angļu kuģu šrapneļi.

Visi tie ļaudis, kas Rīgā bija sabraukuši no dažādām malām, denacionālizējušies latvieši, krievu monarchistiskie oficieri, dažādu šķiru spekulanti pārpildīja kafejnīcas un dzertuves. Tie visi bija netīrumi, ko izmet malā sabiedriskās jūras trakošana kā mēslojumu nākošās dzīves laukiem.

Apbruņoti lielinieku pulciņi pa tam spiedās Latvijā, un nebija neviena, kas viņus aptur. Laucinieki, visu iepriekšējo briesmu iebaidīti, izturējās vienaldzīgi pret valdības aicinājumiem, redzēdami, ka tai nav spēka. Angļu kuģi, uz kuŗiem lika lielas cerības, aizbrauca atpakaļ jūrā, un valdība palikās viena starp diviem naidīgiem spēkiem, starp vāciešiem, kuŗu rokās bija visa vara, un lieliniekiem, kas šo varu taisījās paņemt.

Lai apspriestos, ko darīt, Tautas padome sapulcējās uz sēdi, un še sociāldemokrati iesniedza pieprasījumu valdībai, kas bija spērusi stingrākus soļus pret kādiem šaubīgiem elementiem, lai gan Dr. Valters viņus ar runu bija nomierinājis, uz tukšas mucas stāvēdams. Valdībai gandrīz izteica neuzticību, bet kreisais spārns tomēr laikā nāca pie prāta. Kad iesniedza pieprasījumu, ko valdība domā darīt, lai aizsargātu zemi no lieliniekiem, atbildēja Ulmanis, nobeidgams savu īso runu ar spilgtu un noteiktu teicienu: «Sešos un piecpadsmit minūtēs valdība stāsies pie savu pienākumu izpildīšanas.» Te bija domāta braukšana uz Igauniju pēc palīdzības, kuŗas tomēr nebija, jo lielinieki jau pārtrauca satiksmi, un ceļā drīz gūstā krita izglītības ministrs Kasparsons.

Tautas padomes sēdes notikās pilsētas valdes sēžu zālē, nelielā telpā. Krāsli bija salikti puslokā ap gaŗu galdu, kur sēdēja ministru kabinets. Dr. Valters, iekšlietu ministrs, jau toreiz bija apvilcis savai sejai nekustīgu masku, ko toreiz daudzi turēja par diplomātiskās kultūras augstāko sasniegumu. Viņš runāja lēni, savus vārdus pastiprinādams ar mīmiku un žestiem.

Ministru prezidents Ulmanis valkāja gaŗus svārkus, kas padarīja ģeometrisku viņa augsto figūru. Viņš toreiz vēl nebija tik impulsīvs kā tagad, kur ilgā politiskā darbībā viņš ir tuvāk piegājis savas neizsīkstosās sabiedriskās inspirācijas avotiem. Viņš bija arī jaunāks un kautrīgāks, un matos nebija

tā sirmuma, kas tagad. Bet arī jau toreiz varēja manīt, ka viņš kļūst jautrs un iegūst it kā spārnus, ja viņam priekšā stāv kāda cīņa un šķēršļi. Arī viņa runa tagad kļuvusi citāda. Ieguvusi formu, tā sasniedz lielu morālisku patosu, kad viņš pieskaņas tautas vispārīgiem uzdevumiem.

Tajos laikos visur valdīja apbrīnojama vienkāršība. Kāds pazīstams Ārlietu ministrijas darbinieks man stāstīja, ka, atgriezies no gūstniecības, viņš iegājis Ministru prezidenta kancelejā apjautāties pēc vietas. Vienā istabā viņš ieraudzījis kādu gludi noskūtu kungu, kas vienā rokā turējis tējas glāzi, bet otrā lielu bulku. «Ar ko man gods runāt?» — «Esmu iekšlietu ministrs.»

Janvāra pirmajās dienās lielinieki jau bija pienākuši pie Juglas, un visi taisījās uz aizbraukšanu. Es darbojos toreiz «Līduma» redakcijā. Tikai ar lielām pūlēm mēs dabūjām savu algu, bet vilcieni visi jau bija aizgājuši, un man ar dažiem pazīstamiem nācās kājām mērot ceļu no Rīgas līdz Jelgavai, lielinieku ienākšanas priekšvakarā.

Jelgavā es atradu jau priekšā Skalbi un Akurāteru, un tā mēs visi trīs, tāpat kā strēlnieku laikā, turējāmies kopā, pavadīdami valdību viņas braucienā uz Liepāju. Jelgavas stacijā mūs visi apkalpotāji saņēma ar lielu viesmīlību, cerēdami, ka mēs nākam zemi pestīt no vāciešiem, kas visiem bija kļuvusi par briesmīgu nastu. Viņi nekā nezināja par lieliniekiem un to apbrīnojamo izsalkumu, ar kādu tie aprija mantas un cilvēku dzīvības.

Liepājā mēs ar Skalbi apmetāmies, dzīvokļu trūkuma dēļ, kādā vecmodīgā žīda istabā, kur bija neįēdīgi lupatāinas mēbeles un peisakainu rabīnu portreti pie sienām. No žīdu lielās istabas mūs šķīra plānu dēļu siena, un bieži Skalbe mani naktīs cēla no miega: «Eidiņ, klausies, ko tā žīdiete tur dara!»

Katru rītu pie mums ieradās Akurāters ar uztraucošām ziņām no frontes, skubinādams mūs uz bēgšanu. Skalbe bija daudz mierīgāks, viņam gribējās palikt uz vietas un apaugt ar mājību un šo to pārdomāt.

Beidzot lielinieki bija pavisam tuvu Liepājai pienākuši, un bēgšana kļuva gandrīz par nepieciešamību. Man izrakstīja ārzemju pasi, komandējot mani uz Parīzi par legācijas sekretāru. Grūtības darīja tikai mans Zemgales pulka šinelis, kuŗa vietā es gribēju pirkt privātu mēteli. Bet ministru prezidents zemkopības ministram bija licis man sacīt, lai nepērkot, jo ārzemēs dabūšot labāku.

Otrā rītā zemkopības ministrs Goldmanis, finanču ministrs Puriņš un es sēdāmies ormanī, lai dotos uz ostu, kur stāvēja lielais vācu tvaikonis «Hannover», gatavodamies aizbraukt. Bet kad mēs gribējām uziet, mūs nelaida, jo mūsu pasēm trūka Liepājas vācu zaldātu padomes atzīmes. Mēs salikām savas mantas stūmēja ratiņos un, ārēji dusmīgi, bet iekšēji priecīgi, ka nav jākustas projām no dzimtenes, devāmies jautri runādami mājup.

Pēc dažām dienām lieliniekus atsita, un es paliku neaizbraucis. Goldmanis un Spricis Paegle gan aizbrauca, bet vēlāk. Pēdējais bija rūpniecības un tirdzniecības ministrs, un Dānijā viņš bija vedis kādas sarunas par Latvijas koku pārdošanu.

Pārradās Liepājā pēc kāda laika arī Goldmanis un stāstīja par kādu kuģi, kas jau uz viņa sarunu pamata ieradies ostā ar municiju un pārtiku. Kad mēs teicām, ka tāda kuģa ostā nemaz nav, viņš uzsita ar roku uz ceļa un iesaucās: «Vai tas ir redzēts! Kur tad viņš paliek?»

Ministru kabinets savas sēdes allaž noturēja Pēterpils viesnīcā, un vienreiz darīšanu dēļ tur ieejot kopā ar nelaiķi Freivaldu, mēs atradām ministrus sēžam ap neuzklātu galdu, kur bija maize un bļoda ar brūnām desiņām.

Visi tie ir sīki gadījumi, bet viņi raksturo apstākļus, kādos dzīvoja un darbojās mūsu valsts cēlēji. Daudz gadu ir aiztecējis kopš tiem laikiem, viss ir pārmainījies un citāds kļuvis. Bet, lai gūtu pacilātību un goda pilnu pazemību un mēra sajūtu, mums vajadzīgs atminēties, kas mēs esam bijuši un kā esam sākuši. Tā dažreiz cilvēks, no zema stāvokļa ticis lielā godā un slavā, laiku pa laikam

kā svētnīcā ieiet istabā, kuŗā glabājas, kā senu grūtību liecinieks, kāds pavisam vienkāršs krēsls vai galds.

Liepājā pastāvīgi notikās sadursmes starp latviešu un vācu virsniekiem, jo viņi visādi centās latviešus pazemot, un ne viena vien pļauka ir ķērusi vāciešu trulās sejas. Zālītī mūsu karavīri bija atraduši īstu priekšnieku, un īstā latviešu patriota sirds sitās visā, ko viņš domāja un darīja. Man nācās Liepājā arī pieredzēt mūsu pirmā virspavēlnieka bēres. Es viņu redzēju zārkā gulošu, vienkārša kareivja uniformā, kas bija notraipīta zemēm un asinīm. Kopš tā laika mūsu tauta ir aizvadījusi uz kapiem daudzus pazīstamus vīrus, bet neviena bērēs karogi un lapas neplivinājās tik skumji, kā lielo pulkvedi pavadot.

Pa tam arī no Ziemeļlatvijas pienāca arvienu labākas ziņas: igauņi pastāvīgi spieda lieliniekus atpakaļ, un tur veidojās jauna latviešu armija pulkveža Zemitāna vadībā. Tāpēc valdība nolēma, ka Valkā izdodams laikraksts, kas tur propagandētu Latvijas valsts ideālus.

Tad, kādu dienu, uz valdības pavēli Nonācis, Janševskis un es mazajā tvaikonītī «Maigā», kas nesaraujami saistīts ar mūsu republikas sākumiem, izbraucām pa ostas ziemeļu vārtiem, lai dotos pa zivīm un mīnām čumošo jūru uz Rēveli.

Šī ceļojuma sīkumus esmu aprakstījis citā vietā, un tāpēc tiem nepieskaršos. Rēvelē mēs tūlīt uzmeklējām pulkvedi Zemitānu un uzgājām to kādā mazā nomales namiņā. Durvīm bija piestiprināts liels plakāts: Latvijas armijas virspavēlnieks. Mēs atradām pulkvedi zīmējam virsnieku un kareivju uzpleču paraugus. Daži bija izgriezti papē un izskatījās daudz lielāki nekā krievu virsnieku uzpleči. Viņš asi kritizēja latviešu dienvidarmijas formu, kuŗā neesot nekā kareiviska. Viņš uzsvēra, ka latviešu virsnieku uzplečiem vajagot būt lieliem, jo disciplīna mūsu armijā noslīdējusi zemu un to vajagot pacelt, un tāpēc ārējās nozīmes esot ļoti svarīgas. Turpat uz loga saulē žāvējās kokardes gandrīz olas lielumā, tās pulkvedis bija nokrāsojis nacionālās krāsās. Tādām nozīmēm viņš gribēja savu armiju aptērpt, bet no visa tā nekas neiznāca, jo apstākļi vēlāk pārgrozījās citādi. Pulkveža pastāvīgi atribūti bija nekad neizdziestoša pīpe un krievu formas cepure stāvām malām. Viss viņa augums bija izveidojies pēc uniformas, un kad vēlāk, atvaļinājumā ejot, viņš uzvilka privātu tērpu, tas tūdaļ pieņēma kareivja uzvalka veidu.

Pulkvedis bija taisnas dabas cilvēks. Kad Niedras prāvā aizstāvji smīnēdami gribēja viņu izjokot un samulsināt, uzstādot viņam jautājumu: «Kādam nolūkam tika dibināta Ziemeļlatvijas armija?», viņš mierīgi atbildēja: «Lai sakautu Latvijas ienaidniekus.» Dzirdot šo vareno atbildi, zālē uzreiz izzuda visi zobgalīgie smaidi.

Pēc Cēsu kaujas viņš uz balta zirga iejāja Rīgā savas armijas priekšgalā. Tagad viņš jau ir miris, un man liekas, ka arī Dieva priekšā šis krietnais un uzticīgais tēvijas kalps stājas baltā zirgā, pīpi zobos un cepurē ar stāvām malām.

Iebraukuši Valkā un savu avīzi vēl lāgā nenodibinājuši, mēs dabūjām zināt, ka Latvijas valdība Liepājā ir gāzta. Tas mums piešķīra divkāŗu sparū, jo mēs nemaz nevarējām iedomāties, ka tik taisna lieta, kāda bija mūsējā, var aiziet bojā. Viss paaudžu ienaidis pret vāciešiem lauzās uz āru, un mēs savai avīzei «Tautas Balss» piešķīrām tik nacionālu virzienu, ka viņai radās milzīga atbalss, un drīzā laikā tā izplatījās piecpadsmit tūkstoš eksemplāros.

Mums bija sava Ziemeļlatvijas pārvaldība, kuŗas priekšgalā stāvēja Markus Gailītis. Viņš arī bija oriģināls cilvēks, un viņam ļoti patikās pieši un gaŗas ūsas. Viņš izdeva pavēli, ka visi muižnieku īpašumi Latvijā tiek sekvestrēti. Šis rīkojums radīja lielu sajūsmu.

Ziemeļlatvijas finanču lietas pārziņāja Pētersons no Valmieras, viņš bija it kā finanču ministrs. Kādu dienu Nonācis un es aizgājām viņu intervēt. Viņam vispirms uzstādījām jautājumu: «Kādi ir jūsu tuvākie uzdevumi?» Pētersonam rokas manāmi sāka drebēt, un viņš, ātri izrunādams vārdus, noskaidēja: «Finanču ministrijas uzdevumi ir vairot valsts kases ienākumus.» Daudz ko vairāk mēs no viņa arī nedabūjām zināt.

Valkā notika arī kōmiski starpgadījumi. Kādā «Tautas Balss» numurā bija kaut kas iespiests pret virspavēlniecības nolūkiem. Pulkvedis Zemitāns tūlīt deva rīkojumu, lai arestē Nonāci un Janševski.

Nonācis bēdīgs un ļoti uztraukts sēdēja kādā komandantūras istabā, jo viņam nezin kas bija pastāstījis, ka sagaidāma kara tiesa un viņa nošaušana. Par velti Nonācis aizrādīja, ka viņš ir Tautas padomes loceklis. Pulkvedis uz to negrieza nekādu vērību, jo bija kara laiki, un vispārīgi viņš parlamentārismu uzskatīja par niekošanos.

Janševskis turpretī bija daudz mierīgāks un visu panesa lēnā prātā. Viņš bija novietots apcietināto istabā kopā ar kādu mācītāju un baronu, un no nezināmas puses viņam piegādāja ēdienu. Bet drīz pulkvedis tomēr bija ļāvies pierunāties, un arestētos atsvabināja.

Pavasaris tad iestājās ātri, sniegs nokusa, un laukos sākās aršana. Tas bija jauks pārdzīvojums, apmierinājums un gandarījums, kad ieraudzīju arāju kādā pēcpusdienā aŗam nožuvušo lauku. Tā atjaunojās pamazām atkal lauku darbi zemē, ko paši latvieši bija atbrīvojuši.

Jo siltākas un gaŗākas kļuva dienas, jo grūtāki kļuva tie ceļi, kas no Valkas gāja uz Rīgu: latviešu un igauņu armija viņus atkal padarīja par tautas ceļiem. Mūsu kara pulki pastāvīgi vairojās, un visi, kam zeme bija un kas viņu kāroja dabūt, stājās viņu rindās. Visi sacēlās pret lieliniekiem, un atbrīvotie, kā arī neatbrīvotie pagasti piedalījās šinī cīņā. Še no lielā kaŗotāju pulka izdalījās atsevišķas personas, kas bija ieguvušas leģendāru populāritāti ar saviem partizānu uzbrukumiem. Tā pamazām šīs brīvības cīņas un viņu varoņi radīja materiālu nākošam romānistam un novelistam, kas pēc daudziem gadu desmitiem gribēs ieskatīties mūsu dienās.

Kad rudzi sāka viļņoties un ziedēt un zāle gar nopostīto māju gruvekļiem stiepties uz augšu, Ziemeļlatvijas kaŗotāji ieraudzīja lielus putekļu mākoņus virs ceļiem, kas veda uz Cēsīm. Tos sacēla uz Ziemeļvidzemi maršējošais landesvērs. No jauna bija pienācis brīdis, kur vadoniem vajadzēja pierādīt savu gudrību un kareivjiem savu drošsirdību. Pie Cēsīm viņi centās cits citu pārspēt, un, kā suns asti kāju starpā ierāvis, bēga nodevējs Niedra un viņa pulki, cīņu zaudējuši. Atkal uz Rīgas šosejas bija redzami lieli putekļi, un plašā jūnija saulē tie izskatījās kā zelta slava virs latviešu kareivjiem, kas maršēja uz Rīgu.

E d . V i r z a.

III

Valsts izveidošanās

«Mēs visi esam šīs zemes bērni, šīs zemes, kas mūs uztur un uzturēs; te katram jāatrod šajā zemē sava vieta, šī vieta jāmeklē un jāatrod, klausot dzīves un vēstures dzelzs likumiem. Ja kāds šo vietu neatrod, tad lai viņš nemeklē vainu pie citiem. Šai zemei mums jānodod vislabākais, ko mēs spējam dot — tikai šai zemei un nekam citam! Tikai šai zemei, šai valstij mums visiem ir jākalpo. Mums visiem kopīgā darbā šī zeme jāizkopj, šī valsts jāceļ.»

Dr. KĀRLIS ULMANIS.

«PA ZEMĒM EJOT MELNĀM, VISS AP MUMS GAIŠS UN SILTS» (R. Rubeņa uzD.)

LATVIJĀ

*Latvijas kalnājos, Latvijas lejās
Krūtīs man atdzīvo brīvības gars;
Raugu tur vīrus kā ozolus zeļam,
Meitas kā liepas kuplojam.*

*Daugavas māmuļa, mīlīga, jauka,
Sirsnīgi glaužas pie Latvijas krūts;
Dedzīgi viņa caur klintaini laužas,
Tautiešus censībā modrina.*

*Dzirdu še burtnieku sirmajās dziesmas,
Dievkoku paēnās audzētas.
Krūtīs tās pilda ar debesu jūsmām,
Garu līdz dievībai pacilā.*

*Līga man' apveltī dziesmotiem pušķiem,
Sēdina ozola krēsliņā,
Trimpus man' mielo ar putošu alu,
Ūsiņš — ar dravdavas dzērienu.*

*Šeitān es sapņoju zeltmātes dienas,
Sentēvu bijušu laimību;
Dvēsele pamostas Aušriņas zemē,
Romoves krāšņajā godībā.*

*Latvijas kalnājos, Latvijas lejās
Krutīs man atdzīvo brīvības gars;
Raugu tur vīrus kā ozolus zeļam,
Meitas kā liepas kuplojam.*

Auseklis.

J a u n a t n e a g r ā r r e f o r m a s m a n t i n i e c e

Šo grāmatu saņemot, ir noslēdzies svarīgs jūsu dzīves posms. Ir beigusies mācīšanās un gatavošanās, un ir pienācis jau tas laiks, pēc kuŗa kādreiz tā ilgojāties, tas ir — kad paši visu par sevi varēsiet noteikt, darīt visu, kā paši par labāku atzīstat, un veidot savu dzīvi tā, kā paši gribat.

Šis jūsu dzīves svarīgais posms noslēdzas gadā, kad Latvija svinēs 20 gadu neatkarības svētkus. Jūsu lielais vairums visu savu mūžu tātd jau esat dzīvojuši neatkarīgā valstī, visu mācījušies latvju valodā un latvju tautas garā. Tas jums nav bijis liegts, kādēļ arī tagad tuvs un saprotams. Jūs pat nevarat iedomāties, ka tas varētu būt bijis kādreiz citādi.

Šī atziņa lai arī jums paliek visu turpmāko dzīvi dziļi sirdīs paglabāta. To turiet svētu sev, mācat tiem, kuŗiem jums tā būs jā māca, cīnāties par to, glabājiet un nododiet to kā svētu mantojumu nākošām paaudzēm. Neatkarīgo Latvijas valsti ir nodibinājuši jūsu tēvi un brāļi. Daudzi dzīvības pat atdevuši par šo zemi. Divdesmit gados tā tagad ir no gruvešiem uzcelta par ziedošu valsti. Jūs viņu tādu saņemat tagad, kad sagatavošanos esat noslēguši un stājāties darbā, lai piepildītu savu dzīves uzdevumu. Kur liktenis jums arī liks to darīt, un kāds arī būtu jūsu darbs, šo n e k a d n e a i z m i r s t i e t.

Latvija ir nodibināta tautu un valstu likteņu grāmatā, ar 1918. g. 18. novembri sākta jauna lapa. Svītra tajā nekad netiks pavilkta, ja svētu turēsim saņemto mantojumu. Grūtības var būt lielas, bet nekad tik lielas, ka tās nebūtu pārvaramas jūsu personīgā dzīvē, tāpat tautu un valstu dzīvē.

Salīdzinot ar citām tautām un valstīm, Latvija ieņem cienīgu vietu citu valstu vidū, un nav nekāda pamata šaubīties par mūsu patstāvību, mūsu kultūras attīstību un mūsu dzīvot spēju.

Jaunatni lūdzu neaizmirst un iegaumēt, k a s i r Latvijas dārgākā manta, kur slēpjas latvju tautas spēks un stiprums, kur gadsimtiem cauri nekādas varas nespēja iznīcināt latvju kultūru un nomākt latvju tautas dzīvo garu.

Tā ir mūsu zeme, mūsu lauki un ar mūsu zemi un laukiem saistītas nodarbības.

Zemes ideja un ar to saistītās lauksaimniecības būtība jums jau laikus jāizprot arī tādēļ, ka tā ir plaša un visu aptveroša. Laiku laikiem tā ir gājusi cauri, ne savā nozīmē samazinādamās, bet augdama un attīstīdamās, jo — kā sirmā senatnē, tā šodien un vistālākā nākotnē — ir bijusi, ir un būs neatvieto jama un vienīgā cilvēku uzturētāja. Visi lielie domātāji senos un arī jaunākos laikos vienprātīgi atzīst, ka no valsts un tautas interešu pastāvēšanas viedokļa lauksaimniecībai un zemniekiem ir daudz svarīgāka nozīme, nekā rūpniecībai, tirdzniecībai un tur strādājošiem

cilvēkiem; ka lauksaimniecība ir tautsaimniecības pamatnozare, no kuŗas atkarīgas visas pārējās; ka lauku dzīve stabilāka; ka pilsētas morāliskais līmenis zemāks nekā uz laukiem; ka pilsētu pārmērīga attīstība tuvina valsti un tautu sabrukumam; ka pilsētas spēj pieaugt, tikai pateicoties laucinieku ieplūšanai.

Mūsu zeme mums bez tam vēl ir dārgākā manta arī jau tādēļ, ka tā pēc iedzīvotājiem ir svarīgākais katras valsts elements un tā, kuŗai tik daudzi latvju dēli dzīvības atdevuši, lai tikai tā būtu mūsu. Šī zeme glabā mūsu vēsturi, šī zeme ir devusi mums spēku visas grūtības pārvarēt, šī zeme un tikai šī zeme ir vienīgā vieta pasaulē, kur mēs, latvieši, varam kā tauta augt un pastāvēt. To es saku jums tāpēc, ka bez s a v a s zemes mīlestības, kā to visskaidrāk rāda vēsture, neviena tauta, pat vislielākā, nevar pastāvēt un attīstīties, nevar radīt paliekošas vērtības — ne materiālas, ne garīgas. Zemes ideoloģija tikai ir dzīvības nesēja un attīstības veicinātāja.

To vienmēr paturiet svētu sirdīs, nekad no tās nenovēršaties un nekad to nenoliedziet, lai kāds būtu jūsu turpmākais darbs un uzdevumi. Jūs nedrīkstiet to aizmirst arī tādēļ, ka patiesi, tikai pateicoties zemei un zemes darbam — lauksaimniecībai, mūsu valsts ir uzplaukusi, mums ir lielas pilsētas un fabrikas, un mēs visi — laukos un pilsētās — spējam dzīvot tādu dzīvi, kāda šī gadu simteņa kultūras cilvēkam jādzīvo. Lauksaimniecībā tāpat arī atrod darbu vairāk kā 60% no visiem mūsu zemes iedzīvotājiem, lauksaimniecības ražojumi bija pirmie, par ko pēc valsts nodibināšanās tos eksportējot, saņēām valūtu, un ir arī tagad joprojām mūsu eksporta galvenie un vienīgie posteņi. Lūk — lini! Tie mūsu tapšanas vēsturē ir ierakstīti zelta burtiem. Pirmās par liniem saņemtās pretvērtības bija ieroči brīvības cīnītājiem. Šie ieroči deva brīvo valsti, kuŗā tagad jau 20 gadus dzīvojam, to kopjam un ceļam, galveno vērību piegriežot mūsu valsts pamatam — lauksaimniecībai. Dabiski, ka no nekā sākumā te tagad ir radušās lielas vērtības un pati organizācija kļuvusi stipra un visu aptveŗoša.

Noslēdzies ir agrārreformas darbs, kas īstenībā ir visa pamatā. Šim darbam nav parauga pasaulē un ar to kādreiz brauca iepazīties pat tie, kas sākumā to apkaŗoja. Tagad tas savā lielajā vērienā ir noslēgts, bet tā sekas baudīsiet nevien jūs, bet ikviens Latvijas pilsonis, kuŗš dzīvos mūsu zemē tagad vai pēc simtiem gadu. Tiem daudzajiem latviešiem, kuŗi agrāk bija brīvi kā putni gaisā, agrārreforma ir piepildījusi viņu lielākās ilgas, ilgas pēc sava kaktiņa, sava stūrīša zemes, piešķirdama katram mūŗa īpašumā un atstāšanai bērniem un bērnu bērniem gabalu zemes, gabalu Latvijas zemes, tās zemes, kuŗā senču gars mājō, tās zemes, kas vienīgā spējusi noturēt latvju tautu kopā visgrūtākos laikos, tās zemes, pa kuŗu, jau agrāk staigājot, tā sajūta par pašu zemi un tikai pagaidām citu paņemta. Agrārreformā, sadalot gandrīz 2 milj. ha zemes, radītas ap 55 000 jaunsaimniecības, 10.000 rentes mājas piešķirtas īpašumā, iedalītas un piešķirtas ap 1500 dārzsaimniecības, 11.000 amatnieku saimniecības, 3000 zvejnieku saimniecības, piešķirti vairāk kā 50.000 piegriezumi siksaimniecībām, iedalītas vairāk kā 6500 vienības sabiedriski kultūrālām vajadzībām, ap 3000 valsts vajadzībām, piešķirti vairāk kā 7000 zemes gabali servitūtu likvidēšanai un iedalītas daudzas citas zemes vienības. Kopā vēl ar pilsētām un ciemiem agrārreforma devusi ap 200.000 jaunu zemes īpašnieku, kas visi ieslēgušies lielajā ražošanas procesā un palīdzējuši celt mūsu lauksaimniecību un kopt mūsu zemi.

Šo zemju ēku baltie jumti jau tagad pelēki. Kopā ar vecajām saimniecībām jaunie zemju īpašnieki tagad arī ir mūsu zemes patiesie sargi, mūsu zemes garīgais un saimnieciskais spēks, zemes idejas nesēji, Latvijas nākotnes veidotāji, jūsu tēvi un brāļi un tie, kam jūs nekad un nekādos apstākļos nedrīkstat palikt sveši, garīgi atrauties no viņiem un viņu zemes, kas reizē ir arī jūsu. Vēl skaidrāk to, cik noteicošs ir šis spēks visai mūsu valstij un tautai, rāda lielle sasniegumi un nemītīgā lauksaimniecības attīstība un augšana pēc tam, kad par zemes saimnieku kļuvis tas, kam tā mīļa un kas ar to saistīts garīgām saitēm.

Nelīdzeno ierakumu vietā tagad ir tūkstošiem hektaru meliorētas zemes, ganību un pļavu. Galveno laukaugu sējumu kopplatība tuvojas 1,5 milj. ha un dod tik daudz kvintālu labības, ka tiek apmierinātas nevien visas iekšzemes vajadzības, bet labos gados ir arī ko eksportēt. Dzīvais inventārs tāpat sniedzas miljonos. Tam klāt nāk vēl mašīnas, darba rīki un ēkas. Ja lini kādreiz bija pirmie un vienīgie, ko eksportējām, un kā pretvērtību saņēmām tik vajadzīgās mantas, tad šajos 20 gados to nozīme augusi vēl tālāk. Ir pieaudzis nevien linu, bet vēl vairāk citu lauksaimniecības ražojumu eksports. Viss mūsu valsts kopeksports vairāk kā 138 milj. latu (1936. g.) sastādās gandrīz vienīgi no lauksaimniecības ražojumiem. Cūkas un bēkons, piemēram, ir devuši no visa kopeksporta 6,2%, labība 4,4%, sviests 18,3%, āboliņš un linsēklas 3,8%, dažādas ādas 2,3%, lini 12,1% un koku materiāli 26,8%. Lūk, cik liela nozīme ir lauksaimniecības ražojumiem visā valsts saimniecībā un reizē — visai mūsu eksistencei.

Jums tas tagad pilnīgi jāsaprot un arī nākotnē to nekad nedrīkstiet aizmirst, lai neapstātos un nestāvētu uz vietas un neietu atpakaļ visa mūsu valsts attīstība un mūsu tautas stiprums. Es nedomāju jūs ar visu sacīto pārliecināt atgriezties savā darbā pilnīgi pie lauksaimniecības un zemes visus tos, kuŗi to nav domājuši darīt, bet gan panākt vienu — visiem būt visu savu dzīvi zemes darba izpratējiem, patiesiem vērtētājiem un palīdzētājiem, arī citās vietās un citā darbā esot. Ja lauksaimniecība šodien vēl nav tik atmaksājošās nozare, kā varbūt viena otra cita, tad arī to novērtējiet pareizi. Jūs savu dzīvi un darbu sākat, bet arī pārkārtošanas lauksaimniecībā un zemes darbā ir sāktas un sekmīgi ievadītas. Atrisinātas tiks arī visgrūtākās problēmas, un es droši varu apgalvot, ka kādreiz starpības ienesīguma ziņā starp lauksaimniecību un citām nozarēm nebūs nekādas un stabilitāte zemes darbiem daudz lielāka.

Visgrūtākā problēma lauksaimniecībā ir mūsu zemē un arī citur trūkstošās darba rokas. Tā nav jauna parādība, nav arī vienā dienā atrisināma, un arī jūs te nekā nevarētu palīdzēt, stādamies kaut visi darbā. Darba roku trūkst ne tik daudz tādēļ, ka daudzi, kuŗi agrāk laukos strādāja, tagad atraduši darbu pilsētu fabrikās, bet gan tādēļ, ka mūsu lauksaimniecība tik strauji augusi un attīstījusies un reizē ļāvusi attīstīties citām nozarēm. Atņemt nevar un nedrīkst nevienā vietā, jo, vienai nozarei attīstoties, citas nedrīkst ciest un necietīs. Jāpalīdz un jārod izeja te citādi. Un viens no šiem citiem palīgiem, lieliem palīgiem arī te var būt jau agrāk pieminētā zemes ideoloģija. Visiem interesējoties, visiem neaizmirstot, palīdzīgu roku un padomu zemes darbam sniedzot, arī tieši tajā nestrādājot, daudz būs līdzēts. Ziemā un vasarā, viskarstākā darba laikā un kad nav tik lielas steigas, vienmēr visiem zemes darbā palīdzot kaut nedaudz, zināšanas un mīlestību ieliekot, daudzas grūtības nokārtosies viegli, un viss lielais darbs visumā daudz iegūs. Vislabākais piemērs te ir mūsu Vadonis, Valsts un Ministru prezidents Dr. Kārlis Ulmanis. Viņa dzīve un darbs, būdami mūsu katra ideāls, rāda, cik tuva vienmēr Vadonim bijusi zeme un lauksaimniecība ar visiem saviem priekiem un bēdām, kuŗos viņš vienmēr, lai kur atradami un ko darīdams, bijis klāt. Arī tagad viņu bieži tur redzam. Visas valsts lietas kārtodams, visu vadīdams un rīkodams, viņš tomēr biežāk par daudziem citiem, kam vairāk brīva laika, ir laukos, aŗ tur ar traktoru, kulšanas talkā nes labības klēpi vai tamlīdzīgi.

Sekojiem Vadoņa piemēram un arī jūs savā turpmāka darbā esiet tādi! Daudzas pretestības tad izzudīs, apkopta un mīlēta būs mūsu zeme, ziedoša un plaukstoša mūsu valsts tagad un vistālākā nākotnē!

J. B i r z n i e k s.

VECĀS LATVJU MĀJAS

Par visu mīļākas man vecās latvju mājas,
Kas, ābeļdārzos iegrīmušas, baltiem slēģiem zvana —
Pie vārtiem mežs un līči dziesmās trīcēt nenostājas,
Burb upītes, un tālu aiziet druvu līgošana.

Šeit laukos vecie ozoli vēl zaļo brīvi,
Un mežābeles sapņo, rudzos iebrīdušas —
Šeit kupla daba valda cilvēku un viņa dzīvi,
Un dienas aizrit saldās rāsas, medus pielījušas.

Šeit Ūsiņš dravu kopj un Jumis svētī druvu,
Un Māra pirtī mīt, un Pērkons dzenā Jodu,
Bet Jāņu vakarā dod tauta tālu, tuvu
Ar ugunīm un dziesmām Līgo dievei godu.

Kur citur rudzu maize, piens tik saldi garšo?...
Ar kalpiem saimnieks ēd pie viena galda...
Kūp siltas rijas rudenos un augļi smaršo.
Bet drūmo ziemu pasakas un meiču dziesmas valda.

K. I e v i ņ š.

JAUNSAIMNIEKIEM

Ikkatru ziedoni, kad saule atmirdz silti,
Pa visu Latviju tā apspīd jaunu cilti.
Ak lauku ejas šīs! Kam gadās iet pa tām,
Redz tas, ka visur kur ap muižām senajām,
Kas šur tur drupās guļ vai paceļas vēl stalti —
Līdz pašam apvārsnim mirdz māju jumti balti,
Tās ir kā karogi, ko vaļā plētis prieks.
Tās cēlis necik sen vēl gājējs bezzemnieks
Ar rokām darbīgām uz klaja muižas lauka.
Tāpat kā tagad mums reiz vasara nāks jauka
Pēc gadiem divdesmit. Kuŗš tad tam gaŗām nāks,
Vairs viņas nepazīs — ap viņām smagi šņāks
Jau liepas, ozoli. Tās ābeļziedi greznos —
Kas maijā atraisa kā sniegu ziedus gleznos.
No kūts uz istabu, vai tīrumos pa tam
Šo māju cēlėjus dažs redzēs staigājam.
Būs visur ziedonis, bet matos viņiem ziema.
Jūs, uzvarētāji, pie Ventas, Kalnaciema,
Jūs sevi piesējuši Latvijai nu klāt.

*Tāpat kā šautenes jūs kaujā valdījāt —
Jel valdāt cītīgi tad savas jaunās mājas.
Tā svētība, kas iet pār Latviju — tā stājas
Pār jūsu tūrumiem, ka smagu vārpu zelts,
Lai darbam jūsējam nav rudens domīgs velts,
Kad pildās apcirkņi un pildās skaidrie trauki
Ar dziru putainu, ko dāvā miežu lauki.*

E d. V i r z a.

SAVĀ PUSĒ

*Varbūt jauki tur, kur mirtes
Zeļ kā kadiķi gar sētām,
Tomēr nevar, nevar šķirties
No sendienās iemīlētā.
Jo visjaukāk savā pusē
Dienvidos, kad dābols susē,
Saldām smaršām pupas nozied,
Atslīgt ābeļdārza ēnā.
Šaubas, sirdi velti plosiet.
Uzplaukst laimes puķe lēnām
Dienvidos, kad dābols susē.*

*Un kad apiets dienas solis,
Asa noguruma smeldzē
Miers kā rāma rasa nolīst,
Nesot atpūtu un veldzi.
Mums tad mīļāk savā pusē
Kopā pasēdēt un klusēt,
Rietu zirneklis lai aizauž
Logus spožiem zelta diegiem,
Un no mežiem vakars laižas
Druvās ēnu spārniem liegiem, —
Mums vismīļāk savā pusē!*

A. F r a n c i s.

ARKLA DZIESMA

*Zemnieki, visi pa latviešu mājām,
Ceļaties augšā un sasaucaties;
Ilgi bez atpūtas vieni mēs gājām —
Skaista kā saule nu gaita mums ies.*

*Izsēti tagad pa Latvijas āri
Nodomi mūsu un cerības lied;
Meldijām jaunām lai aizvijas pāri
Meldija vecā, ko arkl(i)s mums dzied.*

*Ja mūsu bērniem, kad nāve mūs nāvēs,
Stiprajās rokas vēl arkla būs balsts —
Mūžam zem debesīm mūžīgām stāvēs
Zemnieku sargāta Latvijas valsts!*

Ed. Virza.

ZEMNIEKI RĪGĀ

No visiem Latvju zemes stūriem
Šeit satiekaties, arājcilts.
No jūsu balsīm sirmiemi mūriem
Slīd pāri savāds mākons silts.

Viņš, nesot auglību ar lietiemi,
Ar vēja spārniemi nerimst skriet
Un spīrgti uzdīgušiem dzietiem
Steidz dzīvinošu velgu liet.

Jau atstājuši savas mājas,
Lai draugam roku sniegtu draugs.
Kad vārdiem sekos darbs bez stājas,
No jūsu domām lielums augs.

Jo viss, kas zeļ zem saules, uzdzied,
Vai puķe vien, vai tauta tā.
Nu savā gaitā neapklusiet, —
Mums uzplaukt viņu vaiņagā.

Jūs, noru uzaruši, spējat,
Kā zelta puri ietek tai,
Tā viss, ko savā mūžā sējat,
Lai zied un nobriest Latvijai!

Alfons Francis.

M ū s u a i z s a r g i

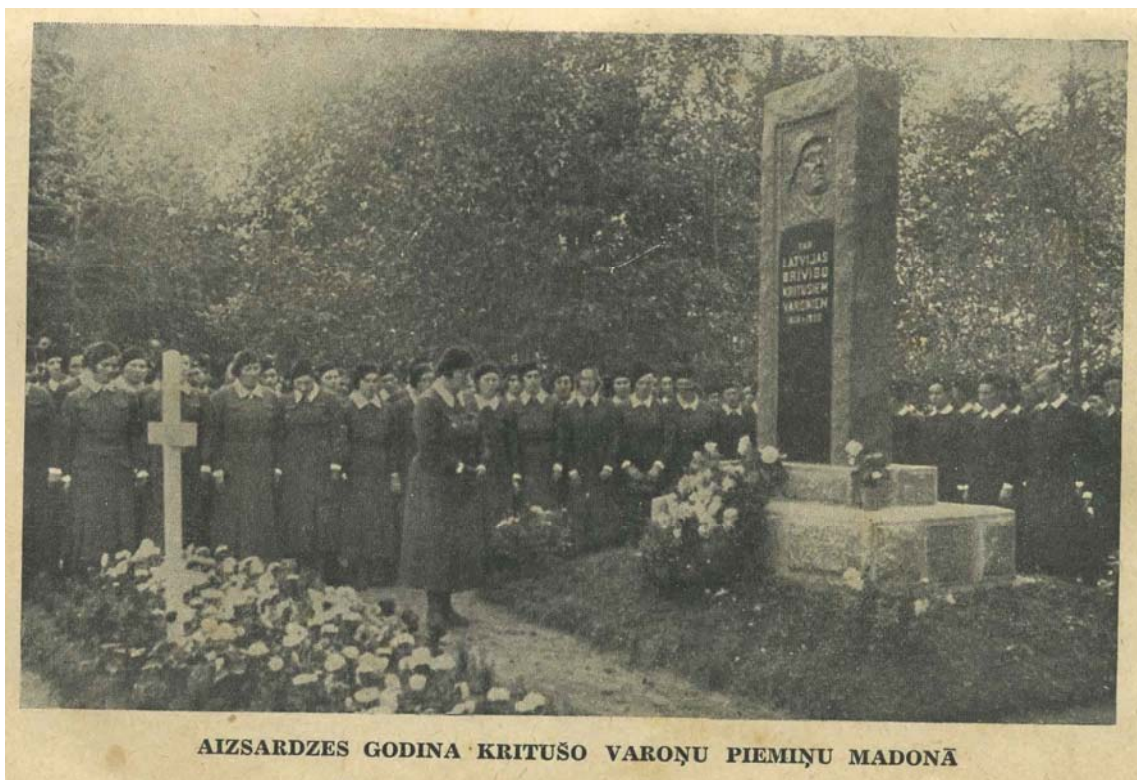
Aizsargu organizācijas gaitas jau kopš savas tapšanas pirmajām dienām cieši savijas ar mūsu valsti. Nebūdama atsevišķu šķiru organizācija, bet gan vienodama savās rindās tautas krietnākos dēlus un meitas, aizsargu organizācijas mērķi un uzdevumi izveidojušies tādi, kas nav šķīrāmi no mūsu valsts un tautas uzdevumiem. Un tagad, kad tepat jau pienācis 20. darba gads, aizsargu un aizsardžu saime var atskatīties uz raženiemi panākumiemi visās savās darbības nozarēs un ar lepnumu dziļā cienībā savās sirdīs nest sava augstākā Vadoņa, organizācijas dibinātāja, Valsts un Ministru prezidenta Dr. K. U l m a ņ a vārdu.

Ja salīdzinām aizsargu organizācijas gaitas sākumu 1919. gadā, kad aizsargi kā administrācijas piespiedu palīgspēks kalpoja miera un kārtības uzturēšanai no ienaidniekiem atbrīvotā apgabalā, ar aizsargu organizācijas darbību, pārejot uz tagadējo kārtību, tad jau šinī svarīgajā momentā saskatām ne tikai pārkārtoto organizāciju, bet arī pavisam jaunas darba metodes. Tas, kas aizsargiem bija veicams pie miera un drošības uzturēšanas savu gaitu pirmajā sākumā, tas, bez šaubām, paliek kā viena daļa no pienākumiemi arī cauri visiem laikiem līdz šai dienai, bet, apstākļiem mainoties, klāt ir nākusi vesela virkne jaunu pienākumu un uzdevumu. Pārkārtotajā

organizācijā aizsargs vairs nav tikai policijas palīgspēks miera un drošības uzturēšanai, aizsargs ir tapis arī par nacionālās valsts dzīves tikumu sargu un izplatītāju. Aizsargu organizācija savās rindās audzina dziļu tēvzemes mīlestību, bet pāri savām rindām aizsargi šo savu ticību nes visplašākajās iedzīvotāju aprindās.

Kultūrāli sabiedriskai nozarei aizsargu organizācijā piekrīt redzama vieta. Tam savi iemesli, jo vairums aizsargu dzīvo laukos, kur kultūrālā un sabiedriskā dzīvē nedarbojas sevišķas mākslas iestādes, bet kur šis darbs veicams un veidojams pašu spēkiem. Organizācijas vadība tam veltījusi lielu uzmanību, un tagad ar prieku atzīmējams šī plānveidīgā kultūras un sadzīves darītā darba svētīgums un plašums. Sevišķi strauji pēdējos gados ir izveidojusies šī darbības nozare, un tādā kārtā aizsargu nodaļas pagastos pa lielākai daļai ir kļuvušas par pagastu gara dzīves vadītājām, kas, pareizi novērtēdamas vietējos apstākļus, mēģina vienot un pašdarbībā apvienot visus pagasta labākos spēkus. Tas ir viegli saprotams, jo aizsargu organizācija jaunā laika sākuma dienās, tūlīt pēc 1934. g. 15. maija, bija viena no labāk noorganizētām organizācijām. Aizsargu organizācija pagastos bija tā, kas spēja aktīvi ap sevi visplašākos apmēros pulcināt valstiski noskaņotos cilvēkus uz kopīgu darbu, uz kopīgiem centieniem un kopīgiem mērķiem. Tāpēc arī daudzas organizācijas, kuŗas pēc lielajām pārvērtībām atrada, ka viņas ir nespējīgas turpināt uzņemtos pienākumus vietējās kultūras dzīves izkopšanā, labprāt savus pasākumus nodeva aizsargu organizācijai, un aizsargu organizācija šos pasākumus ir tālāk vadījusi. Ap simts tautas namu ir pārgājuši aizsargu īpašumā. Tiem ir izdarīti nepieciešamie remontu, un atsevišķos gadījumos tie no pussagruvuša stāvokļa ir atkal savesti lietojamā kārtībā. Bijušie tautas nami ir ieguvuši aizsargu nodaļu un aizsargu organizācijas personā saimnieku, kas kārtīgi apsaimnieko un uztur šīs sabiedriskās telpas labā kārtībā, dodot iespēju tās lietot ne tikai aizsargiem, bet visiem, kam šīs telpas vietējā novadā ir vajadzīgas.

Militārā laukā aizsargi dienu no dienas dara svarīgu un nopietnu darbu — sagatavojas pēc iespējas pilnīgāk un labāk briesmu brīdim, ja tāds mūsu zemei rastos. Sevišķi svētīga šajā ziņā aizsargiem ir bijusi armijas atsaucība, ne tikai kā liels atbalsts darbu darot, bet arī kā labākā liecība par to lielo savstarpējo uzticību un draudzību, kāda pastāv un pastāvēs starp armiju un aizsargiem vienmēr.

Visos pastāvēšanas gados aizsargi izņēmuši plašu militārās apmācības darba programmu, uzrādīdami labas sekmes tehnisko un taktisko zināšanu piesavināšanā, kas panākts ar kaŗa resora augstākās vadības labvēlību un aktīvā dienesta virsnieku un instruktoru dzīvu līdzdalību, izmantojot kaŗa resora apmācības līdzekļus un apmācības laukumu. Sevišķi rosīgi aizsargi bijuši šaušanas mākslas izkopšanā, ieliekot šajā darbā daudz pūļu, enerģijas un arī personīgos līdzekļus, kādēļ rezultāti ir vairāk kā iepriecinoši.

Militārām nodarbībām pieslēdzas arī aizsargu sanitārā daļa, rūpējoties par zemākā medicīniskā personāla sagatavošanu kursos pie kaŗa slimnīcām.

Veiksmīgs bijis arī aizsargu lidotāju darbs. Uzlabojot aizsargu aviācijas tehnisko nozari, vairojies arī lidotāju skaits un viņi veikuši daudz grūtu pienākumu. Kopā ar kaŗa aviāciju aizsargi veikuši gaisa manevru uzdevumus un piedalījušies aviācijas svētkos.

Fiziskās audzināšanas lielā nozīme tautas veselības kopšanā un saglabāšanā tiek arvienu labāk un pareizāk izprasta, ko liecina aizsargu sportistu palielais skaits, kas nāk tieši no laukiem, un lielle aizsargu sporta svētki Rīgā. Gandrīz visos pagastos pie aizsargu nodaļām darbojas sporta pulciņi, un šo pulciņu mērķis ir saistīt jaunatni, lai tā brīvo laiku lietderīgi pavadītu sporta pulciņos un dažādās spēlēs, vingrojumos un sportā. Ja dažādu nozaŗu sporta sacensībās valsts mērogā redzam uzvarētājos aizsargus vai aizsardzes, tad tie nav speciāli uzvarām gatavoti, bet gan izauguši sporta pulciņos, kur spēlēs un citās nodarbībās guvuši vingrumu un spēku.

Aizsargu neizsīkstošās enerģijas avots ir bijis tas apstākļi, ka aizsargus organizācijas darbā nav vadījuši šauri pašmērķi, bet kopīgas, visu tautu aptverošas idejas. Pašmērķi zaudē nozīmi, sabruk ar to sasniegšanu, kamēr lielas idejas ņem mājas vietu cilvēku prātos un sirdīs, iet savu nemirstības ceļu no paaudzes uz paaudzi. Kopīgai idejai, tēvzemei un brīvībai — ir vārdi, kas no brīvības cīnītāju durkļiem pārnesti Brīvības pieminekļa granītā un vadījuši, vada un vadīs aizsargus viņu pienākumos.

Gadu no gada ir notikušas uzskatu pārmaiņas par aizsargu organizāciju, un tagad ar prieku mēs varam konstatēt, ka visplašākās iedzīvotāju aprindas kā laukos, tā pilsētās ne tikai ar lepnumu noraugās aizsargu organizācijas darbībā, bet, cik ir spēju un spēka, arī sekmē aizsargus viņu pienākumu pildīšanā. Par aizsargu organizāciju ir mainījušies ne tikai šinī ziņā uzskati, bet jau aizsarga tērp uzskata par zināmu garantiju tam, ka aizsargu organizācijas loceklis, tas, kas sastāv šinī organizācijā, ir krietns un uzticams pilsonis, ka viņam var uzticēt ne tikai ieroci nest un tos pienākumus pildīt, kas saistās ar sastāvēšanu aizsargu organizācijā, bet ka viņam var uzticēt arī citus plašākus pienākumus.

Aizsargu organizācijas 18. gada dienā viņas augstākais Vadonis Valsts prezidents savā pavēlē teica šādus sirsnīgus un zīmīgus vārdus: «Aizgājušos 18 sekmīgas darbības gados aizsargu organizācija, iedama roku rokā ar armiju, ir kļuvusi par stipru apvienotas Latvijas nacionālās vienības un drošības sargu un kopīgi ar pārējiem drošības sargiem garantē ne tikai drošību un mieru zemei, bet arī Latvijai mūžīgu neatkarību. Uzņemoties aizsargu organizācijas virsvadību, esmu vēlējies redzēt aizsargu organizācijas vēl tālāku uzplaukumu, pārliecībā, ka arī Latvijas valsts nākotnes izbūvē aizsargiem piekritīs ievērojama loma.»

Lai mūsu pateicība Vadonim par viņa vēlējumu, par viņa darbu, kas pacēlis latviešu tautu vēl nebijušā mirdzumā pāri visiem laikmetiem, ir solījums absolūtā uzticībā ar vislielāko dedzību iet viņa latvju tautai nosprausto ceļu, bez atraušānās izpildot visus Vadoņa norādījumus, kuņus viņš mums dos.

A l f r ē d s B ē r z i ņ š.

S a u l e l ī d u m ā

Tēlojums

Ausa silta novembra rīts pāri Latgales lēzeniem kalnājiem, lieknām un mierīgiem ezeriem, no kuņiem cēlās palsa migla un laiski klīda tīrumos un pļavās. Ezera piekrastē dusēja sādža, sarāvusies čokurā, bet pakalnos pret mežmalām baltoja jaunsaimniecības jaunām celtnēm, skaidu un šindeļu jumtiem.

Jēkabs Mežmalis pamodās tūlīt, tiklīdz logos sāka plaukt rīta blāvā gaisma, ļaudama saskatīt lietas istabā un pie sienām. Viņš bija gulējis cietu un veselīgu miegu, tagad jutas spirts. Tikai delnās vēl, savēlot pirkstus, sūrstēja atmiņas no sešām darba dienām.

Brīdi viņš ļāvās vēl atpūtai. Sienas stundenis tikšēja, mērīdams savus parastos soļus. Sieva un bērni saldi gulēja, un viņu krūtīs cilājās mierīgā elpā.

Jēkabs lēni laida skatu parī istabai, gar sienām. Acis brīdī kavējās pie noplēšamā kalendāra.

Astoņpadsmitais!

Kuŗš gan bija agrāk uzcēlies nekā viņš? Sieva? Nē, viņš būtu to dzirdējis, jo mazākais troksnis viņu modināja. Drīzāk bērni bija pasteiguŗies vakar, kam pirksti niezēt niezēja uz kantainajām iespiestajām lapiņām.

Viņš cēlās. Klusi saģērbās, lai netraucētu gulētājus. Uz pirkstgaliem piegāja pie skapja un atslēdza to. Atvilktnes dibenā gulēja neliels vīstoklis, rūpīgi iesaiņots. Ar ilgoŗanos viņš bija gaidījis ŗo dienu, kad varēs viņu izņemt un atraisīt.

Pievēris skapja durvis, Jēkabs izzagās ārā. Vāgūzī viņš strādāja daŗas minūtes. Īsi vesēra piesitieni skanēja kā jautri zvani. Un kad viņš parādījās atkal pagalmā, sejā laistījās lepns prieks, bet rokas nesa mastu ar sarkanbaltsarkanu karogu.

Vietu viņam nevajadzēja meklēt, kur to piestiprināt. Aizsītot verandas jumtiņa galu, viņš jau bija turējis prātā ŗo mirkli. Tagad tikai pakāpa pieslienamās kāpnītēs un ielika kātu makstī.

Brīdi nolieca galvu kā lūgŗanā, tad gāja tālāk.

Zeme elpoja smagi. Vēl vakar rīestās velēnas piepildīja gaisu ar savu īpatnējo smarŗu, kas piemīt auglīgai zemei. Meŗmalā klaiņoja dūmi no dziestoŗiem uguns kuriem, līzdami gar zemi, saplakdami un pazuzdami vagās un grāvjos, it kā kauns būtu rādīties cilvēku acīs. Meŗš klusēja, miglas lāses lēni pilēja no zariem.

Pārlēkdams grāvjus, kas vagoja tīrumu noteiktos cetrstūŗos, aizraidīdami lieko ūdeni ezerā, jaunsaimnieks Meŗmalis gāja lepni. Ik gadu ŗīnī rītā viņš cītīgāk apstaigāja savu saimniecību, priecādamies par katru lieku soli, kuŗš bija jāmērī apkārt iekoptiem laukiem. Un ar katru jaunu gadu loks kļuva plaŗaks un plaŗaks. Vēl pērn un aizpērn viņa pieri bija apēnojuŗas rūpes par priekŗā stāvoŗo rīecēja un līdumnieka darbu, ne tieŗi par paŗu darbu, bet it kā par bailēm, ka trūktu laika un spēka to veikt.

Nu ŗīs rūpes bija malā, darbs bija padarīts. Savu zemi viņš bija mīlējis vairāk par citiem: divreiz iekarojis, divreiz atbrīvojis, līdz tā kļuva tīra un gatava ieņemt auglīgu sēklu.

Jēkabs Meŗmalis bija brīvības cīņu dalībnieks. Ieročiem rokās, plecu pīe pleca ar tautieŗiem no Kurzemes, Zemgales un Vidzemes, viņš bija pārstaigājis zemi tanīs liktenlgajās dienās, kad dzīma valsts. Glābdamies no granātu krusas, viņš bija mācījies pieplakt cieŗi zemei. Tā bija glābusi viņa dzīvību, un viņš to mīlēja kā māti. Tiklīdz ienaidnieks bija padzīts, viena cīņa bija beigusies, bet sākās otra. Viņam pieŗķirtā jaunsaimniecībā kupli zēla nezāles, cīņi cēla rievainas galvas uz augŗu, bet celmu un krūmu saknes stiegrainiem taustekļiem izsūca ik pīcīņu valgās zemes. Un Jēkabs Meŗmalis metās atkal cīņā pie lāpstras un stieņa ar tādu niknumu, kā reiz pie ieročiem. Sūrā un neatlaidīgā darbā nācās iekāŗot vagu pēc vagas, rīest un grāvot, lauzt celmus, cīrst kokus, plēst krūmus un līdumu līst. Jo vairāk salīka mugura, jo kvēlāk krūtīs liesmoja gaidāmās uzvaras prieks. Un, lūk, pēdējās saknes, pēdējās cīņu cietās muguras nu gruzdēja dziestoŗos pelnos! Izkūpēja pēdējie līdumnieka uguns kuri!...

Viņš bija nonācis meŗmalā, uzkāpis pakalnā, no kuŗa pārskatīja savu īpaŗumu kā uz delnas. Prieks par atbrīvoto zemi viņā līja kā auglīgs lietuss, un savā laimē viņš izskatījās kā sirms priesteris, kuŗš svēti ŗo zemi, radību un dzīvību tanī...

Ilgi viņš dega panākumiem vainagotā darba priekā.

Rīts pletās arvien platāks. Migla pamazām noslāņojās, pieplakdama zemei un it kā atvilkdamās atpakaļ ezeros. Austrumi sāka degt sārtās ugunīs, izveīdodami baltus staru kūļus.

Tūlīt vajadzēja lekt saulei.

Mirkli vēl ieslēdzis skatos tīrumus un pļavas, Jēkabs pagriezās un gāja mājās, steīdzīnādams soļus, it kā baidīdamies ko nokavēt. Viņš gribēja modināt saimi jaunā rītā, kad rūpes aiz muguras, kad nostiprināti mierīgās dzīves krasti.

Bet vārtos viņam jau ŗāvās pretīm mazā Ilzīte un mīrdzoŗām acīm sauca, rādīdama ar pīrkstiņu gaisā:

— Tēt! Karogs!

Viņas bērna prieks aizgrāba tēvu. Jēkabs pacēla mazo uz rokām un pieglauca galvu pie vaiga. Jaunā dzīvība kūšāja līksmē viņa rokās, viņš vilka to cieši pie krūtīm, un viņa skropstās sakrājās rasa. Spējš prieka un gaismas vilnis uz mirkli viņam lika aizvērt acis, bet kad tās atdarīja, viņš redzēja, ka viņa nolīstie lauki dega saules zeltā, sidrabotas ūdeņu straumes tecēja grāvjos, bet pie jaunās celtnes plandīja karogs, sarkani balts, apmirdzēdams zemi, kuŗu viņš bija iekaŗojis sviedriem un asinīm.

— Tēt, karogs! — sauca mazā un arvien vēl rādīja ar pirkstiņu. Uz viņas saucieniem atsteidzās arī viņas brālītis un māte, tāpat priekā mirdzošām acim. Viņi sastājās riņķī ap tēvu, kuŗa lūpas pavērās un teica lūgšanas dedzībā:

— Mīlējiet šo zemi, un viņa jūs svētīs mūžu mūžos!

Cieniet sarkanbaltsarkano karogu, jo viņš ir jūsu lepnums, brīvība un gods!...

Lēca saule. Rīta dzestrās vēsmas skarts, karogs izraisījās un lepni planda pāri līdumam, pāri liekņām un ezeriem, pāri birzīm un pakalniem. Viņa apmirdzētā lokā stāvēja Mežmaļu saime, bet saule lija līdumā, lija viņu dvēselēs.

Al b e r t s S p r ū d z s.

PIE GAUJAS

*Še, kur līgo priežu meži,
Esmu dārgām saitēm siets,
Še ir mana tēvu zeme, —
Esmu dzimis gaujmaliets.*

*Svešās malās esot jauki,
Daudz jo daiļi brīnumi,
Augsti kalni, plaši lauki,
Greznām puķēm rotāti.*

*Bet kas svešas zemes, salas
Man ar savu greznumu,
Kad es še pie Gaujas malas
Dzirdu latvju valodu!*

*Sveika, Gauja! plūsti knaši
Tur, kur Balta jūra iet!
Gadu simteņiem lai braši
Latvju tauta zeļ un zied!*

R i e t e k l i s.

BIRZĪM ROTĀTS

*Birzīm rotāts Gaiziņš, latvju milzis,
Laistās spodrā saules sidrabā.
Sirmā Latvija, kaut tu jel būtu
Tāda cēla, balta, dižena!*

*Pakalni ja kliegtu, lejas brēktu,
Debess pazaudētu spožumu,
Latvija, kamēr mēs elpot spētu,
Mūsu mīlestībai tici tu!*

*Birzīm rotāts Gaiziņš, latvju milzis,
Laistās spodrā saules sidrabā.
Sirmā Latvija, lai tu mums būtu
Vienmēr cēla, balta, dižena!*

K. Jēkabsons.

LUBĀNA PĻAVĀS

*Acis pagurst, vērojot šo plašo līdzenumu,
Kur zaļā klajumā, aiz miglas dūmiem,
Mirdz saulē upes līmenis sidrabains,
Kur zilā tālumā pats sirmais Lubāns
Vēl savās teikās, baigi šalkdams, snauž.*

*Kad zāļu stiebrus ziedu nasta liec,
Tad uz šo vientulīgo, skaisto, kluso vietu
Atpeld lēni sienplāvēju laivas, —
Un dziļo klusumu še pārtrauc darba dziesma,
Līdz vēlai naktij viņu izkopts dzied.*

*Tā paiet mēnesis, nedēļas un dienas,
Kad saldā siena smaršā visi reibst.
Pēc zaļi-pelēki, pret zilu gaisa fonu,
Stāv rindās siena kaudžu kupoli,
Un jautru strādnieku un meitu dziesmas
Ar laivām līdz projām aizlīgo.*

Augusts Eglājs.

RĒZNAS EZERS

*Zilgmo ezers, zilgmo tāle,
Spoguļojas ūdens zāle.
Saule cilā zelta irkļus
Mākoņlaivai sniegbaltai.
Viļņi virknē mūžu mirkļus
Apskaidrotai radībai.*

*Zilgmo ezers, niedres lokās,
Bērziem lapu pilnas rokas.
Volkenberga zilam mūram
Dzelmē līka kora spīd.
Tam ar zelta rieta burām
Mākoņlaiva gaŗām slīd.*

A d. E r s s.

Latvju dziesma

Latvju dziesma, mūsu dziesma — kas tevi tik burvīgu radīja? Kur ņēmi to daiļumu, kur smēli to dziļumu, kas, tevi klausoties, sirdīs prieku vairo, bēdas remdina? To noslēpumaino spēku, kas arājiņam, vagu dzenot, arklu tik vieglu padara, kas mūsu brāļus dziedādamus no uzvaras līdz uzvarai vadīja, par nāves tumšajiem draudiem aizmirstot — — —

Tā ir mūsu zemes mātes radīta, tā no mūsu pašu zemītes izaugusi. Mūsu saulē atplauka viņas ziedi, mūsu sili tai sniedza ēnu. Bet tā arī mūsu tēvu, mūsu māšu asaru rasināta. Un, lūk, — zeme, saule, meži, asaras to radīja tik daiļu, tik burvīgu — to radīja par mūsu tautas mīļāko pavadoni visās viņas gaitās.

Ilgus, ilgus gadus tai vajadzēja slēpties, tikai klusināta tā atskanēja, neatzīta, pat nievāta. Par pagānu dziesmu to sauca, par blēņu dziesmu. To nīdēja tie, kas mūsu zemei, mūsu tēviem un mātēm par kungiem uzmetās, kas Kaibaliņas svētozolus gāza; nīdēja tie, kas Latvijas sauli, Latvijas silus tikai savām pilīm prasīja, pašam zemes sirdsdraugam svētvakaru liedza, tam tikai nopūtas un asaras novēlēja. Un tomēr — mūsu dziesma bija par draudiem, par naidu stiprāka. Arvien drošāk, arvien skaņāk tā pacēlās pāri pat tumšākajiem mākoņiem. Pulcējās tautas dēli, tautas meitas, jauki savu dziesmu skandinot; un neatradās vairs tā vara, kas spējīga būtu to apspiest, noklusināt. Tā dzima mūsu dziesmusvētki, kopš gadu desmitiem mūsu dziesmas, bet arī mūsu tautas atziņas visvarenākā izpausme. Kā bangojošas jūras viļņi tie rāva visu tautu sev līdzī. Bet arī sauciens: «Tā dziesma ir mūsu!» vienmēr dzirdamāk sajaucās ar citu saucienu: «Tā zeme ir mūsu!» Vēl pāris vistumšāko, visbaigāko gadu, un — mūžīgu slavu mūsu varoņiem brāļu kapos! — «Dievs, svētī Latviju» izlauzās no miljona un atkal miljona brīvi elpojošām krūtīm, sludinot, ka dzimusi tā Latvija, par kuŗu jau gadu simtiem dziedāja mūsu tēvi un mātes.

Tomēr vēl netrūka mūžam neapmierināto mēģinājumi traucēt šīs harmonijas dažādām neskaņām, dziesmusvētkus nejaukiem tautiskās dziesmas ķēmojumiem. Vēl Latvija nebija vesela; vēl tai bija jāpalīdz galīgi atbrīvoties no tām šķembelēm, ko vispasaules straujo laiku maiņu cīņas bija atstājusas viņas vēl novājinātajā ķermenī. Tā ausa gaisā 15. maija rīts. Mūsu Vadoņa spēcīgais

«TĀ LATVJU ZEME, KUĀ ZIED; TĀ LATVJU TAUTA, KUĀ DZIED»

vārds galīgi nodrošināja mūsu laicīgo brīvību, bet arī mums deva sengaidīto garīgo brīvību. Un ar uztrauktām, pacilatām sirdīm tagad gaidām pirmos Vienotās Latvijas dziesmusvētkus, Vienotās Latvijas gribas celtajā Brīvības laukumā. Nav vairs koŗa, kas negribētu šinī mūsu tēvzemes slavas dziesmā līdzdziedāt; noklusuŗas tumsoŗu balsis, kas, naidu sējot, vājos maldināja. Ŗie dziesmusvētki — lai tie taptu par mūsu sentēvu tikumu jauno Ŗūpuli; mūsu zemē, mūsu saulē, mūsu meŗos — lai tanīs no jauna atplaukst mūsu tēvu, mūsu māŗu, tagad prieka asarām rasināta, dziesma!

Tā ir mūsu neŗķiramais pavadonis kopŗ neskaitāmām dienām, kopŗ neskaitāmiem gadiem. Mēŗ savu dziesmu izjūtam viŗas sirsnībā, viŗas braŗumā, arī viŗas draiŗķībā. Bet vai mēŗ to arī patiesi pazīstam? Līdzi tieksmēm gūŗ galīgas ziŗas par mūsu senŗu darbu, dabu, ieraŗām — mēŗ tagad pūlamies tikt tuvāk arī viŗu, mūsu dziesmai, to uztvert ne tikai intuitīvi, bet arī zināŗniski, iedziļinoties ne dainās vien, bet arī viŗu senajās meldijās; jo nav dainas, kas nebūŗ dziedāta bijusi. Kas agrāk bija tikai daŗu izraudzīto brīvprāŗīgi, nesavŗīgi piekoptais darbs — krāŗ, sijāŗ, pēŗīt tautas dziesmu, tas tagad pārņemts no mūsu valsts kultūrveidoŗanas iestādēm, pirmkāŗt — no Izglīŗības ministrijas folkloras nodaŗas. Bet ar to privāŗā iniciāŗtīva nav izslēgta; taisni otrādi — tā nepiecieŗama. Mūsu folkloras krāŗuves plauktus pilda bagāŗi, beidzamajos divdesmit gados sakrāŗi materiāli; un lai tie pagaidām arī vēl nav kāŗtoti un tādēŗ grūŗi pārskatāmi, tad tomēr jau laba tiesa jaunparāŗdīŗušos dziesmu atļauj spriest par to materiālu bagāŗību, kas vēl gaida savu augŗāmcelŗanos. Mūsu jaunajai paaudzei, seviŗķi mūsu lauku skolai — skolotāŗiem un skolniekiem — pieder ievērojama daŗa nopelnu šinī ķaklajā krāŗanas darbā. Ja nu arī bira būs uzmanīgi jāvēŗi, no graudiem jāŗķiŗ daudz pelavu, ja arī viens otrs iesūŗtījums vairāk liecina par labo gribu nekā par pietiekoŗu prasmi — visas Latvijas rokas pie tā strādāŗuŗas, to padarīŗuŗas par tautas darbu. Paies vēl gadi, līdz Ŗi mūsu daiŗā manta tiks Ŗķīŗstīŗā veidā tai tautai atpakaŗ dota, no kuŗas tā nākusī. Bet jo lielāks tad būs gandarījums — abās pusēs.

Dzīva kustība manāma, šo dziesmu arī mākslas mērķiem izlietojot. Beidzami gadi mums deva respektējamu skaitu jaunu skaņražu, kas, arī tautas dziesmas apstrādājot, lūko laurus gūt. — Bet ne visur ar laimīgu roku. Mūsu divu tautas dziesmu meistarū — Jurjānu Andreja un Emīla Melngaiļa — paraugus tie sasniedz tikai ļoti retos gadījumos. Es negribu uzņemties par kaut kāda, vienīgi atzīstama, apstrādājuma veida kurlo aizstāvi. Arī mūsu tautas dziesmas izpratnē negribam stāvēt uz vietas. Bet pagaidām pārāk bieži manāma tendence ilustrēt dziesmas zināmas teksta daļas diezgan rupjiem ārīgiem līdzekļiem, ieceļot blakus momentus galvenajā vietā, pie tam ar tekstiem dažkārt tīri barbariski apejoties. Gan dzirdams dziesmiņā: «Redz, kur jāja» vai patiesi bajārus jājam; ja tīk — pat suņus rejam. Bet nevilus uzņemas jautājums, vai zirgs un suns — patiesi vienīgais, noteicošais saturs; vai katram tautas dziesmas draugam ar šo pasvītroti naturālistisko uztveri īsti pakalpotu? Un ja «Aijā, žužū», manis pēc arī «Pūt, vējiņi», manto, beidzamo pantu bez vārdiem, slēgtām lūpām atskaņojot, tad tas vēl nepilnvaro diriģentu uzspiest tamlīdzīgu izskaņojumu arī dažai citai dziesmai, pamatojoties dažkārt tikai uz ļoti apšaubāmu subjektīvu iegribu. Uzkrītoši arī, ka lielākā daļa jaunapstrādāto tautas dziesmu — jautra, zobgalīga satura; ka liriska satura dziesmas samērā reti parādās programmās. Vai tikai ar to netuvojamies zināmam «slāgeņu» žanram? Ja nu daudz kas šinī beidzamo gadu ražā man maz pa prātam, tad tomēr tā palīdzējusi izkopt pašas koņa dziedāšanas tehniku. Un starp jaundarbiem satiekam arī dažu koši smaršojosu ziedu.

Mūsu pirmatnējās nacionālās izpausmes veids, mūsu tautas dziesmas atdzīvinātais kulta, nav palicis bez iespaida arī uz mūsu mākslas koņa dziesmu. Direkti vai indirekti — sakarā ar mūsu pēdējo gadu iekšpolitisko vareno kustību — mūsu koņa literātūra tikusi bagātāka, vispirms ar veselu rindu patriotisku dziesmu. Tām celties stipri palīdzēja arī tie grandiozie svētki, kas laiku pa laikam pulcina neskaitāmas mūsu tautas masas, lai savu piederību pie vienotās nacionālās Latvijas apliecinātu. Jau teicu, ka šādu dziesmu daudz. Bet viņu gandrīz visur stipri ātrās ražošanas noteikumi ne katrai sola ilgāku mūžu: dažā no tām agrāk vai vēlāk neizbēgs dilstošas dienas gadījuma literātūras liktenim. Tomēr — jau tagad daļa no šīm dziesmām pārgājusi tautā, ieskanoties kā senlaik mūsu tēvu un māšu improvizētā dziesmiņa. Bagātāki esam tikuši, arī dažam lielākam koņa dziedājumam instrumentālā pavadījumā rodoties. Šī nozare prasa no autoriem visvairāk pašai dziedzības: prasīdama lielus izpildījuma līdzekļus, mums — atskaitot radiofona piepalīdzību — tikai reti izdodas pamieļoties pie šīm skaņām. Lai nākamās vasaras dziesmusvētkiem būtu lemts, kupli šīs dziesmas atskaņojot, ar to autoriem pateikties par šo mūsu garīgās mantas svarīgo pieaugumu.

Mans īsais pārskats būtu nepilnīgs, ja neveltītu vārdu arī mūsu mākslas dziesmai vienai balsij. Ja nu, zīmējoties uz koņa dziesmu — izņemot patriotisko — šobrīd tomēr ievērojam zināmu autoru atturību, tad jo kuplāk uzplaukst mūsu literātūra vienai balsij, mūsu sōlo dziesmas jau bagātīgi izkoptais dārzs. Varbūt klusāki tikuši vecie meistari; tie samērā paretī mūs iepriecina ar pušķīti jaunu ziedu. Bet jo vairāk ziedu šim žanram — šo meistarū sekotāju plejadei. Šī ražība, saprotams, pati par sevi tikai iepriecinoša; tai pateicamies par dažu patiesi glītu dziesmu — autora izteiktās personības un arī nopietnas iedziļināšanās apliecinājumu. Bet ir arī šeit laba tiesa patukšu ziedu. Dziesma ir tas žanrs, kas — sevišķi jaunos autorus vilinājot, jo tā ātri atrod izpildītājus — autorus viegli paved uz darba nepārdomāšanu, uz ārīgumu, uz paviršību. Un no šī pārmetuma nevaru katru no jaunākajiem skaņražiem gluži atsvabināt. Man kādreiz teica kāds sirms pasaules meistars Metners: «Daži ir tajās domās, ka dziesma vieglāk komponējama nekā simfōnija. Tie ir maldi. Ir simfōnija, ir dziesma prasa visu cilvēku.» Vārds, kam vismaz laba daļa taisnības. To iegaumēt derētu arī tiem dziedoņiem, kas tikai ar «gluži jaunu programmu» domā glābt savus koncertus, pavedot jaunos autorus uz neattaisnojami ātru darbu.

Mūsu dziesma un pirmajā vietā mūsu tautas dziesma — varbūt visdrošākais un visspēcīgākais līdzeklis latvju skaņu mākslas un ar to arī pašas Latvijas populārizēšanai ārpus Latvijas robežām. Jo lielāku lai tai piegriežam mīlu un uzmanību. Bija laiki, kad mūsu meldijas radīja vienkāršu ziņkārību; tāpat kā mūs tagad vēl saista arktikas un eksotisko tautu meldijas: pievilka kolorīts, primitivisms tam šķita neatdalāms pavadonis. Atskaņas no ne sevišķi tālas pagātnes. Tagad stājamies koncertā ar visām kultūrtautām, apzinādamies nevien mūsu dziesmas īpatnējo nokrāsu, bet arī bruņojušies ar to tehniku, bez kuņas plašākā sacensībā doties nevaram. Laimīgu ceļa vēju mūsu dziesmai arī uz tālu tālēm!

Prof. J. Vītols.

LATVJU DAINAS

*Kad lasu senās mīlās tautas dainas,
Kur katra lietiņa kā zeltā mirdz,
Man brīžam acis satvīkst asarainas
Un vieglās sērās saldi pagurst sirds.*

*Cik daudz tur skaistuma — tik vienkārša un svēta,
Cik dziļi sirdī katr(i)s vārdiņš skan!
Šķiet pasaule kā nekad neredzēta,
Un tomēr viss tik tuvs, tik zināms man!*

*Tur saulīte, tur cīrulīts, tur lietiņš,
Tur ieviņa pie upes ziedos līkst;
Tur vaska mēnesīts, tur zvaigžņu sietiņš;
Tur meitene kā brūklenīte tvīkst;*

*Tur dzied pie loga māmuliņe sirmā,
Tur skalu dūmos ratiņš gurdi dūc;
Tur rozītēs krīt rudens sarma pirmā,
Un tur caur dziesmām dzirnaviņas rūc...*

*Ap visu šauro, sīko ikdienību,
Ko vienaldzība tagad kājām min,
Tur varavīksnes krāsu bagātību,
Kā rotādamās, latvju dvēse pin.*

*Ak, acis — tālās, senās, izdzisušās!
Jūs pazināt bez sāpju asarām
Vēl skaistumasaras! Kā puķes pielijušas
Ar spožu rasu, tā ir palikušas — —
Šais dainās visas lietas apslacītas tām.*

Fr. Bārda.

Brāļu kapi

Pasaules karā un atbrīvošanas cīņās daudzi latvju kaŗavīri atdeva savas dzīvības tēvzemes un tautas brīvībai. Viņu mirstīgās paliekas sedz dzimtenes smilts gan Vidzemes un Latgales, gan Zemgales un Kursas tīreļos, purvājos, mežos. Godinot kritušo cīnītāju piemiņu, mūsu tauta un mūsu valsts kopj, izdaiļo viņu atdusas vietas, ceļ tur piemiņas zīmes un pieminekļus. Starp šīm svētnīcām, kur guldīti aizsaulē aizgājušie tēvzemes varoņi, lielākā ir mūsu galvas pilsētas Brāļu kapi. Līdz šai dienai tanīs paglabāti vairāk kā tūkstos deviņi simti kaŗavīri — strēlnieki, nacionālās armijas cīnītāji. Šajā vietā arī varens un īpats nacionāls piemineklis, ar kuŗu varam lepoties, kuŗam līdzīgu nesastopam citās zemēs.

Dziļā bijībā un pateicībā pieminot par dzimteni kritušos dēlus, veci un jauni, no tuvienas un tālienes, — visa tauta diendienā pulcējas šajā svētajā vietā, kur pie mātes — Latvijas gaišā tēla kājām atdusas tie, kas Latvijai ziedoja savas dzīvības. Svinīgos brīžos te ierodas valdība, mūsu armijas pārstāvji, vecie strēlnieki un atbrīvotāji, sabiedriskās organizācijas, lai, noliecot galvas un karogus, nestu vainagus un ziedu veltes aizgājušiem. To dara arī citu zemju viesi, citu valstu pārstāvji.

Brāļu kapus bieži apmeklē mūsu skolu jaunatne. Ir skaista tradīcija, ka viņa no visām tēvzemes malām nāk uz šejieni, kopā ar saviem audzinātājiem ekskursijās un svinīgos gājienos, nesot skolu karogus un vainagus. Tā ir zīme, ka jaunās sirdis grib tikpat dedzīgi pukstēt dzimtenes mīlestībā, kā tautas labākajiem dēliem, kas cīnījās un mira Tīreļu purvos, Daugavas, Ventas, Lielupes un Melnupes krastos, lai Latvija dzīvotu.

Pazemīgi, pacilātām sirdīm, nokratījuši sīkas domas, darbdienas putekļus, lai ejam mūsu tautas lielākajā svētnīcā. Te veņas latviskās veļu valsts klusais skaistums un diženums. Te pret debesīm mirdz majestātiskais Latvijas tēls, paužot, ka mūsu prātus vieno viena doma, mūsu sirdis saista vienas jūtas. Tā ir doma par nesalaužamā latviskā varoņu gara nemirstību, doma par augstāku vērtību, kas ceļ mūžībā tautas vēsturiskās cīņas un gaitas, domas par lieliem upuriem, izcīnīto balto sauli — mūžīgās Latvijas simbolu.

Bet vakara krēslā Brāļu kapos atmirdz teiksmaina pasaule. Mēnesnīcas vizmā kapu kopas, ziedi, apstādījumi, sienas un tēli sakūst kādā vīzionārā dzīvē. Ieklausaities liepu gatves šalkoņā! Vai te neskan no senās pagājības tālēm latvju sieviešu maigās balsis, vēstījot, kā cietuši un cīnījušies pašreizējie varoņi? Un vai ozolu birzs šalkoņā, kapu vidus daļā, nedzirdam vīrišķīgu kaŗotāju dziesmu?

Bet iztālēm nakts tumsā iegrimušo Brāļu kapu noslēgumā kvēlo krusts — kristīgās ticības zīme. Tumši sārta gaisma — tautas ilgu un kaŗu laukā slacīto asiņu simbols — virzienā uz augšu izskan aizvien gaišāk, vēstījot cerību piepildījumu, rādot, ka ticība devusi spēkus ciest, cīnīties un uzvarēt.

J ā n i s S i l i ņ š.

VAROŅU ATDUSAS VIETAS

*Atdarait lielajam klusumam sirdis,
Ejot pa kritušo varoņu kapiem:
Ložmetējkalni un Tīreļa purviem,
Sirmajo Daugavu, Lielupi, Ventu,
Vēstīdams svinīgu atmiņu brīdi,
Sapņo kas, nolaidies glāstošs tur pāri.
Aizturiet runas un valodas skaļas,
Staigājiet klusu un saudzīgiem soļiem,
Noglāstiet velēnas zaļas un zāli
Kritušo varoņu cīniņu vietās.*

*Pieminiet jaunekļus, pieminiet vīrus,
Krita kas, Zemgali aizstāvot lepno,
Palika guļot kas zāļainos klajos
Uzvaras priekā starp dzeloņu žogiem,
Neredzot uzaustam brīvības rītu
Pār latvju ciematiem, tāliem un tuviem,
Pār Nāves salu un Ložmetējkalni.
Ilgi tur klajumos celsies pret sauli
Asiņu tvaiki no valgajām sūnām
Vasaras karsmē ap pļaujamo laiku.*

*Atdarait lielajam klusumam sirdis,
Nolaidies svinīgs kas samtainos laukos,
Ieročiem šķindot, kur plecu pie pleca*

*Par savas dzimtenes laupīto tiesu,
Brīvību, gaidīto karsti un ilgi,
No saules līdz saulei cīnījās vīri!
Atminiet kaujas šīs, nākošās audzes,
Varoņu upurus, brīvībai nestos,
Cīņā ar dzimtenes naidnieku sīvu,
Nāca kas šķelt mūs ar zvērisku viltu.*

*Rudens vakaros, tumšos un klusos,
Ejot gar vižņotās Daugavas krastiem,
Nolieciet galvas tiem braucējiem savas,
Atlīgo šurpu kas dievaiņu laivās
No veļu aizsaules pa melno straumi
Dalaities atcerēs senās ar viņiem,
Atcerēs, saista kas dzīvo un veli,
Pārdomās pārejot šķīstības laipu,
Mestu no mūsu tagadnes gaišās
Uz veļu aizmūžu, tālo un sirmo.*

*Atdarait lielajam klusumam sirdis,
Dienās šais nolaižas bijīgs kas pāri
Ložmetējkalnam un Tīreļa purviem,
Sirmajai Daugavai, Lielupei, Ventai,
Vēstīdams svinīgu atmiņu brīdi.
Aizturiet runas un valodas skaļās,
Staigājiet klusi un nedziediet godos
Dienas šīs nevaids radītas dzīrēm;
Pārdomās klusās lai pavadām viņas,
Pieminot kritušos varenās kaujās!*

A. Birzmalnieks.

LATVIJAI

*Svētī, Dievs, šo zemi dzimtu,
Svētī viņas darba tautu!
Ka še kaŗš uz mūžu rimtu,
Miers ar prieku kājas autu!*

*Dod, ka tautas druvā briestu
Pilnas vārpas zelta graudos,
Bagāts rudens mantas šķiestu,
Tērpdam bārus saules audos.*

*Dod, ka mūsu baltos krastos
Patiesība zeļ un daile,
Ka mums dēlu dzimums rastos,
Kam ir glēvums svešs un baile.*

L. Bērziņš.

MŪSU DZĪVE

*Mēs zinām svaru saviem soļiem —
Kaut zemes smagums viņos tvan,
Kur pāri ejam cietiem oļiem,
Pa pēdām vārpas briestot skan.*

*Mūs neaicina tādēļ druva,
Lai maize vien tur aug un
Mums pati dzīvība ir tuva,
Mēs nebeigsim to krāšņāk riest.*

*Mēs nekārojam tādēļ pulka,
Lai laiski diena aiztek drīz.
Tur klausāmieš no zīmju tulka,
Kā mūžu dzīvot, kas tik īss.*

*Mēs pagājības sīko viltu
Šīs dienas ugunīs, lai tas
Kā sausi egļu zari sviltu,
Jauns līdums sēklai atklājas.*

*Jo tādēļ nedzīvojam dzīvi,
Lai spētu zūdīties un dvest.
Mēs jaunā kaņotāji sīvi,
Kam tautu diženībā vest.*

Alfons Francis.

IV

Atdzimušā Latvija

*«Viss tagad atmostas un dzīvo,
Ir slavas pārņemts latvju gaiss,
Pār Latviju, kā senāk, plīvo
Nu atkal karogs varenais!»*

ED. VIRZA.

INDRĀNU OŠI ŠALC

Saule kāpj debesu kalnā, un zeme tai paceļas pretī.
Daugavā varvīksna dzer, klajumos mirdzumu sviež.
Izejam tēvzemes svētkos un aizmūžu šalkšanu dzirdam, —
Dievs, vai tā tavējā balss: Indrānu oši tur šalc!
Dievs, ošu šalkoņā apņem mūs balsis no senajas sētas:
«Līksmībā, tauta, nu ej, — mūžīga diena tev aust!»
Atsaucas šalkoņa cita no tūkstošām saulainu audžu:
«Tauta, jauns vald(i)nieks nāk milzuma gribu tev dot!»
Raugi: tam zālīte jauna klāj ceļu pa Daugavas krastu,
Zilgmājā tīrumi kūp, atmargo plaukušā birzs,
Debešos cīruļi vijas, kur aiziet viņš vēsmiņā lēnā,
Ziedi pie kājām tam plaukst, bites ap kamiesi dūc!
Dievs, kādu mīlīgu varu tu iedvesis skatienā viņam:
Bērni pa priekšu tam nāk, ziedus zem kājām tam met,
Jauzdami sevī un dabā kā Latvijas lieldienu jaunu,
Kuŗu uz nākotni nes brīnumu alcēja sirds!
Dievs, savu sākuma gribu tu devis par ieroci viņam:
«Tauta!» viņš klajumā sauc, — tauta pa pēdām tam iet.
Apstājas arājs šai rītā, velk mugurā godības svārkus,
Sievām un jaunavām līdz vainagu mirdzumā iet;
Kareivis, zobenu jozis, steidz pulkā pa pušķotiem vārtiem,
Kumeļā auļodams redz: karogus plivina vējš!
Dzejnieks un dievreģis vēro: kas, daudzināts sensenā dziesmā,
Pazemē nogrimis bij, — šodien nu piecalties sāk.
Žužina miljoni koku gar ceļiem pār kalniem un lejām,
Zarus pret sauli tie stiepj, dzīvību kustamies jūt, —
Žužina šalkoņā lielā, ko Indrānu oši mums atšalc:
«Zemi šo skaisto mums tērpt, smaršās un ziedonī vērpt!»
Tauta, jauns vald(i)nieks nācis un milzuma domu tev dvēsis.
Līksma pa pēdām tam ej, lielākā dzīvē viņš ved!
Redzi tu tēvzemi skaistu un varenu plaukstam ap viņu,
Varvīksnu loki to skauj, aizmūžu dziesma to vij.
Saule kāpj debesu kalnu, un zeme tai paceļas pretī.
Pacelies, tauta, tai līdz: sauc tevi celties pats Dievs!

J. Medenis.

VARENĪBAS DIENA

(15. V 1934.)

Nu celies celdamās, varenā Rīga,
Pār jūras augstumu, par tāļu tālēm, —

Nu nāca tavējā godības diena!
Vēl gadu simteņi nošalc tev pāri:
Akmens pie akmens, tornis pie torņa,
Naidnieks pie naidnieka, latvis pie latvja,
Cēlējs pie cēlēja ceļ tevi lielu!
Pie melnās Daugavas — caur kauju dārdiem
Rīga pār Latvijas augstajo sliksni,
Ar tautas lepnumu, ar vienotību,
Karogiem plīvojot, gaviļēm trīcot,
Zobeniem nozībot, paceļas slavā!
Plūsti nu, Daugava, plašāku straumi,
Spožākas dzirksteles sitot pār krācēm,
Vel bangas augstāku Baltjūras kalnā!
Daugava, atbalso no krasta krastā
Latgaļu, zemgaļu līksmības dziesmu!
Daugava, atmargo no abu krastu
Latvijas karogus no ciemu ciemiem,
Atmargo ugunis no kalnu galiem —
No lepnā Gaiziņa, Padebeškalna,
No teiku Mežotnes, Slīteres zilās!
Ceļ pāri, Daugava, no ciltīm ciltis,
Varoņu līksmību parotādama!
Nu celies celdamās, Vidzeme mana,
Līksmībā atdari slavenos kapus!
Sadrebi, Piebalga, atkal šais vējos!
Censoņi-tautieši nāk mūsu vidū:
Virsaitis — Auseklis ozolu kronī,
Pumpurs, ir Baumanis, Kronvalds ap viņu,
Gulbju pulks paceļas pār mūsu galvām!
Putekļi jukuši no jūsu ceļa:
Jauns tautas Vadonis pa jūsu pēdām,
Pa jūsu nolīstu līdumu iedams,
No mūsu Vidzemes, no Zilā kalna
Apsējis Latgali, Zemgali, Kursu!
Nu celies, Latgale, man sirdij mīļā,
Skaldītā, plosītā par visām māsām,
Plosīta svešnieku, ir pašu latvju!
Celies nu, skaistule, no Dieva dārziem
Pār zilo ezeru augstajā kalnā!
Likusi plaukstu pār mirdzošām acīm,
Atlīgo gaviļes līdz Rīgas pilij,
Atlīgo gaviļes līdz Rīgas pilij,
Atblāzmo ugunis līdz Rīgas torņiem!
Tā tava dieniņa par visām dienām:
Tā tevis vedēja godību namā —
Dzejnieku draudzībā, varoņu pulkā!
Nu celies, Zemgale, godības senas,

*Sendienu varoņu piecelties saukta!
No kājām notīri mālaino zemi,
Smagnējos kumeļus izjūdz no arkla,
Sēsties tiem mugurā, jāj Rīgas pīlī,
Cēlusi zobenu augstu pār galvu!
Lai tevis drebēja aizmūžu-mūži:
Akmens pie akmens, tornis pie torņa,
Naidnieks pie naidnieka — no tava spēka!
Lai tevis drebēja aizmūžu-mūži:
Kas bija negantas burvības pārcirsts —
Atdzimis kareivī, dzejniekā cēlā!
Nu celies celdamās, piecelies, Kursā,
Tu — jūras braucēju, kareivju zeme!
Ļaujies nu jūriņai vest tevi laukā
No meža, silavas pasaules jūrā,
Caur vētru, negaisu — pasaules dārdā,
Pa tavu sendienu iemīto ceļu
Tālīnu rietumu, dienvidu svelmē!
Stāv sargi modrīgi aiz tava pleca —
Latgaļi, zemgaļi, slēgušies kopā.
Šalc dziesmu varenu Baltajā jūrā:
Kāp bangām mugurā, man līdzī dziedī
Par zaļo tēvzemi, par Rīgas pīli!*

Jānis Medenis.

Piecpadsmītais maijs un viņa nozīme

Jau otro reizi noslēdzas gads kopš liktenīgā vakara, kas mūsu tautas un valsts dzīvē ievadīja jaunu posmu un tautas un valsts vēsturei deva jaunu virzienu. Toreiz tas bija skaidrs maija vakars, un no sirmās Rīgas vecajiem kokiem, no zaļumiem un ziediem dvēsa miers, kas dziļi atšķīrās no trauksmainajiem politiskajiem sarežģījumiem, kādi toreiz valdīja mūsu zemē un kas savīļņoja dvēseles un prātus. Polītisko cīņu virpulī bija zudusi izpratne par so cīņu īsto un patieso mērķi: tika vesta cīņa cīņas dēļ. Ar naidā sažņaugtām dūrēm un lāstu pilniem vārdiem latvieši, tikai retumis vairs iedomādamies tautu un tēviju, bija sašķēlusies pulkos, kuŗiem bija tikai viens sauciens — iznīcība brālim, kaut arī pašam būtu jākrīt, kaut arī mūsu tēvzemei jāpazūd.

Un ja es iedomājos kluso maija vakaru, kas atnesa tik dziļas, tik plašas, bet pozitīvas pārmaiņas, tad tas, kas mani visdziļāk skaņ, kas savā pārsteidzošā pilnībā diezin vai kādreiz vēl varēs atkārtoties, ir apbrīnojama pārvērtība, kas iestājās tautas noskaņojumā tajās īsajās stundās, kas šķīra 15. maija vakaru no žilbinoši saulainā rīta, kas tam sekoja. Kas bija noticis? Vai daži likumi un pavēles, vai daži nupat spertie drošības un aizsardzības soļi jau paši par sevi varēja izsaukt neapprakstāmo sajūsmu un gaviles, kuŗu liecinieki mēs visi esam bijuši? Kas pārvērta daudzus

naidniekus priecīgos un satīcīgos tautas dēlos, kas lika draudzībā sadoties rokām daudziem tiem, kas vēl iepriekšējā vakarā būtu viens otram uzbrukuši aklās dusmās?

To mēs ikviens esam sevi vaicājuši, jo atbilde uz to uzšķiņ arī jautājumu par 15. maija nozīmi. Ja šī atbilde ir niecinoša atsaukšanās uz ļaužu prātu svārstīgumu, varbūt pat vienaldzību, tad 15. maijs būtu tapis tikai pārejoša parādība, tas atkal izgaistu, nogrimtu aizmirstībā. Patiesībā tas ir tapis par cēlākā vēstures notikuma simbolu. Tāpēc patiesībā atbilde meklējama un arī atrodama citur. Jo 15. maijā bija noticis pavisam kas cits, gluži pretējs vieglam virsmas ievīļņojumam. To pierāda jau tas, ka 15. maija notikumu sekas bija tik ātras un tomēr tik dziļas, ka tagad, kad tikai otro reizi noslēdzas gads kopš liktenīgā vakara, mēs vispār vairs nevaram, pat negribam iedomāties Latviju un mūsu tautu toreizējā stāvoklī un tā laika dzīvē, bet priekā un sajūsmā svinam atceres svētkus ar dziesmām, ar karogiem un uguns kuriem.

Bet kas tad īsti bija noticis 15. maijā? — jūs atkal vaicājat. 15. maijs no jauna pavēra vārtus latvju radošajam garam, 15. maijs pašķīra ceļu latvju tautas atdzimšanai atjaunotas vienības, spēka un drosmes spožumā.

18. novembris bija un ir mūsu valsts atjaunošanas diena, bet tauta vēl pilnīgi neapzinājās šī notikuma svarīgumu un, pamodusies pārejošā sajūsmā, tā atkal iegrimta smagā sapnī, kuŗā tai bija jāpārdzīvo iekšējas atkarības, nebrīvības, apspiestības liktenis. Šajā sapnī viņai vēl rādījās pagātne, viņa redzēja šausmīgo kuŗu, asinīm slacīto, izpostīto dzimteni, redzēja sūrās bēgļu dienas, trūkumu un postu, redzēja labākos dēlus krītam par svešu zemi, redzēja sabrukumu un nespēja uzvarēt šo pagātņi.

Uz drupām mēs sākām celt jaunu dzīvi. Bet cilvēks nedzīvo vientulībā; tam jārada arī sadzīves formas ar saviem tautiešiem un visiem pilsoņiem. Un te nu sākās latviešu nelaime. Sadzīves formas, kuŗas bijām mantojuši no nebrīvības laikiem, mums vairs nederēja mūsu neatkarīgajā valstī. Bet cik grūti bija no tām atsvabināties! Vai neatceraties tos, kas dzīvi neatkarīgajā Latvijā savā nepacietībā salīdzināja ar vecajiem caru un baronu laikiem, saukdami tos par labiem laikiem? Un kas bija ļaunākais — kur meklēja jaunas sadzīves formas, tur veco vietā stājās ne īpatnējā latviski nacionālā kārtība, bet gan mūsu garam un būtībai svešas programmas, teōrijas, doktrīnas, formulas un vēl citi svešvārdi, ar kuŗiem gribēja padarīt laimīgu latvju tautu, vai vismaz tai iegalvot, ka tā būs laimīga.

Ja latvju tauta bija iekaŗojusi un atguvusi savu valsti, tad šajā pašā valstī viņas dvēseli sāka kalt vaŗās, uzspieŗot sadzīves formas, kas tai bija svešas un iekšēji pretīgas. Gaŗu no gada auga iekšējais saspīlējums starp tautas dzīvo gaŗu, kas gribēja izlauzties uz āru, lai nodibinātu savā latviskāajā mājā arī savu latvisko kārtību, un teōriju un formulu ŷņaugiem, kas apņēma tautas karsto dvēseli kā ar ledu garozu.

Un 15. maijā šis saspīlējums izbeidzās, izbeidzās ar tautas mūŗam veselā gara uzvaru, spoŗu uzvaru. Rīts, kas ausa pēc 15. maija nakts, nesa jaunu gaŗsmu! Mēs pateicām: nav vairs svešo teōriju, nav vairs doktrīnu un formulu, — ir tikai Latvija un latvju tauta. Tā tagad pati lems par savu dzīves formu. Valsts un tauta ir māja un tās iemītnieki. Māja ir ārējā forma, bet bez iemītniekiem tā var pārvērsties drupās vai kļūt par īpaŗsmu sveŗiem. Bet atkal iemītnieki var dzīvot satīcībā vai nesatīcībā, ar piemērotām sadzīves formām vai nepiemērotām sadzīves formām. Ja mājā valda nesatīcība vai nepiemērotas sadzīves formas, tad iemītnieku sadzīve izirst.

Tā ir arī ar tautas sadzīves formu. Tādēļ mēs savā pirmajā vēstījumā jums teicām: «Valdība vienīgi vēlas iespējami drīŗ radīt apstākļus, kuŗos tautas gaŗs un tautas griba var brīvi izpausties.»

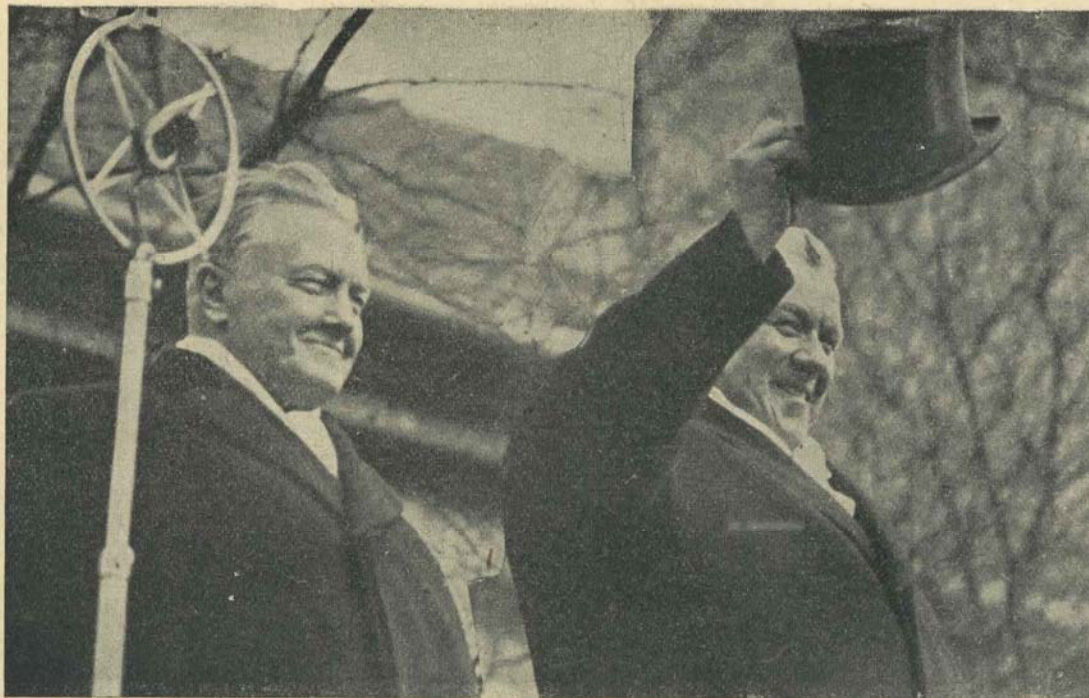
Skatieties atpakaļ notecējuŗos divos gados! Ko esam darījuŗi, lai šis solījums piepildītos? Es nerunāŗu te par materiālās dzīves apstākļiem, par kuŗiem valdībai bija jāgādā. Šis darbs bija nepiecieŗams, lai tālākā ietekme nodroŗinātu tautas gara un gribas, apzinātas gribas attīstību labvēlīgos apstākļos.

Es runāšu par pašu galveno: tautas gara un tautas gribas izkopšanu. Varētu teikt: kaut kurš atsevišķs cilvēks vēl neizdarīs brīnumus, bet zināt un atmināties, ka šīs simtu tūkstošu un miljonu atsevišķās gribas, apvienodamās un nesdamās uz kopīgu mērķi un uzdevumu, var tapt un patiesībā top par spēku, kam nekas nevar pretī stāties un kas aizrauj sev līdz visu un visus. Vai man būs jums šie vēl piemērus sākt skaitīt?

Tādēļ ir arī saprotams, ka mēs arvien no jauna atgriežamies pie 15. maija, jo tad tautas gars un griba izpaužas tik vareni un spilgti, ka tas, kā es jau teicu, diezin vai kādreiz vēl atkārtosies.

15. maijs pierādīja, ka 18. novembra celtnē ir iespējama draudzīga un laimīga sadzīve. Tādēļ mēs nebeidzam atkārtot vārdos un rādīt darbos, ko nozīmē vienprātība un vienība un ka šīs divas mantas ir nepieciešamas.

Jo, lūk, tautas gars bija atdzimis, bet kā zelta kausētavā spīdošo zeltu vēl aplāj piemaisījumi, tā arī mums vēl jāatbrīvo atdzimušais gars no pagātnes atliekām. Dzejnieks to vēl skaidrāk mums pratis pateikt, runādams par pērli, kas iznirusi no dzelmju pusnaktīm un kas mums jāspodrīna par zvaigzni spožāka. Ja jūs dzirdat vai dziedat šos vārdus, atceraties arvien, kāds viņos mīt dziļš saturs, un ar jo lielāku dedzību cenšaties uzturēt 15. maija garu, kas mums šo pērli ir atdevis.

VALSTS PREZIDENTS DR. K. ULMANIS UN KAĀRA MINISTRS ĢEN. J. BALODIS 1936. GADA 11. APRĪLĪ PIENĒM TAUTAS MANIFESTANTUS

Ja jums kādreiz šķiet, ka vienība un vienprātība ir tikai vārdi, tad padomājiet, vai jums šajos divos gados no vienības un vienprātības nav nācis arī kāds gluži reāls labums? Un tāpēc vēl labāk būtu, ja jūs censtos paši katrs savā dzīvē un darbā ielikt vārdos vienība un vienprātība īsto saturu. Ja jūs izbeigtu kādu strīdu ar brāli, ja jūs runātu labu vārdu tur, kur jums uz lūpām bija skarbs noraidījums, ja jūs kopīgā darbā neizrēķinātu, cik strādājis jūsu kaimiņš, lai pašam tikai nebūtu jāstrādā vairāk, ja jūs izstieptu draudzīgu roku tur, kur citur vienaldzīgi būtu gājuši garām, ja

piedalītos darbā vai pasākumā, kas citiem nāk par svētību, jebšu jums tiešu labumu nenes, ja jūs ierosinātu tādu pasākumu.

Daudziem izliekas, ka tas nav nekas jauns, un es tam gribu piekrist. Man tikai jāatceras tie senās Romas vārdi, kas rakstīti uz mūsu valdības mītnes: vienprātībā mazas lietas izaug lielas, lai zinātu, kā vienprātības nozīmi priekš 2000 gadiem sapratuši viede romieši.

Un no otras puses, no pretējās puses piemērs, satricinošs piemērs. Mūsu vēsturnieki, mūsu vēstures pētīšanas institūta darbinieki, mūs tagad māca, ka, pētīdami cēloņus, kādēļ gandrīz priekš 1000 gadiem sveši ienācēji varēja uzvarēt mūsu senčus un pakļaut sev viņu jau toreiz labi noorganizētās valstis, šie mūsu vēsturnieki mūs tagad māca, ka svešais uzvarēja mūs tikai tādēļ, ka iekšējā nesaskaņā, zudumā bija gājusi tik ilgi cēlo tikumu sargātā un koptā latviešu cilšu vienība un vienprātība.

Tāpēc mūsu dienās runājot, jāsaka, ka vienības un vienprātības nosaukšana un pārvēršana darbos ir uzdevums, kas arvien jāatkārto un arvien jāmācās no jauna. Un dzīvs un mudinošs piemērs vienprātības un vienības pārvēršanai darbos ir cēlais skolu apdāvināšanas darbs, cēlais kaŗa aviācijas un zemes drošības fonda uzkrāšanas darbs, kuŗā šogad, taisni šinīs dienās, piedalās visplašākās aprindas, ko es arī šē vēlos ar atzinību un pateicību minēt un atzīmēt.

Blakus augstāk attēlotai idejiskai darbībai, kuŗas mērķis ir neļaut aizmirsties cēlajai sajūsmai, ko radīja 15. maijs, radīja tādēļ, ka viņš atbilda tautas iedzimtai vecu vecai dziņai pēc patstāvīgas vienotas sadzīves, mēs redzam nodibināties arī jaunas formas, kas ļaus tautas garam un gribai visā pilnībā izpausties valsts dzīves celšanā.

Šē pagātnes piedzīvojumi mūs ir mācījuši nepakļauties vecām, ne tikai mums svešām, bet arī citur jau pārdzīvotām formulām un jēdzieniem. Vēl vairāk, — mēs apzinīgi izvairāmies arī no visa, kas līdzinātos jaunāko laiku svešo mācību verdziskai atdarināšanai, kas pēc mūsu dziļākās pārlicības nav piemērotas mūsu patstāvīgai valsts dzīvei un sabiedriskai sadzīvei. Arodnieciskās kameras pie mums nav radītas tādēļ, ka līdzīgas organizācijas pastāv citās valstīs, bet gan tādēļ, ka tādā veidā mēs tautas gara izpausmei piešķīram mūsu apstākļiem vispiemērotāko formu. Mēs nedomājam, ka lauksaimnieks, strādnieks vai tirgonis redz dažādu Latviju atkarībā no tā, vai viņš to skata no arkla, mašīnas vai preču noliktavas viedokļa. Bet mēs domājam gan, ka viņš par Latviju varēs sekmīgi strādāt, tai labāk kalpot, ja viņš to dara saderībā ar radnieciska darba darītājiem. Tad rodas pareiza sacensība un savstarpēja ierosme, kas stiprāk vieno nekā formulas un teorijas.

Ja kāds būs iemācījies uz savu tuvāko pilsoni lūkoties kā uz kopīga liela darba strādnieku, neatkarīgi no tā, kas ir viņa radi, un kādam svešvārdam tas agrāk ir zvērējis, tad kameras sevi būs attaisnojušas un tad tas arī dabiskā kārtā pārstās nopietnas nacionālas vajadzības un intereses. Mēs ejam vēl tālāk un savienojam saimnieciskās kameras augstākā kopīgā organizācijā, kur tas savukārt apvienosies ar garīgo darbinieku kameru.

Tā soli pa solim mes tuvojamies apstākļiem, par kuŗiem 15. maija vēstījumā ir runāts.

Nostiprināt atdzimušo tautas garu, rast tam piemērotas izteiksmes veidu un uzturēt saimnieciskus apstākļus, kas ļautu garīgai augšanai netraucēti norisināties un noslēgties, — tas ir un būs arī turpmāk valdības uzdevums.

Pamatu mūsu darbam mēs likām 15. maijā. Savā tālākā darbā mēs šo pamatu nostiprinājām un paplašinājām. Un jo tālāk mēs uz priekšu ejam, jo lielāki, plašāki top mūsu, tas ir, tautas un valsts nodomi un uzdevumi, jo daudzpusīgāka top mana un valdības atbildība mūsu dienu un nākamo paaudžu priekšā.

Bet darbā un tā panākumos aug mūsu spēks un spējas, aug arī drosme stāties pie arvien lielāku, dziļāku jautājumu risināšanas.

Esiet allaž uzticīgi līdzgaitnieki un līdzstrādātāji, tad augs un stipra paliks arī vienība un vienprātība un mūsu uzvaru skaits vairosies un augs šo uzvaru svars un nozīme par svētību tautai un tēvijai.

Dr. K ā r l i s U l m a n i s.

(Runa valsts vienības svētkos 1936. g. 15. maijā.)

BALĀDE PAR VADONI

*Daudz gadu simtus tauta gura
Bez vadoņa, kas cīņai sauc,
Un karoga, kas vienkop tura
Par linu saitēm ciešāk daudz.*

*Bij jānāk tam, kas visu darīs,
Kas latvjus vienā tautā sies,
Ar arājiem kas kopus aris,
Ar cīnītājiem — cīnījies.*

*Mums visos gadu simtos spožos
Gads mirdzēs astoņpadsmitais,
Jo tanī Laimas zelta grožus
Ņem Vadonis sengaidītais.*

*Vai dzirdat cauri dienu dārdiem,
Ko Vadonis tad tautai teic?
Pēc gadiem slava viņa vārdiem
No daudziem dižiem darbiem sveic.*

*— Mums nebūs apspiesto, ne pelto,
Tiks godāts katrs, kas nerimdams
Ar savu roku darbu zelto
Šo valsti, krāšņu darīdams.*

*Nevienam nepietrūks mums zemes,
Nevienam rudzu maizes rīks,
Tad atmatas šķels mirdzošs lemess,
Ikkatram pelnīts rīciens tiks!*

*No mums tas prasīs dzelzu gribu,
Līdz smiltājos sāks vārpas plaukt,
Bet pāri gadiem saules zību
Jums cerībās es gribu saukt! —*

*Tas mūsu viesis bija sētās,
Kad izmisums tās sāka žņaugt,
Un likstās mācīja, kā spēt tās
Vēl pārvarēt un tālāk augt.*

*Ar mums tas bija kaņaulaukā,
Kur apdziedāja ložu spiets
Un mācīja būt birzī aukā,
Ko nesalauž un nenoliec.*

*No mums tas veidā tautu lēja,
No sārņiem cēlo šķīrot naiks.
Kā burvīgs zvans jau ieskanēja
Pār latvju zemi jaunais laiks!*

*

*Tas vadīja ar drošu roku
Caur negaisiem un miglām mūs
Uz gaišo varavīksnes loku.
Nu gala mērķis sasniegts būs.*

*Vairs nestāvam mēs vieni aukā,
Aug gados kuplāks mūsu pulks.
Mēs, ozoli, kas zaļo laukā,
Kam pāri mūžam saule spulgs.*

Alfons Francis.

EZERZEMES GAVILES

*Viļņo Lubāns, bango Rēzna,
Kalnos, mežos atbalsis trauc...
Ezerzemes lielos svētkos
Latgal's brāļus ciemos sauc:
Nāciet, brāļi zemgalieši,
Kurši, sēļi, vidzemieši!...*

*Viļņo Rēzna — klausās Burtnieks,
Usma prieka šalkās trīc...
Ezerzemes sētās, druvās
Atausis ir lielais rīts:
Gaisma pilda tumšās lejas, —
Saules smaids jau rotā sejas.*

*Bango Lubāns, šalko Cirīt's,
Eža ezers putās kalts,
Kad, no mūžiem saules gaismā
Pacelts, karogs sarkanbalts
Aicina uz jaunu dzīvi
Tautu, ieguvušu brīvi.*

*Atnāk ciemos brāļi kurši,
Vidzemieši roku spiež,
Zemgal's, nesot vārpu kroni,
Ilgu mūžu māsai spriež —
Jaunākai, bet spožai, staltai,
Ezerzemes saulē celtai...*

Aleksandrs Ancāns.

VADONIS IERODAS JAUNATNES SVĒTKOS, 1937. GADA 13. JŪNIJĀ, SAULES DĀRZĀ

Meklējiet rakstos

Apmēram 2000 gadu atpakaļ Jordanas upes auglīgās ielejas krastos sākās neparasta kustība — kustība, kuŗu toreizējie tās zemes iedzīvotāji savā vairumā nevarēja saprast. Vecā mācība par cilvēka vērtību sāka grūt, vecie uzskati par dzīvi gāzās kopā, vecā mācība par reliģiju, par ticību sāka šķobīties, jo bija ieradies kāds jauneklis, nevienam nezināms un nepazīstams, kas sāka stāstīt, mācīt un sludināt to, kas vēl līdz tam nebija dzirdēts un kas tāpēc likās nesaprotams un svešs — gara nemirstība. Un reiz, kad šis jauneklis bija nonācis lielā pilsētā — Jeruzālemē, viņš pārkāpa toreizējos likumus, jo pavēlēja sestdienā — jūdu tautas svētdienā — kādam sev paklausīgam cilvēkam ņemt savu gultu un staigāt, kas bija pēc toreizējiem likumiem liels noziegums un grēks. Un tie, kas apkārt stāvēja, brīnījās un prasīja šim jauneklī, uz kāda pamata tu nesi mūsu zemē nekārtību vecajā kārtībā? Bet cilvēks, kam to jautāja, mierīgi atbildēja neprašām: «Meklējiet rakstos, jo tie ir, kas liecību dod par mani.»

Kāpēc es sāku ar tādu vecu notikumu? Es gribu šo notikumu un sevišķi vārdus «meklējiet rakstos, jo tie ir, kas liecību dod par mani» pārcelt uz šī laika dienām, uz šo laikmetu un šo dienu notikumiem.

Tepat jau 4 gadus mēs darbojamies, dzīvojam un strādājam straujā pagriezienā, kas ved mūsu ceļu pretim citai, jaunai nākotnei, mēs ejam pa ceļu, kas ved mūs uz tautas saules kalnu, mēs ejam uz priekšu pa atjaunotās Latvijas gaišo ceļu. Mēs esam jau 4 gadus atpestīti no tām smagām slimībām, kas, tāpat kā Betezdas slimnieku saistīja tajos laikos, saistīja mūs vēl nedaudz gadu atpakaļ.

Brīnumi, kas toreiz lietu un notikumu nesapratējiem likās pārsteidzoši un neiespējami, notiek mūsu acu priekšā arī vēl šodien. Ja mēs šodien daudzus notikumus nesaucam vairs par brīnumiem, tad tikai tādēļ, ka mēs paši stāvam uz daudz augstāka kultūras līmeņa, nekā cilvēki toreiz 2000 gadu atpakaļ. Mes varam šos notikumus savādāk izskaidrot, mēs varam tagadējās gaitas ar prāta spriedumiem aptvert un tāpēc tas, kas senos laikos būtu bijis brīnums, mums varbūt tagad tāds nav. Tomēr, ja mēs nu gribētu atiet atpakaļ un salīdzināt šos ar tiem laikiem, tad mēs droši varētu teikt, ka brīnumi notiek arī šajās dienās mūsu vidū.

Ir iesācies tautas garīgo spēku atraisīšanās straujš gājiens uz priekšu. Ir sākusies milzīga pārvērtēšana visās mūsu dzīves nozarēs un virzienos. Latvijas saimnieciskais uzplaukums ir pārņēmis visus mūsu dzīves apvidus un virzienus. Garīgo spēku sasprindzinājums koncentrējas uz darbības pieaugšanu. Ar katru dienu tautas vienotie spēki iziet uz to, lai radītu neaptveramas parādības kā mūsu garīgās kultūras, tā arī saimnieciskajā laukā. Un tad nu jautāsim sev, vai mēs visu to pareizi aptveram, saprotam, iegaumējam un arī pareizi atstāstām un izsakām tiem, kas ap mums un kam allaž mūsu domas, mūsu vārdi ir jādzird. Un ja toreiz tas vīrs, kas brīnumus darīja, varēja neaptvērējiem teikt: «Meklējiet rakstos, jo tie ir, kas liecību dod par mani», tad tagad mēs šos pašus vārdus varam attiecināt uz mūsu tagadējās dzīves vadītāju; mēs varam arī pārfrazēt evaņģelista Jāņa vārdus, zīmējot tos uz sevi un teikt: «Meklēsim savās sirdīs, jo tās ir, kas liecību dod par mums pašiem».

Jaunais laiks mūs ar spēcīgu vilcienu atrāvis nost no egoisma šaursirdības individuālisma, kam mēs kalpojām vēl nedaudz gadu atpakaļ, un pievērsis mūsu domāšanu, mūsu prātu, mūsu saprašanu sabiedriski nacionālajām lietām.

Mēs esam meklējuši savās sirdīs un tās devušas par mums labu liecību.

Mēs tagad esam atraduši paši sevi, mēs sakām, ka nešaubīgi sekojam savam tautas Vadonim. Un ja nu viņš aicina mūs nest dažus upuŗus mūsu tautas nākotnes dēļ, vai tad mūsu jaukākais pienākums nav to darīt? Un ja nu vienā otrā vietā mums gribētos drusku citādi domāt, tad atcerēsimies, ka mēs esam tā laimīgā paudze, kuŗa var teikt, ka mēs radām un mēs ceļam Latviju.

Kas nāks pēc mums, pēc gadu simteniem un tūkstošiem, tie varēs ar mūsu augļiem lepoties un priecāties, bet mēs gulēsim savos kapos un viņus svētīsim.

Mēs esam savas tautas un valsts dzīvē jau daudz paveikuši. Esam sasnieguši turību, materiālu labklājību un augstu kultūru, bet tāls ceļš mums vēl jāiet, lai raksti dotu par mums labu liecību. Es nešaubos un es domāju, arī jūs nešaubāties, mēs visi kopā nešaubāties, ka mēs sasniegsim savas personīgās dzīves, savas p e r s o n ī g ā s dzīves saules kalna galu, ja tikai mēs paši gribēsim. Neviena šinī ceļā mums nepalīdzēs un nevienam nebūs ne liktenis, ne laime, bet tikai paša griba. Un mēs sasniegsim arī savas t a u t a s gaišo nākotni, to es saku droši. Bet mēs to panāksim, kad izpratīsim pasauli un cilvēku dzīvi, kad izpratīsim paši sevi. Jūs jau zināt, ka ir divas pasaules, materiālā, ar prātu aptveramā īstenība, un gara pasaule, ar prātu neaptveramā augstākā īstenība, kas prāta spriedumiem dažkārt ne sevišķi labprāt padodas. Cilvēkam nu jātiek galā ar šīm divām pasaulēm, bet viens pats viņš to nespēj izdarīt. Viņš saviem spēkiem vien nespēj uzcelt tiltu no materiālās, ar prātu aptveramās īstenības, uz gara pasauli. Šeit nepieciešams pārdabīgs apgaismojums un to, kā dāņu tagadējās augstās kultūras tēvs Gruntvigs saka, dod Dieva vārds, gara skate.

Atejot atpakaļ pie augstāk iesāktā temata, paturēsim prātā, ka Gruntvigs saka mums tālāk, ka Dieva griba nav piepildīta, ja cilvēku pasaules dzīve neatveras visā pilnībā un krāšņumā jau tagadnē. Citiem vārdiem, ka cilvēkam jācenšas tā dzīvot, lai viņš patiesi redzētu, ka viņa dzīve ir pilna daiļuma un pilnvērtīga darba. Tāpēc centīsimies, lai mūsu dzīve mums varētu būt jauka un satura bagāta. Ja mēs dzīvosim tā, ka nekalposim tikai savai šaursirdībai, savam egoismam, pastāvīgi pirmajā vietā nostādot savu personīgo es, savu personīgo labklājību, bet to pūlēsimies arvien aizmirst un tikai vispēdējā vietā atcerēsimies paši sevi; ja mēs visas sava darba rūpes veltīsim ne personīgo interešu labā, bet sabiedriskajām vajadzībām, tad mūsu dzīve kļūs arvien pilnvērtīgāka un bagātāka savā saturā. Bet mums jācenšas vēl tālāk pēc mūsu garīgās pilnības, pēc pilnīgas dzīves uzziēšanas. Visskaistāko dzīves ziedu pumpuru atvēršanās nav iespējama, ja cilvēkam nav dvēseles saišu un kopības ar saviem senčiem un pilsoņiem un skata uz nākotni, nākamajām paaudzēm.

Cilvēka dzīve, personīgā, individuālā dzīve, nav pilnīga, ja mums nav dzīva sakara ar savas tautas vēsturi. Tad nevar būt arī dzīves uzplaukuma. Tautas vēsture ir viņas sevišķo spēku izteiksme. Vēsture sniedz skaidrību un rāda tautas stiprumu. Viņa dod arī cilvēku būtības nozīmi, kuŗas saturs pēc Gruntviga uzskatiem ir pilnīga, bagāta Kristus atziņu apskaidrota dzīve.

Šīs atziņas dzīves būtības izpratnē neviens otram nevar iedot, tās pašam vajaga iemantot iekšējā augšanā, kas sākas jau ģimenē, šajā ikviena garīgā spēka visskaidrākās straumes mierīgajā avotā. Pie tā pieliksim vēl klāt un paturēsim prātā, ka visu cilvēka dzīvi noteic jaunības gadi, jaunības gadu pieredzējumi, piedzīvojumi un tas, ko jaunībā cilvēks sava gara krājumā sev iekrājis. Tāpēc, kādus mūs audzinājusi ģimene un skola, ko mēs būsim pieredzējuši jaunības gados, ko mēs būsim jaunībā iemācījušies, kā mēs būsim jaunībā savu raksturu izveidojuši, tādi mēs būsim, tādi paliksim arī vecumā, un vecu koku neviens nevarēs izlocīt, viņu varēs tikai nocirst vai nozāgēt. Protams, ka ikviena mūsu vēlēšanās var būt, lai mēs, atsevišķie cilvēki, izaugtu noderīgi tautas locekļi, jo atsevišķa cilvēka dzīvei jāatrod attaisnojums tautas dzīvē, lai tautas dzīve rastu attaisnojumu savukārt cilvēces dzīvē un vēsturē. Tātad katram no mums, tāpat kā katrai tautai, ir savs aicinājums un Gruntvigs šo aicinājumu dāņu tautai tēlo šādi: «Mūsu tautas uzdevums un aicinājums var izpausties tā, ka viņa ar sirsnīgu pieķeršanos un atdosanos vēsturiskajai Kristus mācībai un ar dzīves spēka pilno vēstures izpratni palīdz saglabāt un uzturēt un uz priekšu virzīt cilvēces kultūru.» Tas ir tas pats, ko viens cits vīrs mūsu laikos pateicis drusku savādāk. Tas ir mūsu augstskolas profesors un bij. universitātes rektors Auškāps, kuŗš kādā rakstā par mūsu tautas uzdevumu jautā: «Kur likt tautas garīgo spēku pārpilnību, ko mēs vēl neesam pratuši vai spējuši

darbā ievirzīt?» un atbild: «Šī pārpilnība, šī mūsu tautas garīgā spēka pārpilnība virzāma uz aistētisko vērtību radīšanu: skaistumam jāklūst par mūsu dzīves jēgu.»

Ar to arī jāsākas mūsu tautas dzīves jaunajam posmam, un mēs esam so savu tautas dzīves jauno vēstures posmu jau ievadījuši. Pēdējos 4 gados mēs esam jau daudzkārt parādījuši savu dvēseles dziļumu, savas dvēseles cildenumu. Bet mēs nevaram apstāties pie tā, ko esam jau sasnieguši. Lai vēl tālāk varētu izkopt savus garīgos spēkus kalpošanai šim skaistajam aicinājumam, tad meklēsim vēl tālāk rakstos, mācīsimies savu vēsturi, siesim savu pagātņi ar tagadni, tā iegūstot arī spēju saskatīt savas tautas nākotni. Lasīsim labas grāmatas, jo tās ir, kas liecību arvien dod par mums. Meklēsim rakstos, mūsu tautas pagātnē, meklēsim tur, nokratīsim visu svešo, dosim savai gara dzīvei nepieciešamo patstāvību. Brīvība ir izaugusi no tautas pagātnes, jo dzīvinošais avots, kā jau teicu, ir pagātne, kas izskaidro un noskaidro tagadni un tagadnei ļauj skatīt nākotni.

Atiesim drusku atpakaļ 13. g. s. Jūs zināt no vēstures, ka vācieši mūs uzvarēja tikai tādēļ, ka mēs nebijām apvienoti, ka atsevišķie novadi, atsevišķas valstiņas savā starpā plēsās un cīnījās priekšrocību, goda un slavas dēļ. Un vācieši mūs beidzot uzvarēja, un pēdējam latviešu zemgaļu karalim bija jāiet trimdā, lai nekristu vāciešu gūstā.

Pagāja gadu simti smagā nospiestībā, bet pienāca 19. g. s., un mēs visi tagad atceramies un ar lielu sajūsmu lasām rakstus, ko no 1837.—1875. gadam dzīvojušais Kronvaldu Atis teicis un rakstījis. Mēs atceramies un ar lepnumu runājam par Krišjāni Valdemāru. Tagad mēs ceļam gaismā atkal Pumpuru, mēs atceramies Ausekli, Juri Alunānu, Māteru Juri. Šajā laikmetā pagājušā gadu simtenī ap 60. un 80. gadiem latviešu tautā rodas balsis, kas sauca mūs atpakaļ, sauca atcerēties pagātņi, saprast tagadni un raudzīties latviešu tautas nākotnes brīvībā.

Šīs balsis nepalika bez atbalss, jo viņās skanēja pravietojums nākotnei. Kā vienu no visjaunākiem praviešiem, šī laika praviešiem, es gribētu vēl minēt Edvartu Virzu, kuŗš visos iepriekšējos gados taču nemitīgi rakstījis par virsvadonību, par vienvaldību, par tautas vienību, vienprātību un saskaņu, par ko niknajos partiju laikos Virzas rakstus visādi nicināja, izsmēja. Redziet, šie vīri, sākot no Kronvalda un beidzot ar Virzu, rakstniecībā skatīdami pagātņi, veldzēdami savas karstās sirdis pie pagātnes notikumiem, pārmeta tiltu no pagātnes uz tagadni un spēja saskatīt tautas nākotni. Jo tas, ko Kronvalds toreiz pareģoja un garā saskatīja Māters un Valdemārs, tas tagad piepildījies. Šiem pravietiskajiem aicinājumiem sekoja 1918. gads — mūsu brīvības atgūšana, patstāvīgas valsts nodibināšana, bet 1934. gadā piepildījās Virzas pravietojumi un iestājās arī tautas vienprātība — brīnums, brīnums lielāks par to, par kuŗu es stāstīju, kas bija noticis 2000 gadu atpakaļ.

Redziet, ja mēs šādi mēģināsim paši ikvienā vietā meklēt rakstos, meklēt savās sirdīs, pētīt savu pagātņi, ja mīlēsim savu vēsturi, tad mēs patiesi darīsim to, kas nāks par labu ne tikai mums pašiem, bet arī mūsu tautas tagadnei un nākotnei.

Bet ja nu mēs esam varējuši sākt sadarboties vienprātībā šajā tautas labākā dzīves posmā, tad neaizmirsīsim, ka vēl nav viss sasniegts. Vēl viss izcīnītais tiks likts uz svaru kausiem un kā mūsu tautas, tā arī katra individa raksturs stipri tiks svērts. Vēl pārbaudījumi nāks mūsu ticībai, mūsu izturībai un arī mūsu tēvzemes un tautas mīlestībai. Tas, kas notiek pasaulē (neбайдīsimies no kaŗa, kaŗu tagad nebūs), tas ir vislielākais paraugs un piemērs mums, ka arī mūsu dzīvē, mūsu tautas dzīvē var nākt vēl tādas lietas un notikumi, kad viss mums būs jāliek uz spēles: rakstura stiprums, ticība, izturība, tautas un tēvijas mīlestība. Un ja nu mēs gribam pastāvēt, ja gribam pastāvēt un uzvarēt un kā tauta dzīvot mūžīgi, tad mums jau šodien jātiek skaidrībā, vai esam pietiekoši stipri savā raksturā un garā, vai mūsu ticība ir tik liela, ka varam kalnus pārcilāt, ka nekas mūs nevar vairs salauzt. Vai mūsu ticība ir tik stipra kā skanošais tērauds? Un tautas un tēvijas mīlestība? Kā ir ar to? Kā būs ar to, ja brīdis nāks, kad mūs visus aicinājums sauks — visu atstāt un iet tur, kur pienākums sauc? Vai mēs iesim, vai mēs būsim tik stipri?

Es atbildēšu — jā, mēs būsīm tik stipri, mēs būsīm arī tik droši un spēcīgi, ka katru reizi varēsīm celties pret katru, kas gribēs mūs nomākt, ja vien mēs būsīm meklējuši rakstos, ja mēs būsīm pētījuši savās sirdīs un ja mēs būsīm patiesi garā stipri, garā, garīgā kultūrā stipri. Tāpēc arvien meklēsīm savās sirdīs un meklēsīm rakstos! Jūs, jaunatne, esat mūsu nākotne, mēs, kam jau pāri 50, mēs ejam jau uz lejas galu, bet jums, jaunatnei, ir jāskatās uz kalna galu. Mēs varēsīm mierīgi aiziet, ja mēs zināsim, ka jūs visi esat stipri, un mēs nešaubāties, ka, staigādami tagadnē, meklēdami pagātnē, jūs atradīsiet arī pareizo ceļu uz nākotni. Un ja šis ceļš būs atrasts, tad šķiršanās mums būs viegla, jo mēs zināsim, ka simti, tūkstoši, simts tūkstoši un vesels leģions paliek jauno, kam mēs savu bagātību, savu valsti, savu tautu, savu zemi varam droši atstāt.

Tāpēc — meklējiet rakstos!

J. D r u v a.

S a i m n i e k a a t g r i e š a n ā s

Nemiers zemē aug augumā, visas attiecības ir tik ļoti sarežģījušās, ka to izšķiršana nav paredzama, un kā rodas sektas, kādai reliģijai bojā ejot, tā aug slepenas politiskas apvienības, demokratiskajam režīmam grūstot. Ikviens, kam nav slinkums, izlieto šīs kārtības absolūtās domu brīvības dogmu, lai grieztos pret Latvijas pamatiem. Latvija saplaisā tik gabalos, cik viņā ir patmīlīgu demagogu. Tās politika nonāk atkarībā no nespējīgākajiem saeimas deputātiem, kas burbuļodami paceļas augšup. Valdības galva savos braucienos pa Latviju dod pabalstus uz visām pusēm, kabineta rīcībā esošās summas. Visi politiskie un morāliskie jēdzieni ir apgriezušies otrādi, un valsts ratu vilcēji viens pēc otra izjūdžas no ilksīm, līdz tie paliek ceļa vidū stāvam. Pie tiem redz tikai Ulmani un viņa zemnieku savienību.

Viņa satversmes grozījumu projekts ieiet saeimas maltuvē, bet ārā nāk tikai smalki milti. Saeima redz visus draudus, kas šajā projektā slēpjas. Tas var nopietni apdraudēt simts vīru valdību. Katra frakcija atrauj no projekta to, kas tai liekas neērts un nesavienojams ar tas interesēm. Tās tagad paceļas augšup un valda kaili un atklāti. Ulmanis ārēji samierinās ar to, bet attīsta darbību pavisam cita virzienā. Viņu tagad redz darbīgāku kā jebkad. Neapnicis viņš biedina partiju līderus no briesmām, kas var rasties. Ulmanis stāv lielu lēmumu priekšvakarā. Bet pirms tam, pēc veca un mūžīga latviešu paraduma, viņš grib izjautāt savas tautas garīgo zemi un uzklaut tās padomus. Viņš sasauca savas partijas deviņpadsmito kongresu, kur būs visu pagastu priekšstāvji. Zaļie karogi vēl nebijušā skaitā paceļas un nāk uz Rīgu.

Šis kongress ir pavisam ārkārtīgs. Visi praktiskie lauksaimnieku jautājumi tajā nav galvenais, bet tautas likteņi tur krustojas. Visi zina un jūt, ka centrālās valdes priekšsēdis ir jau salauzis aiz sevis tiltus, ka viņš neatkāpsies, ies uz priekšu, un Latvija viņam sekos. Nekad nevienā kongresā viņš tā nav ticis sumināts un nekad to tādas ovācijās nav sagaidījušas. Un kad viņš saka: «Nāk jauni laiki, mūžīgā Latvija ieies jaunā laikmetā,» visi pietrūkstas kājās, un zāle top pilna acu dzirkstēšanas. Partijas prezidents ir izteicis vārdu, ko visi jau sen gaidīja. Delegāti šķīras lielā iekšējā satricinājumā, nemaz nenojauzdami, ka nepaies pilni trīs mēneši un viņi atkal dosies uz Rīgu, klausīdami augstākai pavēlei, atstādami arklus un laukus, sievas un bērnus.

Pieskāries savai zemei, Ulmanis jūtas divkārt drošāks un pašpaļāvīgāks, un visi notikumi nāk viņam palīgā. Valdība tā ir sapinusies pati savās darīšanās un tās prestižs ir noslīdējis tik zemu, ka tā krīt — apkaunojošāk par visām iepriekšējām latviešu valdībām. Par uzticību tai balso tikai daži nejauši deputāti. Šādos apstākļos, vēl nekad nepiedzīvotā valsts autoritātes sagrūšanas laikā, šajā

brīdī, kur lats grib zaudēt savu vērtību un saimnieciskā un garīgā dzīve visus pamatus, Ulmanis noliecas, lai saņemtu savās rokās uz ielas nomesto varu. Neviens tai vairs negrib pieskarties, jo vajadzīga ārkārtīga prašana un uzpurēšanās, lai visām valsts lietām piešķirtu pareizu ritēšanu. Un saeima prāto: «Nav svarīgi, kas valda. Valdības kurss ir atkarīgs no mums, un valdības galva stūrēs, kur mēs vēlēsimies. Tautas pacietība mums nekrīt svarā, jo tai ir visas stiepjāmās gumijas īpašības. Ulmanis kritīs, kad viņš būs izdarījis to, kas vajadzīgs.»

Bet Ulmanis savukārt domā: «Nu beidzot ir pienācis laiks, kur pa gaisu un visām lejām un palejām izklīdušā latviešu brīvība ir jāsaķer, par jaunu jāorganizē un jāapzīmogo ar valsts lielo zīmogu. Nekas nedrīkst paiet gaŗām manam aprēķinam. Galvenais tajā ir tas, ka man jāsaņem tagad valdība, lai viss ietu pareizu gaitu. Nedzirdamiem pūces spārniem Latvija caur nakti ņem savu skrējieni uz rīta ausmu.»

Pie valdības sastādīšanas Ulmanis uzņemas vedēja lomu. Viņš jūt, ka viņam izauguši jauni spārni, un saņemdam visus spēkus, viņš savas dzīves ritēni atgriež par sešpadsmit gadiem atpakaļ un ir atkal tāds pats kā tajos laikos, kad viņš sastādīja pašu pirmo Latvijas kabinetu. Ulmanis izlieto savu pierunāšanas un pārliecināšanas mākslu, lai sadabūtu kopā deputātus, kam jāatbalsta valdība. Viņš saka saeimas kuluāros žurnālistiem, kas interesējas par valdības sastādīšanas gaitu: «Lūdziet Dievu, vēl vajadzīga tikai viena balss!»

Beidzot valdībai ir nepieciešamais atbalsts, bet saeima, dodama vienu, atņem otru — savās apspriedēs tā galīgi izposta Prezidenta satversmes grozījumu projektu. Tā saplēš simts gabalos papīru, ko bija aprakstījis un tai iesniedzis valsts saprāts. Līdz ar to Prezidents bija izgājis visus ceļus, un tagad atlika tikai viens — rīkot saeimu tās pašas bēru gājienam.

Prezidents ārēji paliekas vislabākajās attiecībās ar to, kas savā bezrūpībā bija padarījuši latviešu tautas likteni par savu spēju lietiņu. Dziļš nemiers draudoši sāk staigāt pa mājām, un cilvēki bez vakardienas un rītdienas grib to izlietot, lai paceltos. Prezidents tagad redz, ka ir pienācis laiks darboties: dzelmē, kuŗai dibena nevarēja atrast visgaŗākais dziļuma mērs, viņš bija apglabājis savas demokrātiskās illūzijas. Viņš neies cīņā pret cilvēkiem un interesēm, — viņš darīs galu pašam ārdīšanas principam, kas bija pacelts uzbūvējoša principa godā.

Viņš pats un viņa uzticības ļaudis tagad neredzami sāk ielenkt saeimu, šo savā iedomībā un pašpaļāvībā aizmigušo demokrātijas galveno nometni. Sociāldemokrāti, tās lielākie sardzinieki, neko nenojauž, jo viņi ir pārliecināti, ka nevienam nebūs dūšas pret viņiem sacelties, jo zem viņu tiranijas 16 gadus ir atradušās visas iestādes valstī. Bez tam Prezidents viņus ir iemidzinājis, jo zemnieku savienības runātāji saeimas pēdējās sēdēs ir sirdīgi aizstāvējuši demokrātiskos principus. Prezidents arī viņiem norāda uz pārkoņkrustiešu un viņiem radniecīgu organizāciju varbūtēju sacelšanos. Valdības uzstāšanās pret tām vēl pavairo saeimas acīs prezidenta lojālītāti. Parlamentārieši pat atklāti zobojas par viņa bailību. Prezidentam ir prieks par visu to, jo tas liecina, ka viņi neko nemana.

Prezidents un viņa uzticības vīri tagad sāk runāt ar plašāku aprindu vadoņiem. Visi tie ir viņa vecie cīņu biedri. Citi līdz ar viņu kādreiz ir atkāpušies no Rīgas līdz Liepājai un atkal nākuši pāri Daugavai, citi ir cīnījušies Ziemeļvidzemē un pret Bermontu. Visi viņi ir bijuši ar Prezidentu vislielākajos briesmu brīžos un klausījušies viņa vārdos frontēs un aizmugurē. Viņos visos ir kaut kas no Prezidenta lepnā gara. Šos vīrus, Latvijas cīnītājus un atsvabinātājus, visniecīgākais saeimas deputāts uzskatīja kā savus apakšniekus un pateica bieži vien viņiem taisni acīs, ka viņi ir deputāta priekšā vienīgi spēļu lietiņas.

Prezidenta nodomu zina tikai nedaudz cilvēku, bet līdzko tas viņiem nāk zināms, viņi saprot, ka šis plāns ir daudz bīstamāks un slepenāks par kaujas plānu. Viņu padevība Prezidentam un tāpat viņu klusēšana ir absolūta. Visi vadoņi vienojas, ka tām kaŗaspēka daļām, kas stāsies pie darba, nevajaga būt lielām.

Nozīmētām aizsargu daļām jāierodas Rīgā naktī no 15. uz 16. maiju. Aizsargi apmainīs kaņaspēku, līdzko tas būs ieņēmis norādītos punktus.

Tikpat kustīgs, bet arī tikpat mierīgs kā arvien, Prezidents ierodas saeimā piecos pēc pusdienas. Viņš ir te tikai neilgu laiku un, aizbildinādamies ar svarīgām darīšanām, dodas uz savu mitekli ārlietu ministrijas namā. Prezidents vēl paskatās uz deputātu pilnajiem kuluāriem. Cits žāvājas, cits dzer tēju, cits sarunājas ar saviem klientiem. Rīt ap šo laiku šajās telpās būs sēras un vientulība, un tie paši putekļi, no kuŗiem deputāti ir taisīti, nogulsies uz viņu sēdekļiem. «Cik brīnišķīgs ir Dieva prāts, ko Viņš parādījis, ierīkodams, ka cilvēki nevar zināt viens otra domas! Tas ir ļoti bīstams, bet arī gudrs iestādījums, un ja tas piepeši būtu citādi, ļaudis kļūtu ārprātīgi, un sadzīves kārtība sabruktu vienā acumirkli.» Prezidentam aizveŗot kuluāra durvis, kāds sociālistu deputāts smiedams saka otram: «Ulmani baida pārkonkrustiešu apvērsums.»

Pārgājīs mājā, viņš tūlīt sēžas pie rakstāmā galda, lai sacerētu nākamā dienā tautai pasludināmu manifestu. Rindas viena pēc otras gulstas uz papīra, un tur pazib sveši vārdi — tēvija, tauta, kārtība, valsts, vārdi, kas līdz šim bija nozākāti un nodiluši, bet kas tagad, zem rakstītāja spalvas, sāk mirdzēt dievišķīgu mirdzumu. Viņš raksta un jūt, ka ar katru spalvas vilcienu pagriež atslēgu smagām, sarūsējusām durvīm, aiz kuŗām bija ieslēgti senie latvietības gari. Tie tagad nāk ārā bargā drūzmā, un visa istaba top pilna viņu čukstēšanas. Neredzami tie runā viņam pie ausīm un liek viņam domāt vīrišķīgas un nepiekāpīgas domas. Viņš nevar atvairīties no tām, un tās viņu apputina, kā apputina sniegs ceļa gājēju. Prezidents nejūt nekādu smagumu, spārnoti latviešu ģeniji viņu paceļ. Viņš atrauj acis no galda un it kā kādu parādību redz aiz sevis pa atvērto logu istabā skrejām nepārredzamu garu pulku, pazīstamas un nepazīstamas sejas, nākušas no aizsaules, no zināmiem un nezināmiem latviešu kapiem. Visi tie ielenc viņu un uzmodina viņu. «Kāds neaptverams palīgu pulks!» čukst pie sevis Prezidents. «Šodien atveras latviešu garu bezdibenis un sākas gara valdīšana.»

Prezidents nemaz nemana, ka ir tumšs kļuvis, viņam nobeidzot pēdējo teikumu. Viens pēc otra ierodas tie, kam šajā naktī vajaga būt pie viņa. Logi tiek rūpīgi aizsegti, lai neredzētu istabās ļaudis kustamies. Prezidents ir pilns miera un kustības, ar lielu uzmanību uz klausīdams ikvienu, kas stāsta savus novērojumus. Nav nekā ko pavēlēt — ir jāgaida tikai stunda, minūte un sekunde, kad sāks darboties šī, ar ārkārtīgu pareizību uzstādītā mašīna.

Pulksten desmitos notiek aizsargu trauksme, bet pulksten vienpadsmitos garnizona daļas saņem pavēli doties «nakts apmācībās». Smagiem soļiem tās kustas pa nakšņainajām ielām un apstājas pie centrālā tirgus, kur kareivjiem izdala pēdējās pavēles. Nolikta stundā un minūtē tiek ieņemtas visas iestādes un telefoni beidz darboties taisni tajā laikā, kad tas bija nolikts. Ieņemts ir arī sociālistu tautas nams. Sarkanais karogs nolaižas uz visiem laikiem un sarkanbaltsarkanais paceļas pret debesīm, kas austrumos jau sāk viegli sārtoties.

Rīgas policija mierīgi, bet noteikti stājas pie viņai nozīmētā darba izvešanas, dodoties uz apcietināšanai apzīmēto dzīvokļiem.

Nākot tuvāk stundai, kuŗā visai darbībai vajadzēja sākties, Prezidentu pārņem viegls uztraukums, bet viņš to nevienam neizrāda. Istaba ir tumša, viņš pieiet pie loga, atveŗ to un neredzams paliek pie tā stāvot un klausās. Maija nakts ir bezgalīgi klusa pāri Rīgai, un viņš skaidri dzird, ka kaut kur Pārdaugavā nodzied pirmie gaiļi. Tad klusumā viņš dzird smagus soļus — iet liels pulks. Viņš zina, kas tie ir. Viņš dzird arī smagās baterijas dārdēšanu uz tautas nama pusi. Viņa uzmanība top smalkāka par maija nakts gaisu. Katru brīdi viņš gaida šāvienus, bet nakts tiek arvien mierīgāka. Tad viņš sadzird motociklu ierūkšanos dažādās vietās. Tie steidzas uz ārlietu ministrijas namu, uz operatīvo stābu. Visi nes labas ziņas. Gluži aizelsies no zibeņveidīgā skrējiena, pēdējais ziņotājs ierodas no Mežaparka, no saeimas priekšsēža dzīvokļa, kur atrasts liels daudzums ieroču.

Saule uzlēca, spilgti iedzirkstīdamās Rīgas torņu gaiļu greznajās sekstēs. Tā bija jaunās kārtības saule.

Uzvara bija ātra un apžilbinoša, un Prezidents ir pilns gaismas, un viņa galva strādā asi un noteikti. Viņš skaidri aptver visu, ko ir izdarījis. Viņš bija apturējis tautu, kas vairāk nekā trīsdesmit gadus bija gājuši nepareizu uzskatu ceļu. Tagad jāsākas tās lielajam atpakaļgājienam uz svētajiem avotiem, lai tā šķīstītos un iesāktu jaunu gaitu.

Uzvaras vēsts jau ir aplidojusi visu Latviju. Aizsargus tā ir pārsteigusi citus miegā guļot, citus ar zirgiem un arkliem izejot pa vārtiem miglainajos laukos. Pavēli sadzirdējuši, viņi ir gatavi piecās minūtēs un jāšus vai skriešus dodas uz sapulcēšanās vietām, kur mašīnas viņus aizvizona taisni uz Rīgu. Viņi ir bāli no uztraukuma un sajūsmas, ka ir līdzdalībnieki šķīstīšanas gājienā, ka viņi beidzot varēs starptautiskās dvēsmas pilnajās Rīgas ielās ieiet ar lauku kārtību.

Prezidents jau redz pirmos pulkus ejam pa bulvāriem, stingrās rindas, šautenēm plecos. Tā ir lauku Latvija, kas tur iet brūnu seju, stipri bruņojusies, pirmo reizi pēc tik daudziem mūžiem valdniece šinī pilsētā. Kāds aizsargu pulks aiziet pa ielu dziedādams un pazūd saules miglā, kas nāk tam taisni pretim. Prezidents skatās viņam pakal, un viņa krūtīs vareni cilājas: pa plaši vērtiem vārtiem latvieši aiziet uz savas tautas zemi un savas tautas debesīm.

E d. V i r z a.

LATVIEŠU DZIESMA

*Kas nav guris lieti deret,
Kuŗu šaubas nespēj dzelt,
Tikai tāds var dzīve cerēt
Galvu allaž augstāk celt!*

*Tīrumus un tautu savu
Sargāt modra acs lai mums.
Turēt šautni ciešu skavu!
Visu kopīgs vēlējums.*

*Darbs lai izdodas un sokas,
Katru rītu vēlēsīm
Tēvu zemei čaklas rokas,
Kvēlu sirdi Vadonim!*

Alfons Francis.

Brīvība un atdzimšana

Tauta brīva ir tad, kad viņa pati lemj par saviem likteņiem, kad viņa pati nosaka savas sociālās, saimnieciskās un politiskās attiecības, kad viņa pati rada savu kultūru, — tādu, kādas otras vairs pasaulē nav. Un, kas ir vēl svarīgāk, kad tauta to visu rada pati no savas dzīves un dvēseles avotiem.

Kad viņa ir atmetusi visus svešos iespaidus, izveidojusi pati savus dzīves uzskatus, savus tikumus, savus spriedumus par visām parādībām un var dot uz visiem jautājumiem pati savu pilnīgi patstāvīgu un īpatnēju atbildi, kādu nevar dot neviena cita tauta. Uz šādiem īpatnējiem uzskatiem un tikumiem, uz šāda īpatnēja gara būvēta tautas dzīve pašas tautas atzītā iekārtā un pastāvot pašas tautas aizstāvētām attiecībām visos dzīves laukos, tāds stāvoklis ir — tautas brīvība. Jo tauta tad ir brīva savā augšanā un tapšanā, savas dzīves veidošanā un savas kultūras radīšanā.

Brīvi dzīvojoša tauta spēj arī ikvienam atsevišķam loceklim sniegt vairāk, kā jebkuņā citā stāvoklī tautai atrodoties, jo, tikai šādā brīvībā dzīvojot, tauta spej atraisīt visas savas spējas, visu savu gribu un visiem centieniem dot vislielāko sparū un dedzību. Un tā tiek sasniegts panākumu maksimums. Nav neviena cita stāvokļa, kad tauta varētu tikpat daudz sasniegt.

Pēc šādas brīvības latviešu tauta centusies jau simtiem gadu. Mūsu senatne pazīst brīvus latviešus. Un tikai savos skaistākajos sapņos nu varam iedomāties, kā tagad dzīvotu latviešu tauta, ja starp senatni un šodienu nebūtu svešu varu un svešu iespaidu, kas mūsu brīvību ārdīja un putināja. Mēs tautas brīvību zaudējām, un tikai dzejnieki vairs sapņoja par zaudēto brīvību: «Cik brīvi, cik gara brīvi mūsu tēvi līksmoja Zilā kalna galotnē, draudzību slēgdami ar nemirstīgiem dieviem,» saka latviešu spožais dzejnieks Auseklis.

Gan latvietis nekad nav kritis verdzībā, visus gadu simtus cauri viņš uzglabājis senās brīvības garu, un tas bija viņa svētais ierocis, kuņū latvietis tik bieži ir cilājis, gūdam daudzās spīdošās uzvaras.

Šis seno dienu gars visos laikos latvieti ir saucis uz priekšu, un tas pats Auseklis dzied: «Ja dzirdi šādus vārdus: tēvija, un mīlā, dārgā, svētā Latvija, tad cerēt vari gan uz brīvību.» Šiem tēvzemes mīlestības apgarotiem vārdiem latvietis ir klausījies vienmēr, gan to skaidri izprazdams, gan tiem sekodams pēc kādas dziļas nojautas.

Latviešu kaņāvīru gaitas gadu simtiem cauri, zemnieku dumpji, tautiskā atmoda, pat 1905. gads, — tie visi liecina par latviešu tautas brīvības ilgām. Kaut gan pirms 1905. gada brīvības jēdzienu sāk greizi tulkot, cenšoties dot tam jaunu, latviešu domāšanai svešu saturu, padarot to seklu, banālu un šauri materiālistisku. Tomēr blakus šiem greizajiem brīvības tulkojumiem visu laiku iet pareizā, latviskā brīvības izpratne.

Un taisni šajā nozīmē brīvības ilgas no jauna uzliesmoja pasaules kaņā laikā, kad modās visas tautas. Mūsu tēvijā šīs ilgas savu augstāko liesmojumu sasniedza 1918. gada 18. novembrī.

Tad tauta kā spārnota pacēlās. Un brīvības cīnītāji pierādīja visas pasaules apbrīnotu ziedošanos, varonību un tēvzemes mīlestību. Spīdoši pierādījās latvju dziesmas vārdi: «Tēvu zemes brīvību pīrksim mēs ar asinīm.» Dārgas un mūžam svētas dzīvības ir liktas mūsu tautas brīvības un valsts pamatos. Tādēļ ikviena pienākums ir šo brīvību sargāt.

Bet notika tas, ko negaidīja tie, kas brīvības cīņās gāja: sākās brīvības idejas pagrimšana. Vai tas bija nogurums no smagā kaņā un lielajiem upurīem un zaudējumiem, vai tā bija ārkārtīgi sarežģīta jaunā stāvokļa neizprašana, bet mūsu tautā ieviesās nelaimīgas idejas un, viņu iespaidoti, mēs sākām organizēt savu valsti, savas tautas dzīvi. Zem šo svešo ideju iespaīda laba daļa mūsu tautas sāka aizmirst skaidro, skaīsto brīvības jēdzienu, kāds tas mūsu tautā allaž valdījis. Valdīt mūsu zemē vairs nevaldīja latviešu tauta, bet varas organizācijā ieviesās liela neskaīdība, un mūsu dzīve nokļuva ļoti bīstamā slīpumā. Tādēļ tiem vīriem, kam latviskā sirdsapziņa bija skaidra, bija jāceļ augšā latviešu tautas apziņa, prāts un gods, un ar stingru roku valsts vadības stūre jāpagriež uz latviešu tautas atdzimšanas ceļa. Un 15./16. maijā mēs otrreiz kļuvām brīvi. Brīvo ārējo dzīves formu ziņā, kas nodrošina īstenās brīvības sasniegšanu. Un nu mums jāveic lielais un bezgalīgi svarīgais uzdevums: arī iekšēji brīviem kļūt, lai valda un vada mūs latviskā domāšana, latviskie tikumi, — latviskais gars. Šo cīņū pašiem ar sevi galā vest ir lielais uzdevums, ko laikmets mums lēmis.

Šī uzdevuma veikšanai kalpo arī Brīvības piemineklis, ikvienam un arvienu atgādinot, kādiem dārgiem upuriem ir pirkti latviešu tautas brīvība, un tādēļ to sargāt ir visu mūsu svēts pienākums.

Brīvības piemineklim ir lemts sevī glabāt latviešu tautas pateicību tiem, kas savas dzīvības likuši mūsu nacionālās valsts pamatos, un būt mūžīgam tautas nomodā turētājam par Latviju kā latviešu valsti, kur mūsu zemes svētība audzēs jaunas un atkal jaunas latviešu paaudzes, kas zinās savu pienākumu pret tēvzemi.

Alfr. Bērziņš.

Latviskā gara devējs mazpulku kustībai

Visas lietas un parādības saprast un viņas pareizi ievirzīt dzīvē — tā, lai tas dotu panākumu, radītu jūsmu un idejas jauniem darbiem, — tā ir audzinātāja pazīme cilvēkā. Tādēļ arī ir gluži dabiski, ka, tieši mūsu Prezidenta ierosināta, mūsu zemē aug un veidojas liela un plaša jaunatnes kustība — mazpulku kustība, kuŗas virsvadonis ir viņš pats.

Šī kustība nu jau ir turpat deviņus gadus veca. Deviņi gadi pagājuši no tās vasaras, kopš Prezidenta vadībā pārtulkota amerikāņu rakstnieka Fr. Keisa grāmata — Zem baltzaļā karoga, — kas devusi pirmo uzskatāmo ierosmi par mazpulku darbu un mazpulku darbu saturu. Tajā pašā rudenī arī nodibināti pirmie mazpulki.

Ar šo ierosmi mazpulkus dibināt arī mūsu zemē vien jau daudz būtu darīts. Bet Prezidenta virsvadonībā mazpulku darbs un dzīve ir ieguvusi jau pavisam citu nokrāsu un citu, daudz dziļāku audzinošu nozīmi, nekā to varam vērot pat lielākās un vecākās valstīs, kur jau daudz ilgāk pastāv mazpulki.

Kā mums to saprast? — Atbildi še nav grūti rast. To dod tie norādījumi un tie pamatojumi jaunatnes dzīvē, no kādiem iziet mūsu Prezidents. Vispirmajā kārtā viņa aicinājums taču ir — visās lietās, visās idejās un mērķos vadīties no tā, kas nāk no mūsu pašu zemes, no mūsu vajadzībām un tiem apstākļiem, kādi mūsu pašu zemei raksturīgi, no tiem tikumiem, kādi mūsu tautas sirdij tuvāki. Tādēļ arī mazpulku jaunatnes pirmais un galvenais tikums ir patstāvīgs darbs.

VADONIS PIE MAZPULKU JAUNATNES

Kā iztulkot, kā saprast šo patstāvīgo darbu, kā tanī ieaugt un to paturēt sev kā savas personības neatņemamo daļu, par to Prezidents, iedams savās virsvadoņa gaitās, ir mācījis un rādījis, lūk, šo:

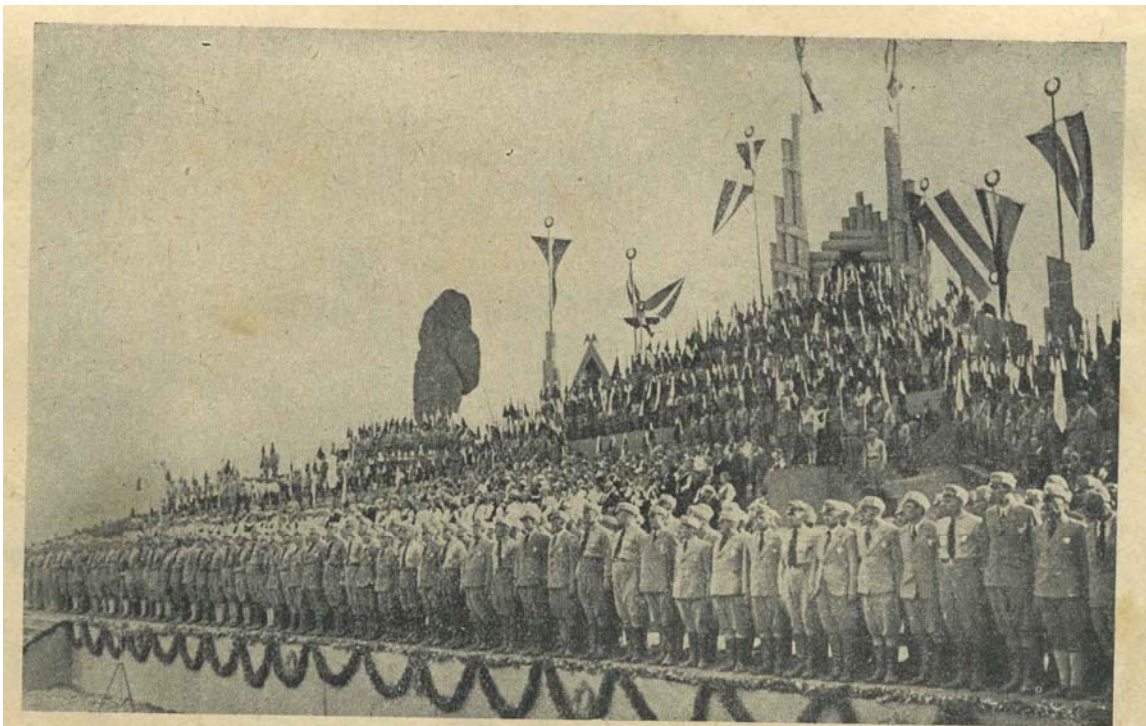
«Mazpulki un darbs tajos ir augsta skola, kuŗā mācās un iemācās vienu ļoti cienījamu un dzīvē vērtīgu tikumu — proti: mācās pacietību darbā un tā izdevībām un neizdevībām saistītās gaitās. Papriekš grauds top zemē sēts, tad paiet laiks, kamēr tas uzdīgst, kamēr tad izplaukst vārpas, kamēr graudi ienākas. Katram zemturim jāzina, ka jāpaiet zināmam laikam līdz pļaujai un ka nevar pļaut tur, kur nav sēts. Pamazām jūs nostiprināties atziņā, ka katrai lietai ir sava vieta un savs laiks. Bez šās zināšanas dzīve un darbs nekad nedod zelta pļauju un ražu. To atminaties!»

Bez daudziem citiem Prezidenta norādījumiem jaunatnei, kas skaidri un pārliecinoši rāda cilvēka, viņa sirds domu un mērķu, pacietības un izturības, goda prāta un taisnības un tiesību apziņas lomu un nepieciešamību dzīvē, vispatīkamāk tomēr šodien pakavēties pie šās pašas mācības par zemnieku un viņa roku izsēto sēklu. Šī mācība ir vienkārša. Viņa ir arī skaidra un tikpat dziļa, cik dziļi un negrozāmi savā saturā ir visi lielie dabas likumi, kas vada un lemj šās pasaules dzīvi.

— Nevar pļaut tur, kur nav sēts. Nevar gaidīt pļauju un briedušu graudu birumu pirms laika. Nevar gaidīt zeltaini mirdzošas vārpas šūpojamies druvā, ja zeme nav labi arta, ja tur nav darbs pielikts.

— «Dzīve prasa un prasīs cīnītājus, bet šie nākamie cīnītāji, jau darbā rūdīti mazpulkos, būs tad cietāki kā pārbaudījumi, ko dzīvē viņiem uzliks, būs cietāki kā dzīve pati, — un dzīves cīņā paliks uzvarētāji.» — Tā saka Prezidents, kā gala mērķi visai audzināšanai un mazpulku darbam redzēdams uzvarētāju cilvēku, uzvarētāju personību.

Deviņos gados mazpulku Virsvadonis ar savas personības dziļo iejūtu devis mazpulku kustībai latviešu garu, piešķīris tai latvisku dvēseli un ievadījis to paliekamu un mūžīgu, cilvēka augošai personībai nepieciešamu mērķu pasaulē.

MAZPULKI PĻAUJAS SVĒTKOS, 1937. GADĀ.

Mazpulku saime dod arī savu solījumu — augt tanī garā, kuņā ievadījis Prezidents, augt tanī darba gribā, kādu viņš cildinājis un atzinis, un par visām lietām — augt Latvijai!

R. D z ē r v e.

MAZPULKU HIMNA

*Lai ar sauli laukā ejam
Tīrumus un dārzus sēt,
Drīzi darbam vakarējam
Varēs augļus saredzēt.*

*Līdz ar sauli mūsu gaitas
Pašķīras un solī iet,
Mūsu jaunās sirdis raitas
Līdz dzied, kad druvas zied.*

Elza Stērste.

Latvisko tikumu un tradīciju atjaunotāji

Laiks, kuņā mēs dzīvojam, mūs atkal māca cienīt latvisko garu un latviskos tikumus. Tas aicina mūs atbrīvoties no visa svešā un aizgūtā, lai latviešu zemes debesis kļūtu tīras no tiem putekļiem, kādus, mūsu zemi pārstaigājot, sacēlušī ļaudis, kas reiz sev mēģināja piesavināties kultūras nesēju laurus. Un viņi, — šie laudis, kas naca no austrumiem un rietumiem, atstāja dziļas un asarotas pēdas mūsu zemē un mūsu tālo senču un radu sirdis. V i ñ i n o k ā v a m ū s u s e n č u d v ē s e l ē p r i e k u un smagas, kā rudens vēji, kļuva to dziesmas, kad tie bez saules vakarā sēdēja pie saviem dziestošiem ugunskuriem, kuņu dūmi bija tikpat rūgti, cik rūgts bija kunga darbs un kunga sēnalotā maize. Vēl vairāk — tie iebrucēji centās iznīcināt mūsu tautas sensenās sadzīves paražas un svētkus un godus, zinādami, ka līdz ar to tie atņems tai daļu viņas dvēseles, no tā, ko tautas dvēsele radījusi. Un, pa daļai, tas viņiem arī izdevās. Citkārt dzīves priecīgā un jautrā latviešu tauta, kas mācēja nevien raženi strādāt, bet arī skaisti priecāties, kļuva drūmāka, skarbāka un noslēgtāka. Bet arī i z t u r ī g ā k a, vairāk norūdīta cīņai par savu patstāvību un savām tiesībām, kuņas tai tikpat vārīgā un nežēlīgā kārtā bija atņemtas. Cirvis, kuņu svešinieki bija trinuši, lai uz visiem laikiem nocirstu vareno latviešu ozolu, nespēja skart tā sirdi, nespēja pilnīgi veikt savu iznīcinošo darbu. Pagura cirtēji, mainījās kungi un to rīkotāji, bet ozols turpināja augt un katru jaunu pavasari jaunā zaļumā atplauka viņa žuburotie, stiprie zari.

Gan tā kā citkārt neskanēja vairs arāju, sējēju, pļāvēju un kūlēju dziesmu atbalsis sudraba birzīs un medaini smaršojošās druvās — tak dziedātāji pašī n e b i j a p a z u d u š i, bet, daudzkārt caur degošu un izpostītu māju dūmiem raudzīdamies pretim drūmai rītdienai, gaidīja tā jaunā rīta ausmu,

kad latvju zemi mūžīgais likteņa Lēmējs atdos latviešiem atpakaļ. Ātri, kā vieglas kamanas labā ziemas ceļā, skrien laiks, un gadu desmiti un simti tādai tautai — gaidītājai paiet kā vienas vasaras nakts cēliens. Mēs esam tie, kas lielo dienu sagaidīja. Mēs esam tie, kas redzēja gaismas pili ceļamies augšā no klaušu laiku bargas tumsas, tie, kuŗiem ar katru jaunu dienu nākas pārliecināties par 15. maijā iezvanīto latviskā gara uzvaru latviešu zemē. Un tā ir liecība, ka neaizaug vēsture tādu tautu ceļš, kas nepakļaujas svešiem iespaidiem, kas spītīgi un ar lielu dedzību turas pie sava gara īpatnībām, senās sadzīves kārtības un ieražām. Neiet bojā tauta, kuŗa tur spožus tēvu atstātos arkļus un zobenus — kuŗa stāv nomodā par savu drošību un kultūru. Un — par mūsu latvisko — reizē seno un tagadējo — kultūru neliecina tikai tas, ko mēs ceļam dienas gaismā no aizmirstiem kapiem un pilskalniem, kas klausījušies cīņas troksnī un ieroču šķindēšanā vairāku paaudžu mūžus. Sabiedriskām un kultūrālām vajadzībām domātās celtnes, lasīt un rakstīt pratēju skaits, tas, kā mēs savu zemi kopjam un apstrādājam — viss tas raksturo mūsu tautas kultūrālo līmeni tikai pa daļai. Par mūsu kultūru liecina arī tas, kā mēs esam pratuši pasargāt savas tautas garīgās vērtības un tradīcijas. Un ja mēs šajās tradīcijās dziļāk ieskatāmies, tad mēs neredzam vairs tikai viņu posmu, bet — arī viņu saturu. No tām mums pretim staro mūsu senču īpatnējā dvēseles dzīve, viņu pasaules uzskats, viņu filozofiskā domāšana, viņu ieskati par lietām un parādībām, viņu reliģija.

Zināms — būtu maldīgi iedomāties, ka viss tas, kas derēja vakardienai, ir piemērots arī šodienai. Pasaulē viss mainās un tiecas caur šīm maiņām pretim lielākai pilnībai. Tāpat kā upe nekad nespēj tecēt atpakaļ, arī cilvēki savā gara dzīvē nekad nespēj pilnīgi iejusties savu senču garīgā mantojumā, jo vienmēr starp bijušām un nākošām paaudzēm paliek kāda plaisa, kuŗu rada mūžīgā vērtību pārvērtēšanas tieksme. Cilvēka gars aug slāpēs pēc pilnības un skaidrības. Un tas būtu velts mierinājums, ja mēs vēlētos, piemēram, atdzīvināt senču reliģiju, pilnīgi pieskaņoties viņu dzīves veidam un paražām. Par daudz tālu mēs no tā laika esam aizgājuši, lai varētu atgriezties viņā atpakaļ, lai bijušo varētu vērst par nebijušu. Un tas arī nemaz nav vajadzīgs. Labais ir jāstāda augstāk par to, kas vēl tikai nes sevī labā iezīmes. Pirmais un galvenais kultūras uzplaukuma priekšnoteikums ir jaunu vērtību radīšana un atzīšana, un tikai tad — veco vērtību sargāšana no iznīcības un bojā ejas.

Bet vienu lietu mēs tomēr nedrīkstam aizmirst. Mēs nedrīkstam aizmirst to, ka ceļš uz latvisko Latviju ir ceļš uz latvieti pašu. Latviskās Latvijas stiprākie pamati un — arī drošākie pamati — nav ārpus mums, bet mūsu sirdīs.

Un ja mēs latvisko Latviju gribam celt, tad mums ir jāprot cienīt tie senču tikumi, kuŗi vēl šodien nav savu vērtību zaudējuši, un tās paražas, kuŗas nav sliktākas, jā, ir pat labākas par tām, ko mēs no svešiem esam iemācījušies. Mums jānācās tiem brīžiem, kuŗus mēs kopā pavadām, uzspiest latviskā gara zīmogu, un neviens mums nevar liegt priecāties tā, kā mūsu senši ir priecājušies. To darīdami, mēs celsim godā zemnieku sadzīves tradīcijas, kas ir veselīgākas par tām, ko mēs no citiem esam mācījušies un piesavinājušies, tāpat, kā rupjā rudzu maize ir veselīgāka par baltiem kliņģeriem. Zemnieka sēta bija tā, pie kuŗas siltā un piemīlīgā pavarda atrada savu mājvietu latviskais gars. Zemnieka sētai jābūt arī tai, kas šo garu dod tālāk tiem, kas no viņa ir vairījušies, kas to vairs nepazīst. Ir pienācis laiks, kad mēs izravējam sabiedrībā vēl visnotaļ valdošo uzskatu, ka tikai tas ir labi audzināts jauneklis un tikai tā ir īsta mātes meita, kas pazīst nažu un dakšiņu turēšanas mākslu, smalkās manieres un visas modernākās dejas. Ir pienācis laiks, kad mēs atkal liekam iestrīnķēties senām koklēm, skanēt senām dziesmām un, ja kādam sirds uz to nesas — mērot soļus seno danču veiklajā ritmā.

Un — ja kāds domā, ka mēs ar to būsīm palikuši kultūrai iepakaļ, tad tam ar mierīgu sirdi atbildēsim, ka mēs, latvieši, nepiederam pie tiem cilvēkiem, kas iet vienā pirti pērties ar tiem, kam mājas ir visu pasaules lielceļu malās.

Mūsu senču nerakstīto tradīciju atdzīvināšanā izcila loma piekrīt mūsu ārpusskolas jaunatnes organizācijām, īpaši m a z p u l k i e m, kas ir idejiski veselīgākā un skaitliski lielākā jaunatnes vienība mūsu zemē. Sava dižā Virsvadoņa, Valsts un Ministru prezidenta Dr. K. U l m a ņ a aicināti, mazpulku zēni un meitenes grib izkopt un celt gaismā latvisko garu, latviskos tikumus un paražas, visas tās gara dzīves dāvanas, parādības, kas kā varenas upes ūdeņi tek no pagātnes caur tagadni pretīm nākotnei. Mazpulku dalībnieki ir tie, kas piegriež lielu vērbu sirmā dainu krīva Krišjāņa Barona sakārtoto materiālu pētīšanai, tādā kārtā veicot lielu un cildenu darbu, jo dainu mācība un dziļākais saturs mums daudzkārt ir dziesma bez vārdiem. Dziesma, kuņas meldīju mēs dziedam, bet kuņas vārdus un tajos izteikto domu saprotam tikai pa daļai. Mazpulku dalībnieki ir tie, kas gaŗos ziemas vakaros, kad krēsla kā pelēks putna spārns pieplok loga rūtīm, salasās vienuviet, lai rīkotu vakarēšanu vai groziņu vakarus. Viņi, — šie baltzaļā karoga sargātāji, — ir tie, kas cenšas svinēt svētkus senču garā. Un viņu līgošana zāļu vakarā, ķekatnieku un budēļu smieklī ziemas krēslā, — viss tas mums atgādina, ka jaunatne grib priecāties tāpat, kā — dzīvodami mūsu un auglīgo druvu vidū — viņas senči un tālie radi ir priecājušies.

Zemgales diženuma pielūdžējs un sludinātājs, dzejnieks Ed. Virza pirms pāris gadiem kādā uzrunā teica, ka katra upe pieņemot tās zemes krāsu, caur kuŗu viņa tek.

Un katrai upei i r jāpieņem savas zemes krāsa. Tikai tad viņas ūdeņos pareizi atspīdēs mūsu tēvu zemes debesis un, tur raugoties, piemīlīgs mums izlikšies mūsu pašu vaīgs.

Katrai gara dzīves parādībai mūsu zemē ir jaizaug no latviskas saknes, tad latvisks būs tās celms, zari un lapu vainags.

Bet augstāk par latviskām tradīcijām stādāmi latviskie tikumi, to tikumisko vērtību atzīšana un piepildīšana, kas mūsu tautu darīja garīgi stipru un neuzvaramu visdažādākās likteņa grūtībās un pārbaudījumos. Starp šiem tikumiem vispirmajā vietā liekami šie trīs: tēvzemes mīlestība, taisnības un latviskā goda sargāšana. Un pie tiem mums jāturas arī šodien un tos mums dziļi jāieslēdz savās sirdīs. Mums jāmiļē un jāsargā sava tēvzeme tāpat, kā taisnība un savs gods. Tad Latvija būs un pastāvēs vienmēr.

«Lai radītu vietu šiem latviskiem tikumiem,» — 1937. gadā mazpulku nometnē, Mežotnē, teica mūsu Prezidents Dr. K. Ulmanis, — «mums ir nepieciešami tikt vaļā no tā, kas mums svešs un pielīpis. Dzīve un apstākļi bijusi tādi, ka ļaunais ņēma virsroku, bet labais palika kā degošas ogles zem pelniem. Tagad lai viss ļaunais tiek nomazgāts, tad jo balts būs mūsu ceļš un stipri būs tie pamati, uz kuŗiem mēs savu valsti celsim stipru un vienotu, jo viņa dibināsies un balstīsies uz tautas vienību. Centīsimies tikt vaļā no visa ārdošā un tā vietā liksim visu, kas stiprina un ceļ mūsu dzīvi. Lai nedomā neviens, ka tautas vienība ir tikai divi vārdi. Arī tautas vienība tikai tad piepildās, ja mēs atminam, ka šī tautas vienība ir saimnieciskās un sabiedriskās taisnības iemiesojums un izpaudums. Stādīsim pirmajā vietā apņēmsanos kalpot mūsu tautai, mūsu valstij. Bet arī mazināsim trūkumus mūsu dzīvē. Tad mēs redzēsīm, ka labais aug augumā ar katru dienu, kas būs darbā pavadīta.»

Jaunatne, kas atstāj skolas solu un ar cerību pilnu sirdi raugies pretīm lielai, vēl nepazītai un neatminētai dzīvei!

Tu esi kā cīruļu pulks, kas pārlido visu latviešu zemi, iezīmejojot jauna pavasara atnākšanu. Tā pavasara, kuŗā latvietis arvien vairāk kļūs kungs un noteicējs savā zemē, kuŗā viņš arvien augstāk un lepnāk pacels galvu, raudzīdamies pretīm gaišai nākotnei.

Jums, skolu beigušajiem, būs jāizdomā līdz galam vecās paaudzes vēl neizdomātās domas, būs jāveic darbi, kuŗus tā nav paspējusi padarīt vai atstājusi pusdarītus. Reiz arī jums būs jāatzīst, ka dzīve ir cīņa. Skarba un daudzkārt nežēlīga cīņa. Bet tas, kas savā rokā nes senču gara tēraudcieto un mirdzošo vairogu, vienmēr ir uzvarējis un uzvarēs. Tam pieder nākotne.

A r n o l d s L ū s i s.

Latviešu rakstniecības jaunais gars

Tiešām, es saku, ir nācis jauns laikmets,
un jauna nāk dzeja!
J. M e d e n i s.

Literatūras vēsturē atsevišķi posmi seko viens otram, kā gaŗas dienas vasaras vidū, kad vakardienas rīta blāzma sastopas ar nākamās dienas ausmu, un ir brīdis, kad nevar vienu atšķirt no otras, kamēr tad pēkšņi austrumos izšaujas jauna rīta stari. Sākusies cita diena.

Vērojot pēdējo triju gadu latviešu literatūru, sevišķi to, kas parādījusies periodikā, ieraugām, ka šis ir bijis laiks, kad pamazām zūd vakardienas riets un nāk jauns laikmets. Vispirms tas sakāms par latviešu rakstnieku saimes personālo sastāvu. Mūsu lielajos žurnālos vairs tikai ap 20% tādu rakstnieku, kas savu vārdu teikuši jau priekš pasaules kaŗa. Pārējie — krietni liels skaits — izauguši Latvijas valsts laikā. Pie tiem patiesībā jāskaita arī, piemēram, Erss, Ērmanis, Ieviņš, Stērste, Virza. Jo, kaut gan viņiem pirmā vai pirmās grāmatas iznākušas jau priekš kaŗa, īstais briedums, rakstnieka vārds, sabiedrības atzīšana iegūti Latvijas valsts laikā. Tāpat Sudrabkalns, Kārlis Zariņš un citi, kuŗu priekškaŗa darbus var uzskatīt tikai kā vingrināšanos. Tātad jāatzīmē, ka pašlaik latviešu literatūras vadību pilnīgi savās rokās pārņem jauna paaudze, kas izaugusi un izaudzināta pēckaŗa laikmetā Latvijas valstī. Protams, literatūras vēsture vadības pārņemšanu atzīs tikai pēc kāda laika. Pašlaik Ersam, Ērmanim, Ieviņam, Stērstei, Virzam, Veselim, Sudrabkalnam, Zariņam, arī Aīdai Niedrai, Čakam, Ādamsonam, Anšlavam Eglītim un vēl citiem, kas ir it kā jaunās rakstniecības vecākā ģenerācija vai arī, gados jauni būdami, ar darbu skaitu pietiekami iespaidīgi sevi parādījuši, — tiem gan jau ierādīta pienācīga vieta. Bet ne gluži to pašu var teikt par vairākiem citiem. Vēl ir tādi kas tikko sākuši un nav pat pieminēti. Tas nav pārmetums. Nāks laiks, radīsies jauni darbi, būs arī oficiāla atzīšana. Interesantākais te tas, ka Cedriņš, Delle, Lazda, Bendrupe, Strēlerte jau pašā sākumā, ar savu pirmo grāmatu uzrādījuši tādu talanta gatavību, ka ir cienīgi stāvēt klāt saviem vecākiem kollēģām pie vadības pārņemšanas.

Bet kur tad mūsu priekškaŗa rakstniecības paaudze? Mēs jau gandrīz katru gadu esam kādu no tiem, daŗā gadā pat vairākus aizvadījuši kapsētā: Rainis, Saulietis, Janševskis, Brigadere, Austrīņš, Ansis Gulbis, Rozītis, Akurāters... Daļa, nokļuvuši mūŗa otrā pusē, mierīgi atskatās uz paveikto darbu un no jauna raksta maz. Tikai laiku pa laikam viņi atgādina, ka ir vēl starp mums. Labs piemērs te Skalbe. Vēl ir tādi, kas nav vairs savu spēju augstumos. Tie gan raksta, bet nespēj vairs sacensties ar jaunajiem. Pavisam nedaudz to, kas nav zaudējuši ne darba raŗību, ne kvalitāti.

Jaunie, kas pārņem vadību, pieder lielajai meklētāju ciltij, kas, dodami cieņu vecajam, atzinusi, ka uz priekšu iešanai taisāmi jauni ceļi. Par jauno ceļu virzieniem bijušas domstarpības, bet pilnīga skaidrība un vienprātība nu ir par vienu aizgājušā laikmeta strīdīgu jautājumu: katrs mūsdienu rakstnieks apzinās un ne mirkli pat neiedomā šaubīties, ka viņš ir latviešu tautas loceklis un Latvijas valsts pilsonis. Viņš arī apzinās, ka katrs dzejolis, stāsts, novele, romāns vai drāma, ko viņš saraksta, ir daļa no visas latviešu tautas rakstniecības. Par šo jautājumu tagad pilnīgi vienis prātis arī jauno rakstnieku idejiskie vadītāji. Tā ir tāda vienprātība, kāda nekad latviešu literatūras vēsturē vēl nav bijusi. Vēl 1933. gada sākumā kādā žurnālā, kas tagad vairs neiznāk, bija lasāmi šādi vārdi: «Vienā nācijā, vienā «nacionālā literatūrā» sastopami ideoloģiski tik daŗādi elementi, ka grūti runāt par vienotu nacionālu literatūru vai «visas tautas» dzejnieku, bet patiesībā jārunā par daŗādu šķiru rakstniekiem.» Tālāk šinī rakstā teikts, ka par kaut cik pieņemamu nacionālītātes pazīmi literatūrā atzīstama vienīgi valoda. Šādai šķiru rakstniecības ideoloģijai toreiz bija arī sekotāji.

Mūsdienu, autoritārās Latvijas rakstnieks seko citai ideoloģijai. Te būs daži teikumi no jaunās mācības. Jāņa Grīna rakstā par nacionālo Erētu lasām: «Tautai varam velīt visus savus lielākos darbus. Un viņa arī ir vienīgā, kam vērts velīt. Ja darbs iegūtu arī citu tautu atzinību un tām lieti derētu, mūsējā tur nekā nezaudēs, taisni otrādi — tā būs devusi citām, tāpat kā ņem no tām.» (Rakstu krājums Jaunais nacionālisms, 19). Virza savā uzrunā nemainīgās īstenības radītājiem saka: «Tas gars, kas tagad pārstaigā latviešu mājas, noliecas arī par rakstnieku, čukstot viņam pie ausīm atjaunotās tēvijas maģiskās formulas.» (Jaunā junda, 114).

Sākot ar Juri Alunānu, līdz pašām pēdējām dienām latviešu literātūrā bija spēcīgs cīņas motīvs. Tautas atmodas laikmeta rakstnieki modināja nacionālo apziņu un cīnījās pret bizmaņiem. Laikā ap 1905. gadu cīnījās pret vācu baroniem un krievu caru. Pasaules kara laikā rakstnieks pirmo reizi vaigu vaigā sastapās ar latvieti — kareivi, kam pirmo reizi bija ļauts vērst šauteni pret gaļos gadu simteņos radušos ienaidnieku. Rakstnieks gāja līdz latviešu strēlniekam un cīnījās ierakumos. Parlamentārās Latvijas laikā rakstnieku apzinīgākā daļa cīnījās pret tautas skaldītājiem un internacionālistiem. Cīņas motīvs nav svešs arī jaunajiem. Bet viņu cīņas ieroči tagad vērsas arī pret pašu latviešu tautu. Jaunais rakstnieks cīnās pret vienaldzību, gara kūtrību un latviešu tautas garīgās misijas neapzināšanos, kas par spīti jaunajam laikam vēl arvien slēpjas kādā lauku sētā vai pilsētas uguņu apmirdzētā ielā. Pietiek minēt Virzas vai Medeņa vārdu, lai zinātu, cik šī cīņa liela un nopietna, arī ne bez panākumiem. Šinī ziņā jaunajai rakstniecībai liela līdzība ar tautas atmodas laikmetu. Bet tagad mums ir latviešu valsts, un rakstnieks-cīnītājs pirmo reizi latviešu literatūras vēsturē nepiespiests pieskaņojas un var pieskaņoties valsts varas rīcībai un ideoloģijai.

Aizgājusi hernhūtiešu paudze ar Apsīšu Jēkabu, Kaudzīšiem, Poruku, Saulieti.

«Gausi bērū rati smiltīs iņas, vakars apmirdz baltu dēļu šķirstu. Ko tur aizved? — Zalkšņu tēvs ir miris...» (P. Ērmanis). Liekas, vēsture šinī ziņā vairs neatkārtosies. Hernhūtiskā gara rakstniecības nelaime bija tā, ka tā meklēja un rādīja šķīstsirdīgu un visām varām padevīgu c i l v ē k u, bet aizmirsa audzināt šķīstsirdīgu v a r o n i - l a t v i e t i. Jaunās literatūras vēsture vairs nevar neregistret faktu, ka liels skaits rakstnieku savos darbos uzņem un sludina latviešu gara apaugļotu reliģiju. Veseļa Latvju teiksmas, Medeņa un Cedriņa dzeja katrā ziņā kvalificējama kā ļoti pozitīvs faktors mūsu tautas nacionālās pašapziņas stiprināšanā. Jauno rakstnieku nopelniem jāpieskaita latviešu garam tuvās dievības Laimas atgriešanās. Šī žēlotāja, likteņa lēmēja, latviešu sievietes patrone pamazām rada mūsu tautā kaut ko līdzīgu Madonnas kultam. Latviskais elements iekļūvis arī to dzejnieku reliģijā, kas nav deklarējusi atkāpšanos no kristiānisma, un izpaužas lielākas saskaņas rašanā starp pirmatnīgām pasaules varām. Zinaidas Lazdas dzejolī Dabā vasaras dienvīdū no bērziem, smilgām rokā, iznāk balts Dievs un Velnam padod labu dienu cēli stalts. «Iegrimušus tos vairs tikko, tikko vied, kā tie satikušies pārsprīež savas lietas. Bites noreibušas apkārt abiem dzied, tvīkums neredzams no zemes ceļas cietas.» Jaunās rakstniecības kristiānisms gandrīz pavisam zaudējis konfesionālo raksturu. Dievs vairs nav tikai ētisko, bet arī aistētisko vērtību vienotājs, un viņa īstais vārds bieži vien būtu — Daiļums.

Mēs esam pateicīgi jaunajiem, ka viņi ir paplašinājuši to lauku, no kuŗa var izvēlēties vielu literāram darbam. Salīdzināsim tikai Čaku, Ādamsonu, Anšlavu Eglīti, Bendrupi ar Blaumani, Skalbi, Ezeriņu, Brigaderi. Te gan jāpiebilst, ka Ādamsona, A. Eglīša, Čaka vai Bendrupes jaunās vielas izvēle varēja notikt tikai tā, ka sabiedrības un kritikas literārā domāšana nav vairs tik sīkumaina kā priekš kara. Tad šie rakstnieki būtu iznīcināti ar vienu vienīgu nepārdomātu un nevietā lietotu vārdu — dekadentisms.

Jaunais rakstnieks ir labi izglītots. Ja arī mūsdienu rakstnieks nav ar augstāko izglītību, tad viņš bieži vien ir tāds grāmatu tārps, kas uztver visasāko vibrāciju pasaules kultūras dzīvē. Jaunie rakstnieki var lepoties ar valodu zināšanu. Ja agrāk latviešu literatūras galvenā skola bija vācu un krievu literatūra, tad tagad nav mazums tādu, kas oriģinālvalodā spēj iepazīties ar franču, angļu,

italiešu un vēl citu tautu rakstniecību. Bet ir labi, ka jaunais latviešu rakstnieks atbrīvojies no tās domāšanas, kas raksturīga kāda amata mācekļiem. Aizgājušās paaudzes rakstnieks, saņēmis kritikas vai sabiedrības pārmetumus, bija paradis aizbildināties: Ģēte darīja tāpat... Jaunais rakstnieks saka, es mācījos, salīdzināju, vērtēju un ņemu no saviem paraugiem cittautu literatūrā tikai tik daudz, lai latviešu tautas gara darinājumi neradītu Eiropas kultūras provinci. Bet pārmetumus es uzņemos pats. Jaunais rakstnieks tuvojas profesionāla rakstnieka tipam.

Viņš ir atmetis egocentrisko pasaules uztveri. Sajuzdams sevi kā daļu no tautas, tas atmetis nepamatoto gaušanos par pasaules netaisnību. Jaunās dzejas labākajā daļā zudusi nepatīkamā tīksmināšanās gar savām un tikai savām sīkajām jūtām un jūtiņām. Gan jau tas nav jāsaprot tā, ka būtu pavisam zudis individuālais elements. Jaunā dzeja pazīst arī minora toni. Bet ja aizgājušajā rakstniecībā dažādās variācijās atkārtojās domas, ka visplašā pasaule ir viena liela asara, tad jaunā laikmeta dzejnieks zina, ka «vienmēr rīts, kāds daudz vēl starošāks mirdz, kā tas, ko es uz kapiem vedu.» Labi, es ciešu — domā jaunais dzejnieks — esmu vientulis, redzu lielas traģēdijas. Visu to varu pateikt arī savā dzejā. Bet es negribu apgalvot, ka pasaulē ir t i k a i asaras, vientulība, traģēdijas. Ja es ciešu un to jums saku, tad tas nav jāsaprot tā, ka visa pasaule cieš līdz ar mani. «Ai, apmātais,» sauc visjaunākā dzejniece Veronika Strēlerte, «jel paveŗ vaļā logu un paskaties, cik saule laipni laistās!» Un par vientulību teikts: «Pienācis vientuļais laiks: sakni laist zemē un augt.» Vecajā rakstniecībā bija populārs Poruka pants: «Vai tev ir tik daudz asaru, ka vari dzejnieks būt?» Jaunās dzejas moto varētu būt Medeņa sauciens: «Dzejniek, trulas spalvas necilā — karstas dzirkstis šķiļas tecilā!»

Pēc dažiem šaubu gadiem jaunā rakstniecība atkal atgriezusies pie formas cienīšanas. Tagad tā parasta parādība, ka latviešu rakstnieks nododas ļoti nopietnām formas studijām un dažādu formas problēmu risināšanai. Blakus antīko un romāņu tautu dzejas formu atdzimšanai un labākai izpratnei, meklējumi iet arī citos virzienos. Minēsim Čaka akcentēto pantmēru un Medeņa asprātīgo nacionālo dzejas formu jautājumu atrisinājumu. Gluži jauni paņēmieni vērojami dzejas darbu stilā.

Bet vēl kas ļoti zīmīgs dažu jauno rakstnieku vaibstos. Tas ir it kā kāds irōnisks smīns, ar ko tie pieiet saviem tematiem. No vienas puses šis smīns ir interesants un rada lielu efektu, arī kaut ko svaigu, nebijušu, bet no otras puses tas daudzkreiz traucējis ieniršanu mākslas dziļumos.

Vecie un jaunie! Šī raksta nolūks nav jaunos slavēt un vecos noliegt. Atgādināšu Sudrabkalna vārdus, kas teikti 1918. gadā, gaidot jaunu rakstniecību: «Patiesībā nav veco un jauno, ir tikai attīstības spējīgie un nespējīgie.» Un šoreiz šķiet, ka jaunie atraduši tos ceļus, pa kuriem vissekmiģāk iespējams tālāk attīstīt latviešu dzeju. Jauno priekšrocība ir tā, ka viņi dzīvo priekškaŗa rakstniecības sapņotāja nākotnē.

Blakus īstai mākslai literatūrā arvien ir bijuši un būs diletantisma sārņi. Pēdējos gados šis vārds bieži atkārtojies kritiskos apcerējumos un recenzijās.

Par diletantisma ļaunumu jābūt skaidrībā visiem, kam te iespējams ko darīt. «Diletantiskais nav latvisks — latviskais nedrīkst būt diletantisks!»

Tagadne ir nākotnes sākums. Jaunie rakstnieki gatavo mums literatūras nākotni. Mēs gaidīsim, ka viņi radīs noteikti nacionālu literatūru. Bet kāda tad ir nacionāla literatūra? — Tas ir daudz plašāks jēdziens par patriotisku literatūru. Daudzi to neizšķiŗ. «Nacionāla rakstniecība,» — to ļoti labi pateicis J. Veselis — «ir visa tā gara pasaule, kur spoguļojas mūsu tautas daudzveidība, neatkarīgi no tā, vai darbu saturs ņemts tieši no latviešu dzīves, vēstures, teikām, vai arī dzejnieks ieskatījies par vajadzīģu izlietot kādu svešu vielu. Gars, būtība, forma, stils noteic darba nacionālo raksturu, nevis viela.» (Pārdomu grāmata, 136). Nacionāls rakstnieks uz visu pasauli raudzīsies latvieša acīm.

Ticam, ka jaunais rakstnieks beidzot iemīlēs tagadni tikpat spēcīgi kā pagātņi. Vēsturiskā literatūra tikai tad būs nopietni ņemama, ja tā cieši turēsies pie vēstures faktiem.

Bet tagad mūsu rakstniekam jāpaciešas, kamēr savu darbu veic vēsturnieks. Gaidām, ka radīsies monumentāls tagadnes romāns. Monumentāls romāns taču ir forma, kas vislabāk atbilstu mūsu celtniecības laikmetam. Diemžēl, tāda mums vēl nav. Nākotnē jānāk latviešu drāmatiskās literatūras renesansei. Varbūt radīsies rakstnieks, kas apvienos Blaumaņa drāmu tehniku ar Raiņa ideju dziļumu. Gaidām vēl tālāk rakstniecībai derīgas vielas izvēles paplašināšanos. Nav iemesla noliegt urbānismu. Rīga ar savām lielajām pārvērtībām, Rīga kā latviešu kultūras centrs tagadnē vēl nav atradusi vietu lielākā literārā sacerējumā. Tie, kas noliedz pilsētas rakstniecību, drīz var nonākt pretrunās. Jo nevien šī zeme, bet arī šīs pilsētas ir mūsu.

Nākotnes literatūras radītājs, mēs gaidām, būs personība, kas nemitīgi tieksies pēc sava gara apvāršņu paplašināšanas. Mes novēlam viņam būt tik godkārīgam, ka tas var radīt tādus darbus, ko citas tautas nemaz nevar neredzēt.

Jānis Rudzītis.

«SVEIKS, SAULVEDI!»

LĪGOTĀJU CILTIJ

Klausos līksmās gaviļēs. Mana zeme līgo.
Pāri mežiem, gāršavām, kalnos gunis spīgo.
Dziedādama tauta nāk, vienā pulkā stājas;
Sēta sētai atsaucas, birzis sarunājas.
Tautas sirds ir modusies dziļu svētu kvēlu —
Savu Dievu daudzina, saņem Dieva dēlu.
Līgo gani, arāji, līgo visa tauta,
Vienas dziesmas vienīgas, vienas domas skauta.
Vārtu galos meijas līkst, vaiņagi vij spāres,
Dzīvo dvēseli jauzdami gaviļainās ārēs.
Kannā kūso miesta malks, putas gaisā sviezdams;
Nepagursti, arāj jauns, dejā meiču griezdams —
Kad būs rimis dziesmu klāsts, pāri liesmu spietu
Būs ar viņu skrieties tev, meklēt zelta ziedu.
Līgo, līgo, jaunība, Līgonaktī mirdzi,
Sirdžu mulsā drebošā asins lāsēs irdzi —
Nav vēl ceļa zināt tev, ziedi acīs liecas
Žigli ganei, arājam, kas pēc kausa sniedzas.
Līgo, līgo, sievu pulks, svētīts audzes jaunas,
Kam reiz tālāk līgot būs, novērst dienas jaunas.
Līgo, sirmāis Jāņutēv, mūžs tev viz pret rietu,
Baltā Dieva pavēnī atrast pratis vietu.
Viss, kas mūžu grezno tev, latvju cilts tu mana,
Līdz tev Jāņunaktī iet, tavā sirdī zvana —
Līgo, līgo dziļumos, — zeme dzird šo šalku,
Auklādama mūžadien tavu gara alku.
Līgo, līgo augstumos, — sārtā mēness zaigā
Raugās vēlīgs liktenis tev pretī mierā maigā.
Senu senis biji tu, paliksi un būsi,
Jaunu domu nesēja, vienotāja kļūsi;
Zemes brīnums, Laimas dots, veldze pasauls slāpēm,
Līgodama ceļoties pa tām Dieva kāpēm.

Ēriks Raisters.

BURTNIKA DZIEDĀJUMS

Viss tagad atmostas un dzīvo,
Ir slavas pārņemts latvju gaiss,
Pār Latviju, kā senāk, plīvo
Nu atkal karogs varenais!

Par patiesību top šais dienās,
Kas bijis mūžos sapņot dots,

*Ir atnācis un augšup slienās
Kāds vadons, gaiši apbruņots.*

*Liels cēlums tevi tagad rotās,
Kas būs visam cēlam balsts,
Tu dzintarjūras apstarotā,
Tu latvju zeme, latvju valsts!*

*Kad kādreiz mūsu zemes lokā
Cirst uzsāki tu māju sev,
Šķēps bija tavā vienā rokā,
Bet otrā rokā cirvis tev.*

*Tevis draugos bij šās zemes veļi,
Bet redzēs, kāds reiz būs tavš nams,
Pār muklājiem ies akmens ceļi,
Pār purviem — vezums smaršodams.*

*Prom visu, pret ko vēl tu klūpi,
Un iestāsies tavš brīdis jauks,
Kad redzēs, ka tu ziedot kūpi,
Kā jūnijā kūp rudzu lauks.*

*Viscēlākā mums lemta loma,
Tur valdīt, kur mums šūpuls kārts.
Lai dzeļ, kā uguns, katra doma,
Lai cērt, kā zobens, katr(i)s vārds.*

*Jo to, dēļ kā tu, tauta, cieti,
Neviens vairs kapā neieraks.
Slēdz acis izraudātās cieti
Uz mūžu, skumjais Staburags!*

E d. V i r z a.

V

Celtniecības laikmets

*«Latviskas celtnes
Augšup lai slienās!
Latviska daile
Lai izteiksmi rod!»*

V. PLŪDONS.

Kupls celtnu vainags pāri visai Latvijai

Ikkatra celtnē, uz kuŗu mēs raugāties, runā uz mums savu valodu, stāsta mums kaut ko par savām īpatnībām, par saistībām ar savu laikmetu, ar savu autoru, ar tautu, kuŗai tā pieder, sniedz mums kādu vēsturi. Senas biezo mūru atliekas un baigie torni vēsta mums par kaŗiem un kaujām, par nemierīgiem, nedrošiem laikiem; cēlās triumfa arkas un staltās uzvaras kolonnas rāda mums, kā tautas godinājušas savus vadoņus, savus varoņus; greznās pilis un plašie forumi dod mums ieskatu to laiku saviesīgajā un sabiedriskajā dzīvē; varenie amfiteātri un grandiozie stadiji liecina par sporta nozīmi tautas dzīvē un par sporta izkoptības līmeni; tempļu architektūra mums pauž, ka dziedātas slavas dziesmas dieviem, kuŗiem tautas uzticējušas savus likteņus, bet vēlāk katedrāles ar majestātisku spēku godā un teic Vienīgo Dievu; mierīgās, plaši sargājošās piramīdu masas stāsta mums, kā cilvēki centās sev saglabāt mūžīgu piemiņu zemes virsū; grieķu architektūra rāda mums tieksmes pēc ideāla skaistuma un augstākās skaidrības, senromiešu celtnes vēsta par tautas kareivisko garu, bet franču architektūras mākslas darbi pauž tautas sajūsmu par eleganci un grāciju.

Bet, klausoties uz to, ko vēsta celtniecības objekti, katram nopietnam aplūkotājam ļoti svarīgi, lai tas, kas izpaužas celtnēs, resp. ko viņās saskata aplūkotājs, arī patiesi atbilstu tai īstenībai, tai būtībai, kas slēpjas aiz ārējām formām. Viņš tikai tad būs apmierināts, ja formas būs patiesību runājušas. Bet jo sevišķi svarīgs īstenības pareizais iemiesojums celtnes tautām, kas grib, lai vēlākās paaudzes varētu spriest par to, kādas patiesībā bija viņu īpašības, kā ritēja viņu dzīve prieko un bēdās, pēc kā viņas patiesi centās un tiecās, cik augsta bija viņu fiziskā un garīgā kultūra. Tādēļ tagadnē, kad tautas uzsākušas pilnīgi apzināti un organizēti veidot savu nacionāli īpatnējo dzīvi, tas jo lielu ievērību piegriež celtniecībai vispārīgi un jo sevišķi rūpējas par laikmeta un nacionālo īpatnību pēc iespējas jo raksturīgāku un precīzāku izteiksmi architektūras mākslas formās.

Mūsu tautas un valsts Vadonis Dr. Kārlis Ulmanis nesen notikušajā vēsturnieku kongresā pakavējās pie problēmas par tiem spēkiem un momentiem, kas vēsturi taista. Šiem jautājumiem ir milzīga nozīme, jo no vēstures faktoriem jau atkarājas tie iespaidi un ieskati, kādus gūst vēlākās paaudzes, kas pēta mantas un pēdas, kādas atstājušas tautas, laikmetiem mainoties. Mēs redzējam, ka jo sevišķi spilgti par kādu laikmetu tautu dzīvē spēj liecināt viņas arhitektoniskās celtniecības darbi. Bet, lai šie objekti noderētu par patiesi labiem, uzticamiem lieciniekiem, tiem jābūt jo rūpīgi izkoptiem, raksturīgi piemērotiem laikmetam un tautai, dziļi izjustiem un nopietni pārdomātiem. Ar to vien nepietiek, lai ēkas būtu stipras un drošas, tām jābūt celtām arī labā architektūrā, t. i. ar tām īpašībām, kas atļauj aplūkotājam nemaldīgi spriest par visu to, kas ar celtnēm saistās.

Dziļi un skaidri izprotot to nozīmi, kāda piemīt celtniecībai vispārīgi un līdz ar to arī architektūras celtniecībai tautas dzīvē, mūsu tautas un valsts Vadonis ne tikai ierosina grandiozu celtniecības plānu visā mūsu zemē, bet arī nodibina Nacionālo celtniecības komiteju, kuŗas uzdevumos ietilpst kārtot celtniecības darbu visā Latvijā, lai tas noritētu pilnīgi atbilstoši tagadējām latviešu tautas prasībām un pareizā saskaņā ar viņas skaistuma ideāliem un augstākām garīgām tieksmēm. «Viens no komitejas svarīgiem uzdevumiem ir rast jaunām celtnēm mūsu tagadējā laika garam atbilstošu stilu, ārējo veidu un ietērpu, kur izpaustos mūsu tautas ģenijs, viņas patreizējā politiskā un saimnieciskā doma,» paskaidro pats Vadonis šās komitejas sēdē. Bet viņš nāk arī ar dažādākām, pilnīgi konkrētām idejām, ar dažādiem ierosinājumiem un rūpējas par līdzekļu sagādāšanu. Mūsu Vadonis no savas puses dara visu, lai celtniecība šajā laikmetā mūsu zemē atrastu plašu izpausmi, pareizo virzienu un raksturīgu formu. Pateicoties mūsu Vadonim, mums jau radies un patlaban vēl jo sparīgi veidojas jo varens un jo kupls celtnu vainags arī pāri visai Latvijai. Pie šo celtniecības darbu grandiozās virknes strādā kā valsts organi, tā arī pašvaldības,

sabiedrība un privātais būvētājs. No monumentāliem darbiem lai būtu minams 15. maija laukums galvas pilsētā Rīgā, kas kā skaists brīnums pēkšņi iznira no putekļiem un visā savā diženumā izpletās mūsu priekšā, vēstījot par lielo vērienu mūsu šā laikmeta celtniecībā. Blakus šai Vadoņa idejai vēl grandiozāk nostājas Vadoņa monumentālā doma — Uzvaras laukums, kas iet pretim savai reālizācijai un kā uzdevums turpmākiem gadsimteņiem paust par latviešu tautas vienību un varenību šajā brīdī. Rīgas pilsētas nupat pabeigtā izbūves plānā redzam jaunas satiksmes stīgas, kuŗu uzdevums ciešāk apvienot Rīgas pilsētas atsevišķās daļas savā starpā un ar centru — Brīvības pieminekli un Uzvaras laukumu. Še redzam arī situāciju jaunajai dzelzceļu stacijai un daudz norādījumu uz vietām, kur turpmāk ceļamas monumentālas celtnes. Arī šis plāns pauž plašu pieeju pie celtniecības problēmām. Valdība iesākusi darbus pie kaŗa mūzeja, kam jārunā par mūsu varoņu neatsveramiem upuriem un nopelniem mūsu Latvijas labā. Gatavībai iet pretim Armijas ekonomiskā veikala un Finanču ministrijas dižās celtnes, kuŗām jāsimbolizē Latvijas sasniegumi saimnieciskajā laukā. Strādā arī pie Tiesu pils milzīgās ēkas, kuŗai būs uzdevums aplūkotājam stāstīt par tiesas un taisnības augsto vietu mūsu dzīvē. Rīgas pilsēta projektē sev celt lielu biroju namu savām pārvaldes vajadzībām. Bez šā lielā pasākuma, Rīgas pilsēta šajā laikmetā jau paspējusi nobeigt lielu skaitu dažādāko celtnu un daudzas būves uzsākt. Bet arī citās Latvijas pilsētās Vadoņa ierosinājums radījis dzīvu atbalsi. Lai pieminam tikai Jelgavas ostu, Lauksaimniecības kameru Jelgavas pilī, projektēto lauksaimniecības akadēmiju turpat, lielo skolu, viesnīcu u. t. t. Lai pieminam vēl Vienības namus dažādās Latvijas pilsētās, kā arī daudzās skolas un lielo skaitu pagastnamu un citādu celtnu Latvijas laukos. Visai šai bagātīgajai celtniecības raīai jāpaliek par liecinieku turpmākiem laikiem, ar uzdevumu stāstīt par šo sparīgo laikmetu mūsu valsts un tautas dzīvē.

Lai veiktu mūsu Vadoņa lielisko celtniecības domu, strādā milzums dažādu organu ar Nacionālo celtniecības komiteju priekšgalā. Kā zināms, visi šie spēki dara savu darbu dziļā nopietnībā un ar

lielu atbildības sajūtu. Nacionālās celtniecības komitejas vadībā visas viņas komisijas ar visapzinīgāko pieeju kārto kā pilsētu izbūves lietas, tā arī jautājumus lauksaimniecības celtniecībā, stingri vērtē kā pieminekļu metus, tā arī projektētus arhitektūras veidojumus. Visi valsts un pašvaldību būvuzpildīšanas un būvuzraudzības organi arī cenšas dot vislabāko, tā pareizi saprotot mūsu Vadoņa domu un šā laikmeta svarīgo un tālejošo nozīmi, un pilnīgi apzinās, ka arī no viņiem atkarājas turpmāk rakstāmās Latvijas celtniecības vēstures saturs. Savu atbildīgo un svarīgo uzdevumu un pienākumu pret nākamām paaudzēm skaidri apzinās arī mūsu arhitekti, kuriem galu galā piekrīt tiešais radošais mākslas darbs celtnu arhitektoniskā kompozīcijā un realizēšanā. Arhitekti zina, ka, lai cik augsta, cēla un skaista būtu kāda ideja par sevi, viņas nepareizā arhitektoniskā uztvere, paviršā konstrukcija un vieglprātīgā izpildīšana var to realitātē galīgi sabojāt vai pat iznīcināt. Arhitekti pilnīgi apzinās, ka vieglprātība un seklums arhitektoniskās kompozīcijās un nenacionālā domāšana neatbilst mūsu Vadoņa nolūkiem, nesaskan ar mūsu tautas izjūtu, nav pieņemama arī viņu pašu dziļākajai pārliecībai, jo arhitekti uzskata par sava aroda augstāko pienākumu realizēt katru savu uzdevumu pēc iespējas jo vispusīgi, lai viss, kam vien sakars ar to, atrastu sev atbalsi un pie tam pēc iespējas jo precīzi un raksturīgi. Citādi tos bargi var tiesāt vēlākās paaudzēs, un viņa darbs var tikt svītrots no arhitektūras mākslas vēstures lappusēm. Ar patiesu prieku konstatējot, ka visi organi, kas aicināti strādāt pie mūsu tautas un valsts Vadoņa Dr. Kārļa Ulmaņa grandiozās celtniecības idejas realizēšanas, dara savu darbu ar svētāko nopietnību un pilnīgi apzinātā atbildības sajūtā pret vēsturi, mēs šādu stāvokli varam noteikti uzskatīt par drošāko ķīlu tam, ka tagadne dabūs arhitektūras veidojumos savu pareizo atspoguļojumu, kurā vēlākās paaudzēs tad varēs skaidri saskatīt īsto šā laikmeta būtību, izprast, pēc kā centās, ko mīlēja, kā strādāja, ko domāja latvieši, un kādā augstumā atradās viņu kultūras līmenis pēc 1934. gada 15. maija.

Prof. E. L a u b e.

PAVASARIS

*Kur skaistāks pavasaris,
Kur liksmāks saules prieks,
Kā zemē šai, ko aris
Sen latvju līdumnieks?*

*Dzied tērces, strauti zili,
Dzied augstē putnu pulks,
Dzied bērzu birzis, sili
Un arājs, zemes tulks.*

*Ai dziesma, mūža vītne,
Ko pavasaris sāk,
Ikviena latvju mītne
To kopt un godāt māk.*

*Ar sauli viņa raisās,
Ar rietu dusēt iet,*

*Un tumšās nakšu aizās
Kā teiksmā saule zied.*

*Sveic, druvā gājis, aris,
Sveic dziesmā zemi šo,
Ko katr(i)s pavasaris
No jauna vaiņago!*

Eriks Raisters.

SĒJĒJS

*Ik pavasarus jaukus
Un kad jau rudens klāt,
Ar sētuvēm tad laukus
Mēs sākam pārstaigāt.*

*Pa zemēm ejot melnām,
Viss ap mums gaišs un silts,
No mūsu sausām delnām
Ēd maizi ļaužu cilts.*

*Lai labums būtu sējā,
Krīt graudi vienu viet,
Jo blakus lēnā vējā
Mums lielais sējējs iet.*

Ed. Virza.

JAUNO DRUVU DZIESMA

*Tēvu zeme, dzimtais latvju lauks,
Tevi kopsim darba rokām svētām,
Tavās ārēs zelta vārpas plauks
Tālām — tuvām latvju arājsētām.
Tālām — tuvām!
Tālām — tuvām latvju arājsētām.*

*Laižas ziedu spārniem pavasars,
Līdzī nesot dienvidvējus siltus,
Tīrumos ceļ auglīgs zemes gars
Jaunām druvām zaļu stiebru tiltus.*

*Jaunām druvām!
Jaunām druvām latvju arājsētas.*

K. Baltpurviņš.

Saimnieciskās dzīves norise nacionālās valdības laikā

Visas mūsu tautsaimniecības attīstība, it īpaši nacionālās valdības laikā, tik lielā mērā saistās ar Dr. K. Ulmaņa vārdu, ka runāt par Latvijas saimniecisko attīstību jau lielā mērā nozīmē runāt par Dr. K. Ulmani un viņa darbu.

Kādā runā, apmēram pirms viena gada, man nācās aizrādīt, ka pārspriedumos par pārgrozībām dažādās dzīves nozarēs mēs aizvien no jauna un atkal no jauna mēdzam iesākt šos pārspriedumus ar 1934. gada 15. maiju. Arī mans temats par saimnieciskās dzīves jautājumiem dabiski liek sākt ar 1934. g. 15. maiju, ar laiku, kad Dr. Kārlis Ulmanis nodibināja valstī tādus politiskos un praktiskā darba apstākļus, kuŗi deva iespēju atraisīt un iedarbināt visus spēkus, kādi nepieciešami progresam.

Pie 15. maija mēs aizvien atgriežamies tāpēc, ka šī diena ir kļuvusi it kā par mūsu jaunā laika skaitīšanas iesākumu. Nav tādas dzīves nozares, kuŗas attīstības straujais pagrieziens nesaistītos taisni ar šo dienu. Tas nemaz nenozīmē to, ka mēs būtu aizmirsuši vēsturi un tos notikumus, kā arī tos panākumus, kas norisinājušies un gūti pirms 1934. g. 15. maija. Vēsturi mēs neesam aizmirsuši; taisni otrādi — nekad vēl vēsture pie mums nav bijusi tādā cieņā kā šodien, un arī pašas vēstures nozīmes pasvīturošana pieder pie tiem ieguvumiem, ko devis mums 15. maijs.

Runājot par saimnieciskās dzīves norisi pēc 1934. gada 15. maija, es šē negribu uzskaitīt ļoti bagāto notikumu chroniku, es šodien negribu aprakstīt notikumu tehnisko gaitu, bet man ir karsta vēlēšanās pieskarties dažiem idejiskiem jautājumiem, kas saistās ar saimnieciskās dzīves norisi, minēt dažus faktus un apstākļus, kas ir bijuši mūsu saimniecisko cīņu un ieguvumu virzītāji spēki, un dot arī dažus spriedumus par apstākļiem, kas padarījuši šo cīņu grūtu un ieguvumus varbūt mazākus, kādi tie varētu citos apstākļos būt.

Vispirms par pašu saimniecisko jautājumu kārtošanas veidu. Apstākļi, kas krīt šajā ziņā mums acīs, ir tas, ka saimnieciskās dzīves norise pēdējos gados nav bijusi nejauša notikumu gaita. Ja mēs būtu tiesīgi dot spriedumus par mūsu agrākās dzīves laikmetu, par to laikmetu, kas visiem mums vēl atmiņā, tad šim laikmetam, taisni viņam, piemita lielākais trūkums, ka tas lielā mērā bija šāda nejauša notikumu gaita. Viss tas, kas tika darīts, viss tas, ko centās darīt, atkarājās no nejauša spēku samēra, no nejaušu jaunu apstākļu iedarbošanās un bieži vien šajā ziņā likās, ka saimnieciskā dzīve mazliet līdzinās kādai kājbumbu spēlei. Un ja tagad mēs runājam par laikmetu pēc 15. maija, par saimniecisko jautājumu kārtošanas veidu pēc 15. maija, tad šajā raksturojumā kā pirmā lieta būtu minama plānveidīga saimnieciskās dzīves jautājumu kārtošana. Gan mēs neesam uzstādījuši savu piecgades plānu, mums nav arī formāla četrgrades plāna, kā to ir darījušas un kā tas ir dažās citās valstīs, bet saimnieciskās dzīves kārtošana arī bez šādiem formāliem piecgades vai četrgrades plāniem pēdējos gados pie mums ir risinājusies plānsakarīgi, un mums ir bijis zināms mērķis, uz kādu mēs ejam. Nešaubīgi savu saimniecisko lietu kārtošanā mūsu tagadējā nacionāla valdība ir plānveidīgi gājusi uz šo mērķi un arī praktiski iespējamā pakāpenībā ir risinājusies saimnieciskās dzīves jautājumu kārtošana.

No pirmā acu skata varētu likties, ka valsts lietu plānveidīga kārtošana ir pati par sevi saprotama un ka tā arī neprasa sevišķu pūli. No pirmā acu skata varētu likties, ka pietika atnākt 15. maijam, un mēs lielā mērā tie paši laudis, ar to pašu veco raugu, kas agrāk strādājām citādi, pēkšņi vienā dienā nu sākām strādāt mērķveidīgi un plānveidīgi. Būtu maldīgi domāt, ka šo plānveidīgumu un kopsakarību valsts darbā var nodibināt tikai ar likumiem, rīkojumiem vai pavēlēm — nē, bez likumiem, rīkojumiem un pavēlēm te ir nepieciešama, galvenais, kopīga darba izjūta, nepieciešama kopīga mērķu izjūta, ir nepieciešami, lai mūsu sirdis pukstētu kopīgā pukstienā. Tie, lūk, ir un bija tādi apstākļi, kuŗiem gan nemaz nav materiāla daba, bet kuŗi tomēr ir un bija noteicošie, lai mēs uzsāktu plānveidīgu un mērķveidīgu darbu, tie ir apstākļi, kuŗus var uzskatīt par katra sekmīga darba priekšnoteikumu, ko veic viena vesela tauta.

Bet kur lai mēs būtu ieguvuši šo kopīgā darba izjūtu? Šo kopīgā darba izjūtu mums varēja dot tikai vadonis, kuŗš pazina visas tautas sirds pukstienus, vadonis, kuŗš jutās tiesīgs un bija tiesīgs stāties mūsu valsts darba priekšgalā, ar stipru roku tautu vadīt, gribēja to vadīt un gribēja prasīt no visiem pilsoņiem viņu pienākumu pildīšanu. Valsts darba vadonis un darba disciplīna — tie bija divi priekšnoteikumi, ar kādiem saistās sakarīga saimnieciskās dzīves jautājumu kārtošana; priekšnoteikumi, kuŗus mēs agrāk nepazinām vai arī kuŗus mēs nebijām agrāk pietiekoši izpratuši. 1934. gada 15. maijā mēs ieguvam Vadoni, mēs ieguvām kopīgā darba izjūtu, un še arī radās iespēja nostāties uz tā mērķveidīgā lietu kārtošanas ceļa, uz kāda latviešu tauta šodien stāv. Citos vārdos, šos apstākļus latviešu tautai deva Dr. Kārlis Ulmanis ar savu nacionālo valdību.

Saimnieciskās aprindās, it īpaši, ja tās rekrūtējas no vecākām paaudzēm, ļoti bieži mēdz runāt par cilvēka pašierosmi, par cilvēka iniciatīvu kā par tādiem dievišķīgiem spēkiem, kas virza dzīvi uz priekšu. Un šie ļaudis arī mēdz runāt par to, ka šis vadonības laikmets it kā izslēgtu šo cilvēku pašierosmi un privāto iniciatīvu un stāvētu ar to pretrunā. Es gribu še teikt, ka nav maldīgāka ieskata par šo. Es gribētu uzsvērt to, ka taisni vadonības laikmets ir tas, kas prasa no visiem darba darītājiem lielu pašierosmi, lielu stāvokļa izpratni, un taisni vadonības laikmetā nekas nevar dibināties uz kancelejiskām formālītātēm un neko nevar aizbildināt ar šīm formālītātēm. Ja nedaudzos aiztecējušos gados mums ir izdevies gūt panākumus, tad tas lielā mērā izskaidrojams ar to, ka mums ir bijis vadonis, kuŗš kopā ar viņa aicinātiem darbiniekiem šo pašierosmes un lielās personīgās iniciatīvas nozīmi izprata un kas arī visu stāvokli glāba. Piepildās Brīvzemnieka vārdi:

Kam stiprs prāts un cieta griba,
Tas daudz pēc ceļa neprasis.
Caur tumšiem mežiem, bieziem mūriem
Tas sevim ceļu izlauzīs.

Es jau minēju, ka kopīgā darba izjūta, kopīgā mērķu izjūta nevarēja rasties tā pati par sevi un ka bija vajadzīgs, lai rastos vadonis, kas izprastu šo kopīgo izjūtu, kāda guļ tautas sirdīs. Bet tāpat tā nevarēja nostiprināties pati par sevi, kādēļ arī mūsu saimnieciskajā dzīvē bija izdarāmi daži taustāmi pārkārtojumi. Un pirmais darbs, pie kāda bija jāķeŗas nacionālajai valdībai, bija saimnieciskās iekārtas pārkārtošana. Tas nozīmēja agrāko saimniecisko organizāciju un iestāžu pārveidošanu, jo taisni ar šīm saimnieciskajām organizācijām vislabāk bija izvest dzīvē to darba plānu, kāds bija izvedams, turoties pēc stingras vadonības principa un reālizējot darba disciplīnas prasības.

Ar saimnieciskās iekārtas pārkārtošanu mēs varam apzīmēt visas tās pārgrozības, kādas ir notikušas tā sauktās idejiskās saimnieciskās organizācijās. Par to ir daudz runāts un rakstīts, un še es varu tikai atkārtot, ka līdz 1934. gada 15. maijam dažādās ražošanas nozarēs mūsu zemē pastāvēja vairāki simti idejisku saimniecisku organizāciju, kuŗas visas teicās cīnāties par valsts un

iedzīvotāju labklājību. Vienā pašā tirdzniecības un rūpniecības darba nozarē pastāvēja tuvu pie 100 dažādu saimniecisku biedrību, kuŗās sprieda par dzīves jautājumu kārtošānu, kuŗās taisīja plašus iesniegumus valsts resoriem, bet kuŗu darba paņēmienu bija nesaskaņoti un tādēļ panākumi arī ļoti niecīgi, lai neteiktu pat vairāk. Agrākā, pirms 1934. gada 15. maija, stāvokļa ļaunums bija tas, ka nelielais idejisko darbinieku skaits bija saskaldīts pa neskaitāmām organizācijām, kuŗu dabiskais stāvoklis bija cīņa vienai ar otru, kādēļ arī visa radošā enerģija gāja zudumā.

Saimnieciskās iekārtas pārkārtošanās rezultātā radās 4 saimnieciskās kameras, kuŗās ir organizētas šodien nozīmīgākās ražošanas, nodarbības un darba nozares. Kā idejiskām virsbūvēm kamerām ir pakļautas attiecīgās biedrības, kuŗu skaits vien jau salīdzinājumā ar attiecīgās nozarēs agrāk pastāvējušo biedrību skaitu ir ievērojami samazināts, nerunājot nemaz par to, ka jauno biedrību darba metodes un darbu iekārta ir pārkārtotas pēc jauniem principiem, nolūkā panākt to plānveidīgumu mūsu rīcībā, par ko jau bija runa, un galu galā — nolūkā gūt darba sekmes.

Es še negribu runāt par kameru sistēmas tehnisko pusi, jo tie ir jautājumi, kas daudzkārt pārrunāti un pie kuŗiem kavēties būtu lieki. Es tāpat negribu virzīties prom no dažiem akūtiem jautājumiem, kas, cik man zināms, ir daudziem uz lūpām, bet ko reti izteic, ir tas — vai kameru sistēma pietiekoši nodrošina sabiedriskās domas līdzdalību mūsu valsts saimniecisko jautājumu kārtošānā? Uz šo jautājumu es gribu dot apstiprinošu atbildi. To es gribu darīt ne tikai tāpēc, ka esmu vienas saimnieciskās kameras priekšēdis, bet gan tāpēc, ka tā ir mana dziļākā pārliecība. Attiecīgo jautājumu pārrunās tagad brīvi var piedalīties visu ieinteresēto ražošanas nozaŗu pārstāvji un šie paši pārstāvji var dot ne tikai atsauksmes par tiem jautājumiem, kādus viņiem piesūta resori, bet viņi paši var ierosināt jautājumus un par tiem izteikties. Tādā kārtā saimnieciskās dzīves pārstāvjiem nekas nestāv ceļā un tie var pilnīgi brīvi izteikt savas domas par saimnieciskās dzīves problēmām, nākt ar ierosinājumiem un priekšlikumiem. Pēc manas dziļākās pārliecības autoritatīvais režīms un vadonības princips neprasa liekulīgas slavināšanas toņus, bet gan prasa pilsoniski droši izteiktas domas.

Tikai viena lieta, ko prasa šīs dienas režīms no mums, ir tas, lai sabiedriskā doma būtu lietpratīga un valstiska. Ja kāds ko grib un var teikt, tad viņam arī jāzina, ko viņš grib teikt, un jāprot pierādīt, kādā nolūkā viņa priekšlikuma pieņemšana varētu nākt par labu vispārībai.

Te es minēju tikko vārdus par labu vispārībai. Tā ir tāda jauna skaņa, kuŗu mēs esam mācījušies izrunāt un esam dzirdējuši atkal tikai pēc 15. maija. Varbūt vēl nav pagājis pietiekošs laiks, lai varētu prasīt, lai šī skaņa būtu iespiedusies mūsu ausīs uz mūžīgiem laikiem un lai mēs varētu prasīt to saprašanu, ka strādāt vispārības labumam un strādāt tautas labumam nozīmē veselu uzskatu revolūciju, lielas uzskatu pārvērtības, jaunu dzīves mākslu. Šis uzskats lielā mērā stāv pretrunā ar to uzskatu, ka atsevišķu cilvēku labklājības summa jau sastādot kopīgo valsts labklājību. Nē, valsts gan lielā mērā rūpējas par atsevišķo pilsoņu labklājību, bet tajā pašā laikā pašas valsts un tautas dzīve ir kaut kas īpatnējs, ir kaut kas atsevišķs, ir kaut kas atkal sevī noslēgts. Dzīvojot savu personīgo dzīvi, mūsu skatiem šodien jau jāceļas pāri šai personīgajai dzīvei un jāsaprot, ka mums ir jābūt gataviem uz dažādiem upuŗiem, kas izriet no vēlēšanām, lai mūsu tauta un mūsu valsts dzīvotu ilgāku mūžu. Un te es atgriezīšos pie tās tezes, ko jau minēju, ka mums ir vajadzīga pilsoniska drosme.

Līdz šim es izteicu pārliecību, ka pilsoniska drosme nozīmē gatavību katrā laikā atklāti izteikt savu labāko pārliecību un to arī aizstāvēt. Bet mūsu konkrētos apstākļos pilsoniskā drosme nozīmē vēl vairāk — tā nozīmē gatavību salauzt visu veco un izkurtējušo, tā nozīmē drosmi uzņemt jaunus ceļus, kas brīžiem vēl nepārbaudīti un par kuŗiem mums ir tikai izjūta, ka tie ir pareizie ceļi. Drosme un neatlaidība šajā ziņā ir tie spēki, kas mūs vienīgie var virzīt uz priekšu, un te, diemžēl, jāpiezīmē, ka daudzi no tās vecās paaudzes, kas pārkā saauguši kopā ar veco iekārta, ka daudzi no tiem nebūs šā jaunā ceļa īstie gājēji un ka pēc savas dziļākās pārliecības viņi nekad šo ceļu neies. Bez tam gan

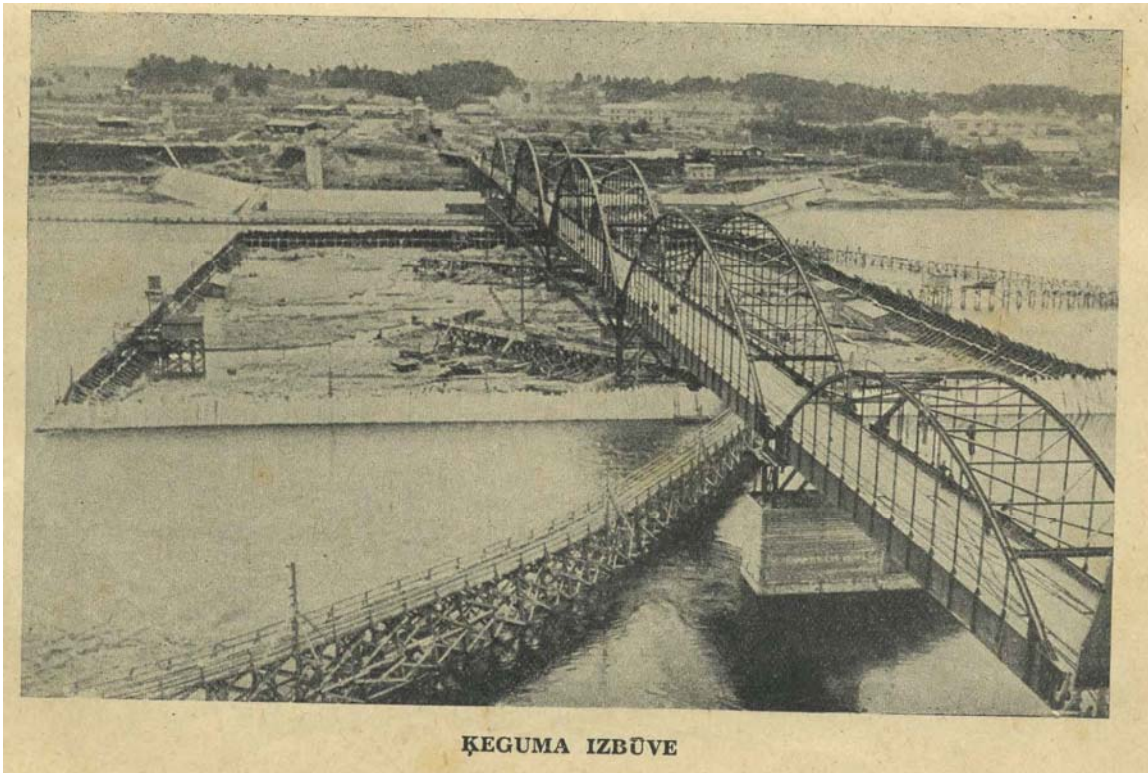
jāpiemin, ka ir vesela rinda t. s. bijušo ļaužu, kas lielo pārvērtību brīdī pēc 1934. gada 15. maija nespēja iekļauties jaunajā darbā tīri personīgo interešu vai aizvainotās godkārtības dēļ un kuņi šodien jau dabiski vairs nevar labot novēloto soli. Par jaunās Latvijas cēlējiem tie nekad nekļūs, bet viņu nevarīgā godkārtība arī šo celšanas procesu aizkavēt nevar. Tie konstruktīvie spēki, kas šodien strādā pie valsts darba, ar veselīgo darba troksni pilnīgi apēno viņu personīgo sarūgtinājumu. Un vislielākās mūsu valsts nākotnes cerības liekamas uz jauno paaudzi, kuņa savā jaunības sajūsmā iesūc sevī tos ideālus un mērķus, uz kuņiem mēs esam šodien modušies.

Pateicoties tām pārgrozībām, kādas notikušas mūsu darba metodēs, pateicoties tiem labvēlīgiem starptautiskās konjunktūras apstākļiem, kādi pašreiz valda, mēs savā saimniecībā pēdējos gados esam guvuši neapšaubāmus panākumus. Šos panākumus mēs varam redzēt paši ar savām acīm, un par šiem panākumiem ar dziļu nopietnību runā arī tie ārzemnieki, kas mūsu tautas centieniem simpatisē un kas mūsu zemi šē ir skatījuši. Mums ir bijusi drosme uzsākt tādus lielus darbus, kā Ķeguma spēkstacijas būve, celtniecības laukā pagājušie gadi ir kļuvuši un ieies neapšaubāmi mūsu vēsturē kā īpašs liels laikmets, mēs esam savākuši jau plašus līdzekļus Uzvaras laukuma izbūvei un tā vēl varētu nosaukt veselu rindu citu darbu, kādus mums ir izdevies veikt. Pa daļai tos mēs esam veikuši ar savām pārkārtotajām darba metodēm, ar savu saskaņoto darbu, bet nenoliedzama lieta ir arī tā, ka šo darbu sākšana un izvešana galā ir prasījusi no atsevišķiem pilsoņiem lielus materiālus pienākumus, varētu pat teikt — materiālus upuņus. Un taisni pie šīs pēdējās lietas es gribu pāris vārdos pakavēties. Es esmu dzirdējis domas, ka valsts prasa no pilsoņiem pārāk lielus upuņus, ka ar šādu upuņu prasīšanu tiek noplicinātas viņu rezerves un ka visus šos darbus varētu sadalīt arī uz vēlākiem laika sprīžiem. Atbildei uz šādu skeptiķu domām es gribētu teikt, ka šos upuņus šodien no mums prasa mūsu valsts un mūsu tautas nākotne un ka viena tauta ir kļuvusi liela tikai par tik daudz, par cik viņa ir katrā dzīves laikmetā pratusi upuņus nest. Es nešaubos, ka mums tas viss būtu bijis vieglāk panesams, ja mēs raktu no savas zemes ārā dzeltenu zeltu vai baltu sudrabu, vai arī tad, ja mūsu tauta, mūsu pilsoņi gadu simteņos būtu uzkrājuši lielas bagātības. Neapšaubāmi, ka tādā gadījumā tas būtu bijis daudz vieglāk. Bet arī šodien mums tas ir jādara, cik grūti tas nāktos. Ir pazīstams uzskats par dzīves uzsākšanu no mazumiņa, bet šajā gadījumā, kad mūsu valsts un tauta stāv blakus citām valstīm un tautām kā pilntiesīgs loceklis, neviens mums nepiemēros speciālu atvainojumu par to, ka mēs sākām no mazumiņa, bet ikviens no mums prasīs pilnu pienākumu pildīšanu.

Pēc šīs metodes mēs arī centāties nodibināt savu saimniecisko neatkarību agrākos gados, centāties nodibināt savu nacionālo rūpniecību un tirdzniecību. Pēc 1934. gada 15. maija mēs šo metodi esam atmetuši kā nederīgu, un mēs esam pielietojuši visus līdzekļus, lai savāktu kapitālus veselai rindai nacionālu saimniecisku uzņēmumu, lai koncentrētu kapitālus un lai veselās nozares sāktu darbu no mazumiņa, šāda rīcība, kādu mēs pazīstam šodien, var apreibināt galvu, bet es gribu liecināt, ka valsts un starptautiskā nozīmē mēs savu nacionālo saimniecisko patstāvību varējām nodibināt un esam ceļā uz tādas nodibināšanu tikai tādā veidā, kādā mūsu nacionālā valdība ir gājusi.

Bez tam, kad gan nav bijusi jādzird žēlošanās par grūtiem laikiem? Mūsu tauta nav liela, bet tās publiskās nastas, tie pienākumi un upuņi, kādus valsts sev prasa, arī tie netiek uzlikti pēc acumēra, tā sakot, uz labu laimi, arī tas, ko valdība no mums prasa, balstās uz stingriem aprēķiniem. Šo aprēķinu vienā pusē stāv tas, ko latviešu skaidrā prātā un roku čaklums var dot, bet otrā pusē tas, kas mums vēl jāizdara, neatstājot neko uz rītu, ja vien to varam padarīt šodien. Apsverot savas spējas un iespējas, mēs jau šodien daudz ko ierobežojam un bremzējam. Un tas arī ir mūsu Vadonis, kas māk dot pavēles, kādas izpildāmas, kas liek mums nest, ko varam celt.

Es esmu patiesi laimīgs šē liecināt, ka mūsu Valsts un Ministru prezidents Dr. Kārlis Ulmanis ir bijis tas, kas devis mums kopīgā darba izjūtu, kas nodibinājis nepieciešamo darba disciplīnu un

kuŗa vadībā arī mūsu zeme ir atplaukusi. Es nešaubos par to, ka ikviens pilsonis nes savās krūtīs dziļu cienību pret mūsu Valsts Galvu un mūsu Vadoni, bet tajā pašā laikā es gribētu uzaicināt ikvienu uzņemties arī daļu no līdztbildības par mūsu tautas panākumiem, jo tikai tādā ceļā mēs, latvieši, varēsim nodibināt stipru valsti un izveidot spēcīgu tautu.

Andrejs Bērziņš.

Darbs priekā un sajūsmā

Pēc labas tiesas, liekas, nebūtu nemaz vajadzīgs jautāt, vai darba darītājam patīk viņa darbs? To lai pateiktu mums viņa starojošā seja, neatslābstošā mundrība, viņa lepnums uz savu darbu, viņa nebeidzamā sajūsma un spars lai mums rādītu. Iemīlēties viņam vajadzētu savā darbā, kuŗā viņš atrod lielāko prieku, un šim iekšējam priekam vajadzētu apgaismot visu viņa būtību.

Cilvēka krietnības mēraukla ir gars, kas apņem un pilda viņa darbu. Ja cilvēks iet pie sava darba negribēdams, kā vergs zem pātagas, ja viņš sajūt tikai sava darba smagumu, ja sajūsma un mīlestība uz darbu nevar pašu šo darbu pacelt pāri ikdienībai un padarīt šo darbu par prieku, mocības vietā, tad šis cilvēks ar savu darbu nekādas pēdas par sevi pasaulē neatstās.

Cilvēks, kas sajūt dzīves jūgu kā rūgtuma kausu, cilvēks, kas negrib saprast, kāpēc dienišķas maizes jautājums nevarēja būt atrisināts kaut kādā brīnišķīgā kārtā, nepiespiežot viņu un citus cilvēkus strādāt un pūlēties vaiga sviedros, cilvēks, kas neredz svētīgo nodomu un augsto gudrību,

kas slēpjas nolikumā, ka katram no mums būs pašam savu maizi nopelnīt, tas cilvēks dzīvo greizās un nepareizās domās par pašu dzīvi, un viņš nekad neievāks no sava darba un nodarbošanās tos skaistos augļus, kādi arī viņam nodomāti.

Cik daudz ir to cilvēku, kas negrib paši savu darbu cienīt. Viņi uzlūko savu darbu kā nepatīkamu nepieciešamību, lai tiktu pie iztikas un pārtikas, apģērba un aizvēja, uzlūko to kā neizbēgamu nastu, kad vajadzētu viņam uz savu darbu skatīties kā uz lieliskāko cilvēka veidotāju, kā lielāko dzīves skolu, kurā aug un norūdās viņa raksturs. Tie negrib redzēt dievišķo domu vajadzības dzenulī, kas tos spiež izkopt visas viņu spējas, kas spiež tos atraisīt visas iespējamības dziņā un cīņā pēc uzstādītā mērķa, kas spiež tos uzvarēt viņa labklājības un laimes pretiniekus. Darbs viņiem ir tikai bezgala smagums, neciešams ļaunums. Viņiem grūti nākas saprast, kāpēc maize gatava nekrīt no kokiem zemē. Viņi nevar saskatīt to cildenību, diženību un vīrišķību, kuŗa saistās ar vajadzību nopelnīt to, ko mēs saņemam. Neviens dzīvē nekur uz priekšu netiks, ja viņš arvienu un mūžīgi gaudos vai arī lūgsies atvainošanu par to, ka viņš strādā, domādams savu darbu niecīgu esam. Tas nav nekas vairāk, kā vājības un nespējas apliecinājums.

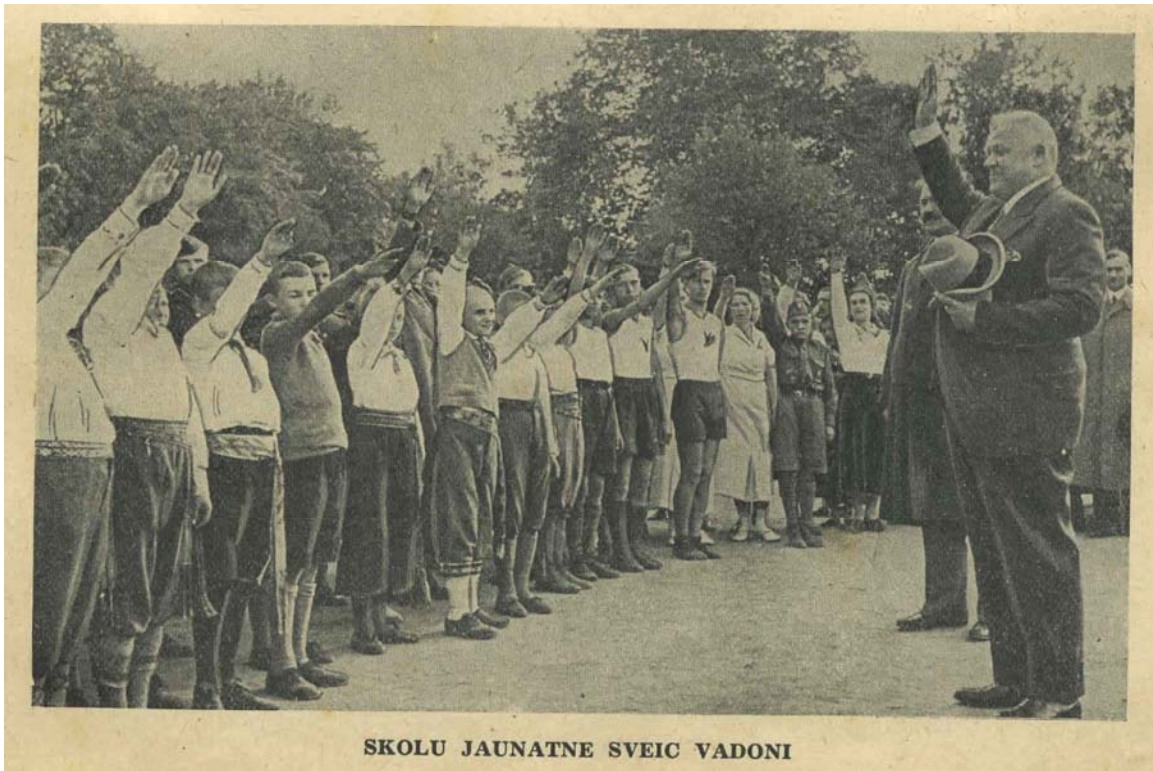
Kāds nožēlojams skats — redzēt Dieva līdzībā radīto vīru, kam vajadzētu iet savu ceļu ar augsti paceltu galvu, kam vajadzētu būt priecīgam un laimīgam un izstarot spēku, kāds nožēlojams skats — redzēt viņu, ejot savās gaitas vaimanājot un gaužoties par savu darbu, redzēt viņu nelaimīgu tādēļ vien, ka viņam vispārīgi jāstrādā. Katram vajadzētu kaunēties sevis un citu priekšā, strādājot kaut kuŗu savu darbu bez sirsnības, ar negribēšanu.

Cilvēks savā darbā ir apbalvots ar lielām piemērošanās spējām. Viņa prāts apbrīnojama kārtā var pieradināties visdažādākiem apstākļiem. Bet tomēr neviens neredzēs sevi uzplaukstat, iekāms viņa prāts būs mieru guvis, iekāms viņš nebūs atzinis, ka viņa darbs viņam patīk, ka viņš to spēj darīt valdnieka apgarotībā un nevis verga nospiesībā. Noņemies — vienalga, kas tev būs darāms — šim darbam tu atdosies visumā. Tu ieliksi savā darbā visus savus spēkus, visu savu būtību. Tu strādāsi uzvarētāja sajūsmā, lai tu izjustu to gandarījumu un varenību, ko pazīst tikai uzvarētājs.

Piepildi savu darbu ar īsto garu. Uzskati savu nodarbošanos kā kaut ko augstu un dievišķu, ja arī tavs darbs nav pats sevī diez cik ievērojams; gars, ar kādu tu pie sava darba ķersies, būs un paliks izšķirīgais. Tas būs tava celšanās un grimšana. Nepanesamas tev ar laiku tiks atmiņas par darbu, kas darīts negribēšanā un kas slikti izdevies. Nepanesams lai tev tiek paradums atstāt darbus pusdarītus vai padarīt tos nospiešanas un negribēšanas garā, citādi tas vilksies līdz tev uz katra soļa kā lipīgs pavediens, tas apēnos tavas turpmākās gaitas, nesdams tev pazemošanu un negodu taisni tad, kad tu to vismazāk gaidīsi. Ja ir ļaudis, kas ar to apmierināti, tā viņu darīšana, bet tu, tu spraud sev mērķi augsti un turi savus ideālus cēlus.

Noskaņojums, ar kādu cilvēks stājas pie saviem uzdevumiem, atstāj vislielāko iespaidu uz viņa darba krietnību un darba iznākumu, atstāj arī vislielāko iespaidu uz viņa raksturu. Tas, ko cilvēks dara, tas top par daļu no viņa paša. Cilvēka darbā atrod izteiksmi viņa ideāli. Mūsu dzīves darbs top par mūsu dzinņu, mērķu un domu attēlu. Mūsu darbs esam mēs paši. Katrs, skatoties mūsu darbā, redz tur mūsu pašu atspoguļojumu. Neviens nespēj sevi cienīt, ne arī uzturēt augsto ticību pats sev, kas ir nepieciešama katra ceļa mērķa sasniegšanai, ja viņš savā darbā ieliek rūgtumu, negribēšanu, nolaidību. Kā var kāds cilvēks tikt pie cēla pašapmierinājuma, ja viņš nevar justies, ka darījis visu, kas viņa spēkos stāvējis. Bet nevar neviens augstāko sasniegt, nevar neviens uzmodināt cēlāko savā būtībā, ja viņš uzlūko savu darbu un nodarbošanos kā nastu un jūgu.

Nekādā ziņā un nekādos apstākļos nestāties pie kaut kuŗa darba ar iekšējo pretešķību, ja gribi izsargāties no visļaunākajām sekām. Ja arī apstākļi tevi spiestu strādāt un darīt kaut ko nepatīkamu, piespied sevi atrast arī šādā darbā kaut ko pievilcīgu un valdzinošu. Nemaz nav tāda darba, kuŗā nebūtu ne mazākā valdzinājuma. Viss atkarājas no prāta un gara noskaņojuma, kādā tu pie šī darba stāties. Pieņemsim, tava nodarbošanās tev ir pretīga, bet tad atminies, ka katra nemiera doma, katra

SKOLU JAUNATNE SVEIC VADONI

pretešķības jūta vairo tavu nevarību, un tu droši vien paliksi pametējos. Ja tu gribi panākumus gūt, tad nedomā, ka tas izdarāms bez sajūsmas un aizrautības.

Tas cilvēks, kas nav uzminējis lielo noslēpumu, visvieglāk smago darbu padarīt patīkamu, ieliekot arī šinī darbā visu savu dvēseli, tas cilvēks nav uzminējis pat visvienkāršākos panākumus un laimības priekšnoteikumus. Mūsu lielā nelaime jau ir, ka mēs metamies dzīvē bez domāšanas un darām savu darbu tikai mechaniski, bez sirsnības, bez dedzības un, varbūt, arī bez mērķa. Mēs negribam iedziļināties augstajā mākslā dzīvot augšanai, prāta, gara un dvēseles plašumam. Mēs tikai dzīvi esam.

Nemaz nav vajadzīgs domāt, ka kaut kuŗa nederīga nodarbošanās varētu būt nesvarīga vai pat nievājama. Katram darbam iet līdzī liela, dziļa nozīme, katram darbam iet līdzī savs spožums. Mūsu pašu izredzes, mūsu pašu liktenis un visas cilvēces labklājība ir mūsu darbā. Diezin, kādēļ tas tā ir, ka lielākā daļa cilvēku domā, ka dzīves spožums un slava nevar būt savienojami ar vienkāršo darbu darīšanu, ka tās ir lietas, kas piekrītas māksliniekam, rakstniekam vai arī kādam citam augstākam vai, kā to dažreiz teic, cienīgākam arodam. Uz mata tikpat daudz cienības, diženuma un slavenības ir zemkopībā, kā diplomātijā vai rakstniecībā.

Ir cilvēki, kas it nekur nekā skaista nevar ieraudzīt. Viņu dvēsele skaistuma nepazīst. Ir atkal cilvēki, kas skaistumu redz it visur. Strādāt tīrumā vienam izliekas kā vienmuļīga nasta, kā nepanesams smagums, kā vispelēkākā ikdienība. Bet skaties, turpat tuvumā ir otrs, kas tīrumā un pļavā redz slavu un godību un kas atrod neizbēgamu patiku un prieku jaukt savas smadzenes ar melno zemi un, strādādams kopā ar visa radītāju, cenšas sasniegt visdzižākos panākumus.

Reiz kādā mazā ciemā dzīvoja un strādāja zābaku taisītājs, kas bija daudz lepnāks uz savu darbu, nekā vietējais advokāts vai pat ciema mācītājs. Vai mazums ir to zemuŗu, kuŗu druvas pilda tos ar lielāku lepnumu, kā kaut kuŗu citu cilvēku viņa darbs? Ir zemuŗi, kas staigā pa savu māju un saimniecību ar tādu lepnumu, ar kādu karalis mēdz iet pa savu valsti. Zemturis, kas tāds ir savā

sirdī un dvēselē, svešiniekus iepazīstinās pat ar saviem zirgiem, govīm un pārējiem kustoņiem, it kā arī šie būtu personības. Redzi, šē parādās sajūsma un prieks, kas atbrīvo zemkopību no visa viņas smaguma un padara dzīvi lauku mājās par īstu prieka avotu, kamēr daudziem citiem tā izliekas vientuļa un niecīga.

Es pazinu reiz mašīnrakstītāju ar mazu algu, kas pie sava darba gāja ar lielāku centību un dedzību, nekā uzņēmuma īpašnieks, kam viņa kalpoja. Un dzīve viņai sniedza vairāk nekā tam. Es pazinu skolotāju vienkāršā lauku skolā, aizmirstā stūrī, 25 kilometrus no dzelzceļa, meža vidū, un tomēr viņa bija lepnāka uz savu darbu un ar lielāku sirsniību rūpējās par savu skolnieku sekmēm, nekā dažs labs augstskolas lektors lielajā, spožajā pilsētā.

Jā, sievietē ar viņas dievišķo iekšējo spēku! Reiz bija jaunava, kas savā pārgalvībā nozvērējās nekad savā mūžā roku nepiedurt mājturības darbiem, nozvērējās savā mūžā pie pavarda neiet, vienalga, kādos apstākļos tai arī nāktos dzīvot. Bet viņa aizgāja pie vīra, kas drīz pēc tam pazaudēja visu savu mantu, un viņa bija piespiesta atlaist visus kalpotājus un stāties pie pavarda un darīt visus mājas darbus. Pirmajā brīdī viņa domāja, ka tas būs neiespējams, bet tad viņa saslējās un noņēmas, ka viņa to izvedīs — un vai ir maz brīnums, ka viņai tas arī spīdoši izdevās? Viņa noņēmas redzēt nama un mājas darbā viscēlāko, un to tur arī saskatīja un atrada.

Vienalga, cik niecīgs tavš darbs arī liktos, ļauj viņam tikt apģarotam, tas tad celsies un cels arī tevi līdz. Ja tu cienīsi savu darbu, ja pieradīsi neuzskatīt nevienu darbu padarītu, nevienu uzdevumu beigtu, kamēr tas nebūs cienīgs visaugstākās atzinības, tad drīz vien tu manīsi, cik brīnišķīgi tas sekmē tavas domas un tavu raksturu. Tava darba krietnība visjūtāmāk sekmēs visas tavas dzīves krietnumu. Ja tava darba krietnums ir zems, tavš raksturs nebūs augsts, tavi mērķi nebūs spoži, ne arī tavi ideāli cēli. Pieradinies no sevis prasīt visaugstāko, kas tavos spēkos stāv, prasīt no sevis darbā vislabāko, nekad neapmierināties ar to, kas nav labs. Šis paradums beidzot būs visa izšķirība starp nenozīmīgumu vai pametumu un panākumu pilnu dzīves gaitu.

Ja tu savam darbam tuvojies mākslinieka garā un nevis kā kāds amatnieks, ja tu tuvojies savam darbam kvēlošā dziņā, visu aizraujošā sajūsmā, ja tu noņemies katrā savā uzdevumā un katrā savā darbā, vienalga, lai tas būtu kāds būdams, ielikta vislabāko, kas tevī pašā ir, tad drīz zudīs tevī smaguma un sloga izjūta. Viss atkarājas no gara, kādā mēs pie sava uzdevumā ķeramies. Īstais gars rādīs mākslinieku visvienkāršākā darbā, kamēr gara trūkums dos tikai amatnieku ikkatrā darbā, vienalga, cik augstu tas nestāvētu cilvēka acīs. Kāda godība, kāds neapprakstāms cēlums ir katrā lietā, ko mēs sirsniīgi un patiesi cienām. Nav nekā niecināma vai nievājama, kas darāms mums tautas vai cilvēces labklājības dēļ.

Neiedomājies ne uz brīdi, ka tev ir tiesība savam darbam dot tikai sava spēka un enerģijas izbiras un atlikumu. Vispirms visu enerģiju, visu dedzību darbam, un tikai tad lai nāk pāreēas lietas. Mēs augsim vienīgi tikai tad, ja mēs savā darbā ieliksīm visus spēkus, visas spējas, visu prieku, enerģiju, sajūsma un dedzību. Un atminies — tas ir vienīgais līdzeklis un vienīgais ceļš, kā tu vari paglābt un paglabāt savu pašcieņu.

Kāda cieņa var būt mums pašiem pret sevi, ja mēs savā darbā iekšēji esam negodīgi, necenzdamies izdarīt to pilnīgāk. Nav nekā pasaulē, kas varētu atvietot reiz zaudēto ticību pašam sev. Nav nekā, kas varētu par labu griezt atziņu, ka tavi darbi un pasākumi pusdarīti, nenobeigti, nenogludināti. Neaizmirsti, ka tavš uzdevums ir bezgalīgi augstāks, kā tikai dzīves iztikas nopelnīšana, kā gribēšana izspiesties dienas darbam cauri, cik viegli tikai iespējams. Arī tevī mājō taisnības apziņa, kas spiež tevi darbā būt pilnīgākam, kas mudina tevi ļaut plaukt tam, kas tevī

vislabākais, darīt savu pienākumu pilnībā — būt vīram. Redzi, tas ir tas, kam vajadzētu tavā sirdī un prātā runāt tik skaļu valodu, ka tā priekšā aplustu jautājums par maizi un apģērbu, par naudas kalšanu. Sperdams pirmos soļus dzīves ceļā, tiec skaidrībā pats ar sevi par to, ka tu būsi vīrs, lai kas notiktu, ka būs tavam darbam dot tev visaugstāko apmierinājumu un citiem gandarījumu, ka nekritisi tu zemā un nicināmā valgos. Cik bieži mes redzam cilvēkus strādājot diendienā bez patiesa mērķa, bez patiesas sajūsmas, gaidot tikai katras dienas vakaru. Viņu darbs viņiem ir vienaldzīgs un viņiem arī nerūp, ko viņi strādā un ko viņi dara. Ir glābīgums tā nostāties pret savu dzīvi un pret savu dzīves darbu.

Mūsu dzīves darbs ir mūsu liktenis. Lai cik vienkāršs būtu tavš dzīves darbs, tuvojies tam ar viscēlākiem ideāliem savā sirdī. Cik sāpīgi ir noskatīties, ja jaunatne ieiet savā dzīves darbā ar vienaldzību un nevīžību. Kā šo darbu padarīs, ja vienīgās rūpes liekas esam, kad tikai ātrāk tiktu galā un kad jo biežāk būtu algas dienas. Tā neveidojas raksturi, tā neaug vīri. Katrā darbībā ir saskatāma augstāka nozīme, kaut kas plašāks, dziļāks, kā tikai maizes nopelnīšana vai slavas iegūšana. Pašas dzīves celšana tur ir tas labākais.

Tā daļa mūsu dzīves darbā, kas nodrošina mums iztikšanu, kas dod mums dienas pārtiku, apģērbu un pajumtu, nav pats galvenais. Pāri par to stāv augstākais un cēlākais, kas izskan cilvēka augšanā, dvēseles spēkā un izteiksmē. Nav izšķirošais tas, cik un kādas dzīves ērtības tavš darbs tev dos, bet gan tas, cik diženu un cik lielu vīru vai sievu radīs darāmais darbs.

Tavs mūža darbs ir tavš pieminēklis. No tā tu projām aizbēgt nevari. No tevis atkarāsies, vai šis pieminēklis būs skaists vai pretīgs, pievilcīgs vai atbaidošs, ceļošs vai zeminošs. Viņš radīs celšanos vai grimšanu, un izbēgt no tā tu nevari. Katrs solis, ko tu sper, katra vēstule, ko tu raksti, katra vāga, ko tu tīrumā dzen, katrs kūlis, ko tu sasien, katrs vārds, kas pār tavām lūpām nāk, katra tava doma — it viss, ko tu dari vai domā, ir kalta grieziens, kas daiļo vai maitā tavu pieminēkli.

Mūsu prāta un sirds noskaņojums, ar kādu mēs strādājam savu dzīves darbu, nokrāsojas mūsu dzīves gaitā un noteic mūsu likteni. Tikai cēli, augsti ideāli spēj pacelt ārā un pāri ikdienībai, padarīt katru darbu un katru nodarbošanos goda un cieņas vērtu un pilnu, bet zemi, tumši mērķi padarīs necienīgu un nievājamu it visu, ko tu skar.

Dr. K ā r l i s U l m a n i s.

P a r d a r b u

Par to, ar ko ik dienas sastopamies, mēs domājam visretāk un vismazāk. Mūsu domas ne labprāt vērsas uz to. Tas neierosina prātu tā, kā neredzētais, nedzirdētais, jaunais. Bet ikdienišķais spēlē dzīvē vislielāko lomu. Un ja sākam to pētīt un iztīrīt, tad tur bieži atrodam vairāk jauna, nekā var dot veselās ekspedīcijas uz svešām zemēm.

Visa dzīve, labklājība, cilvēku savstarpējās attiecības dibinātas uz darbu. Darbs fiziskā nozīmē saistās ar enerģiju, kuŗu mēs definējam un mērojam ar darbu, ko tā var padarīt. Bet fiziskā pasaule ir enerģija un esošā nemitīgas pārvērtības. Tātad, darbs vistiešāk saistās ar kosmu, ir tā vispirmatnējais izpaudums un daļa.

Ja par darbu runājam psiholoģiskā nozīmē, tad ar šo jēdzienu saistām kaut ko smagu, kaut ko tādu, no kā gribētu izvairīties, kam esam pakļauti, kas pār mums valda. «Vaiga sviedros tu ēdīsi maizi» — tādu uzrakstu gadu tūkstošus nes mūsu dzīve. Bet vai šis uzraksts ir arī tagad pareizs, un ja tas ir pareizs, attiecoties uz pastāvošo dzīves iekārtu, vai tāda iekārta ir vienīgi iespējamā un negrozāmā?

Ja novērojam bērnus, kam vēl nepastāv cilvēka rakstītie likumi, bet kas klausā tikai mūžīgiem dabas likumiem, tad redzam pretējo. Bērns nemitīgi meklē darbu, kustas «kā ūdenszāle», traucē mūs ar savu nenogurstošo darītgrību, bet nemaz neizvairās un nebēg no darba. Tam, ka bērna padarītam darbam bieži trūkst no mūsu viedokļa lietderības, ir tikai relatīva nozīme. Darītgrība ir iedzimusi, pirmatnēja.

Ja novērojam jaunekļus, kam nodarbošanās ar sportu prasa lielu enerģijas patēriņu, bieži daudz lielāku kā lietderīgais darbs, redzam, ka sports sagādā dalībniekiem nevis ciešanas, bet baudu un prieku. Tātad, arī šie enerģijas patēriņš nav sajūtams kā jūgs vai lāsts.

Ja novērojam zinātnieku vai mākslinieku, kas, padodamies neatvairāmai dziņai meklēt patiesību, strādā dienām un naktīm, nepavisam nedomādams par praktiskiem labumiem, kas viņam no darba atlēks, tad arī šie nevar būt runa par to, ka darbs būtu sajūtams kā smags slogs. Bet šis darbs jau ir ar lielu pozitīvu, visai cilvēcei vērtīgu nozīmi.

Varētu uzskaitīt vēl daudzus citus gadījumus, kur pilnīgi nevietā ieskats, ka darbs ir negatīva parādība, bet otrādi, ka darba griba ir dabiska, vesela organisma prasība, un, kā katra tādas prasības apmierināšana, darbs sagādā organismam patīkamu pašsajūtu.

Bet, no otras puses, neapšaubāmi ir neskaitāms daudzums citu gadījumu, kur darba nasta cilvēku smagi nospiež un tas uz darbu skatās kā uz neizbēgamu ļaunumu.

Kādēļ tādas pretešķības? Jautājums ļoti sarežģīts un to atrisināt nav viegli.

Negatīvai attiecībai pret darbu liekas esam divējādas dabas cēloņi: pārmērīgs darba daudzums, kas gulstas uz darba darītāju, tā kā nav samērā ar darītāja enerģiju un psiholoģiskā attiecība pret darāmo darbu.

Pirmais faktors mainās ar civilizācijas attīstības gaitu. Bez šaubām, bija laiki, kad eksistences cīņa gulās kā pārmērīga nasta uz cilvēku. Uz šiem laikiem arī attiecināms bauslis «ēd maizi vaiga

sviedros». Bet ar zinātnes un tehnikas uzvaru pār dabas spēkiem eksistencei vajadzīgais cilvēka darba daudzums pat par daudz strauji kritis. Šī jaunā darba un produkcijas samēra p a r e i z a a t r i s i n ā š a n a ir laika un vesela saprāta jautājums.

Ne mazāk svarīga ir darba darītāja psiholoģiskā nostāja pretim darbam. Šajā ziņā pārāk daudz ir grēkojis pēdējais pus gadu simtenis. Nelaimīgās šķiru cīņas mācības, kas aiziet veļu valstībā, vissmagākais mantojums ir tas, ka tā ir saindējusi cilvēci ar aplamiem uzskatiem par darbu. Tas ir nonievāts un nonicināts. Ar to padarīts lāča pakalpojums tai pašai darba tautai, par kuŗu šķiru cīņas sludinātāji teicās iestājamies. Tajā vietā, kur vajadzētu darbam prasīt vislielākās priekšrocības, lai tam radītu daiļu ietvērumu, lai dotu jaukus darba apstākļus, lai darbs būtu pēc iespējas viegls un patīkams, lai pati darba izpildīšana būtu baudījums, kā vesela cilvēka organiskas prasības apmierināšana, visur sludināja cīņu ar darbu, to attēloja kā smagu jūgu, kā kaut ko tādu, ar ko jācīnās un no kā jābēg. Ar viltu vai nesaprašanu piekabināja darbam, kas ir visaugstākā cilvēka laime, visu to, kas ir pārmērību, nenormālu apstākļu sekas.

Bet kur tautas organisms nav saindēts ar šīm aplamajām mācībām, redzam pavisam ko citu. Ļoti pamācoša bija zviedru etnografiskā izstāde Rīgā. Tur bija izstādīts arī daudz darba rīku un saimniecības piederumu un tie visi izrotāti brīnišķīgiem rakstiem un izdaiļojumiem. Tas liecina, ar kādu mīlestību zviedru tauta ķeras pie darba. Tā pašu darbu mēģina ietvert daiļuma formās, tam apkārt radīt apstākļus, kas to dara tīkamu un pievilcīgu. Tur arī slēpjas šīs tautas augstās kultūras un labklājības cēlonis.

Ne mazāk lielā latviešu tautas darba mīlestība izpaužas citādā veidā. To mēs atrodam mūsu tautas dziesmās. Nav tāda ne lauku, ne mājas darba, kas nebūtu apvīts nepārspējami daiļām dziesmām. Tās nevarēja radīt naidu pret darbu. Un še latviešu tautas spēks un lielā nākotne.

Cilvēces tuvākais lielais uzdevums — pareiza darba organizācija un darba pārveidošana aistētiskā baudījumā. Nākotnes bauslis skanēs: «Tu darbu strādāsi priekā!»

Prof. Dr. J. A u š k ā p s.

DARBĀ CELIES, LATVJU SPĒKS

*Tad kad beidzot šķita jau — nākotne būs vējā,
Maija rītā saulainā balss mums atskanēja:
«Vīru saprāts, uzvari, celies, roka, dari brīvu
Savu garu, tēviju! Tautas kopu turi dzīvu!
Darbā celies, latvju spēks! Sāksies jaunas sēklas sēja!»
Un pār visu zemi viens sauciens atbildēja:
«Aši, vīri, rindās stāt! Saprāts dzīvi ceļ un brīvo,
Cīņās tautas lielas aug, cauri laika mūžiem dzīvo!»
— Nebaida mūs grūtības, ne šī mūsu dziesma skarbā,
Ticam tautas augšanai savu pašu roku darbā:
«Tēvu zemei mīlestību tikai tā vislabāk dosim,
Ja mēs zemei nekoptai kaut ar pēdu atkaŗosim.
Katru jaunu dienu vaga lai top taisnāk, dziļāk dzīta,
Katra doma, katra jūta — gara straumju izraisīta!
Lai tā saules tiesa mūsu, kas pār Dzintarjūru, zemi —
Arī vienmēr paliek mūsu — audžu audzēm! — Darbā lemi!»*

K. B a l t p u r v i ņ š.

UZVARAS LAUKUMS

*Kur pāri gāja posta vētras,
Vēl viņu pēdas skatīt var,
Zeļ dadži priecīgi un mētras,
Un vēji sausās smiltis ar. —*

*Tur atkal sanāk tautas talka
Kā dienās tāli teiksmainās,
Un jaunas varenības alka
Tās darbiniekiem apvijas.*

*Par uzvarām vēl audžu audzēs
Tad vēstīs lauki slavenie —
Kā krita vīri kaŗa draudzēs,
Kā miera darbā cēlās tie!*

Alfons Francis.

VALSTS UN MINISTRU PREZIDENTS DR. K. ULMANIS
PASNIEDZ DZIMTENES SKOLAI KAROGU

UZVARAS LĪDUMS

*Bij mūklājs plats, kur neatrada
Sev ceļu pāri pat ne zvērs,
Tik vaivariņi, gads aiz gada,
Bij cinām kapu vainags sērs.*

*Tur nāca grāvrači ar lāpstām,
Ar dziļiem grāvjiem purvu šķelt.
Gals klātu nezālem — nu slāps tām,
Būs visām spilvām jānodzelt.*

*Pa grāvjiem, kuŗi rauti teju,
Pa tūkstoš dzīslām, cik vien gūst,
Prom rudie ūdeņi uz leju
No izžulgušas zemes plūst.*

*Silst, sasilst velgie zemesslāņi,
Pār viņiem miglas pēļi pals
Un pagaist debešos kā māņi.
Tāls visam nešķīstam reiz gals.*

*Jo mūklājā, kur lapsa grima,
Kā nezvērs šausminošs un traks,
Reiz agrā rītā traktors dima,
Aiz viņa plētās savāds taks.*

*Tai divu parādību jauda:
Jauns sējējs gāja vagās šās,
Un zemei nu, kas ilgi snauda,
Kā modinātājs izlikās!*

Alfons Francis.

STĀDĪSIM KOKUS

*Stādīsim kokus, lai priecājas vēlākas
Pēcteču ciltis, lai mantojums jauks
Paliiek tām audzēm, kas nāks par mums kvēlākas,
Diženiem darbiem kas nākotnei plauks.*

*Stādīsim kokus: no slepeniem avotiem
Pamatu pasekmēs sulas tie sūks,
Dziļzemes spēki kā avoti strāvos tiem
Zaros, kur bites un kameņes dūks.*

*Galotņu spraisļos kad vasaras vakaros
Jaunekļu dziesmotas gaviles irs,
Līdzā tām teiksmainu aizmūžu sakaros
Senmiru ilgas un saldsapņi virs.*

*Iekām vēl mēmajā rokā ar obolu
Lemts mums pār Klusupi Nesaule līst,
Stādīsim kļavas un liepas un ozolus —
Zaļokšņus tiltus uz nākotni grīst.*

A. Brigadere.

UZ DARBU

*Uz darbu sauc mūs rīta balss:
Kur tagad vēl purvāji, sili,
Tur kūpošas druvas lai spirdzina
Reiz strauti dzidri — zili!
Ne tā, kā dēli pazudušie,
Zem lāstiem pa nakti lai smokam —
Kā droši un stipri strādnieki
Lai aŗam un sējam un rokam!
Pār dzimtenes sētām sārts uzausa rīts —
Šim rītam lai droša dziesma trīc!
Un mūŗam lai piemiņā paturam tos,
Kas pacēla ļaudis noguruŗos!
Un tēvu druvās lai prieks mums iet
No ausekļa gaismas — līdz saule riet!*

A. Saulietis.

BRĪNIŠĶIE ZIEDI

*Jaunās audzes, — vai nu redzat? —
Tā kā senā pasakā,
Sniega laukos starodama,
Zeltābele ņurpu nāk.
Līkst pār galvu, līkst pār pleciem
Zelta brīnumziedu zars.
Aŗām rokām tveriet ziedus,
Lai ir jūsu sētā gaiŗs.
Zelta brīnumziedu gaismā*

*Izzūd tumsa, izzūd sals.
Plūciet droši, jaunās audzes —
Zeltābele zied un zied, —
Lai ar brīnumziedu gaismu
Visa zeme mirdzēt mirdz.*

* * *

JAUNS ZELTA LAIKMETS ZEMĒ IEZVANĪTS

*Un pretī saulei dzidros debess klajos,
Un pretī vasarai man ilgas iet!
Es redzu ļaudis darbos mierīgajos,*

*Kas uzliek roku arkla balstam ciet,
Un mīlas tuvumā un laiku maiņās
Kā miljons brāļu turas vienuviet.*

*Tas daiļums mūžīgais, kas sirmās dainās,
Un cīņās iekaŗotais slavas rīts,
Kā dzintaravots valgmi ielej vainās,*

Jauns zelta laikmets zemē iezvanīts!

J. Medenis.

VI

Bezgala gaitu mums iet

*«Upes, brīvas no ledus, viļņus vareni veļ
Pretim saulei.
Saulei pretim arī dzīve nu galvu mums raženi ceļ —
Pretim saulei!»*

V. PLŪDONS.

BEZGALA GAITU MUMS IET

Kāds būtu uzdevums zem saules mūsu tautai?
Vai viņai jāpazūd būs, laika varā ļautai,
Kā, dzīvi nodzīvoj's, zūd katr(i)s nieciņš sīks,
Jeb laikiem jāuzspiež tai zīmogs valdonīgs,
Jo garu varenu Dievs tai ir krūtīs devis
Un cauri postiem to uz ērgļa spārniem nesis.

Lai katr(i)s sadzird to, kas latviski vēl jūt:
Ja gribam pastāvēt — mums vajag bruņās būt!
Ja gribam tautu glābt no rīta dienas drāmas,
Mums sargāt robežas, kas stiepjas neredzamas,
Ko latvju tautas gars sev vilcis kādu reiz,
Lai sevi paglābtu no tā, kas nepareizs.

Lai iet ikviens, kam prāts dēļ mūsu dienām sērs,
Uz pagātni, kur guļ mūs' gara zelta mērs.
Viņš nav vien tautdziesmās, viņš nav zem smilšu slogiem,
Viņš mūsu dvēselēs, aiz viņu tumšiem logiem.
Lai skatāmies pa tiem un gaišus darām tos,
Tur mūžu vairāk vēl kā senos pilskalnus.
Un māksla tikai tad mums līdzīes kā māsa,
Ja iesim pēdās mēs, kur gāja mūsu rāsa.
Šais pēdās maldu nav, un staigājot pa tām,
Mes tiekam apdvēsti ar divām draudzīgām.
Ir tautas uzdevums paust savas liras stīgās
To, kas ir pieredzēts šais klaidās vientulīgās.
Un vēstis laikmetos par mums tik ilgi ies,
Cik ilgi dziesma šī pa laikiem apkārt skries.
Bet latvju gars tik tad nāks savos dienas vidos,
Ja atsvabināts tas par krāšņu dzīvi lidos.
Ir nabadzība tā, kas garu važās slēdz,
Tam tauta patīkas, kas darbā dzīvot mēdz.
Lai gaita latviešiem pa tādiem ceļiem lokās,
Kur bagātība iet ar garu roku rokās.
Šo zemi latvisko, kas mums par daļu krīt,
Mums vajag ārisku un skaistu padarīt,
Ka, droši dzīdama prom gurdenumu bālu
Un stipri sargāta, tā mirdz un laistās tālu.
Tā mūsu misija, tas mūsu mērķis kairs.
Mēs varam prātot daudz, mums citu nav(a) vairs.

Laikam nav varas pār tautu, bet tautai ir vara pār laiku.
Veltīgi tāpēc ir spriest, jaunais ko atnesīs gads;
Ietekam viņā mēs visi, kā stropā mēdz ietecēt bites,
Darbiem, kas Latvijai der, viņu būs piepildīt mums.

*Bezgala gaitu mums iet, jo tautu, kā senlaikos, vākdams
Gaismotos ceļos, kam nav saredzams laikmetos gals,
Nerimstošs, stingr(i)s un maigs, no kapiem un šūpuļiem nākdams,
Aicina visus un ved mūžīgās Latvijas balss!*

E d. V i r z a.

KĀ ZELTS

Latvija!

Tavs vārds ir dārgs un spožs kā zelts. Simtgadu sapņojumi ir piepildījušies. Mūsu ilgās, mūsu cerības ir kļuvušas dzīvas. Visas sirdis dreb laimē, sākot no bērna līdz sirmgalvim.

Latvija!

Mūsu acis lai nu redz tevi kļūstam jo dienas, jo dižāku. Mūsu ausis lai dzird Tavu atdzimšanu daudzinām skaistās dziesmās. Lai mūsu mutes ir tīras kā zelts, izrunājot Tavu mīļo vārdu.

Latvija!

Lai mūsu visapslēptākās domas ir šķīstas kā zelts un lai tās kavējas vienīgi pie Tevis, pie Tevis. Lai mūsu nodomi ir cēli un lieli. Lai visi mūsu prāti ir vērsti uz Tevi.

Latvija!

Visi mūsu darbi lai ir kā zelts. Lai tie ir nesavtīgi un kļūst Tev par dārgu rotu. Lai, mūsu visu rotāta, Tu būtu daiļāka starp māsām, kā senu senās dziesmās tas jau sacīts.

J. J a u n s u d r a b i ņ š.

T ē v z e m e s m ī l e s t ī b a

Arī mēs atkal piedzīvojuši tādus laikus, kuŗi noprasa, lai katrs no mums aizstāv savu godu, savu brīvību kā vien spēdams un zinādams, pat savas asinis netaupīdams. Bet tādi laiki prasa no tautas diženus vīrus.

Tagadējie laiki arī prasa, lai mēs tēvzemes draugus gaiši atšķīram no tēvzemes ienaidniekiem. Mums vajaga dedzīgas, diženas tēvzemes mīlestības, kuŗa ir brīva no sevmīlības un no netīras kārības pēc vienīgā paša labuma. Mums pienākas un vajaga savu tēvzemi kā visas tautas svētnīcu cienīt un godāt, par tas gaismību, brīvību un nemirstību no sirdsdībena gādāt un strādāt, un tāpēc gataviem būt, kad tagadējie laiki to no mums prasa.

Bet šāds prāts, šāda tīra tēvzemes mīlestība jau mazos gados dēstījama; jo tad nemūžam neaizsniegsim īsteno tēvzemes mīlestības augstumu un spēku, ja skolās un mājās viņu nesēsīm, neaudzināsīm un nespēcināsīm.

Iekām par to runājam, kādā kārtā šis darbs izdarāms, lai atgādināmie īsumā daudz maz kādus augļus, kādu svētību patiesa tēvzemes mīlestība atnesusi katrai tautai, kuŗa tā ziedējusi.

Cik brangi un smaršīgi tēvzemes mīlestības augļi, to māca mums jau Eiropas senatne. Kā spožas zvaigznes pie debesīm tumšā naktī, tā spīd seno grieķu tēvzemes dēli ar saviem slaveniem darbiem. Vai dārgās tēvzemes mīlestība nesavienoja un neskubināja senos grieķus uz viskrietnāko vīra darbu izdarīšanu? Vai še nebija tēvzemes mīlestība daudz skaistumiem, tikumiem par šūpuli un audzinātāju? Un romiešu slavenākie darbi tika tajos laikos pastrādāti, kad tie aiz dedzīgas tēvzemes mīlestības spēcīgi parādījās uzticībā, padevībā un apbrīnojamā upuru nešanā visai tautai par labu. Tēvzemes mī-estība spodrīna un spēcīna ikkatru tās locekli, un tāpēc arī visu tautu, un uzaudzina to necerētā krietnumā un staltumā; viņa ir cilvēku izplaukšanas un pacelšanās avots uz neskaitāmiem krietniem darbiem, jo tēvzemes mīlestība svaida un iesvētī tautu visdiženākos tikumos, atsvabina, turpretim, no nešķīstām domām un ļauniem centieniem, stipri un sirsnīgi visas tautas locekļus savienodama un visu tautu spēcīgu, diženu un laimīgu padarīdama.

Kas tad mums nu jādara, lai šī tēvzemes mīlestība uzdīgtu un iesakņotos mūsu jaunajā audzē?

Gan dzird jau šur tur ļaudis uzskubinām, lai tie ievēro tēvzemes likteni, lai tie piedalās pie tautas priekiem un bēdām.

Bet kuŗš tad nu ir tas ceļš, pa kuŗu jaunā audze kārtīgi un pareizi vedama pie īstās tēvzemes mīlestības? Neviens cits ceļš, kā vien tas, kuŗš jauno audzi pieved pie tēvzemes mīlestības skaidriem un spīrgtiem avotiem.

Apcerēsīm īsumā šos tēvzemes mīlestības avotus.

Pirmais tāds avots ir tēvzemes pazīšana. Tikai tas, kas savu tēvzemi pazīst, var to patiesi mīlēt.

Jaunai audzei jāceļ priekšā dzīvas zīmes no mūsu tēvzemes skaistākiem apgabaliem. Viņai jāiepazīstas ar tām vietām, kuŗas mūsu sentēviem bijušas it sevišķi svētas, ar tiem kalniem, uz kuŗiem tēvtēvu pilis stāvējušas, ar tām upēm, kuŗas asins straumes iesarkanas padarīja, tautai par svētākām mantām cīnoties, jāiepazīstas ar tiem jūras likumiem, kuŗu viņi latviešu kuģus nesuši.

Otrais īstās tēvzemes mīlestības avots ir tēvijas vēsture.

Ja jaunai audzei gribam tēvijas mīlestību ar vēsturi iedēstīt, tad viņai jā māca skaidri un patiesīgi, kāda mūsu tauta bijusi sentēvu laikos; jaunai audzei jāparāda, kā toreiz, brīvības laikos, visa latviešu tauta pratusi cienīt tautas visdārgākās mantas, ka viņos senos laikos tautas dēli un sirmgalvji, meitas un mātes dzīvi un dziļi sajuta visas tautas likteni, kā mūsu kareivji cīnījušies pret uzbrucējiem par savu brīvību, ticību un tautību, ka tie nav nevienu sprīdi zemes atdevuši uzvarētājiem, pirms to nebija ar savām karstām asinīm vēlāku laiku darbiem svaidījuši...

Bet arī tas nav slēpjams, ko tie aizgājušie laiki mums atnesuši.

Gan stiprās pilis pārvērstas par mūru drupām — ar neredzama vēstures soģa taisnām rokām.

Lai jaunā audze atzīst dziļi jo dziļi, cik tai daudz un spēcīgi jāstrādā, pirms spēsim kaut ko labu un diženu pastrādāt, kas būtu ar sentēvu darbiem salīdzināms un tāpēc arī vērts, ka to jaunāko laiku vēstures lapas pieklājīgi atzīmē.

Trešais avots, bez kuŗa tēvzemes mīlestība nekad nevar uzplaukt, ir tēvu valodas cienīšana un kopšana.

Mūsu valodai līdz šim vēl nebija ļauts tiktāl uzplaukt, cik pilnīgi tai vajadzētu būt pēc mūsu laiku vajadzībām.

Bet vai neesam pārliecinājušies par savas valodas svētumu, veiklību un dīģšanas spēku?

Tāpēc jā māca jaunai audzei pilnīgi iepazīties ar tēvu valodas krietnumiem un viņas trūkumiem, lai jaunā audze atzīst, cik varens darbs arī valodas lietā uz viņu gaida.

Bet jaunā audze nemūģam neiemācīsies savu tēvu valodu cienīt un mīlēt, ja mēs tai nedosim labu priekšzīmi. Tāpēc mums piekrīt tēvu valodas cienīšanu parādīt visur, kur vien iespējams, vispirms savās ģimenēs un savā sadzīvē ar tautieģiem.

Jaunā audze, garīgo barību līdz ar latviešu mēles skaņām iezīdama, smels arī no tēvu valodas — tēvzemes mīlestību.

Jauno audzi vajaga arī mācīt turēties pie tēvtēvu krietnām ieražām. Gan daudz labu ieražu mums nebrīvības laikos vai nu aizgājušas pavisam postā, vai neceļā noslidējušas. Tomēr tas, kas vēl labs un derīgs tautas dzīvē un kas vēl piemiņā atstāts no sentēvu laikiem, lai to piekopjam, lai to cienījam, kur un kā vien iespējams. Negantnieki, diemžēl, daudz un dažādi jau pamazinājuši tautas dzīves smaršīgos ziedīņus. Viņiem nobirstot, novīst tautas dzīves iekšējs greznums, jaukums un dzeja.

Pie latviešu tautas smaršīgākiem ieradumiem pieder dziesmas. Tāpēc arī tautas dziedāšanas gars atspirdzināms un stiprināms. Lai cienījam savas tautas dziesmas kā svētu mantojumu no sentēvu laikiem — kur un kā vien iespējams.

Uz spēcīgu avotu, proti, k o p ī b a s p r ā t u, norādījis kāds sirmgalvis Rīgas Latviešu biedrības svētku dienā savā īsā, bet kodolīgā runā:

«Nu tiešām laiks ir — latviešu tautai mosties, no miega celties, gaismas ceļus staigāt. Atgādinies tu, mana latviešu tauta, ka tu tā vecākā no visām d z ī v ā m tautām, kas no Indijas saknes uz Eiropu nākušas; neaizmirsti, ka tava valoda ir vecākā māsa no vācu un slavu valodām, — skat, kur jaunākas atvases jau priekšā! Tev visi spēki jāsaņem, lai tu netiec atrasta par praulu, kas tikai ugunim derīgs.»

Tā runādams, šis vīrs norāda tālāk uz k o p ī b u: «Dievs lai sirdis groza, ka kopība no visiem atzīta tiek un jo stipri iesakņojas.

Jo kopība tik uzkopt var,

Bet šķelšanās — tā postu dar'!»

Bet ja gribam, lai kopības prāts pie jaunās audzes iesakņojas, tad tā uz šo ceļu vadāma kopš mazām dienām. Bērniem jau jā māca, lai tie prot upuņas nest, mīlestību rādīt un draudzības vainagu pīt, kur vien vecākiem pašiem vai skolai izdevīgs brīdis atgadās.

Vēl cits tēvzemes mīlestības avots ir sevišķi: latviešu tautas krietnāko dēlu cieņa, goda turēšana.

Šādi priekšzīmes kareivji bija atrodami arī latviešu senākos laikos, jo vēlākā nebrīvība izaudzināja kalpus. Bet tāpēc mums šie senie piemirstie vīri jāceļ jo skaidrā gaismā jaunai audzei par priekšzīmi priekšā. Lai atskan viņai kā pērkonā rūciens tādu vīru vārdi, kādi bijuši Viesturis, Nameisis u. c.

Bet nu, nebrīvībai sašķīstot, jau arī šur tur dažas galvas pacēlušās, kas tomēr ievērojamas un cienjamas.

Arī tiem citu tautu dēliem, kuŗi par mums strādāja, kad pašu rokas bija saistītas, vajaga kļūt jaunai audzei pazīstamiem, kā: Stenders, Merķelis u. c.

Ja jauno audzi iemācīsim cienīt un godāt savas tautas krietnākos dēlus, tad tā blēņu svētuļiem vairs neticēs, kuŗi māca, ka pie latviešiem nav labuma ne pīšļa lielumā. Tad pietrūks «tautas lapām» circeņu dziesmas, tad jaunā audze kājas aus uz krietniem un diženiem darbiem, kuŗi būs līdzīgi mūsu sentēvu krietno dēlu darbiem.

Beidzot lai pieminam, ka t i c ī b a s m ā c ī b a i būs būt par tēvzemes mīlestības iesvētījumu.

Ticību būs jaunai audzei iedēstīt tēva mājā, skolā un baznīcā. Šī ticība būs auglīgs, svētīgs un stiprs pamats tēvzemes mīlestībai uzzelt un uzplaukt.

Arī tēva mājai vajaga būt dziļas tautas un tēvijas mīlestības šūpulim. Tad jaunā audze paņems šādu mīlestību līdz uz sava dzīves ceļa un, ar patriotiskiem tikumiem izgreznota, cels godā tēva māju un visu tautu.

K r o n v a l d u A t i s.

LAI DIEVS MUMS DOD

*Lai Dievs mums dod, ka mūžam varam
Mēs laikmetiem un laikiem gaŗām
Arvienu dzīvā straumē traukt
Kd sēja nebeidzas un pļauja,
Kd nerimst Daugava un Gauja,
Lai latvji nerimst spēkā augt!*

*Lai Dievs mums dod, ka mēs šo laiku
Ar sviedriem un ar darbu naiki
Pār visiem laikiem ceļam tā,
Lai audzes, kas reiz ars šais laukos,
Mūs pieminētu vārdos jaukos
Un pateicībā saulainā.*

L. Breikšs.

LATVIJAI

*Latvija, tu mana skaistā zeme! —
Dzintarjūra baltām putu rokām
Tavu smaidu vaigu glāsta.
Tev pa puķu tērpa zaļām krokām
Pērļu upes teikas stāsta,
Krāšņos biržu vaiņagos
Saule ievij zelta rotas,
Raugās dzidros ezeros
Kalnu galvas apdruvotas —
Latvija, tu mana skaistā zeme!*

*Latvija, tu manas brīves zeme! —
Pāri tavām druvām, klusām sētām
Brīve lepnos spārnus loka,
Dzimusi no dēlu asins rētām,
Kur tiem cīņā gura roka.
Brīvā, tavi pamati
Asiņu un uguns lieti
Un uz viņiem mūžīgi
Cēlā brīve stāvēs cieti;
Latvija, tu manas brīves zeme!*

*Latvija, tu mana dārgā zeme! —
Ko es daiļu, mīļu, svētu zinu,
Tu man bagātīgi devi,*

*Un ko ceru, gaidu, nākam minu,
Sasniegt varu tik ar tevi;
Priekos man vai skumjās mist —
Tu mans dārgums manai dzīvei,
Mūžu mūžos neizdzist
Tavai slavai, tavai brīvei,
Latvija, tu mana dārgā zeme!*

P. Bla u s.

M ū ž ī g ā z e m e

Miers tiešām ir mūsu zemē iestājies un līdz ar to cilvēkiem labs prāts. Ja mēs še runājam par mieru, tad tas ir galvenā kārtā pilsoņu miers, jo nekas cilvēku labklājību tik ļoti neizposta, kā tas, ja vienas tautas piederīgie paši ar sevi sanāk ienaidā. Un tas pie latviešiem nesenā pagātnē bija novērojams visur. Kā plūdu laikos pār krastu pārgājis ūdens rada visur atsevišķas straumes un kritumus, rūkdams kā tūkstoš rubeņu saules sasildītās meža malās, tā latviešiem, saejot kopā sapulcēs vai svētkos, strīdus neizbēgami nostājās viņu vidū.

Kad mēs pavasaros, vasarā vai rudenī skatāmies no savu māju sliekšņiem uz laukiem, tas, kas visvairāk mūs valdzina, ir zemes lielais miers. Koki var šņākt un locīties vējā, bet pati mūžības klusēšana liekas esam nosēdusies uz lauku ežām un apvāršņa tālajām līnijām. No šīs zemes un saules savienošanās nāk gada laiku nemainīgā kārtība. Kad mēs latviešos redzējām tik daudz šķiru nemiera, vai tas nenāca no tā, ka mēs pārāk tālu bijām aizgājuši no lēnās dabas dievietes? Vai šie

strīdi nenāca no tā, ka bijām sākuši dzīvot ne pēc dabas likuma, bet pēc sava paša prāta izdomājumiem, piešķirot tiem visas mūžīguma tiesības? Šie prātu izdomājumi, kuŗus arvienu apskalo iznīcība, izrādījās nepietiekoši, lai uz tiem varētu nodibināt pastāvīgu valsts un sabiedrības dzīvi. Un tad arī notikās, ka cilvēka radītā nemiera vietā nāca Zemes Miers. Ja nemiera grāmatas lapas puses pārstaigāja aģitatora tēls, tad pār miera grāmatu pacēlās evaņģeliskā sējēja cēlā figūra.

Tam visam sekoja tas, ko mēs apzīmējam ar teicienu «un cilvēkiem labs prāts». Un šis labs prāts bija ļoti radniecīgs tam labam prātam, kas rodas lauku mājās, kad tikko izceptas maizes gars sāk izplatīties pa istabām. Un tiešām, tagadējās kārtības īstais saturs ir tas, ko bībeles vārdiem apzīmē par «visa laba dāvanu un pilnīgu dāvināšanu». Latviešiem tika atdāvināts atpakaļ viss, ko viņi tik ilgi bija par savu saukuši, bet kas tomēr viņiem nepiederēja — viņu gods, viņu zeme, viņu tikumi un valsts kārtība, kas atrodas smalkā saskaņā ar lauku likumību. Un ja mēs līdzībā gribam runāt, tad navoticis nekas cits, kā zaļš ozola zars, rīta agrumā nošķilts, ir nobirdinājis savu rasu uz latviešu pilsoņu pierēm, lai tās tiktu rāmas un atsvabinātos no nemiera pilnajiem murgiem.

Bet pasaulē ir daudz mieru. Ir apmierinātības un pieticības miers, ir apspiesto un nomākto miers, ir lielais nāves miers un ir varenais darbības miers, kad visi apvienoti vienā darbā, kas neredzamas varenības apzīmogots. Tāds rodas tad, kad visi strādātāji ir viena uzskata apvienoti, pie kuŗa tie nokāpj dzert, kā pie dziļu ūdeņu akas. Šī miera pamata ir nemiers, bet nemiers pašam ar sevi, par sava uzņemtā darba pilnību.

Un nu pēc ilga svešniecības laika ir atkal sasieta kopā mūsu dzīves pārrautā sudraba virve. Ir atnācis laiks atpakaļ, kur kalps un saimnieks, kas senāk sēdēja pie strīdus un tiesas galda, var atkal nosēsties pie mielasta galda.

Mūsu dienu lielajām pārgrozībām nāk līdzī vēl viena ievērojama lieta. Mēs visi senāk manījām to, ka mēs dzīvojam pārāk ātri. Tie gada laiki, ko Radītājs ir iestādījis dabā, lai labība un augļi kārtīgi ienāktos, nebija it kā ierīkoti arī mums. Mēs tik žigli drāzāties uz priekšu, ka mūsu gars nedabūja nogatavoties pastāvošo domu saulē. Kaut kas mūs grieza apkārt tāpat kā sniegu puteni un lapas oktobra mēnesī. Bet vai tagad jūs nemanāt, ka laiks ir sācis citādāku gaitu, ka tas no auļošanas ir pārgājis lēnā un vīrišķīgā soļošanā, ka iet katrs, kam staigājams tāls ceļš? Patiesībā tas nenotiekas ar laiku, bet ar mums pašiem. Lēnāks un pareizāks ritms ir piešķirts visai mūsu dzīvei, lai mēs dabūtu visā dziļāk un pamatīgāk ieskatīties.

Visas šķiras Latvijā jau kopš seniem gadiem ir saņēmušas savu nopelnu diplomus. Jaunās Rīgas uzbūvētāji un pa daļai jau denacionālizējušies pilsoņi, ar pamatšķiras nosaukumu kādreiz apveltītie strādnieki, rūpnieki, intelligence, visi tie ir domājušies esam latviskās civilizācijas virzītāji un vedēji. Bez šaubām, katrs no tiem ir kaut ko pievienojis tam, ko mēs saucam par latviešu misiju, kuŗas īsto kodolu gan neviens vēl nezina, bet kuŗu pasaule ieraudzīs pēcgalā. Auglis vēl aug debesu un pašu latviešu gara saules sildīts un briedināts, un plost, uz kuŗa mēs atrodamies, vēl kustas, vadīdams mūs pretī nezināmam mērķim.

Par visām šīm šķirām vēlāk ir nākuši zemnieki, ieņemdami goda vietu mūsu nacionālā sistēmā. Par viņiem runājot, ir citādāk jāspriež, nekā sprieda senais romietis, kas, gribēdams atjaunot uz laiku pārtrūkušo Romas tautas sadarbību, pielīdzināja dažas tautas šķiras cilvēka ķermeņa locekļiem, kur vienam iztrūkstot, tas nevar kārtīgi darboties. Ne sevišķi pareizs ir šis salīdzinājums. Mēs varam cilvēkam atņemt kājas, rokas un pat acu gaismu, bet viņš tomēr būs vēl cilvēks. Bet viņš tāds vairs nebūs, ja mēs viņam noņemam galvu, to noslēpumaino krustceļu, kas raida domas, šos neredzamos skrējējus uz pagātni, tagadni un nākotni.

Tāpat arī tautu mēs ļoti labi varam iedomāties bez tirgotājiem, bez pilsētām un rūpniekiem, bet nevaram to iedomāties bez zemniekiem.

Atņemiet tai šos zemes arājus, sējējus un lopu barotājus, un zaļa kapsēta vasarā, bet balta ziemā būs tur, kur kādreiz bija darba pilna tēvija. Un tas ir tāpēc, ka ar zemniekiem saistās kopā ne tikai

kaut kas pirmatnējs, bet viņi ir šī tautas dzīvā dvaša pati. Jūs varat kokam nocirst galotni — tas zaļos, nocērtiet viņam zarus, tas sitīs atvases, bet trāpait to tajā vietā, kur saknes savienojas ar stāvu, viņš vītīs ar neapturamu vīšanu. Šīvieta tautā piekrīt arī zemniekiem, kas stāv tajā noslēpumainā krustceļā, no kā iziet tautas barošana un vairošanās, šīs divas pamata tieksmes.

Bet zemnieks nav tikai tas, kas stāv, uzlicis kājas šīm abām lielajām jūrām. Tāpat kā meži, augdami un gāzdamies un zemē gulēdami, ir pārvērtušies milzīgajos akmeņogļu slāņos, tā arī zemnieku paaudzes noguldījušas tautā nepārrēdzamas pārdzīvojumu bagātības, kuņas nemaz nav bezdarbīgas. Šinī pagātnes laboratorijā norisinās nemitīgs darbs. Kamēr tās paaudzes, kas ir virszemē, cīnās ar tagadnes un nākotnes lietām, no pagātnes darbnīcām viņām pienāk nemitīgi palīgu spēki jaunu talantu, ģeniju vai psiholoģisku savādību veidā. Kamēr tie, kas atrodas dzīvo frontē, kaņķ, tautas tūkstošiem gadus vecā aizmugure strādā, lai dzīvajiem nepietrūktu gara un ticības. Tā gluži neapzinīgi, bet paklausīdama kādam neizprotamam likumam, tauta, noslēgta un izzvaigžnota pasaule, gādā par savu neiznīcību. Un mēs nemaz nevaram zināt, kāds jauns ģenijs jau pirms gadu simteņiem vai tūkstošiem palaists, peldēdams pa paaudžu asinīm, atrodas ceļā uz mums.

Šī dzīves vairošana un barošana ir smalka un dziļa lieta vienā un tai pašā laikā. Zemnieks stāv savā gruntī un savā mājā, kur arvienu viņu apdveš to nopūtas, kas pasaulē nāk, un to nopūtas, kas no tās aiziet. Ar atvieglotu dvašas vilcienu no grauda izlien asns, no pumpura lapas un tāpat, kā nastu nosviedušas, nāk pasaulē visas pārējās radības un tāpat, kā smagumu pametušas, tās no turienes dodas projām. Zemnieks katru brīdi visa tā ielenkts, un tā kā viņš atrodas pastāvīgi vaigu vaigā ar to, kas mūžam atkārtojas un ir, tad viņš ieradis pārākumā un vienaldzībā skatīties uz visu citu. Viņš ir cieši pārliecināts, ka pie viņa, bez kuņa neviena kārtība iztikt nevar, viss atgriezīsies atkal atpakaļ.

Labība, stādi, koki izaug no zemes, bet tauta izaug no zemniekiem. Tā nevar pastāvēt bez ļaudīm, kas dzīvo ar zemi vienu dzīvi, līdzinādamies tās auglīgai virskārtai, kur barību ņem visu to augu saknes, kas aptērpjas lapām. Kapēc zemniekus sauc par stipriem ļaudīm? Ne tāpēc vien, ka viņi dzīvo uz laukiem, ne tāpēc ka pār viņiem pacelts stāv darbs kā nikna Dieva pātaga, bet tāpēc, ka viņi uzglabājuši instinktus, labos un ļaunos, vienlīdzīgi stiprus. Kā saknes izlodājušas zemi un dzīslas cilvēka miesu, tā šie instinkti, resni un spēcīgi, krustām un šķērsām stiepjas cauri viņa garam. Smakas, kas nāk no kūts un maizes cepamās krāsns, saplūst kopā zemnieka pagalmā. Tā arī zemnieka gars ir pagalms, kur debesu un senu paradumu krāsni nobrūnējušas domas satiekas ar tieksmēm, no velna elles iznākušām. Viss tas kopā izveido to auglības pilno gara zemi, no kuņas tautai nāk spēks un pestīšana. Zemniekus sauc par rupjiem, bet pēc viņu apstrādātās zemes likumiem tauta veidojusi savu smalko garīgo seju; viņus sauc par mantkārtīgiem, bet gaudi, no viņu apcirkņiem nākdami, satek valsts lielajā apcirknī, un vaimanas iet pa zariem un pazarēm, ja tas ir tukšs.

Paaudzes nāk un iet, bet zeme paliek mūžīgi. Mūžīgs lai paliekas arī tas, kas šo zemi apstrādā. Un tāpēc, ja mēs gribam kaut ko celt un nepārejošu un stipru taisīt, mums tas jābūvē uz tā, kas stipri stāv. Šā iemesla dēļ arī mūsu jaunās kārtības cēlējs, pirms viņš pie sava darba stājās, paņēma slotu un sāka slaucīt latviešu zemi, lai aizslaucītu projām gadu desmitu gružus un redzētu, kas zem tiem apglabāts. Un pirmais, uz kā viņš atdūrās, bija zemnieka mājas pagalms ar veco ozolu vidū, kas tur stāvēja kā valdniecības un saderības koks. Šīs mājas kārtībā un pamatos ieaudušos un aizmigušo mūžību viņš atmodināja, lai ar to kā ar svēto garu piepildītu atjaunoto valsts ēku. Un uz zemnieku tikumu grodiem jaunā Latvija nostājās stipri kā uz rudzu un kviešu zemes. Tāds ir bijis zemnieka graudu un māju lopu upuris, ko viņš sadedzinājis un kvēpinājis uz lauku akmens altāra par godu savas zemes dievībām. Sacīs, tā ir ideālizācija, novesta līdz augstākam pakāpienam, bet vai kuņaspēka uzvaras slavu var mazināt tie pārkāpumi pret likumību, mantu un dzīvību, ko

viņš izdarījis, iedams uz to? Gadu simtiem cauri zemnieks ir starojis tik daudz spēka, izturības, gudrības un tikumības par labu savai zemei un tautai, cik saule izstarojusi siltuma un gaismas, iedams ikdienas pāri pasaulei. Bet vēl viņa arkls iet ardam pāri tiem pašiem pakalpiem un līdzenumiem, un viņa lopu pulki ganās tajās pašās ielejās.

Tā ir viena no mūsu laikmeta oriģinālītātēm, ka tas ir atradis zemnieku. Un ne tikai to atradis, bet nostādījis to goda vietā. Gan zemnieka dzīves īpašības apdziedājuši renesanses laika dzejnieki, romiešu dzejnieka Vergilija ietekmēti, bet tas ir mūsu laiks, kas pilnīgi atzinis un uzgājis zemnieku reliģisko, morālisko, saimniecisko un vēsturisko nozīmi. Pašķīras kaut kādi laika mākoņi un starp tiem mēs redzam izpeldam atkal veco ēģiptiešu simbolu, dievieti ar līkajiem un krunkainajiem govju ragiem.

Bet kāds tad ir mūsu laika latviešu zemnieks, kas saņem tagad pa pilnam to godu un atzīšanu, ko nemaz nenojauta viņa tālie senči? Ir lieli laiku meži izauguši starp seno saimnieku, kas dzīvoja dūmu istabā, dūmu izkostām acīm, un tagadējo, kur istabas apspīd gaišas lampas vai elektriska gaisma. Viņam attecējusi palīgā zinātne, lielais tagadējais pasaules spēks, un lauku mašīnu tarkšķēšana augusta laukos ir tik stipra, ka tā pārspēj jautro siseņu dziedāšanu. Seno latviešu ēkas, taisītas no laikā cirstiem kokiem, bija brīvas no visām kaitēm tāpat, kā no morāliskām kaitēm bija brīvi toreizējie cilvēki, resnu un spēcīgu instinktu caurausti.

Dziļās naktīs, kad liekas — bez klusuma cita nekā nav pasaulē, dažreiz var dzirdēt, kā ķirpis kremt mājas sienas. Labi paklausieties, un jūs dzirdēsiet, kā kāds cits ķirpis nemitīgi un neatlaidīgi kremt latviešu zemnieku mājas. Tas nav tas kremtējs, kas pamazina ienākumus; tas ir kremtējs, kas pamazina cilvēkus. Viņu tik maz paliek Latvijā, ka, ja nebūtu svešzemnieku, daudzu māju vienīgais apdzīvotājs būtu neprecējies saimnieks viens pats. Viņi tagad, cits pusmūža, cits vecs cilvēks, mācās svešas valodas, lai varētu ar gājējiem sarunāties, jo vajadzība uz to spiež. Latviešu tagadējo zemnieku māja izved labību un ievēd cilvēkus, bet Latvijai būtu visas varenuma pazīmes, ja tas būtu otrādi. Kur ir tas ģeniālais ķīmiķis, kas izgudrotu indi pret šo baismīgo kremtēju, kas jau saēdis tik daudzas valstis un tautas? Kas noņems to neredzamo sēru karogu, kas nokāries tagad pār latviešu lauku mājām? Kas pie visa tā vainīgs? Mēs paši, bez izņēmuma, pie tā esam vainīgi, ka mūsu lielajiem lopu bariem, labi koptiem laukiem un ķieģeļu un mūra ēkām nav vairs mantinieku. Mums attek palīgā mašīnas, bet tās mums tikai tad varētu līdzēt, ja mēs dzīvotu laimīgā salā, kaut kur okeana vidū. Bet ap mūsu robežām trokšņo ļaužu jūras, katru brīdi gatavas ielieties tur, kur ir tukšums. Pielieciet ausi pie mūsu zemniecības kādreiz lielā un stiprā stāva, un jūs dzirdēsiet, ka no tā aizplūst projām svētais noreibums, kas ir visu to dzīvo būtņu neatņemama daļa, kam tīkas dzīvot un izplēst arvienu plašākas robežas, kas tām nospraustas. Tā vietā tagad ir ieradies sekls rēķinātājs, skeptiķis, nirdzīgiem smiekliem, ko sauc par iedzimto intelliģenci. Cik maz tā var atvietot to, kas taisās aiziet!

Bet nekad nav pieredzēts, ka atsevišķs cilvēks vai tauta, būdama pie pilna saprāta, ietu nelaiemes rīklē, ko tā redz savā priekšā atvērtu. Mūsu zemnieki vēl nav nojautuši to, kam viņi dodas pretī, apauguši ar tik lielu pārticību, ar kādu tos apveltījusi latviešu valsts.

Ja viņi to apjautīs, tad viņiem ne tik daudz žēl būs lielās naudas, ko svešzemnieki katru gadu aiznes projām no mūsu valsts, kā zemes, kam pāri vairs nestaigās viņu asiņu mantinieki. Kaut mēs varētu apturēt vaļā palaistās izglītības slūžas, kas ar nepareizu zinību un nepareizu mākslu kā gludu eļļas kārtu appludina mūsu tautu, padarot to viegli slīdētāju un spriedelētāju, atņemot tai dabisko prātu un ieliekot tā vietā mākslīgu! Ja mums nepalīdz vairs Izraēļa un Jēkaba Dievs, lai atgriežamies pie savas zemes un tajā paslēptām dievībām, kas mūsu zemniekus vadījušas tik ilgu mūžus. Mūsu zeme patiešām ir dievīga, jo tā ir ne tikai pilna tajā ieguldītā darba, bet katrai vietai tur vecie latvieši devuši savu vārdu, kas to garīgi padarījis. No šīs apziņas, ka mūsu latviešu zeme ir godības sēdekļis, jāsākas latviešu zemnieku lielajai atdzimšanai, lai tālāk zaļotu mūsu tautas

koks, lai vienības svētais entuziasms rastu miljonkārtīgu atbalsi. Laiki nāk un iet, bet zeme paliek mūžīgi, un mūžīgi lai paliekas arī tie, kas šo zemi apstrādā.

E d. V i r z a.

K a s p a g ā t n i p ē t ī, n ā k o t n i s v ē t ī

Par senvēstures laikmetu mēs parasti nosaucam to tautas un zemes pastāvēšanas posmu, par kuŗu vēsta gandrīz vienīgi zemes klēpī uzglabājušies pieminēti, bet rakstītie avoti trūkst, vai arī sameklējami tik niecīgā skaitā un ar tik nepilnīgām ziņām, ka, izmantojot tikai viņus, nav iespējams laikmetu raksturot. Latviešu tautas un Latvijas pastāvēšanas, dzīves un darba atstātā par senvēstures laikmetu mēdz nosaukt gadu simteņus no vissirmākās senatnes līdz 12. g. s. beigām, līdz vācu okupācijai, kad rakstītie avoti par mūsu zemes likteņiem sāk stāstīt plašākā plūsmā. Un tas pareizi tā darīts, jo ar 13. g. s. sākas arī citādi ietekmēts kultūras attīstības posms Latvijai, kuŗā nostiprinās svešas varas.

Bet, šo laika robežu pieņemdami, tās nozīmēšanu tomēr nesaistīsim ar māņstāstiem, it kā tikai 12. g. s. beigās pirmo reizi un nejauši Rietumeiropas jūrnieki būtu savus buŗu kuŗus atvirzījuši uz Austrumbaltijas piekrasti, kur vēl mājājuši ādās tērpti un koka vālēm vai akmens cirvjēm apbruņoti mežoņi. Tā dažkārt cittautiešu vēsturnieki šo laika robežu ir centušies aprādīt un iztulkot.

Jau 1. g. s. pēc Kr. romiešu vēsturnieks Tacits zina stāstīt par aistiešiem, kuŗu un prūšu senšiem, kā par dzintara vācējiem un zemkopjiem, kas savus laukus pie tam kopuši ar daudz lielāku uzcītību nekā ģermāņu ciltis. Zviedru avoti vēsta par cīņām Latvijā — ap 500. gadu, varbūt, ar zemgaļiem, un ap 600.—650. gadu Kursā. Un kuŗi nemaz nav raksturoti attiecīgos avotos kā vāji apbruņoti un glēvi, ja «Austrumbaltijas varoņi» (tātad arī kuŗi), pēc Saksona «Gesta danorum» atstāta, piedalījās pat Brovallas kaujā Zviedrijā ap 750. gadu pēc Kr., un Rimberts savā «Vita sancti Anscharii» ap 875. gadu varēja paskaidrot, ka «gens enim gaedam ab eis longe pasita, vocata chori, Sveonum principatui olim subjecta fuerat, sed jam tunc diu erat, quad rebellando eis subijci dedignabantur». Pēc Rimberta, kuŗiem 9. g. s. izveidojušās 5 lielākas valstis, kuŗas velti cenšas ap 854. gadu iegūt dāņi, bet no kuŗām ap 855. gadu Jūrpils un Apule padodas zviedru karalim Olavam. Ap 1000. gadu pēc Kr. vismaz 10 Zviedrijas un Gotzemes rūnu akmeņi piemin Austrumbaltiju; plaši pazīstamais Nedervallas akmens stāsta par tirgu ar «Zemgaļu ostu» un Benestadas akmeņi pieminēta Daugava. Pat arābu rakstniekiem pazīstamas Daugavas piekrastes un, šķiet, zināmas dažas latviešu ciltis un zemes, piem., letgaļu Tālava. Beidzot krievu kņazi, pēc Nestora kronikas datiem, cenšas nostiprināties latviešu zemes, Daugavas krastos, bet 1106. gadā cieš smagu neveiksmi Zemgalē. Latviešu novados agri sāk ieplūst kristiānisma idejas, it sevišķi letgaļu zemēs, un pie tam, pateicoties sakariem, kas bija izveidojušies ar austrumu kaimiņiem, kuŗu klosteros arī dažs labs latviešu jauneklis iemācījās rakstīt un lasīt svētrakstus, tos izgreznot ar miniātūrām, kā pierāda priesteris — latvieša dēla Jurgā 1270. gada senraksts Maskavā: t. s. «Gersikas evaņģelis».

Pilsētas un ostas, kas bija pazīstamas plašā apkaimē, un Daugava, kuŗu kā labu satiksmes ceļu labprāt izmantoja rietumu un austrumu zemju tirgotāji, — vairs nebija «uzzēģelējamās». Tātad ne jaunas, augstākas un labākas kultūras atnešana iezīmējas ar 13. g. s. sākumu, bet gan sensenās latviešu kultūras stiprākas svešinieku iespaidošanas centieni un mūsu sentēvu pilsētu, lauku, saimniecības un saimnieciski-tirdzniecisko sakaru iekārošana. Tādēļ ne kultūras gaismu iezvanīja apšaubāmo 13. g. s. «kultūras nesēju» akmens piļu dievnamu zvani, bet gan tie latviešu ausīs varēja skanēt kā gulbja dziesma latviešu brīvībai, latviskam darbam un sasniegumiem. Un lai teicam mūs

likteni, kas latviešu tautas enerģijai, dzīvotspējai un kultūras spēkiem nedeva apsīkt un iznīkt, bet tās gadsimteņiem ilgi vēl uzglabāja spēcīgas un svešu varu nenoslāpētas, ja arī apdraudētas.

Lūk, tādēļ mums mīļi ir gadu simteņi līdz 1200. gadam un tādēļ latviešu senvēsture lai katram latvietim ir nacionāls svētums un nacionāla zinātne. Gadu simteņos līdz 1200. gadam tapa latviešu tauta, izveidojās latviešu kultūra un attīstījās pirmās latviešu valstiskās organizācijas, zemgaļu, letgaļu un kuršu karalīstes, — latviska tapa un bija latviešu zeme, asinis izlejot, iekaŗota un, asinis nežēlojot, aizsargāta, diŗenu un krāŗņu kultūras darbu sviedriem slacīta un bezgalīgi mīļa, jo nacionāla, daiļa un spēcīga. Ne par velti vācu senvēstures nodibinātājs prof. Gustafs Kosinna savu attiecīgo rokas grāmatu nosauca pašā titullapā «Die deutsche Vorgeschichte — eine hervorragend nationale Wissenschaft»: tautas tapŗanas un tautas kultūras izveidoŗanās laikmets ir, no nacionālā viedokļa skatoties, nepārprotami svarīgs, un tas zināmā mērā pat noteic turpmākos tautas likteņus, jo jau viņā attīstās tautas īpatnējais raksturs, politiskās dzīves, darba un saimniecības īpatnējais veids. Ne par velti tādēļ arī J. Ziemeļis 1895. gada 13. jūnijā Rīgas latviešu biedrības zinību komisijas vasaras sapulcē savā referātā par «Latvijas arĥaioloģijas tagadējo stāvokli un uzdevumiem nākamos gados» jauneklīgā sajūsmā pravietoja: «Tieŗām, no arĥaioloģijas puses mēs varam sagaidīt, ka tā atklās daŗu labu patiesību: ņejienes tautiņas apskatīja caur vēsturisko aizspriedumu brilli un uzskatīja par pēdējiem meŗoņiem, kas, zvēru ādās ģērbusies un ar rungu rokā, turējās augstākai kultūrai un tās nesējiem pretim; arĥaioloģija pierādīs, ka ņejienes tautiņām jau toreiz bijusi sava kultūra, kuŗa tikai ar vācu valdības nodibināŗanu savā dabiskā attīstībā pārtraukta...»

ŗodien arĥaiologu lāpsta Ziemeļa ticību senatnei ir attaisnojusi visā pilnībā; mūsu zinātnieku senatnes pētījumos diŗeni atmirdz senās latvieŗu pilis, amatnieku darbnīcas, zemkopju klētis un plaŗi pazīstamas ostas, kuŗas labprāt apciemoja sveŗu zemju tirgotāji. Atmirdz senā politiskā un saimnieciskā kultūra, atmirdz senās mākslas amatniecības patiesi izcilie veidojumi. Atmirdz kultūras dzīve, ar kuŗu varam lepoties: kā nemīlēt mums mūsu senvēsturi, kuŗas tēlojumā mūsu senči mums raksturojas kā skaists un cēls paraugs krietnai dzīvei un darbam, krietnai tēvijas mīlestībai?!

Tieŗām, arī Latvijas senvēsture ir izcili nacionāla zinātne — mums svēta un nepiecieŗama, — un neaizmirsīsim nesen pagājuŗo laiku latvieŗu vēsturnieka vārdus: «Kas pagātni pētī, nākotni svētī»; tiem labi atbilst un tos labi papildina prof. A. M. Tallgrena noslēguma vārdi «Ievadam» 1926. gadā izdotā «Latvijas arĥaioloģijā»: «Kaut latvieŗu arĥaioloģijas nākotne būtu gaiŗa un laimīga. Kaut tauta iepazītos ar savu senvēsturi un to cienītu. Kaut tauta tādējādi izprastu savas spējas un savu spēju robeŗas. Pozitīvais darbs noteic tautas likteni. Nedz partijas, nedz vārdi, nedz programmas: tikai dzimtenes mīlestība un darbs — pareiza dzīves izpratne rāda tautas spēku un dzīvības spēju.»

Prof. F r. B a l o d i s.

JAUNATNEI

*Jums, jaunie draugi, kas bez miera sirdī klīstat,
Par pilnu ņķiet ņis laiks, kad daudz jau iekaŗots.
Kas agrāķ sapnis bij, nu īstenībā dots,
Jūs asins upuŗus un kaujas nepazīstat.
Ai, slavas ēnā ziedot, agri nenovīstat!*

*Ja saule lēkusi, tad gaismā jāceļ gods,
Kas svešām mēlēm ticis nopulgots,
Un skaidri jāizšķīr, ko mīlējat, ko nīstat.*

*Šai tautai mazajai ir gars kā zobens spožs,
Kas godam atgriezies no liktenīgā kara,
Kaut sīva cīņa bij un gadu simtiem gaŗa,
No kuŗas pārnāca tas savā spēkā drošs,
Lai augstu paceltos kā zibens žilbinošs,
Kas tumšā naktī pats sev gaismu dara.
To asu turēt nepietrūkst lai spara
Un gribas jums, kad prāts vēl žirgts un moŗs.*

*Kaut vēlu dzimtenē nāk daiļais pavasars,
Tas ir tik brīnišķīgs, ka akmeņi sāk smaidīt.
Šai zemē dzīvību ir grūti projām baidīt:
Jo ziema bargāka, jo kuplāk zaļo zars.*

Veronika Strēlerte.

Modrība

Dabā viss tā ir radīts, ka visam ir jābūt modram, jo neuzmanīgie drīz aiziet bojā. Modrība ir normāls dabas stāvoklis, modrajam ir visdabiskākās spējas un attīstība. Dzīvniekam laikam normālais stāvoklis ir tāds, ka viņš reizēm cieš, badojas, pārdzīvo visvisādu trūkumu. Un tikai tāds viņš izaug skaists, modrs, īsti dabisks. Salīdzināt briedi un stirnu ar govī un aitu, un jūs manīsiet, kāda te ir milzīga starpība dabiskumā. Cik dižciltīgi ir briedis un stirna, kas auguši neaizsargāti, kādi ir govīs un aita sevis aizstāvēšanā, sava stāvokļa nostiprināšanā. Pārbaroti klēpja suņi ir slimīgi, kamēr sētas suns, sniega kupenā gulēdams, saglabā savu skaistumu, aizstāvēšanās un uzbrukšanas spējas. Dabiskos apstākļos augušais ir modrs.

Modrība vajadzīga arī cilvēkam, jo arī viņam ir briesmas visapkārt. Modrība ir sevis viegla piecelšana, ir miesīgs un garīgs vieglums, modrība ir stāvokļa viegla aptveršana. Tā nav nervozitāte, jo nervozitāte var dot pavisam trulu stāvokli. Modrums ir miesīgs un dvēselīgs spraigums.

Jūs visi pazīstat tās smagās dabas, kas nav pacilājamas ne uz kādu darbu. Ja jūs aizkaŗat tādu smagnēju cilvēku, viņš rūc kā lācis, kad to ceļ no migas. Uzcelti uz kādu darbu, šie cilvēki var strādāt diezgan labi; dažreiz tos ir pat grūti apturēt, jo apturot tie atkal rūc. Viņi ir kā smagi lādētas liellaivas, ko grūti iekustināt un grūti apturēt. Bet ja smagās dabas krīt pesimismā, viņas nav spējīgas ne uz kādu uzņēmību, viņiem priekšā liekas tikai bojā eja. Smagnējas, nemodras dabas ir nelaime ne tikai biedriskā satiksmē, bet arī katrā sociālā sadzīvē.

Katram vajaga būt novērotājam, modram darba darītājam. Zemkopim jānovēro laika pārmaiņas, jāuzmana, kad gaidāms lietus, kad saule, jāuzmana zemes rūgšana, lopu veselība, labības un citas ražas tirgus, viņam jābūt arī nomodā par savu tēviju. Pilsētas strādniekam, mašīnas vadītājam jābūt uzmanīgam, lai darbs labi ritētu. Modernā rūpniecība augsti vērtē taisni modros cilvēkus. Modram jābūt valstsvīram, jāsaprot pārvērtības zemē, jāuzmana pārmaiņas ārzemēs. Tas ir slikts valstsvīrs,

kas nogrimis tikai papīru caurlūkošanā un ļaužu pieņemšanā, kas nav līdzīgs modram meža dzīvniekam, kas redz briesmas visapkārt. Un kas gan tas būtu par kaņavīru, kam nebūtu modruma, jo armija ir dusošs lauva, kas dzird katru troksni, vismazākās briesmas. Katru kaņavīru apmāca būt modram, disciplinētam, visu uzmanīt, visu redzēt, būt vienmēr mundram. Kaņavīri nebēdā ne par kādām briesmām, tie visgrūtākos apstākļos ir humora pilni. Vai spīd saule, vai lietus līst, ēduši vai manevros neēduši, viņi ir gara un miesas modruma visaugstākais paraugs. Viņiem neeksistē lietus, dubļi, sals, saules tveice, neeksistē briesmas un bojā eja. Un tikai uz tādiem var droši paļauties.

Kultūra māca gan cilvēkam uzmanību un uzņēmību, bet kultūras cilvēks ne vienmēr ir miesās un garā modrs, jo ar savām labierīcībām kultūra pārāk izlutina cilvēku. Mēs visi gribam labi paēst, labi ģērbties un ilgi gulēt, mums visiem vajaga labu dzīvokli; krišanu nabadzībā, dzīvošanu sliktā dzīvoklī un lētākas barības lietošanu mēs uzskatām par personīgu nelaimi. Mums pie gultas ir grīdsegas, lai, kāpjot uz kailas grīdas, neapsaldētu kājas un nedabūtu reumatismu. Bet kaņavīram nav grīdsegas, nav reumatisma un iesnu. Un tā kā izlutinātais cilvēks ir vēl nelaimīgs, ja viņš neparedz uz priekšdienām nākotni, ja viņam nav īpašuma un nodrošinājuma.

Cīņā par modrību iet armija, iet skola, iet visas tās organizācijas, kas disciplinē savus locekļus, un par iedzīvotāju modrību rūpējas autoritārā valsts, iedvēšot jaunu ticību nākotnei. Visa modernā pasaule apzinās, ka viņa ir par tālu aizgājusi no īstas, dabiskas dzīves un tāpēc tagad tik daudz strāvu, kas modina dziņu atgriezties pie dabiskā. Arī skauti māca primitīvu dzīvi, sēdēt zemē, iztikt ar ieročiem, ko mežs dod, panest lietu un salu un būt arvien modram. Skauti sasveicinās ar saucienu: esi modrs!

Pusmilitārās organizācijas iet to pašu ceļu, ar disciplīnu, ar možu garu viņas rauj augšā savus locekļus no pesimisma un gļēvulības. Vācija ir pat ierīkojusi darba nometnes, lai bezdarbnieki un arī tie intelligentie studenti, kas nepazīst fiziskās grūtības, mācītos grūtības un možu, disciplinētu un izturīgu dzīvi. Tur jāstrādā kā principim, tā strādniekam. Angļi un čehi jau sen sportā rūda savus spēkus un uztur modrību. Gara un miesas modrība ir arī itaļu fašistu lozungs un viņu lielais vēsturiskais nopelns ir tas, ka viņi ir pacēlušī savas nācijas modrumu un dzīvot gribu. Fašistu izstādē Romā lielā torņa iekšpusē ir visa izrakstīta aicinājumiem — esi modrs, esi modrs!

Latviešu nacionālās autoritārās valdības uzdevums un mērķis arī ir pacelt tautas modrību. Nekādas galvas nokāršanas, nekāda pesimisma, vienalga, vai tu dienā pelni 2 lati vai 10. Cik daudz vai maz pelnītu, mēs tā kā tā nepazudīsim. Autoritārā valdība aicina uz modrību, uz enerģiju, uz visu šķēršļu salaušanu, uz nācijas pāraudzēšanu možāku ļaužu kopā. Esi modrs!

J. L a p i ņ š.

JAUNĀ SARDZE

*Ik sirdij, baiļu skautai,
Kas bailēs vijusies,
Vaj'g' just, ka mūsu tautai
Ir sardze mijusies.*

*Vēl gaiši snauda mājās,
Kā zibens spilgts un īss,
Ar liesmu rokās stājas
Tā tautas namdurvīs.*

*Zem paša liktens dārdiem,
Kur jaunais veco mij,
Nu būs no mūsu vārdiem
Krist Dieva ugunij.*

*Kā aiziet prom pret rietu
Un ausmu jūras smilts,
Lai neskaitāma ietu
Caur mūžiem latvju cilts.*

E d. V i r z a.

ARĀJAM

*Kad pavasari lemes's tev jaunu vagu dzīs,
Tad atceries: šī zeme reiz mirka asinīs.*

*Kas bargos kara gadus gan izskaitīt vairs spēs,
Kad bieži likās — tauta vairs saules neredzēs!*

*Nu dvēseļu ir pilna šī zeme auglīgā,
Tu velēnu cel gaisā un neredzi nekā,*

*Bet rudenī, kad saimnieks pa zelta laukiem ies,
Tam simtiem mīļu balsu no vārpām atsauksies,*

*Jo skaists ir Dieva likums un gudrs, kas to tur:
«Kas savā zemē paliks, tas nezudīs nekur.»*

Veronika Strēlerte.

P a t u r i e t s a v u j a u n ī b a s d i e n u i d e ā l u s

Laikmets, kuŗā mēs dzīvojam, laiks, kuŗu mēs tagad pārdzīvojam, ir bagāts jaunām parādībām, jauniem notikumiem un lielām pārvērtībām. Minēšu divas vislielākās pārvērtības, kuŗu liecinieki mēs esam bijuši. Pirmajā vietā minama mūsu valsts nodibināšanās 1918. gada 18. novembrī. Liecinieks tam ir tas piemineklis, kuŗš tepat no bērzmuižniekiem pašiem un viņu kaimiņiem uzcelts baznīcas priekšā. Tas mums dienu dienā, kad mūsu ceļš mūs te gaŗām ved, atgādina, ka ir patiesība tas, ka pasaulē mēs neviens neko nedabūjam bez pūlēm, bez grūtībām, un atgādina, ka augstākais, ko tauta var iegūt — brīvība, patstāvība un pašiem sava valsts prasa smagus, grūtus upuŗus.

Ja ejam šim piemineklim gaŗām, lai godbijībā atminamies ne tikai to lielo notikumu, kas mūs no kalpinātas tautas pacēla par brīviem ļaudīm pašus savā valstī, pašus par sava likteņa lēmējiem,

bet atminēsimies arī, ka daudziem mūsu vidū bija jāatvadās no viņu mīļiem piederīgiem uz visu mūžu, uz visiem laikiem.

Otra liela pārvērtība ir pagājušā gada 15. maija notikumi, kas atkal pašķīra mums jaunu ceļa posmu. 15 gadus mēs bijām savā valstī dzīvojuši un strādājuši un bijām uz priekšu gājuši, gadu pēc gada, bet mēs tomēr sākām sajust un sākām to apzināties, ka mums jāiet vēl tālāk, ka mūsu ceļš ir vēl gaišāks, ka mūsu mērķi vēl augstāk sprauti, — ka viņi mūs aicināt aicina un ka pie tās iekārtas, kāda mums bija 15 gadus, mūsu ceļš būs aizsprostots un latvju tautas spēks nevarēs parādīties citu tautu un valstu vidū tā, kā to spēj latvju tautas spēks, kas gadu simteņus ticis rūdīts, stiprināts pastāvīgās cīņās.

Latvju tauta nekad nav tikai vaidēdama pasīvi nesusi savu likteni. Šie gadu simteņi bija vispirms ne tik daudz spaidu gadi, kā cīņas gadi. Ja tautas dziesmas liecina par mūsu gara dzīves možumu, tad vēstures notikumi dos jums liecību, ka mēs nekad nebijām zaudējuši savu cīņas sparū. Visiem tiem, kas spieduši latviešu muguras, latvieši vienmēr teikuši: Mēs būsim atkal kungi savā dzimtajā zemē. Un pagājušā gadā mēs arī sākām dziedāt: Mēs esam nu kungi savā dzimtajā zemē. Mēs redzējām, ka mums jādara vairāk un mēs to spējam, bet ceļš, pa kuŗu bijām nostaigājuši līdz tam laikam, mums nedeķa iespēju visus mūsu spēkus pielietot. Un tādēļ — un tikai tādēļ — mēs izlauzām sev jaunu ceļu, mēs nokratījām arī tos valgus un šķēršļus, kas 15 gados bija sakrājušies, paturēdami visu to labo, kas šajos 15 gados iekrāts. Un tur bija labums un bija jābūt labumam, jo pirms 15 gadiem asinis bija lietas.

Tagad esam sākuši biežāk runāt un teikt: atpakaļ pie zemes, atpakaļ uz laukiem! Šos vārdus mēs nedrīkstam saprast šauri, tie mums jāsaprot visplašākā nozīmē. Nozīme ir tāda, ka ne tikai burtiski atpakaļ griezīsimies uz laukiem, bet šie vārdi nes sevī līdzī prieka un spēka pilnu aicinājumu: mēs patiesi tagad atguvuši savu brīvību un griezīsimies atpakaļ uz vecām tekām, atpakaļ pie mūsu pirmajām tekām, pie mūsu senču tekām, atkal atpakaļ uz mūsu tēva un mātes tekām. Mēs tās neaizmirsīsim un neatstāsīm, un atgriezīsimies atpakaļ uz savām bērņības vietām. Mēs kavēsimies atkal domās visā mūsu dzīvē. Mēs nedzīvosim tikai šai stundai vai dienai vien, bet viss mūsu mūžs lai būtu bijis kā straume, kas ar savu spēku pastāvīgi uz priekšu iet. Galvenais ir nevis gadi, kas mums aiz muguras, bet tas, uz ko sirds mūs skubina un ko mēs spējam darīt. Ja būs lemts un Dievs būs devis, tad būs tā, ka varēsīm teikt paldies par to, kas mūsu daļa bijusi mūsu gaŗajā mūžā; tad varēsīm mierīgi aiziet, un būs citi mūsu vietā, kuŗus mēs paši pie rokas esam ņēmuši un audzinājuši un uz īstā ceļa turējuši.

Šo atgriešanos, šo atnākšanu atpakaļ uz vecām tekām esam arī kādā citā vietā pierakstījuši un atzīmējuši, tikai citiem vārdiem. Šo pavasari, kad sākās jaunais darbības gads valdībai, tad pirmo reizi valdība pati vienā sēdē uzrakstīja atzinumus un uzdevumus nākošā gada un nākotnes darbus. Tur ir sacīts: Mūsu mērķis ir visplašākā sadarbība, skoloto tautiešu iesaistīšana ciešā tautas kopībā, tautas spēka vairošanā, garīgās un materiālās kultūras celšanā tautā visos viņas slāņos.

Tāpēc, pretēji agrākai naida un šķiru cīņas sludināšanai, tagad vajaga vispirms pacelt un izcelt visu šķiru sadraudzīgas sadarbības nepieciešamību un viņas svētīgās sekas un darbus, spēcināt un veicināt šo sadarbību. Tā, lūk, mēs tagad atgriežamies atkal pie vecās skolas. Pirmais tāds iekustinājums šajā lietā bija pavisam atturīgs un bikls mēģinājums atgādināt mums visiem, it visiem, lai atminas savu veco skolu, un lai atminas, ka šai skolai sienas ir pakailas, viņai grāmatu trūkst. Un tā, kā jūs zināt, cēlās tas, ko tagad saucam par 28. janvāŗa draudzīgo aicinājumu. Šis aicinājums radīja brīnumus, jo šī lielā straume — atsaucības un dāvinājumu straume — vēl nav beigusies.

Mūsu skolas tagad citādi nostādītas. Mūsu skolotāji tagad ar visu savu sirdi un dvēseli var nodoties savam darbam. Tagad šķēršļu nav, un no valdības puses patiesi viss tiks darīts, lai skola savu pienākumu pret tautu un valsti patiesi varētu pildīt. Protams, kopā ar skolu un audzinātājiem

roku rokā jāstrādā mājai — tēvam, mātei, brāļiem un māsām. Šorīt kādā laikrakstā lasīju rakstu, kādus pie mums senāk nerakstīja. Kādā vietā tur bija teikts: skolotājs esot skolas dvēsele. Pareizi, taisnība. Ja nu skolas pārzinis, viņa palīgi un palīdzes ir skolas dvēseles, tad tāpat kā glezna, ko mēs pie sienas pieliekam, tikai tad izceļas savā skaistumā, ja viņai ir piemērota ietvere, ierāmējums, tāpat arī skolas dvēsele varēs visā pilnībā parādīties tikai tad, ja arī viņai būs piemērota ietvere. Šīs skolas dvēseles ietvere un ierāmējums ir sabiedrība — vecāki, brāļi, māsas un visa pagasta dzīve.

Neviena skola nespēs pildīt savu pienākumu, ja pagasts nebūs ar skolotājiem kopā, aiz muguras un visapkārt. Nekas nav ātrāk pie mums jāizskauž, kā tā parādība, ka vienā otrā vietā vēl pastāv nesaskaņas starp skolu un pagastu. Lai nepiedzīvojam nekad vairs to, ka vienā otrā vietā pagadīties, ka pagasta krājcase izdala tūkstošus, bet aizmirst savu skolu, kas varbūt turpat aiz loga dažu simts soļu attālumā. Tas kaut kur tālu projām no šejienes esot bijis, bet cerēsim, ka tas nekad vairs tā nebūs. Mums tagad ir mūsu pašu valsts, mēs esam vienota tauta, bet tas arī vēl nav gala mērķis. Nedomāsim, ka nu mums valsts ir un vairāk nekā nevajaga. Nē, mīlie draugi, valsts ir tikai ceļš, kas dod mums iespēju uz priekšu un uz augšu iet, iet patiešām mērķim pretim, tuvojoties garīgai pilnībai, kas dos mums prieku tālāk censties un uz priekšu iet.

Nepieciešama še sadraudzība un sadarbība, jo visi mūsu mērķi tapuši plašāki, dziļāki. Tie 10 vai 11 tūkstoši jaunie cilvēki, kas šogad pamatskolas atstās, ies ar lielākiem spārnem dzīvē, nekā agrākos gados tas bijis. Mēs augam tagad lepnāki uz savas tautas spēku un jo sevišķi uz mūsu tautas vienību.

Mēs augam lepnāki un tiekam lepnāki uz savu pagātņi, uz savu tagadni un visu savu nākotni.

Jums katru dienu nākas skolā dzirdēt vārdus un zīmes, vai citādā ceļā: mēs esam latvieši, mēs esam tauta, kas gadu tūkstošus šajā zemē mīt, mes esam tā tauta, kas savu valsti atjaunojusi. Nevienam nav mums to dāvējis, mēs esam paši to izcīnījuši.

Ideālisms, augstais ideālisms, kuŗa pašā kalngalā būs domas par mūsu tautas vienību, par mūsu valsti, par mūsu neatkarību, — šis ideālisms mums palīdzēs strādāt mūsu darba laukā, kuŗš mums pašķirts.

Katrs darbs, liels vai mazs, nav nekad bijis — un sevišķi mūsu laikos — tikai tam brīdim, tikai tai dienai, kad to dara. Katrs darbs ir viens akmentiņš, lai augstāk celtos mūsu tautas un valsts celtne visai nākotnei. Tauta un valsts no mūsu jaunatnes sagaida un prasa, lai tā arī savus jaunības gadus, savus skolas gadus tā būtu izlietojusi un pavadījusi, lai tā izaugtu cienīga savam lielajam uzdevumam nākotnē.

Atradināsimies no domas, kas mums nekā laba nedara, — it kā mums kāds ko dāvinātu.

Nevienam dzīvē nekas netiek dāvināts, bez samaksas klēpī likts. Mums dzīvē liktenis neko nedāvina, neko klāt nenes un arī laime neko klāt nenes. Viss tas ir izcīnīts, iekaŗots.

To teicu nevien jums, jaunajiem, bet arī tiem, kas jūs še šodien atveda, kas jūs skolās sūta. Tas ir teikts visiem — jaunajiem un tiem, kas jaunajiem roku sniegs. Jo, ja gribam, lai mūsu valsts būtu stipra, tad mums pašiem arī jābūt stipriem un jābūt spēka pilniem. Atminēsimies to, ka mums pašiem viss jārada. Mēs paši esam atbildīgi. Lai mēs atminētos arī to, ka vērtējums un mēraukla mūsu darbam un stāvoklim dzīvē ir tas, vai mūsu mērķi ir augsti, vai ar vismazāko rokas pastiepšanu sasniedzami.

Ja mūsu mērķi būs augstāki, jo vieglāk mums būs iet dažkārt grūto ceļu, bez kā mēs locītos uz katru pusi un padotos visiem iespaidiem no ārienes.

Tad atbildēsim katrs savā priekšā, jo esam katrs pats sev stingrākais soģis un tādiem mums arī jābūt. Lai mēs dzīvē cenšamies ielikt viņā ik brīdi tik daudz, cik vien varam, un lai to pildām pēc vislabākiem spēkiem un iespējas. Tad lielā mērā arī jautājums par mūsu dzīves uzdevumu būs savu izpildījumu atradis. Bieži mēs prasām, kāds būs atalgojums par to darbu, ko mēs uzņemamies.

Alga, varbūt augstāka, būs tā, ka pati darba padarīšana dos mums neizmērojamu spēku nākošo darbu veikt un veikt to labāk nekā iepriekšējo.

Neizdošanās darbā, protams, bija un būs. Tās var gadīties. Bet tās mūs māca izsargāties no kļūdām un māca mums paņēmienu, kas mūs pie mērķa var vest. Un ja gadās ēnas mūsu dzīvē, ēnas no neizdevībām, ēnas no mūsu trūkumiem, un ja jūs šīs ēnas vairs nevarat panest, tad teikšu jums vienu: pagriez savu seju pret sauli un gaismu, tad ēnas ir aiz muguras. Ej savu dzīves ceļu tā, lai ēnas tevi nespiež.

Nemierini sevi ar to, ka vēl nav pienācis īstais brīdis. Mīļie draugi, kas nevingrināsies mazās lietās, nespēs lielas lietas veikt. Darīsim to, kas ir jādara, tad būsīm labāk sagatavoti arī lielākiem darbiem. Bieži dzird sakām: nu ja, tam cilvēkam pasaulē viegla dzīve, jo viņam ir laime, tam viss padodas, jo viņš ir ģenijs. Ļaujiet man te divi atbildes dot, ko citos vēstures gados cilvēki atbildējuši uz jautājumu, kas ir ģenijs. Pirms daudziem simts gadiem ļoti slavens mākslinieks Itālijā, Mikelandželo, ir teicis: «Ģenijs ir tikai mūžīga pacietība.» Un otrā vietā nesen kāds angļu valstsvīrs pateicis: «Ģenijs ir mūžīga modrība un gatavība un sagatavotība savu uzdevumu veikt.» Tā, nu jūs, jaunie ļaudis, pazīstat un zināt patiesos dzīves pamata noteikumus, un tā rīkojoties, vieglāk būs pašā dzīvē un visos darbos.

Vēl ko gribētu piemetināt. Mēs savā nepacietībā bieži ļaujam sevi pamudināt un aizrauties un sakām, ka jaunatne ir slikta, samaitāta. Bet, mīļie draugi, tā taču ir mūsu audzināta jaunatne. Vai tad mēs bijām sliktākie audzinātāji vēstures mūžībā? Kādu gan tiesu mēs paši par sevi spriežam, ja sakām, ka tagadējā jaunatne nekam neder? Atminēsimies, ka katrā dienas stundā un minūtē kaut viens pāris jauno acu uz mums skatās, varbūt simts, varbūt tūkstotis. Tāpēc raudzīsimies, lai mēs tā dzīvotu, lai mācība būtu piemērs un paraugs. Protams, jaunatnei ir viņas lielās spējas, karstums un aizrautība, bet arī viņai nevajaga domāt, ka viņa ir tā vislabākā, kāda bijusi.

Saticībā un saderībā viens otram palīgā iedami, mēs iesim pa pareizo ceļu, uz priekšu tiksīm.

Skolas jaunatne! Lai šīs skolas atmiņas jums nekad no jūsu prāta un sirds nezustu, lai viņas būtu jums prieka un spēka avots visā jūsu turpmākā skolas dzīvē; lai jums šie būtu spēka avots, kas jums palīdzētu atrast īsto ceļu, dotu jums iespēju un spēku ar visiem saviem darbiem galā tikt un savu pienākumu pildīt.

Par visām lietām, atminaties to, ka jums tagad jaunās dienās, skolas dienās, jūsu sirdis — apzināti vai neapzināti — veidojas ideāli, nodomi. Palieliet, cik varēdami, dzīvē uzticīgi šiem jūsu jauno dienu ideāliem un apņēmībai. Tad jūsu dzīvē būs daudz gaišuma, un grūtības vieglākas izliksies, nekā tas citādi būtu. Palieliet pie saviem ideāliem, pie savām jaunības dienu augstām domām un savu jaunības dienu karsto sirdi un jūsu sirds straujos pukstienus paglabājiet visai dzīvei cauri. Tad varēsīt mierīgi atdot savu darbu citiem, kad noliktais laiks būs pienācis. Ja mēs tā varēsīm dzīvot un tā uz priekšu iesim, tad varēsīm droši būt, ka būsīm savu pienākumu pildījuši, zīmējoties uz mūsu valsti un tautu. Tauta būs gājusi uz priekšu, uz augšu. Tad jūs, jaunatne, jūs, zēni un meitenes, skolu beigdami vai skolā uz priekšu iedami, būsīt ne tikai jaunā ceļa meklētāji, bet arī jaunā ceļa atradēji. Tad jūs būsīt ne tikai jauno mērķu uzstādītāji, bet arī jauno mērķu piepildītāji. Mūsu tautas un valsts ceļš būs dienu dienā un gadu gadā tapis daiļāks, varenāks, varenāks un daiļāks. Mēs, latvju tauta, Latvijas valsts, esam tagad sākuši staigāt pa īstās varenības, uzplaukuma un spēka ceļu. Uz šī ceļa mēs paliksīm, un tas lai būtu mūsu uzdevums jauniem un veciem. Tā varēs būt droša par mums mūsu tauta un mūsu valsts, un tā no visas sirds varēsīm dziedāt un lūgt: «Dievs, svētī Latviju!»

Dr. K ā r l i s U l m a n i s.

Runa Bērmuižas skolā, 1935. g.

TICI

*Tici savai vada zvaigznei,
Kas deg gaiši tavās krūtīs,
Kā pie zaļās austrumdebess
Auseklis deg agrā rītā.*

*Tici savai vada zvaigznei:
Tā tev' piesies garam spārnus,
Tā tev pacels droši pāri
Visiem tumšiem bezdibeņiem.*

*Tici savai vada zvaigznei:
Tā tev rādīs īsto mērķi,
Kurpu traukties, kurpu dzīties.
Tici savai vada zvaigznei!*

V. Plūdons.

MŪŽAM LAI ZIED UN ZAĻO LATVIJAS ĀRES

*Mūžam lai zied un zaļo Latvijas āres!
Arājs lai ar, un pļāvējs lai ievāc pļauju,
Apcirkņus pilnus lai pieber zeltainiem graudiem,
Medainais āboliņš šķūņos lai izguļas miegu,
Miers un atpūta visiem, visiem!*

*Mūžam lai dzīvo Latvijas dēli un meitas,
Dzimuši senatnē, paša Pērkona cilts,
Laimas šūpulī šūpoti, auguši lieli un stipri,
Oša laivā tie atbrauca šurp uz Latvi,
Sviedros tiem samirka krekli, asarās auti,
Baltus tos mazgāja Daugavas zilā straume.*

*Mūžam lai Latvija dzīvo un mirdama nemirst
Zālei līdzī, kas trīskārt nopļauta atzeļ,
Nocirstos kokus lai mīļā saulīte apspīd!
Kupls un sulots no jauna lai biezoknis saaug,
Sauls spozmē saknes aug pāri vētrām.
Dvēseles saknes aug pāri pagātnes sāpēm,
Mūžam Latvija dzīvos un mirdama nemirs!*

Aspazija.

HIMNA

*Svēts mantojums šī zeme mūsu tautai,
Un svētīts tas, kas drošs par viņu krīt,
Lai mūžu mūžos zelt un plaukt Dievs ļauj tai
Un saulei liek pār mūsu druvām līt.*

*Te tēvu tēvi sviedros vagu dzina,
Šī saule pirmā svētījusi mūs,
Lai takas tās, ko pirmais solis mina,
Redz gaitā pēdējā reiz ejam mūs.*

*Nekur virs zemes neapsveiks tik silti
Vairs mūs neviens, kā apsveic druvās šīs,
Gar kuņģam augšup slejas bērzu ciltis
Un alkšņi šalcot veļas debesīs.*

*Par visiem svētumiem, ko sirdī nesam,
Lai šo ikviens sev pirmā vietā liek:
No zemes šīs mēs izauguši esam,
Mums šajā zeme galva jānoliek.*

L. Breikšs.

DIEVS, SARGĀ MŪSU TĒVU ZEMI

*Dievs, sargā mūsu tēvu zemi,
Ka viņa ziedoša un stipra top!
Pats viņai saules mūžu lemi
Un to ar tēva uzticību kop,
Ka taisnība un miers še sastopas,
Un augļu pilnas druvās līgojas.*

*Dievs, mūsu dārgo tautu svēti
Un viņu vienprātībā uzturi,
Ar mantām pildi viņas klēti,
Kas nezūd viesulī, nedz ugunī,
Tad tikumiskie spēki pastāvēs
Un visās cīņās viņa uzvarēs.*

*Lai Dieva svētais gars tos pilda,
Kam tautas labklājība rūpēt rūp,
Ar mīlestību sirdis silda,
Ka ienaida un melu ēkas drūp.*

*Tad būsīm viena sirds un dvēsele,
Un gaiši staros mūsu nākotne.*

J. Ē r m a n i s.

TEV MŪŽAM DZĪVOT, LATVIJA

*Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā saulei, kas mirdz debess klajā!
Tu — jauna zvaigzne zvaigznājā,
Kas nule uzlēkusi tajā.*

*Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā jūrai, kas tev šalc pie kājām!
Pats Dievs sensenais svētīja
Še tavas āres mums par mājām.*

*Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā jūrai lepni, saulei cēli!
Tu — mūsu māte dārgajā,
Mēs — tavi uzticamie dēli.*

V. P l ū d o n s.

ĪSAS BIOGRAFISKAS ZIŅAS PAR AUTORIEM, KURU DARBI IEVIETOTI ŠINĪ GRĀMATĀ

ASPAZIJA (īstā vārdā Elza Rozenbergs) dzimusi 1868. gada 16. martā Zaļenieku Dauksās; saimnieka meita. Izglītojusies Jelgavas sieviešu ģimnazijā, strādā par mājskolotāju. Kļūdama Raiņa dzīves biedre, viņa dzīvo Šveicē (1906.—1920.). Latvijā atgriežoties, dzīvo Dubultos, nododamās rakstniecībai.

Vētrainā un patosa pilnā Aspazijas dzeja ir ar fantazijas tēliem un drosmi pārbagāta. Mīlestības un dabas izjūtu dzejoļos viņas izteiksme gleznaina. Pilnskanīgi viņas dzimtenes himniskie apdziedājumi.

Aspazijas kopoti raksti Mana dzīve un darbi iznākuši A. Gulbja izdevumā. Dzeju krājums Dvēseles ceļojums (1933) atklāj dzejnieces aizkapa jausmas.

Jaunākais dzejoļu krājums Kaisītās rozes veltīts Vadonim.

AUSEKLIS (īstā vārdā Krogzemju Mikus) dzimis 1850. gada 18. septembrī Ungurpils Sīpolos. 1871. gadā beidzis Cimzes skolotāju semināru, strādā par skolotāju vairākās vietās Vidzemē, Rīgā un Pēterpilī. Ar tīfu saslimis, viņš mirst 1879. gada 6. februārī.

Būdams dedzīgs latvietības karotājs, Auseklis ar savu dzeju cenšas kalpot nacionālai domai — rādīt latvju vareno senatni, reliģiju, tikumus un tautas atdzimšanu nākotnē. Ritmu kuplums un tēlu skaidrība dara neaizmirstamas daudzas viņa balādes.

Ausekļa rakstus izdevis A. Gulbis 1923. gadā.

AUŠKĀPS JŪLIJS dzimis 1884. gada 2. jūnijā Vidzemē, Baižkalna pagastā, skolotāja dēls, studējis Pēterpils tehnoloģiskajā institūtā ķīmiju; studijas beidzis 1910. gadā ar uzslavu. Latvijas universitātē strādā no 1920. gada, no 1930. gada ir Latvijas universitātes profesors; bij. rektors, daudzu zinātnisku un ideoloģisku rakstu autors.

AKURĀTERS JĀNIS dzimis 1876. gada 13. janvārī Dignājas Jaunzemjos; mežsarga dēls. Bijis skolotājs, klausījies lekcijas Maskavā Šaņavska universitātē un piedalījies 1905. gada kustībā. Rosīgi darbojies tautas kultūras dzīvē. Miris 1937. gada 25. jūlijā.

Akurāters rakstījis stāstus, lugas, dzejoļus un kritiskus apcerējumus. Viņš ir nemiera, traģisku dziņu un mūžam degošas brīvi lepnas dvēseles dziesminieks. Ievērojams ir viņa stāsts Kalpa zēna vasara. Akurātera kopoti raksti izdoti 10 sējumos. Pirmais Tēvzemes balvas laureāts literātūrā (1937. gada 15. maijā).

ANCĀNS ALEKSANDRS dzimis 1910. gadā Pēterpilī. Mācījies Rēzeknē, turpat beidzis skolotāju institūtu. Darbojies Rīgā, pārzinādams pilsētas bērnu namu.

Rakstniecības gaitas sācis Latgolas Vārdā, kur iespiesti viņa pirmie dzejoļi. Viņa dzejas parādījās dienas laikrakstos un periodiskos izdevumos. Dzejas iznākušas krājumā Ezerzemes šalkas.

BALODIS FRANCIS dzimis 1882. gada 7. jūlijā Valmierā. Studējis Tērbatas, Maskavas un Minchenes universitātēs un Maskavas arhαιoloģijas institūtā austrumu vēsturi, mākslas vēsturi un arhαιoloģiju. Minchenes universitātē ieguvis Dr. phil. gradu; izturējis maģistra pārbaudījumus mākslas vēsturē Maskavas universitātē. Darbojies Krievijas augstskolās kā docents, vēlāk profesors, kā arī citos zinātniskos amatos. Tagad Latvijas universitātes profesors. Ievērojams latvju senatnes pētnieks, pazīstams ēģiptologs un arhαιoloģisku izrakumu vadītājs, daudz rakstījis par Ēģiptes mākslu un arhαιoloģijas jautājumiem, it sevišķi par latvju senatni.

BALTPURVIŅŠ KĀRLIS dzimis 1909. gada 1. maijā Bērzaunes Sniķerēnos; saimnieka dēls. Beidzis 1927. gadā Rīgas pilsētas 2. ģimnaziju, pēc tam studējis Latvijas universitātē tautsaimniecību un strādā radiofōnā.

Viņa dzejā patriotiski motīvi. Rakstījis raidlugas, no tām labākā — drāmatiskā 15. maija balāde — Saules tiesa.

BĀRDA FRICIS dzimis 1880. gada 23. janvārī Pociema Rumbiņās. 1901. gadā beidzis skolotāju semināru Rīgā, studējis Vīnē filozofiju. Darbojies kā skolotājs ģimnazijās. Miris 1919. gada 13. martā.

Romantikas apdvēsti ir Fr. Bārdas dzejoļi par mīlu, dabu, dzimteni un dievību. Izteiksmē viņa dzeja īpatneji krāsaina, bet formā izplūdusi.

Grāmatas: Zemes dēls (1911), Dziesmas un lūgšanas dzīvības kokam (1923), Vita somnium, tēlojumi (1923). Drāmas (1923).

BAUMAŅU KĀRLIS dzimis 1835. gada 11. maijā Vidzemē, Viļķenes Indriķa pusmuižā kā arendatora dēls. Apmeklējis Cimzes skolotāju semināru. Darbojies kā skolotājs. Vecuma dienas pavadījis Limbažos, kur mira 1905. gada 10. janvārī.

Baumaņu Kārlis ir mūsu valsts himnas Dievs, svētī Latviju autors. Viņš izdevis dziesmu krājumu Austrā, Līgo, Latvju tautas dziesmu liktenis u. c. Darbojies arī rakstniecībā. Viņa dziesmām bieži vien paša rakstīti teksti. Rokrakstā palikušas dažas lugas.

BEBRIS RAIMONDS dzimis 1891. g. 17. martā, Palangā (tagad Lietuvā). Tautskolu inspektora un rakstnieka Bebŗu Juŗa (pseud. Bideru Juris) dēls. 1910. g. beidzis klasisko ģimnaziju Liepājā. Studējis Tērbatas un Latvijas universitātēs. Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieks. Lāčplēŗa kaŗa ordeņa kavalieris. Tagad pulkv.-leitn., Valsts Prezidenta pils komandants.

Grāmatas: Mirkļi, dzejas (1928), Varoņu laiks — antoloģija (1935), Latvju māte (1937).

BĒRZIŅŠ ALFRĒDS dzimis 1899. g. 21. oktobrī, Valkas apriņķī kā mežsarga dēls. Apmeklējis vietējo pamatskolu, tirdzniecības skolu Rūjienā un reālskolu Valkā. Neatkarības cīņās A. Bērziņš 1919. gadā, tieŗi no skolas sola, iestājas Ziemeļlatvijas partizānu eskadronā un cīnās Valmieras kājnieku pulka rindās pret lieliniekiem Latgales frontē un vācieŗiem, un vēlāk pret Bermonta kaŗaspēku pie Daugavas tiltiem un Jelgavas. 1920. g. pie kaŗaskolas pirmā izlaiduma beigŗanas A. Bērziņš ir leitnants un darbojas Latgales partizānu pulkā, vēlāk 2. robeŗsargu pulkā un 1921. g. viņš demobilizējas.

Atstājis armijas rindas, A. Bērziņš darbojas žurnālistikā un sabiedriskajā laukā — ir Brīvās Zemes līdzstrādnieks, darbojas zemnieku savienības jaunatnes organizācijās, Alūksnē nodibina jaunu laikrakstu, vada provinces laikrakstu koncertu un tad iestājas aizsargu organizācijā, kur ar vislielāko dedzību ķeŗas pie ŗŗis, tajā laikā vēl jaunās organizācijas izveidoŗanas. Raksta žurnālā Aizsargs. Būdams vēlāk Aizsargu stāba Informācijas daŗas priekŗnieks, Bērziņš nodibina

arī ciešas saites ar Igaunijas, Somijas, Lietuvas un Polijas aizsargiem. Savu aktīvo darbību aizsargos viņš nepārtrauc arī pēc ievēlēšanas saeimā 1931. g.

Pēc vēsturiskajiem 15. maija notikumiem tautas Vadonis Dr. K. Ulmanis viņu aicina valdības darbā, uzticot iekšlietu viceministra posteni, bet 1935. g. jūlijā A. Bērziņam piešķir balstiesības ministru kabinetā.

Lieli nopelni A. Bērziņam pie Latvijas strādnieku arodorganizāciju nodibināšanas, ar kuņām strādniekiem dota iespēja piedalīties valsts lielajā celšanas darbā. Viņš ir šo organizāciju vadītājs līdz Darba kameras nodibināšanai.

A. Bērziņa vadībā tika sagatavoti grandiozie brīvdabas uzvedumi — Atdzimšanas dziesma, Tev mūžam dzīvot, Latvija un lielie strādnieku svētki.

Viņa vadībā apvienojušās arī divas arodnieciskās žurnālistu organizācijas vienā vienotā preses un literatūras darbinieku saimē — Latvijas preses biedrībā.

Ar 1937. gada 1. aprīli A. Bērziņš sabiedrisko lietu ministrs.

BĒRZIŅŠ ANDREJS dzimis 1875. gada 29. aprīlī Liepkalnes-Ozolu pagastā. Mācījies Kokneses draudzes un Vietalvas ministrijas skolā. 1909. gadā Berlīnē papildinājis tautsaimniecības zināšanās. Darbojies kā pagasta darbvedis, Liepājas pilsētas domes loceklis, pilsētas krājiskas administrators, pilsētas galva. 1917. gadā Jelgavā ievēlēts par Kurzemes zemes padomes locekli, 1919. g. tautas padomes loceklis, no 1919. līdz 1920. g. Lejaskurzemes apgabala priekšnieks un pagaidu valdības pilnvarotais Liepājā, tad Latvijas delegācijas priekšsēdis Latvijas-Lietuvas robežu šķērējkomisijā; 1920. g. Latgales apgabala priekšnieks; satversmes sapulces loceklis; 1920. g. tieslietu ministrijas kodiģifikācijas nodaļas redaktors; no 1920. līdz 1921. g. tirdzniecības un rūpniecības ministrs; 1935. gada ievēlēts par Latv. tirdzniecības un rūpniecības kameras priekšsēdi.

BĒRZIŅŠ LUDIS dzimis 1870. gada 14. septembrī Džūkstes Rīpelēs. Mācījies Irlavas ģimnazijā un Tērbatā studējis teoloģiju. Pēc tam skolotājs, Rīgas skolotāju institūta direktors un Latvijas universitātes mācības spēks.

Bērziņš labāko savā dzejā devis jaunībā. Viņa dzejas pamatā ir prātnieciska un senlatviska izjūta.

Grāmatas: Ceļi un teki (1900., otrs izdev. 1924.), Mūža rīts un darba diena (1935.), Vēlas vārpas (1936.), Dziesmu gads (1936.), garīgas dzejas Svētrīta skaņas.

BIRZNIĒKS JĀNIS dzimis 1895. gada 18. novembrī Bārtas pagasta Lejas-Birzniekos kā lauksaimnieka dēls. Darbojies vairāku organizāciju priekšgalā. No 1922. līdz 1928. gadam pagasta valdes priekšsēdis. 1928. gadā ievēlēts par Liepājas apriņķa pašvaldības revīzijas komisijas priekšsēdi. 1931. g. ievēlēts saeimā, kur darbojās kā budžetkomisijas priekšsēdis. No 1934. gada zemkopības viceministrs un vēlāk zemkopības ministrs.

BIRZMALNIEKS ALBERTS (Dūdiņš) dzimis Rīgā, 1909. gada 23. janvārī. Apmeklējis vidusskolu. Pirmā dzeju grāmata Sapņu karātavas iznākusi 1931. g., bet liriskā poēma Zaķu sala — 1936. g.

BLAUS PĒTERIS dzimis 1856. g. 22. septembrī Vidzemē, Ogres pagastā, saimnieka dēls. Apmeklējis Ērgļu draudzes skolu un pašmācības ceļā sagatavojies skolotāja amatam; strādājis par skolotāju un vēlāk pagasta rakstvedi; Latvijā bijis par miertiesnesi, notāru un privātdokātu. Miris 1930. g.

BREIKŠS LEONĪDS dzimis 1908. gada 8. aprīlī Jeļizarova muižā, Maskavas guberņā. Pēc kara viņš, pārbraucis Latvijā, pabeidz Rīgas pilsētas I ģimnaziju 1926. g. un studē Latvijas universitātē tieslietas.

Ar intuitīvu pieeju Breikšs raksta vieglus, skanīgus pantus. Vīpa patriotiskā dzeja skan braši.

Grāmatas: Skanošie ūdeņi, dzejas (1931.), Mana sapņu zeme, dzejas (1935.), Maldugunis, romāns (1934.), Mūsu ģimene (1935.).

BRIGADERE ANNA dzimusi 1861. gada 1. oktobrī Kalnamuižas Baļļās; rokpeļņa meita. Jaunībā bijusi mājskolotāja. Pēc kara dzīvo Rīgā, gan Tērvetē, savās mājās Sprīdīšos. Mirusi 1933. gada 25. jūnijā.

Brigaderes dzejā izpaužas pārdzīvojumi un dzimtenes krāšņums. Viņas valoda bagāta teiku tēliem un izteiksmē stingri ietvertas atjautīgas atziņas.

Brigaderes kopoti raksti — dzejas, romāni, stāsti, lugas — iznākuši Valtera un Rapas akc. sab. izdevumā.

DRUVA JŪLIJS dzimis 1882. gada 27. augustā Zemgalē, Džūkstes Apšupes muižā. Beidzis skolotāju semināru Kuldīgā, darbojies kā skolotājs Kauņas gub., Jelgavā un Remtē. No 1908. gada žurnālists, Sadzīves un Jaunā Vārda redaktors; no 1922. gada Brīvās Zemes galvenais un atbildīgais redaktors. Latvijas Preses biedrības priekšnieks.

Rediģējis Kārļa Ulmaņa Sabiedrisko rakstus un runas, 2 sējumos, un Brīvības pieminekļa gada grāmatu.

DZĒRVE RŪDOLFS dzimis 1886. g. 23. janvārī Lizuma pag. kā lauksaimnieka dēls. Pēc pamatskolas beigšanas papildinājis savu izglītību pašmācības ceļā. Rosīgi darbojies sava pag. organizācijās. Ievēlēts par padomes loc. bij. L. L. Centrālbiedrībā. Pēc tam iecelts par L. L. Kameras priekšsēdi.

EGLĀJS AUGUSTS (īstā vārdā Cipriāns Pokrotnīks) dzimis 1904. gada Bērzpils Līdumniekos. Beidzis skolotāju kursus Rēzeknē, darbojas Latgales skolās. Dzejoļi ar 1922. gadu parādījušies atsevišķos un periodiskos izdevumos.

ĒRMANIS JĀNIS dzimis 1862. gada 22. oktobrī Valmierā. Apmeklējis Tērbatas skolotāju semināru un darbojies kā mājskolotājs. Studējis teoloģiju un kā mācītājs strādājis Lazdonā un Krimuldā.

Ērmanis rakstījis, galvenā kārtā, reliģiskos izdevumos. Daudz viņa garīgo dziesmu jaunajā dziesmu grāmatā. Sastādījis reliģisku dzeju antoloģijas.

ERSS ADOLFS dzimis 1885. gada 12. jūnijā Ežu Ģibēnos; saimnieka dēls. Bijis skolotājs Dzērbenē. Dzīvojis Latgalē un pēc kara Rīgā, nododamies rakstniecībai. Apceļojis vairākas Eiropas valstis.

Klusas mistikas apdvests, Erss dzejā sludina svēto vienkāršību. Izdomā savdabīgi viņš apdzied senlaicīgus priekšmetus.

Grāmatas: dzejas — Lūzumi (1906), Dzīvības maize (1910), Amora dārzs (1923); stāsti — Maskas (1920), Greizos ratos (1921), Latgales stāsti (1926), Vecā Latgale (1931), Laimīgie (1933), Lauku varoņi, Zaļā krūze (1935), Laimes aka (1937); romāni — Aglonas Dievmātes atgriešanās (1927), Mīlestības varavīksne (1930), Muižnieki (1931), Šķirti ceļi (1936); apcerējumi — Lietuva (1935), Igaunija (1935), Vidzemes brīvības cīņas (1935).

FRANCIS ALFONS dzimis 1905. g. 5. decembrī Vecgulbenes Āboliņu mežsarga mājā. 1924. g. beidzis Smiltenes ģimnaziju. Studējis Latvijas universitātē matemātiku no 1924.—1929. gadam. Pēc tam valsts ierēdnis Rīgā.

Rakstījis dzejoļus, pastāstus, rakstniecības un grāmatu apskatus, sevišķi izceļot darba lomu. Rediģējis žurnālu Jaunā raža (1932.—1934.). Viņš ir novada dzejnieks, kas ar sparū un smagumu apdzejojis gandrīz katru lauku dzīves parādību.

Grāmatas: Jaunsaimnieks Zelmēnis, poēma (1932), Savā pusē, dzejoļi (1933), Baronu gals, stāsti un noveles (1935), Skolnieku rota, jaunatnes spēle (1935), Zintis, dzejas (1937) un raidlugas. Žurnālā Aizsargs sniedzis plašu apskatu par mūsu tautas Vadoņa Dr. K. Ulmaņa dzīvi un darbu.

IEVIŅŠ KĀRLIS dzimis 1888. gada 8. martā Džūkstes Pakuļos. Priekš kara strādā par skolotāju Jaunpilī, pēc tam dzīvo ārzemēs. Tagad uzturas gan Skandināvijas valstīs, gan dzimtenē, nododamies tikai rakstniecībai.

Sākumā būdams sirsniņš lirīķis, kas brīžiem cildina zemnieku, Ieviņš vēlāk kļūst par ražīgu romānu un stāstu rakstnieku.

Dzeju grāmatas: Meklētāja dziesmas (1912), Latvijas vasara (1923), Apskaidrošanās (1938). Viņa gatavākās prōzas grāmatas: Guntis un Daila, Mežābeles koka kastīte, Asiņaina nauda.

JAUNSUDRABIŅŠ JĀNIS dzimis 1877. gada 27. augusta Neretas Krodziņos. Pabeidzis Vecsātu zemkopības skolu, nodarbojas ar glezniecību un ar 1906. gadu nododas rakstniecībai. Apceļojis vairākas Eiropas valstis un kara gadus pavadījis Kaukāzā.

Jaunsudrabiņa dzeja ar savu krāsaino apskaidrību spilgti raksturo mūsu dabu un ļaužu atziņas. Viņa prōza rakstīta plašiem vērieniem, satur dzīves traģiku un romantiku.

Jaunsudrabiņa raksti 8 sējumos iznākuši A. Gulbja izdevumā. Jaunākie romāni Neskaties saulē (1936) un Augšzemnieki (1937).

JĒKABSONS KĀRLIS dzimis 1879. gada 5. aprīlī Ogres Skuķos; saimnieka dēls. 1902. g. beidzis komercskolu Rīgā un dažus gadus studē Rīgas politechnikā tirdzniecību. Tagad nododas vienīgi rakstniecībai.

Jēkabsons ir impresionists, kas mūzikāli raksta par mīlas, darba un mistikas tematiem.

Grāmatas: Poēmas (1909), Dziļš miers (1913), Šūpoles (1923), Dzidri tālumi (1927), Rudens zelts (1935), Debess gaisma (1937).

KONTOVSKIS ADOLFS dzimis 1897. gada 24. augustā Kurzemē, Asītes pagastā. Apmeklējis pilsētas skolu Aizputē un Činkas komercskolu Liepājā. 1926. gada beidzis Latvijas konservātoriju ar brīvmākslinieka gradu. Militāro izglītību ieguvis Aleksandra kara skolā Maskavā un Latvijas armijā Virsnieku un kara akadēmiskos kursus. Latvijas Kareivis un Militārais Apskats atbildīgais redaktors. Armijas pulkvedis-leitnants.

Grāmatas: Kādiem mums jābūt un Bruņoto spēku kvalitātīvā un skaitliskā nozīme karā.

KRONVALDU ATIS dzimis 1837. gada 15. aprīlī Durbē, netālu no Liepājas, Krotas privātmuižas Lejasmīķu mājās. Apmeklējis Liepājas aprinča skolu. Nodarbojās kā mājskolotājs. Berlīnē studēja medicīnu. Atgriezies dzimtenē, darbojās atkal kā mājskolotājs un rakstnieks. 1865. g. iestājās Tērbatas augstskolas paidagoģiskosursos un pēc diviem gadiem strādāja kā skolotājs seminārā. 1873. g. pārgāja uz Vecpiebalgu par draudzes skolas augstākās klases vadītāju. Mīra 1875. g. 17. febr. un paglabāts Vecpiebalgā.

Latvju tautas nebrīvās dienās Kronvalds ar lielu enerģiju un sajūsmu iedrošinājās balsi pacelt savas tautas dzīvībai un nākotnes piepildījumiem. Viņš bija tā laika dedzīgākais patriots, ievērojams skolu darbinieks, valodnieks un rakstnieks. Viņa ievērojamākie raksti: Tēvzemes mīlestība, Tautiskie centieni un daudzi citi par audzināšanu un sabiedriskām parādībām. Kronvalda raksti 2 sējumos ar A. Gobas apcerējumu iznākuši Valtera un Rapas apg.

KĪSELIS JĀNIS dzimis 1897. g. 21. martā Jelgavā. Apmeklējis Rīgā ģimnaziju, studējis tieslietas. Piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās. Lāčplēša ordeņa kavalieris. Bijis militārais pārstāvis Londonā. Darbojies kā aprinča priekšnieks Kuldīgā un Valmierā, no 1931. gada Rīgā kā policijas iecirkņa priekšnieks un no 1936. g. policijas inspektors.

Rakstījis par atbrīvošanas cīņām Brīvā Zeme, Rītā, Aizsarga u. c. Izdevis grāmatu Cīņā par dzimteni. Mēnešraksta Policija redaktors.

LAPIŅŠ JĀNIS dzimis 1885. g. 25. jūnijā Vidzemē, Veselavas pagastā, skolotāja dēls. Beidzis Maskavas komercinstitūtu. Skolotāja gaitas sācis 1905. g., tagad Rīgas pilsētas I ģimnazijas direktors. Rakstījis par dažādiem sabiedriskās dzīves jautājumiem, sarakstījis vairāk monogrāfiju par izciliem latviešu darbiniekiem. Sējēja redaktors.

LAUBE EIŽENS dzimis 1880. gada 25. maijā Rīgā. Studējis Rīgas politechnikā. Latvijas universitātes arhitektūras fakultātes profesors.

Prof. E. Laubes raksti parādījušies, galvenā kārtā, par būvniecības stiliem. Izdevis pētījumu «Formu un krāsu loģika». Viņa rakstos teorētiskas problēmas par stila izveidošanos un tēlotāju mākslu pamatelementiem.

LESINŠ VILIS dzimis 1903. gada 19. novembrī, Beļavas Gāršeniekos; rokpeļņa dēls. Viņa stāsti iznākuši grāmatās Vīri un varoņi, Dragātie kuģi, Karoga spēks, Uzvara, Milži. Strādā Armijas spiestuvē Rīgā.

LŪSIS ARNOLDS dzimis 1908. gada 30. dec. Ēveles draudzē kā mežsarga dēls. Bērniņu pavadījis Lejasciemā, kur apmeklējis pirmo skolu. Vēlāk mācījies Rīgā I pils. ģimnazijā, studējis teoloģiju. No 1934. g. darbojas kā mācītājs, vēlāk mazpulku garīgās audzināšanas inspektors un patlaban LLK ideoloģijas un propagandas nodaļas vadītājs.

Lūša raksti iespiesti Brīvā Zemē, Sējējā u. c. Rakstījis arī dzejas. Viņa dzejām liriska noskaņa. Ievērojama ir viņa dzeja Pasaka par lielo laimi un vēsturiskā balāde Zemgāliešu aiziešana.

MEDENIS JĀNIS dzimis 1903. gada 31. maijā, Prāulienas Ješkās; saimnieka dēls. Beidzis Madonas vidusskolu. Darbojies kā sekretārs Latviešu konversācijas vārdnīcas redakcijā.

Medenis, rakstīdams bieži stingri sarežģītās formās, izveido darbu līdz apžilbinošai pilnībai. Pēdējā laikā pēc Horācija principiem viņš veido latvisku satīru un, pēc latvju poētikai piemītošās toniski metriskās sistēmas, rada latviskus metrus, ar vīrišķīgu līksmi apdzejodams latvisku gadskārtu.

Dzeju grāmatas: Torņi pamalē (1926.), Tecila (1933.), Varenība (1936.), Mūžīgā diena (1937.).

NIEDRA AĪDA dzimusi 1899. gada 23. martā Tirzas pagasta «Brantos» kā tirgotāja meita. Beigusi Neijas ģimnaziju Cēsīs. Rīgā strādājusi tiesu resorā. Apprecējusies ar Rīgas apgabaltiesas locekli V. Salmiņu.

Aīdas Niedras liriskas krājumi — Erosa elegijas (1924.), Dziesminiece (1935.), romāni — Sarkanā vāze (1927.), Cilvēks ar zelta acīm (1928.), Piektais bauslis (1931.), Grēka ābols (1931.), Pie Azandas upes (1933.), Salna (1934.), Ciema spīgana (1935.), Anna Dzilna (1936.), Vīndedze (1937.), stāsti — Svētais vīrs (1928.), Vanagu ligzda (1937.).

PLŪDONS VILIS (īstā vārdā Lejnīks) dzimis 1874. g. 9. martā Bauskas Lejnīkos. Beidzis Bauskas pilsētas skolu, sagatavojas skolotāja darbam Kuldīgas skolotāju seminārā, pēc tam strādā vairākās pamatskolās un ģimnazijā Rīgā.

Viņa patriotiskās himnas ir paliekošs mantojums latvju tautai. Plūdoņa izteiksme ir īrskanīga, plastiska un gleznaini mūzikāla.

Plūdoņa Daiļdarbu izlase iznākusi Valtera un Rapas akc. sab. izdevuma 4 sējumos. Jaunākie krājumi: Zeme un zvaigznes (1929.), Tālie krasti (1934.), Skanošās āres (1935.), Pretim saulei (1937.).

RAISTERS ĒRIKS dzimis 1905. gada 23. aprīlī Rankas Līvanos. 1924. gada beidzis Smiltenes ģimnaziju un 1931. gadā Latvijas universitātes tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti.

Raistera dzejoļu krājums — Men — dzejoļi sievišķībai, kas iznāca 1931. gada, aptveŗ ar lielu prieku un aizrautību apdzejotu pilsētas izjūtu. Pēc tam Raisters pievērsies lauku parādību tēlošanai.

RUDZĪTIS JĀNIS dzimis 1909. gadā Bērzaunes pagastā. Beidzis Madonas pils. ģimnaziju. Studē baltu filoloģiju Latvijas universitātē. Rakstījis par literātūru, sākot ar 1935. gadu.

RUDZĪTIS DĀVĪDS dzimis 1881. g. 30. novembrī Cēsu pagastā. Mācījies Veismaņu pag., Āraišu draudzes un Priekuļu ministrijas skolā. Tālāko izglītību ieguvis pašmācības ceļā. Strādājis par pagasta rakstveŗa palīgu, par rakstvedi pie Rīgas 1. iec. zemnieku lietu komisāra un Vidzemes gub. valdes dažādos amatos. Pasaules kara laikā bijis kara cenzors un vēlāk pārzinājis Vidzemes gub. pārtikas organiz. darbvedību. Ieņemdams pēdējo amatu, daudz darījis bēgļu apgādāšanas labā. 1917. g. Vidzemes gub. komisāra komitejas direktors. 1918. gadā latviešu nac. padomes 2. sesijā ievēlēts par padomes sekretāru. Strādājis arī Rīgas lauksaimniecības centrālbiedrībā. Kopš valsts proklamēšanas dienas ir valsts kancelejas direktors. Darbojies līdzī vairākos laikrakstos un žurnālos.

ROGA AUSMA (Anna Ēvelīte) dzimusi 1902. g. 3. martā Lizuma pagastā, studējusi L. U. filol.-filozofijas fak. vēstures nodaļā. Precējusies ar redaktoru N. Būmertu. Nodarbojas ar rakstniecību un vada žurnāla Mazpulks literārisko nodaļu un Brīvās Zemes lauku nodaļu.

RIETEKĻIS (īstā vārdā Jūlijs Balodis) dzimis 1856. g. 14. februārī Valmiermuižas Baložos.

Rietekļa dzejoļi sastopami Baltijas Vēstnesī, Balsī, Mājas Viesī, jau sakot ar 1875. gadu. Izdoti arī vairākos atsevišķos krājumos.

SAULIETIS AUGUSTS (īstā vārdā Plikausis) dzimis 1869. gada 22. decembrī Grašu Sauliešos; saimnieka dēls. Bijis skolotājs un ierēdnis. No 1920. gada dzīvo savās mājās un pasniedz literātūras stundas Cesvaines ģimnazijā. Miris 1933. gada 27. janvārī.

Saulieša dzejai un stāstiem iedvesmi devusi dzimtenes dabas un šķīstsirdīgo ļaužu vērojumi. Viņa skumīgajā dzejā jūtam vientulības noskaņu.

Saulieša kopotos rakstus 15 sējumos izdevis J. Roze.

SILIŅŠ JĀNIS dzimis 1896. gada Rīgā. Kādu laiku studējis Maskavas universitātē mākslas zin. un filozofiju. Tagad dzīvo Rīgā un darbojas kā paidagogs.

Jānis Siliņš sarakstījis kritikas, monografiskus apcerējumus un mākslas dzīves apskatus.

SPRŪDŽS ALBERTS dzimis 1908. g. 29. decembrī Rēzeknes apr. Varakļānu pagasta Dekšārēs. Beidzis Varakļānu ģimnaziju un skolotāju sagatavošanas kursus. Dažus gadus strādājis par skolotāju Rēzeknes apriņķī, tagad darbojas Hīpotēku bankā Rīgā.

Pirmie dzejoļi iespiesti Latgolas Vārdā, rediģējis žurnālu Straume. Iznākušas pastāstu grāmatas: Bailēs un spaidos (1933.), Asaru liekņa (1935.), Zelta lietus (1937.).

STERSTE ELZA dzimusi 1885. gada 18. martā Vecpiebalgas Naurēnos; tautiskās atmodas laika darbinieka Sterstu Andreja meita. Studē Pēterpilī mūziku, tad Sorbonnā filoloģiju. Kopš 1920. gada dzejnieka Ed. Virzas dzīves biedre.

Krietnus iespaidus ņemdama no francu dzejas, Sterste iegūst savā dzejā aprīnojamu formas skaidrību un vieglumu. Viņas dzejā vērojama veclaicīgas kultūras priekšstatus un dzimtenes tēlus.

Grāmatas: Prelūdijas (1913.), Eizebijs un Florestans (1921.), Zaļā gredzenā (1928.), Mezgloti pavedieni (1934.), Pasakas un noveles (1934.), Andreja Zīles dzīve (1937.).

STRĒLERTE VERONIKA dzimusi 1912. gada 10. oktobrī Dobelē; miertiesneša meita. Beigusi Rīgas pilsētas II ģimnaziju un no 1932. gada studē Latvijas universitātē romāņu filoloģiju.

St. dzejas, sākot ar 1935. gadu, parādījušās Daugavā un Brīvā Zemē. Sekodama stingras formas tradīcijām, St. izceļas ar satura dažādību un stila skaidrību. Dzejoļu krājums Vienkārši vārdi.

TENTELIS AUGUSTS dzimis 1876. gada 23. novembrī Vidzemē, Vidrižu pagastā; zemkopja dēls. Beidzis skolotāju semināru Rīgā un 1910. g. Pēterpils universitātes vēstures un filoloģijas fakultāti. Latvijas universitātē strādā no 1920. gada; Latvijas universitātes profesors no 1921. g., bijis par universitātes prorektoru un rektoru; 1928. g. un sākot ar 1935. g. izglītības ministrs; rakstījis par Latvijas vēstures un izglītības jautājumiem.

ULMANIS KĀRLIS dzimis 1877. gada 4. septembrī Zemgales Bērzmuižas pagastā kā lauksaimnieka dēls. Beidzis Jelgavas reālskolu, ceļo uz Šveici, kur iestājas Cīriches augstskolas lauksaimniecības fakultātē. Mācās Leipcigas lauksaimniecības institūtā. Pēc studijām atgriežas Latvijā un darbojas kā piensaimniecības instruktors un Baltijas Lauksaimnieka redaktors.

1905. g. dodas trimdā uz Kanadu un studē Ziemeļamerikas Nebraskas augstskolā, kur iegūst agronoma zinātnisko gradu; bijis arī kādu laiku tur mācības spēks. 1913. g. atgriežas Latvijā un darbojas kā agronoms Valmierā, Baltijas lauksaimniecības biedrībā, un kā redaktors žurnāla Zemes redakcijā. 1915. gada dzīvi piedalās latviešu bēgļu apgādāšanas komitejā un nodibinājis latviešu zemnieku partiju — zemnieku savienību. 1917. gadā Vidzemes vicegubernātors. 1918. gada novembrī, reize ar neatkarīgās Latvijas proklamēšanu, ievēlēts par Latvijas pagaidu valdības ministru prezidentu. Satversmes sapulces un saeimas laikā visu laiku bijis deputāts. Astoņas reizes bijis ministru prezidents. Kā nopietns patriots un piedzīvojis valstsvīrs enerģiski strādājis par latvju tautas labklājību. 1934. gada 15. maijā atļaidis saeimu, kas nebija spējīga vadīt valsti un tautu, un atjaunojis Latviju, nodibinot nacionālās vienības un valsts autoritātes pārvaldīšanas kārtību. Lāčplēša ordeņa kavalieris un Latvijas universitātes lauksaimniecības un tautsaimniecības fakultātes goda doktors. Daudz rakstījis par lauksaimniecības, kultūras un politiskiem jautājumiem. Brīvās Zemes «Zemes Spēka» redaktors. Viņa rakstu un runu izlase iznākusi 2 sējumos Jūl. Druvas sakopojumā. No 1936. gada 11. aprīļa Latvijas Valsts prezidents.

VALTERS MIKĒLIS dzimis 1874. gada 7. maijā Lejaskurzemē. Apmeklējis skolu Liepājā. 1897. g. Valters emigrēja uz Rietumeiropu. Studējis Cīriches augstskolā valsts zinātnes, lielu vērību piegriezdams mākslām. No 1917. gada aktīvs līdzdalībnieks Latvijas politikā, valsts izveidošanā un nostiprināšanā. Bijis pirmais Latvijas iekšlietu ministrs. Vēlāk sūtnis Romā, Parīzē un tagad Varšavā. Rakstījis dzejoļus un kritiskus apcerējumus. Miķeļa Valtera literārie darbi pazīstami arī ar pseidonimu Andrejs Papatde.

VĪTOLS JĀZEPS dzimis 1863. gada 26. jūlijā Valmierā. Beidzis Pēterpils konservātorijas spec. teātrijas klasi ar zelta medaļu. Līdz 1918. gadam darbojies Pēterpilī kā konservātorijas profesors un koŗu diriģents. 1918. g. Latvijas operas direktors. No 1919. gada Latv. konservātorijas profesors un rektors. 1926. g. ievēlēts par konservātorijas goda biedru un tanī pašā gadā ievēlēts par universitātes ārsta profesoru. Darbojies kā dziesmu svētku virsdiriģents.

Prof. Jāzepa Vītola skaņdarbu saraksts ir ļoti liels un viņš ir mūsu izcilākais komponists. Viņa literārie apcerējumi, galvenā kārtā, par mūzikas jautājumiem, ievietoti atsevišķos un periodiskos izdevumos. Prof. Jāzepa Vītola kā pedagoga un komponista iespaids liels jaunāko mūziķu saimē.

VIRSAITIS FRICIS dzimis 1882. g. 14. novembrī Bukaišu pagastā. Kā eksternis beidzis vidusskolu un vēlāk kaŗaskolu. Piedalījies krievu-japāņu kaŗā, pasaules kaŗā un Latvijas brīvības cīņās. Latvijas armijas ģenerālis, Vidzemes divīzijas komandieris, Lāčplēša kaŗa ordeņa kavalieris.

Rakstījis Latvijas Kareivī, Kadetā u. c.

VIRZA EDVARTS (īstā vārdā Lieknis) dzimis 1883. gada 27. decembrī Emburgas Billītēs; zemnieka dēls. Mācījies Bauskas pilsētas skolā. Kaŗa laikā un arī pēc Latvijas nodibināšanās bijis rosīgs kaŗotājs nacionālisma un kultūras uzvarās. Ilgus gadus vada Brīvās Zemes literātūras nodaļu. Apceļojis daudzas Eiropas valstis.

Paceldamies pāri ģermāņu un slavu ietekmēm, Virza iemīlo franču un latīņu dzeju. Būdams nacionāls dzejnieks, viņš tautas dzīvi un cīņas izteic ar varenu iedvesmas plūdumu, panta skanīgumu un klasisku uzbūvi. Plaša nozīme ir viņa zemniecības gadskārtas poēmai Straumēni. Himniski skan viņa poēma Lauku darbi (sk. Dzejas un poēmas, 1933.).

Grāmatas: Biķeris (1907.), Dievišķīgās rotaļas (1919.), Laikmets un Lira (1923.), Poēmas (1925.), Skaidrība (1927.), Dzejas un poēmas (1933.), Zaļā Zemgale (1922.), Straumēni (1933.), Laikmeta dokumenti (1930.), Kārlis Ulmanis (1935.), Zem karoga (1935.). Atdzejojumu krājumi: Franču lirika 19. g. s. (1921.) un Fraču renesanses lirika (1930.).

Jaunākā grāmata: Jaunā junda (1936.).

S A T U R A R Ā D Ī T Ā J S

lpp.	
Veltījums	3
Valsts un Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa ģimēne	4
Māksl. J. Šternberga zīm.	
Kara ministra ģenerāļa J. Baloža ģimēne	5
Māksl. J. Šternberga zīm.	
Izglītības ministra A. Tenteļa ģimēne	6
Māksl. J. Šternberga zīm.	
Dievs, svētī Latviju!	8
Jaunie draugi! Dr. K. Ulmanis	8
Vadoņa emblēma	12
Dziesma brīvai Latvijai. V. Plūdons	12
Divdesmit gadi. Prof. Dr. A. Tentelis	13
Latvju himna. V. Plūdons	16
Kad kalpot ir valdīt. Prof. Dr. J. Auškāps	17
Skolai. V. Plūdons	18

I TAUTAS VADONIS VALSTS UN MINISTRU PREZIDENTS DR. KĀRLIS ULMANIS

Dr. Kārļa Ulmaņa dzīve un darbi. Alfons Francis	20
Bērnība	20
Prezidenta dzimtene Bērzmuižas Udzes Pikšas. Uzņēm.	21
Bērzmuižas pamatskola. Uzņēmums	22
Pirmais darbs un studijas	24
Prezidents Jelgavas Aleksandra skolā, 1894. g. Uzņēm.	24
Prezidents Jelgavas Aleksandra skolas skolabiedru vidū, 1894. gadā. Uzņēmums	26
Nemierīgie gadi	27
Vētrainais laiks	29
18. novembris un brīvības cīņas	34
Ministru prezidents K. Ulmanis 1919. gadā. Uzņēmums	33
Uz vecā drupām	37
Pretim jaunam laikmetam	40
Vienotās tautas saimnieks	42
Celtniecības laikmets	44
Mūžīgā Latvija	48
Likteņa nolikums. Ed. Virza	51
Vadonim. Aīda Niedra	53

II VALSTS TAPŠANA UN ATBRĪVOŠANAS CĪŅAS

Latvijas valsts pasludināšana 1918. gada 18. novembrī. Uzņēmums	55
1918. gada 18. novembris. Ed. Virza	55
Neatkarīgās valsts pirmie gadi. D. Rudzītis	56
Pirmais Latgales kongress 1917. g., Rēzeknē. Uzņēm.	59
Latvijas Pagaidu valdība ar Ministru prezidentu K. Ulmani uz «Sarātova», 1919. gadā. Uzņēm.	62
Ceļš uz dzimteni. P. Blaus	64
Latvijas pirmās valdības laikos. Dr. M. Valters	65
Ministru prezidents K. Ulmanis Latgales frontē, 1919. gadā. Uzņēmums	66
Ministru prezidents K. Ulmanis 1919. g., Rēzeknē. Uzņ.	67
Zem Latvijas karoga. Dr. Kārlis Ulmanis	68
Karogs. Ed. Virza	69
Pulkvedis Kalpaks un viņa bataljona varoņgaitas. * * *	70

Pulkvedis Oskars Kalpaks. Uzņēmums 71
Varoņa sirds. A. Brigadere 77
Kauja pie Lielauces. J. Kīselis 78
Virspavēlnieka nāve. Raimonds Bebris 80
Pulkveža atgriešanās. Ed. Virza 82
Ģenerālis Jānis Balodis. Pulkv.-leitn. A. Kontrovskis 82
Ministru prezidents K. Ulmanis un ģen. J. Balodis atbrīvošanas cīņu dienās. Uzņēmums 83
Ģen. J. Balodis 1920. gadā, Ludzā. Uzņēmums 84
Armijas ģenerāļi apsveic kara min. ģen. J. Balodi. Uzņ. 88
Skolu jaunatne mūsu dzimtenes atbrīvošanā. Ģen. Fr. Virsaitis 90
Skolnieku rotas kaņavīrs. Uzņēmums 91
Skolnieku rota ceļā uz Rīgu. Uzņēmums 93
Jaunais izlūks. Alfons Francis 94
Varoņu piemiņai. K. Jēkabsons 97
Latviešu sievietes patriotiskai sajūsmi. A. Roga. 97
Kas tēvijai sevi ziedojis cēls. K. Jēkabsons 99
Karoga spēks. Vilis Lesiņš 100
Lāčplēšiem. J. Akurāters 104
Pa atmiņu pēdām. Ed. Virza 104

III VALSTS IZVEIDOŠANĀS

Arājs. R. Rubeņa uzņ. 115
Latvijā. Auseklis 115
Jaunatne agrārreformas mantiniece. J. Birznieks 116
Vecās latvju mājas. K. Ieviņš 119
Jaunsaimniekiem. Ed. Virza 119
Valsts un Ministru prezidents Dr. K. Ulmanis braucienā pa laukiem. Uzņēmums 121
Savā pusē. A. Francis 120
Arkla dziesma. Ed. Virza 121
Zemnieki Rīgā. A. Francis 122
Mūsu aizsargi. Alfrēds Bērziņš 122
Aizsargi 15. maija parādē. Uzņēmums 123
Aizsardzes godina kritušo varoņu piemiņu Madonā. Uzņ. 124
Saulē līdumā. Alberts Sprūdžs 125
Pie Gaujas. Rieteklis 127
Birzīm rotāts. K. Jēkabsons 128
Lubāna pļavas. Augusts Eglājs 128
Rēznes ezers. Ad. Erss 129
Latvju dziesma. Prof. J. Vītols 129
Dziesmu svētki. Uzņēmums 130
Latvju dainas. Fr. Bārda 132
Brāļu kapi. J. Siliņš 133
Prezidents Brāļu kapos. Uzņēmums 133
Varoņu atdusas vietas. A. Birzmalnieks 134
Latvijai. L. Bērziņš 135
Mūsu dzīve. A. Francis 136

IV ATDZIMUŠĀ LATVIJA

Indrānu oši šalc. J. Medenis 138
Varenības diena. J. Medenis 138
Piecpadsmītais maijs un viņa nozīme. Dr. K. Ulmanis 140

Valsts prezidents Dr. K. Ulmanis un kara ministrs ģen. J. Balodis 1936. gada 11. aprīlī pieņem tautas manifestantus. Uzņēmums 142
Balāde par Vadoni. A. Francis 144
Ezerzemes gaviles. A. Ancāns 145
Vadonis ierodas jaunatnes svētkos, 1937. gada 13. jūn., Saules dārzā. Uzņēmums 146
Meklējiet rakstos! J. Druva 147
Saimnieka atgriešanās. Ed. Virza 150
Latviešu dziesma. A. Francis 153
Brīvība un atdzimšana. Alfrēds Bērziņš 153
Brīvības piemineklis. Uzņēmums 155
Latviskā gara devējs mazpulku kustībai. R. Dzērve 156
Vadonis pie mazpulku jaunatnes. Uzņēmums 156
Mazpulku himna. Elza Sterste 158
Mazpulki pļaujas svētkos, 1937. gadā. Uzņēmums 157
Latvisko tikumu un tradīciju atjaunotāji. A. Lūsis 158
Latviešu rakstniecības jaunais gars. J. Rudzītis 161
«Sveiks, Saulvedi!» Uzņēmums 164
Līgotāju ciltij. Ē. Raisters 165
Burtnieka dziedājums. Ed. Virza 165

V CELTNIECĪBAS LAIKMETS

Kupls celtņu vaiņags pāri visai Latvijai. Prof. E. Laube 168
Viestura piemiņas pils Jelgavā. Rakes uzņēmums 169
Pavasaris. Ē. Raisters 170
Sējējs Ed. Virza 171
Jauno druvu dziesma. K. Baltpurviņš 171
Saimnieciskās dzīves norise nacionālās valdības laikā. Andrejs Bērziņš 172
Ķeguma izbūve. Uzņēmums 176
Darbs priekā un sajūsmā Dr. Kārlis Ulmanis 176
Skolu jaunatne sveic Vadoni. Uzņēmums 178
Vienības nams Daugavpilī. Uzņēmums 180
Par darbu. Prof. Dr. J. Auškāps 181
Darbā celies, latvju spēks. K. Baltpurviņš 182
Uzvaras laukums. A. Francis 183
Uzvaras līdums. A. Francis 184
Valsts un Ministru prezidents Dr. K. Ulmanis pasniedz dzimtenes skolai karogu. Uzņēmums 183
Stādīsim kokus. A. Brigadere 184
Uz darbu. A. Saulietis 185
Brīnišķie ziedi. *** 185
Jauns zelta laikmets zemē iezvanīts. J. Medenis 186

VI BEZGALA GAITU MUMS IET

Bezgala gaitu mums iet. Ed. Virza 188
Kā zelts. J. Jaunsudrabiņš 189
Tēvzemes mīlestība. Kronvaldu Atis 189
Lai Dievs mums dod. L. Breikšs 192
Latvijai. P. Blaus 192
Latvju āres. Uzņēmums 193
Mūžīgā zeme. Ed. Virza 193
Kas pagātni pētī, nākotni svētī. Prof. Fr. Balodis 197
Jaunatnei. Veronika Strēlerte 198
Modrība. J. Lapiņš 199

Jaunā sardze. Ed. Virza **200**
Arājam. Veronika Strēlerte **201**
Paturiet savu jaunības dienu ideālus. Dr. K. Ulmanis **201**
Tici! V. Plūdons **205**
Mūžam lai zied un zaļo Latvijas āres. Aspazija **205**
Himna. L. Breikšs **206**
Dievs, sargā mūsu tēvu zemi. J. Ērmanis **206**
Tev mūžam dzīvot, Latvija! V. Plūdons **207**
Īsas biografiskas ziņas par autoriem, kuŗu darbi ievietoti šinī grāmatā **207**
Satura rādītājs **214**